Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης

Vari
Voula
Vouliagmeni

Βάρη Βούλα Βουλιαγμένη

Όψεις της ιστορίας της Πόλης και του Δήμου

Aspects of the City's and the Municipality's history

ΧΟΡΗΓΟΣ / SPONSOR
Kintec BY BSP ENGINEERING S.A.

Η ΕΚΔΟΣΗ ΑΥΤΗ
ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΘΗΚΕ
ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΓΕΝΗ ΧΟΡΗΓΙΑ ΤΗΣ

Βάρη Βούλα Βουλιαγμένη

Όψεις της ιστορίας της Πόλης και του Δήμου

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΡΓΟΥ
Πέτρος Καρούτσος

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Δρ Αναστασία Λερίου
Αρχαιολόγος

ΟΡΓΑΝΩΣΗ - ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ
Δήμητρα Σουρμελίδη

ΕΡΕΥΝΑ - ΣΥΓΓΡΑΦΗ
Δρ Ανθή Μπαλιτσάρη
Αρχαιολόγος

Μαίρη Γιαμαλίδη
Αρχαιολόγος

Μανώλης Πέπονας
Ιστορικός

Γιώργος Λαουτάρης
Δημοσιογράφος

Ρόμπερτ Κιουτσουκαλτιντζίογλου
Δημοσιογράφος

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ - ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ
Δρ Αναστασία Λερίου

Δημήτριος Κίτσος
Ιστορικός, MA War Studies

Ειρήνη Καραμπού
Ιστορικός

ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ - ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ
Δρ Αναστασία Λερίου, Πέτρος Καρούτσος

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Χρήστος Γιαμαρέλλος

ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΤΑ ΑΓΓΛΙΚΑ
Δρ Παρασκευή Ελεφάντη & Δρ Γεώργιος Λέριος

ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ - ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ
Χρήστος Μαμμέλης, Δημήτρης Πανάγος

ΕΚΤΥΠΩΣΗ
PrintFair Ε.Π.Ε.
Βιολέτας 3, Αχαρναί 136 72, τηλ.: 210 2469 799

ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ
Βιβλιοδετική Αττικής - Ιωάννης Μάντης & Υιοί Ε.Ε.
Βασ. Παύλου 220, Σπάτα, τηλ.: 210 6025 275

PROJECT MANAGER
Petros Karoutsos

ACADEMIC SUPERVISION
Dr Anastasia Leriou
Archaeologist

PRODUCTION ORGANISATION - MANAGEMENT
Dimitra Sourmelidi

AUTHORS
Dr Anthi Balitsari
Archaeologist

Mairi Giamalidi
Archaeologist

Manolis Peponas
Historian

Giorgos Laoutaris
Journalist

Robert Kioutsoukaltintzioglou
Journalist

IMAGE RESEARCH - DOCUMENTATION
Dr Anastasia Leriou

Dimitrios Kitsos
Historian, MA War Studies

Eirini Karabou
Historian

GENERAL EDITING - CREATIVE MANAGEMENT
Dr Anastasia Leriou, Petros Karoutsos

LANGUAGE - EDITING MANAGEMENT
Christos Giamarellos

ENGLISH RENDERING
Dr Paraskevi Elefanti & Dr Georgios Lerios

DESKTOP PUBLISHING - IMAGE EDITING
Christos Mammelis, Dimitris Panagos

PRINTING
PrintFair Ltd
3 Violetas Str., Acharnai 136 72, tel.: +30 210 2469 799

BINDING
Attika Binding - Ioannis Mantis & Sons LLP
220 Vasileos Pavlou Street, Spata, tel.: +30 210 6025 275

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ / PRODUCTION DESIGN

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

Ν.Κ. Συμβουλευτική Αλέξανδρος Ε.Π.Ε.

Φειδίου 14-16, Τ.Κ. 106 73, Αθήνα, τηλ.: 210 3634 330, 210 9580 876

ISO: 9001:2015
Αρ. Πιστ.: 20001190001706

© 2023 ΔΗΜΟΣ ΒΑΡΗΣ ΒΟΥΛΑΣ ΒΟΥΛΙΑΓΜΕΝΗΣ

ISBN: 978-618-86857-0-3

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση ή αναπαραγωγή του παρόντος έργου στο σύνολο ή τμημάτων του με οποιονδήποτε τρόπο, σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 2121/1993 και της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης - Παρισιού που κυρώθηκε με τον ν. 100/1975. Τέλος απαγορεύεται η αναπαραγωγή της συνολικής αισθητικής εμφάνισης του βιβλίου (στοιχειοθεσίας, εξωφύλλου κ.λπ.) με φωτοτυπίες ή άλλες μεθόδους, σύμφωνα με το άρθρο 51 του ν. 2121/1993. All rights reserved.

Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης

Vari
Voula
Vouliagmeni

Βάρη Βούλα Βουλιαγμένη

Όψεις της ιστορίας
της Πόλης και του Δήμου

Aspects of the City's
and the Municipality's history

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ / CONTENTS

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΧΟΡΗΓΟΥ 13

SPONSOR'S SALUTATION 15

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
Μια περιήγηση στον Δήμο Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης
Μας ξεναγεί ο δήμαρχος Γρηγόρης Κωνσταντέλλος 17

INTRODUCTION
A tour of the Municipality of Vari Voula Vouliagmeni
With the Mayor Grigoris Konstantellos as guide 24

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1
Από την Προϊστορία έως την Επανάσταση του 1821
Εισαγωγή 33
Προϊστορία 34
- Νεολιθική περίοδος 34
- Πρώιμη Εποχή του Χαλκού 35
- Μέση και Ύστερη Εποχή του Χαλκού 36

Ιστορικοί χρόνοι 39
- Πρώιμη Εποχή του Σιδήρου 39
- Αρχαϊκή εποχή 40
- Κλασική εποχή 42
- Ελληνιστική και Ρωμαϊκή εποχή 49

Βυζαντινή και Οθωμανική εποχή 50

CHAPTER I
From Prehistory to the 1821 Revolution
Introduction 52
Prehistory 52
Antiquity 54
Byzantine & Ottoman periods 56

ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ
Η αρχαιολογική σημασία των περιοχών της Βούλας και της Βουλιαγμένης 60

A BRIEF PRESENTATION
The archaeological importance of Voula and Vouliagmeni 62

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2
Η περίοδος 1897-1929
Εισαγωγή 67
Οι πρώτες αναφορές 67
Το νερό της Βάρης 68
Η Βάρη ως τόπος στρατιωτικών ασκήσεων 71
Το κίνημα στο Γουδί και η ζωή στην περιοχή 72
Νέες στρατιωτικές προπαρασκευές στη Βάρη 73
Οι Βαλκανικοί πόλεμοι και η ανάπτυξη της Βουλιαγμένης ως κέντρου παραθερισμού 74
Τα κοινωνικά έργα της δεκαετίας του 1910 75
Τα γεγονότα του 1922 76
Προσπάθειες αποκατάστασης των προσφύγων και πολιτική αστάθεια 79
Κατασκηνώσεις, οικονομικά σκάνδαλα και προσπάθειες βελτίωσης των υποδομών 80
Η έγκριση δημιουργίας του εξοχικού συνοικισμού Βούλας και οι πρώτοι οικοδομικοί συνεταιρισμοί 83
Η προσφυγική εγκατάσταση στη Βούλα 83
Η ίδρυση της Βουλιαγμένης ως οργανωμένου οικισμού και η τελευταία κυβέρνηση Βενιζέλου 86
Η διόγκωση των προβλημάτων 87

CHAPTER II
The period 1897-1929
Introduction 90
The earliest official references 90
The water in Vari 91
Vari as a military training area 91

The coup d'état in Goudi and life during the early 20th century 92
New military preparedness begins in Vari 92
The Balkan Wars and the growth of Vouliagmeni as a resort 93
Communal improvements during the 1910s . . . 93
The events of 1922 and the efforts to integrate refugees 94
Children's camps, financial scandals and improving infrastructure 94
Foundation of the garden city of Voula and the involvement of developers 94
Refugees settling in Voula 95
Vouliagmeni as an organised residential area . . 96
Worsening of problems 96
Προβλήματα σε τοπικό και εθνικό επίπεδο 101

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Οι δεκαετίες 1930 & 1940

Η κατασκήνωση του ΠΙΚΠΑ στη Βούλα 102
Οι παραθεριστές της περιοχής 103
Πολιτικοί κλυδωνισμοί 104
Τα αποτελέσματα των αναταραχών στη Βάρη, στη Βούλα και τη Βουλιαγμένη 105
Το τελευταίο βενιζελικό κίνημα 106
Λαϊκές διεκδικήσεις στην περιοχή 107
Η άνοδος του Μεταξά 109
Αυτοδιοικητικές εκλογές και τοπικοί άρχοντες . . 110
Ο Ελληνοϊταλικός πόλεμος και η επέμβαση των Γερμανών 112
Η έναρξη της Εθνικής Αντίστασης 113
Η Αντίσταση με επίκεντρο τη Βούλα 114
Η μάχη στο Κορωπί και τα αντίποινα εκ μέρους των κατοχικών δυνάμεων 115
Η απελευθέρωση και τα Δεκεμβριανά 115
Η Συμφωνία της Βάρκιζας 116
Οι συνθήκες διαβίωσης στη μεταπολεμική Βάρη, στη Βούλα και τη Βουλιαγμένη 118
Η έναρξη του Εμφύλιου πολέμου 122
Ένα αεροπορικό δυστύχημα και οι προσπάθειες ενίσχυσης των κατασκηνώσεων 124
Η νέα τροπή του Εμφυλίου 124
Προσπάθειες βελτίωσης των υποδομών και εξελίξεις στο ζήτημα της γυναικείας χειραφέτησης 126
Το τέλος του αδελφοκτόνου σπαραγμού 126
Τοπικές εκλογές και προσωπικότητες 127

CHAPTER III

1930s & 1940s

Local and national upheaval 128
The PIKPA camp in Voula and local holiday-makers 128
Political turmoil 129
The aftermath of political turmoil in Vari, Voula and Vouliagmeni 130
The last Venizelos movement 130
Increasing local pressure for change 130
The rise of Metaxas 131
Municipal elections and local leaders 131
The Greco-Italian War, the German invasion and the beginning of the Greek Resistance 132
Resistance centered in Voula 132
The battle of Koropi and German retaliation 133
The liberation, Dekemvriana and the Treaty of Varkiza 133
Post-war living conditions in Vari, Voula and Vouliagmeni 134
The outbreak of the Civil War 135
The final phases of the Civil War 136
The end of the bloody Civil War 137
Local elections and personalities 137
Αύξηση του πληθυσμού, στρατιωτικές ασκήσεις και πολιτικά πάθη 141

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ / CONTENTS

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Από τη μεταπολεμική περίοδο έως τη Μεταπολίτευση

Οι κατασκηνώσεις του ΠΙΚΠΑ, το ζήτημα της ύδρευσης και η προστασία των ακτών της περιοχής 142
Ναυτικά δυστυχήματα 142
Καθημερινά προβλήματα της περιοχής 143
Τουριστική ανάπτυξη 147
«Αστέρας» Βουλιαγμένης 148
Η πορεία προς τη δικτατορία των συνταγματαρχών 151
Σημαντικά γεγονότα στην περιοχή κατά τη διάρκεια της «μαύρης» επταετίας (1967-1974) 152
Οι κοινοτικοί άρχοντες της περιόδου 1950-1974 154
Αθλητικοί όμιλοι και σύλλογοι 155
- Ναυτικός Όμιλος Βουλιαγμένης 155
- Γυμναστικός Σύλλογος Άρης Βούλας 156
- Ναυτικός Αθλητικός Όμιλος Βούλας 156

Ναοί 156
- Εισόδια Θεοτόκου, Βάρη 156
- Κοίμηση Θεοτόκου, Βάρκιζα 157
- Κοίμηση Θεοτόκου, Βούλα 157
- Άγιος Ιωάννης, Βούλα 157
- Παρεκκλήσιο Αγίου Γεωργίου, Καβούρι 157

CHAPTER IV

From the post-war period to Metapolitefsi

Population growth, military exercises and political passions 158
The camps of PIKPA 158
Incidents at sea 158
Daily problems in the area 158
Growth in tourism 159
Astir Palace 159
The junta period 161
Municipal leaders during 1950-1974 162
Sports clubs and societies 163
Consecration of new churches 163
Εισαγωγή 167

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Από τη Μεταπολίτευση έως το τέλος του 20ού αιώνα

Βάρη 168
Βούλα 170
Βουλιαγμένη 178
Η λίμνη της Βουλιαγμένης 184

CHAPTER V

From the Metapolitefsi to the end of the 20th century

Introduction 186
Vari 186
Voula 187
Vouliagmeni 188
The Vouliagmeni Lake 188

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης από το 2000 έως σήμερα

Μέρος Α΄: Εξελίξεις και ζητήματα

Από τις πόλεις στην Πόλη 195
Μια νέα δημοτική φιλοσοφία 195
Ένας δήμος γεννιέται 197
- Ο «Καλλικράτης» αιφνιδιάζει 200
- Αστάθεια αντί προσαρμογής 203
- Δώδεκα ψήφοι διαφορά 205
- Από το θρίλερ στον θρίαμβο 206

Η «μάχη» του «Αστέρα» Βουλιαγμένης 210
- Το ΣτΕ αλλάζει τα δεδομένα 210
- Το ΤΑΙΠΕΔ στο δημοτικό συμβούλιο 213
- Η Four Seasons έρχεται στην Ελλάδα 213

Οι ακτές περιέρχονται στον δήμο 213

Από την απαξίωση στην αναβίωση 214
Σχέδια αναβάθμισης
με ελεύθερη πρόσβαση 215
Αναπτυξιακό αποτύπωμα. 217
Ένα δημοτικό Green Deal 218
Περιορίζοντας δραστικά τις εκπομπές CO_2 ... 218
Δημοτικά κτίρια από το μέλλον 220
Οι ένοπλες δυνάμεις στον δήμο 221
Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων. 221
Λόχοι Ορεινών Καταδρομών. 223
Σχολή «Συνεννόησης» της Αεροπορίας 224
Μέρος Β΄: Ο σύγχρονος Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης
Υποδομές 230
Διαχείριση απορριμμάτων 232
Ψηφιακός δήμος. 235
Βιώσιμη κινητικότητα 237
Νέες πλατείες και αστικό πράσινο 240
Κοινωνική πολιτική. 246
Τοπική δημοκρατία - ΜΜΕ 249
Πολιτισμός 252
Αθλητικοί σύλλογοι 254
Πολιτιστικοί σύλλογοι 262
Επιτιμοποιήσεις. 263

CHAPTER VI

The Municipality of Vari Voula Vouliagmeni from 2000 to the present day
PART A: Developments and issues
From towns to the City 266
A new municipal philosophy. 266
A new municipality is born, 2000-2019 268
The surprise of the "Kallikratis" Programme. 268
Instability instead of adaptability 268
Difference by 12 votes 270
From thriller to triumph 271
The 'battle' of Astir, Vouliagmeni 271
The beaches are incorporated within the municipality 274
A municipal Green Deal. 274
The Hellenic Armed Forces in the Municipality
The Hellenic Army Academy 275
Mountain Raider Companies (LOK) 276
"Synennoisi" School of the Hellenic Air Force. ... 277
PART B: The modern Municipality of Vari Voula Vouliagmeni
Infrastructure 278
Waste management 278
A digital municipality. 279
Sustainable Mobility 280
New squares and parks 280
Welfare 281
Local Democracy - Mass Media 281
Culture. 284
Sports clubs and associations 285

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Διοικητικά και πληθυσμιακα δεδομενα
Α. Διοικητική ιστορία των τριών πόλεων 290
Β. Πληθυσμιακές μεταβολές 291
Γ. Διατελέσαντες κοινοτάρχες - δήμαρχοι. 291
Δ. Εκλογικές αναμετρήσεις 292

APPENDIX

administrative and population data
I. The administrative history of the three towns 296
II. Population change 297
III. Community Presidents - Mayors 297
IV. Elections 298

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ / BIBLIOGRAPHY 304

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ / ACKNOWLEDGMENTS 307

Χαιρετισμός χορηγού

Αγαπητοί συμπολίτες του μικρασιατικού «καλλικρατικού» Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης, μαζί με τη Βάρκιζα, πριν προλογίσω αυτή την έκδοση ζήτησα να δω την προηγούμενη χορηγία της KINTEC για τον Δήμο Βούλας, που αφορούσε την ιστορία του. Αυτή είχε πραγματοποιηθεί το 2004.

Αναλογίστηκα τι έχει γίνει μέσα σε αυτά τα σχεδόν 20 χρόνια που έχουν περάσει και αμέσως με γέμισε ένα αίσθημα υπερηφάνειας εξαιτίας των παρακάτω επιτευγμάτων. Πιο σημαντικό από όλα ήταν η συνένωση όλων των Μικρασιατών που έφτασαν μετά το 1922 σε Βάρη, Βούλα και Βουλιαγμένη, με την ενοποίησή τους σε έναν δήμο. Επιπλέον, η ουσιαστική συνένωση των Μικρασιατών με τους «παλαιούς» κατοίκους της Ελλάδας έχει εμφανώς επιτευχθεί, πράγμα που αποδεικνύεται από τη μεγάλη εκτίμηση η οποία υπάρχει για τον μικρασιατικό πολιτισμό.

Ο νέος, ολοκληρωμένος Δήμος, με ντόπιους δημάρχους οι οποίοι έχουν μικρασιατικκή καταγωγή, αποτελεί ένα λαμπρό παράδειγμα προς μίμηση στον πολιτιστικό χώρο και όχι μόνο.

Ακόμα, υπάρχουν επιτεύγματα, όπως η παροχή σημαντικής βοήθειας προς τους αδύναμους δημότες μας, τα οποία, ξεκινώντας από πρωτοβουλίες των κατοίκων, υλοποιούνται με γοργούς ρυθμούς. Η ποιοτική αυτή αναβάθμιση αντικατοπτρίζει τη χαρακτηριστική ευαισθησία των Μικρασιατών, οι οποίοι, όσο ψηλά και αν φτάσουν, δεν ξεχνούν τους προγόνους τους που είχαν έρθει στη νέα πατρίδα, στις παραλίες του δήμου, πριν από 100 χρόνια. Η δυναμική των Μικρασιατών εμπνέει και οδηγεί και τους υπόλοιπους κατοίκους προς την κατεύθυνση αυτή.

Με μεγάλη εκτίμηση σε όσους εργάστηκαν για την παράδοση αυτού του έργου στους συμπολίτες μας, ευχόμαστε το βιβλίο να βοηθήσει τους νεότερους κατοίκους του Δήμου να μάθουν την ιστορία μας, η γνώση της οποίας διασφαλίζει την πρόοδο στον τόπο μας.

Για την KINTEC by TBSP

Κυριάκος Τσιγκίρογλου

Sponsor's salutation

Dear fellow citizens of the Mikrasiatic “Kallikratic” Municipality of Vari, Voula, Vouliagmeni (including Varkiza), before introducing this publication, I sought the product of the previous KINTEC's sponsorship for the Municipality of Voula; it was related to its history and had taken place in 2004.

I reflected on what has been achieved during the almost two decades that have passed and was immediately filled with a sense of pride, as a result of the following achievements. Most important of all was the unification of all Asia Minor people, the forefathers of who arrived in Vari, Voula and Vouliagmeni after 1922, by merging these areas into a single Municipality. Moreover, the effective integration of the Asia Minor population with the “old” inhabitants of Greece has clearly been achieved, as evidenced by the great appreciation of Asia Minor culture.

The new integrated Municipality with mayors of Asia Minor origin constitutes a brilliant example to be emulated in the cultural field and elsewhere.

Other achievements, such as the provision of significant assistance to the weaker members of our community, often starting from the citizens’ initiative, are being implemented at a rapid pace. This qualitative upgrade reflects the typical sensitivity of people from Asia Minor, who, no matter how mighty they become, do not forget their ancestors landing in their new homeland, on the Municipality’s coast, about a century ago. The Mikrasiatic dynamics inspire and lead the rest of the inhabitants towards this direction.

With great appreciation to all those who toiled to deliver this work to our fellow citizens, we hope that this book will help the younger residents of the Municipality to learn our history, the knowledge of which ensures progress for our land.

For KINTEC by TBSP

Kiriakos Tsigiroglou

«Η πόλη μας θέλουμε να είναι "έξυπνη" και αποτελεσματική, έτοιμη απέναντι σε κάθε κίνδυνο για τη φύση και τον άνθρωπο, φιλόξενη στον πολιτισμό, με ενημερωμένους και δραστήριους δημότες» επισημαίνει ο δήμαρχος Γρηγόρης Κωνσταντέλλος

"We want to live in a 'smart' and efficient city, ready to face any threats to nature or its people, friendly to culture, inhabited by well-informed and active citizens" notes the Mayor Grigoris Konstantellos

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΜΙΑ ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟ ΒΑΡΗΣ ΒΟΥΛΑΣ ΒΟΥΛΙΑΓΜΕΝΗΣ

Μας ξεναγεί ο δήμαρχος Γρηγόρης Κωνσταντέλλος

Φως, θάλασσα, ανθρώπινη δημιουργία. Οι δρόμοι του Λεκανοπεδίου οδηγούν από την αρχαιότητα στο νοτιοανατολικό ηλιόλουστο άκρο του και στην απόληξη του Υμηττού, που βρέχεται από τα νερά του Σαρωνικού.

Βάρη Βούλα Βουλιαγμένη. Ένας τόπος γεμάτος ιστορία μπαίνει δυναμικά στη σύγχρονη εποχή, έχοντας πλέον γίνει συνώνυμο της πράσινης ανάπτυξης και των «έξυπνων» εφαρμογών για τους κατοίκους και τους επισκέπτες που συρρέουν από όλο τον κόσμο. Μια περιήγηση στη σύγχρονη αυτή πόλη, η οποία σήμερα έχει ενοποιήσει διοικητικά τη Βάρη, τη Βούλα και τη Βουλιαγμένη, αποκαλύπτει κρυμμένες ομορφιές και άγνωστες στους περισσότερους ιστορίες που αξίζει κανείς να προσεγγίσει για να κατανοήσει τη βαθύτερη ταυτότητα αυτού που ονομάστηκε «αθηναϊκή Ριβιέρα». Οδηγό σε αυτή την ξενάγηση έχουμε τον δήμαρχο Γρηγόρη Κωνσταντέλλο, έναν αεροπόρο ο οποίος στις διαδρομές του στην Αυτοδιοίκηση δεν... προσγειώνεται ποτέ, έχοντας το βλέμμα καρφωμένο στον ορίζοντα.

Τι ρόλο έπαιξε στην ανάπτυξη της περιοχής η ενοποίηση των τριών πρώην Δήμων Βάρης, Βούλας και Βουλιαγμένης;

Ο δήμος μας «γεννήθηκε» την 1η Ιανουαρίου 2011, με το πρόγραμμα διοικητικής μεταρρύθμισης «Καλλικράτης» που ψηφίστηκε το 2010. Έτσι δημιουργήθηκε ένας νέος Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης, με το απαιτούμενο μέγεθος και τις απαραίτητες υποδομές ώστε να αντεπεξέλθει στις προκλήσεις της εποχής. Η ενιαία πόλη είναι πλέον σε θέση να αναπτύσσεται με όρους και δυνατότητες ενός ισχυρού δήμου, με πρόσβαση σε σημαντικούς πόρους, εθνικούς και κοινοτικούς.

Ξεκινάμε από τη Βάρη, τον αρχαίο δήμο Αναγυρούντος, μια περιοχή που αναπτύσσεται ραγδαία, προσελκύοντας πολλούς νέους κατοίκους σε καινούργιες γειτονιές. Πόλη ανθρώπινη, με ζωηρή αγορά, προσεγμένους αθλητικούς χώρους και πράσινες γωνιές που ξεχωρίζουν για την αρχιτεκτονική τους.

Η Βάρη είναι μια πόλη με ζωντάνια, με «βαριά» ιστορία, και μάλιστα είναι χτισμένη σε ένα μοναδικό σημείο, όπως όλη η περιοχή, το οποίο συνδυάζει μοναδικά βουνό και θάλασσα.

Η περιοχή της Βάρης ξεκινά από τους πρόποδες του Υμηττού και φτάνει στην όμορφη παραλιακή ζώνη της Βάρκιζας. Αποτελεί κόμβο που συνδέει την πρωτεύουσα με το Διεθνές Αεροδρόμιο «Ελευθέριος Βενιζέλος», τα Μεσόγεια της Αττικής, το λιμάνι του Λαυρίου και το παραλιακό μέτωπο, το οποίο ξεκινά από τη Βάρκιζα και φτάνει μέχρι το Σούνιο. Πρόκειται όμως και για μια σύγχρονη πόλη, η οποία προσφέρει στους κατοίκους της την ποιότητα ζωής που περιγράψατε, ταυτόχρονα με όλες τις απαιτούμενες υποδομές.

Οι κάτοικοι της περιοχής πρέπει να είναι πολύ υπερήφανοι, διότι οι αρχαίοι δημότες της Βάρης και της Βάρκιζας έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην ιστορική μάχη του Μαραθώνα. Μάλιστα, αναλογικά, είχε τους περισσότερους νεκρούς, καθώς οι πολεμιστές της περιοχής

«Η παραδοσιακή εστίαση της Βάρης είναι ένα μικρό και, θα έλεγα, πρόσφατο κομμάτι της πλούσιας πολιτιστικής κληρονομιάς της πόλης»

"The traditional catering of Vari is a small and, I would say, recent part of the city's rich cultural heritage"

σας παρατάχθηκαν στο κομμάτι της φάλαγγας που ενεπλάκη στην πιο αποφασιστική σύγκρουση.

Περιγράψατε άριστα μια ιστορία που πρέπει να ακουστεί ευρύτερα. Είναι γνωστό ότι στη μάχη του Μαραθώνα, το 490 π.Χ., κρίθηκε η τύχη όχι απλώς της αθηναϊκής δημοκρατίας, αλλά ολόκληρου του δυτικού πολιτισμού όπως τον γνωρίζουμε σήμερα. Αν οι Μαραθωνομάχοι δεν νικούσαν τότε τους Πέρσες, θα άλλαζε δραματικά για την ευρωπαϊκή ήπειρο ο ρους της Ιστορίας – ο κλασικός πολιτισμός δεν θα ανθούσε ποτέ. Γνωρίζουμε, λοιπόν, από μαρμάρινη στήλη που ανακαλύφθηκε το 2000 τα ονόματα 22 πεσόντων από την Ερεχθηίδα φυλή, η οποία περιελάμβανε και τον αρχαίο Αναγυρούντα, τη σημερινή Βάρη μας. Σύμφωνα με έγκυρες ιστορικές πηγές, η φυλή αυτή συγκρότησε το πιο μάχιμο κομμάτι στη φάλαγγα του Μιλτιάδη. Θέλουμε να διατηρήσουμε τη μνήμη αυτών των αρχαίων συντοπιτών μας και σχεδιάζουμε να εγκαταστήσουμε ένα αντίγραφο της στήλης σε κεντρικό σημείο της πόλης.

Τι σχέδια έχετε για την πανέμορφη αυτή περιοχή, η οποία μάλιστα διατηρεί, εκτός από την κλασική, παραδοσιακή εστίαση, και πολιτιστική κληρονομιά, κάτι που λίγοι γνωρίζουν; Διαθέτει μεγάλης σημασίας αρχαιολογικούς χώρους, έχει το σπήλαιο, αλλά και τα διάσημα Βλάχικα.

Η παραδοσιακή εστίαση της Βάρης, τα γνωστά Βλάχικα, αποτελούν αναμφισβήτητα πόλο έλξης για όλη την Αττική, αλλά είναι ένα μικρό και θα έλεγα πρόσφατο κομμάτι της πλούσιας πολιτιστικής κληρονομιάς της Βάρης, που ξεκινά από την αρχαιότητα. Διαφυλάττουμε και, σε συνεργασία με την Αρχαιολογική Υπηρεσία, το υπουργείο Πολιτισμού και τους τοπικούς φορείς, οφείλουμε να αναδείξουμε την ιστορία και την ιδιαίτερη ταυτότητα της πόλης. Είναι ένα μεγάλο στοίχημα για εμάς να διατηρούμε την τοπική ιδιαιτερότητα μέσα στον ενιαίο δήμο.

Η Βάρη φιλοξενεί ένα Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα, τη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων. Μάλιστα, εσείς, το 2018, δώσατε το όνομά της στην κεντρική λεωφόρο της περιοχής. Τι σημαίνει αυτό για την πόλη σας;

Αποτελεί τιμή για μια πόλη να φιλοξενεί ένα εκπαιδευτικό ίδρυμα όπως η Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων. Στην επέτειο των 190 χρόνων από την ίδρυση της σχολής ανταποκριθήκαμε άμεσα στο αίτημα του ΓΕΕΘΑ και προχωρήσαμε στη

μετονομασία της πρώην λεωφόρου Βάρης - Κορωπίου σε «Ευελπίδων», μια ονομασία που έχει και βαθιά συμβολικό χαρακτήρα. Με τη Σχολή Ευελπίδων διατηρούμε στενή συνεργασία σε όλους τους τομείς και η παρουσία της αφήνει ένα ιδιαίτερα θετικό αποτύπωμα στην πόλη. Οι ευέλπιδες δίνουν το «παρών» σε όλες τις σημαντικές επετειακές εκδηλώσεις, ενώ οι δημότες μας χρησιμοποιούν τις αθλητικές εγκαταστάσεις της σχολής.

Συνεχίζουμε στη δημοφιλή Βάρκιζα, ένα παραθεριστικό ψαροχώρι που εξελίχθηκε σε κορυφαίο θερινό προορισμό, ο οποίος, εκτός από την εξαιρετική και σύγχρονη ακτή, διαθέτει ακόμη ένα όμορφο αλιευτικό καταφύγιο. Αναμφισβήτητα, η Βάρκιζα αποτελεί διάσημο τουριστικό θέρετρο στην Αττική, με οργανωμένες και μη παραλίες που δημιουργούν μια «δαντέλα», στην οποία μοναδική θέση κατέχει το γραφικό λιμανάκι της. Με επίκεντρο το αλιευτικό καταφύγιο, ένα από τα ελάχιστα της Αττικής, η Βάρκιζα είναι ένα παραλιακό θέρετρο με σπάνια φυσιογνωμία. Διαθέτει προσβάσιμο παραλιακό μέτωπο σχεδόν τριών χιλιομέτρων, με αμμώδεις οργανωμένες και ελεύθερες παραλίες και με τα χαρακτηριστικά λιμανάκια της.

Η Βάρκιζα έχει εξελιχθεί, έχει αναπτυχθεί, και μάλιστα σε αυτό βοήθησαν πολύ τα έργα που υλοποιήθηκαν, τα οποία ήταν αρκετά. Υπάρχουν και άλλα στον σχεδιασμό σας;

Τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει πολλά και σημαντικά έργα υποδομής, αναπλάσεις και φυτεύσεις στην περιοχή, και συνεχίζουμε εντατικά στην ίδια κατεύθυνση. Σύντομα, η ελεύθερη ανατολική παραλία της Βάρκιζας θα διαθέτει σύγχρονες υποδομές κολύμβησης και θαλάσσιων αθλημάτων, υποδομές για την ασφάλεια των λουομένων, ενώ η ελεύθερη πρόσβαση σε όλους είναι αδιαπραγμάτευτη.

Στο αλιευτικό καταφύγιο Βάρκιζας μέχρι σήμερα ο κόσμος αγοράζει ψάρια από νωρίς το πρωί, και αυτό συνθέτει μια σπάνιας ομορφιάς εικόνα για την εποχή μας.

Πράγματι, οι αλιείς της Βάρκιζας δραστηριοποι-

«Η Βουλιαγμένη από το 1960 φιλοξενεί όλους τους κορυφαίους επισκέπτες της χώρας»

"Vouliagmeni has been hosting all the country's top visitors since 1960"

«Η Βούλα είναι μια περιοχή για όλη την οικογένεια, με ήπιες εγκαταστάσεις εστίασης, με πληθώρα αθλητικών χώρων και παιδικών χαρών, με πάρκα και πλατείες»

"Voula is an area for the whole family, with mild catering facilities, plenty of sports facilities and playgrounds as well as parks and squares"

ούνται στην περιοχή από τη δεκαετία του 1940 και πολλοί από τους σημερινούς είναι δεύτερης ή ακόμα και τρίτης γενιάς ψαράδες των πρώτων οικογενειών. Είναι αναπόσπαστο κομμάτι της κοινωνικής φυσιογνωμίας της περιοχής, ένα ζωντανό τμήμα της που βιοπορίζεται από τη θάλασσα και διαθέτει καθημερινά στις τοπικές επιχειρήσεις αλλά και στους περαστικούς πελάτες ολόφρεσκα ψάρια, τα οποία αλιεύτηκαν κατά τη διάρκεια της προηγούμενης νύχτας.

Όμως και η Βάρκιζα κατέχει περίοπτη θέση στην ελληνική Ιστορία, καθώς εδώ υπεγράφη η ομώνυμη συμφωνία, στις 12 Φεβρουαρίου 1945.

Η Συμφωνία της Βάρκιζας πράγματι χάρισε στην περιοχή περίοπτη θέση στη σύγχρονη ελληνική Ιστορία. Αυτό που λίγοι γνωρίζουν είναι ότι η συμφωνία υπεγράφη στο Δίλοφο της Βάρης, στο Κτήμα Κανελλοπούλου. Επελέγη όμως εξαρχής να ονομαστεί «Συμφωνία της Βάρκιζας» πιθανόν λόγω της μεγαλύτερης αναγνωρισιμότητας της περιοχής.

Επόμενος σταθμός, η Βούλα, η πολυπληθέστερη δημοτική ενότητα, η οποία πριν από 100 χρόνια έγινε προσφυγικός καταυλισμός για τους Μικρασιάτες αδελφούς μας και σήμερα συγκαταλέγεται στα πιο ζηλευτά προάστια της χώρας. Όμορφη ρυμοτομία, άνετα πεζοδρόμια, φυτεύσεις, παιδικές χαρές και πάρκα δείχνουν ότι βρισκόμαστε σε έναν τόπο κατοικίας υψηλού επιπέδου.

Η Βούλα είναι η πόλη στην οποία θα ήθελε καθένας μας να ζει. Συγκαταλέγεται στα πιο ζηλευτά προάστια της χώρας, καθώς σε αυτό συνέβαλαν καθοριστικά η ρυμοτομία της, η ομορφιά της, οι παιδικές χαρές, οι δρόμοι, η ζωντάνια της. Θα έλεγε κανείς ότι πρόκειται για μια σύγχρονη κηπούπολη, διατηρώντας έτσι την υψηλή ποιότητα ζωής των κατοίκων της.

Η προστασία της φυσιογνωμίας της κηπούπολης αποτελεί απόλυτη προτεραιότητα της σημερινής, αλλά και των προηγούμενων δημοτικών Αρχών.

«Η κοινωνική σύνθεση της σημερινής Βούλας έχει έντονο το μικρασιατικό στοιχείο, στο οποίο όμως έχουν προστεθεί πολλές ακόμα ομάδες πληθυσμού»

"The social composition of modern Voula has a strong Asia Minor element, to which many other population groups have been added"

Η Βούλα είναι μια περιοχή για όλη την οικογένεια, με ήπιες εγκαταστάσεις εστίασης, με πληθώρα αθλητικών χώρων και παιδικών χαρών, με πάρκα και πλατείες.

Το εντυπωσιακό είναι ότι μιλάμε για μια περιοχή η οποία αρχικά, πριν από 100 χρόνια, έγινε προσφυγικός καταυλισμός για τους Μικρασιάτες αδελφούς μας. Μάλιστα και εσείς είστε απόγονός τους. Μέχρι σήμερα, λοιπόν, ζουν αρμονικά όλοι μαζί και απολαμβάνουν τη ζωή στην πόλη της Βούλας με όσα τούς προσφέρει.

Η κοινωνική σύνθεση της σημερινής Βούλας έχει έντονο το μικρασιατικό στοιχείο, στο οποίο όμως έχουν προστεθεί πολλές ακόμα ομάδες πληθυσμού, από την Κάλυμνο, από το Καστελόριζο, οι εργαζόμενοι του Ασκληπιείου, οι οποίοι κατέφτασαν στη Βούλα επίσης πριν από περίπου 100 χρόνια, οι κάτοικοι του Πανοράματος, των «Εφοπλιστικών» και πολλοί ακόμα, οι οποίοι σήμερα ζουν σε αυτό το μοναδικό προάστιο. Όλοι διατηρούν την ταυτότητα της καταγωγής τους, αλλά ταυτόχρονα δηλώνουν Βουλιώτες.

Πώς αντιμετωπίζετε την κλιματική αλλαγή και τα ραγδαία επενδυτικά σχέδια; Είναι μια πρόκληση για εσάς;

Τα δύο θέματα που αναφέρατε αποτελούν ίσως τις μεγαλύτερες προκλήσεις για την πόλη μας τα επόμενα χρόνια. Ήδη βιώνουμε τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, με την αισθητή άνοδο της θερμοκρασίας, τις συχνότερες πυρκαγιές και τα ακραία καιρικά φαινόμενα που πλέον βιώνουμε σε ετήσια βάση. Ποτέ, όμως, δεν είναι αργά για να σώσουμε τον πλανήτη μας.

Ήδη η πόλη μας έχει πετύχει πολλά στους τομείς της εξοικονόμησης ενέργειας, της μείωσης των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, της σύγχρονης και φιλικής στο περιβάλλον διαχείρισης των απορριμμάτων και των «πράσινων», βιώσιμων αστικών μετακινήσεων. Ταυτόχρονα, αντιμετωπίζουμε θετικά και υποστηρίζουμε όλα τα ήπια επενδυτικά σχέδια που μοιράζονται το όραμά μας,

ΕΠΕΣΑΝ ΕΝ ΠΟΛΕΜΩ

προστατεύουν και αναδεικνύουν το περιβάλλον και τη φυσιογνωμία της πόλης, χωρίς να αλλοιώνουν την υψηλή ποιότητα ζωής που απολαμβάνουν οι κάτοικοί μας.

Καταλήγουμε στο «πετράδι του στέμματος», τη μοναδική Βουλιαγμένη, που συνιστά έναν από τους ποιοτικότερους ταξιδιωτικούς προορισμούς διεθνώς και μια βόλτα από τις πιο ξεχωριστές στην Αττική και την Ελλάδα. Η αγαπημένη αυτή ακτογραμμή από το Καβούρι έως τα Λιμανάκια προσελκύει καθημερινά λάτρεις της κολύμβησης, των θαλάσσιων σπορ, της ρομαντικής βόλτας με τα χρώματα του ηλιοβασιλέματος.

Λένε ότι η Βουλιαγμένη είναι ένα από τα ωραιότερα μέρη της Ελλάδας. Ποια είναι τα στοιχεία που συνθέτουν αυτή την ομορφιά;
Η Βουλιαγμένη είναι η κορωνίδα, το διαμάντι στο στέμμα που λέγεται «Δήμος Βάρης, Βούλας, Βουλιαγμένης». Ο Θεός και οι προηγούμενοι κοινοτάρχες και δήμαρχοι της πόλης μάς κληροδότησαν τη βαριά ευθύνη διατήρησης της μοναδικής ομορφιάς, η οποία έχει καταστήσει τη Βουλιαγμένη γνωστή, με αποτέλεσμα να προσελκύει επισκέπτες από όλο τον πλανήτη.

Πόσο εύκολο είναι να διαφυλάσσετε και να φροντίζετε όλο αυτό το πράσινο που μας περιβάλλει;
Η προστασία του πλούσιου αστικού και περιαστικού πρασίνου που χαρακτηρίζει το σύνολο της πόλης μας είναι μεγάλη πρόκληση και καθημερινή μάχη, ειδικά τους καλοκαιρινούς μήνες. Οφείλουμε να διαθέτουμε υποδομές και εξοπλισμό για την αποτελεσματική πρόληψη, καθώς και ολοκληρωμένο σχέδιο δράσης για την έγκαιρη αντιμετώπιση των φυσικών φαινομένων. Κάθε χρόνο δίνουμε εξετάσεις και προσπαθούμε να γινόμαστε καλύτεροι και αποτελεσματικότεροι.

Πώς υποδέχεται η πόλη τους ξένους ηγέτες κρατών, οι οποίοι όλοι ανεξαιρέτως επιλέγουν τη Βουλιαγμένη ως κατάλυμά τους;
Μια ματιά στο βιβλίο επισκεπτών του «Αστέρα» Βουλιαγμένης θα σας καταπλήξει. Από τον Τζίμι Κάρτερ έως τον Μπαράκ Ομπάμα, τον οποίο είχα την τύχη να συναντήσω προσωπικά κατά την επίσκεψή του ως προέδρου των ΗΠΑ, η Βουλιαγμένη από το 1960 φιλοξενεί όλους τους κορυφαίους επισκέπτες της χώρας. Η πόλη μας προσφέρει διακριτικότητα και τη μοναδική ομορφιά της, συνδυάζοντάς τες με την εγγύτητά της στο κέντρο της Αθήνας.

Η ραγδαία αύξηση του τουρισμού μπορεί να συμβάλει αρνητικά στην πόλη σας και κυρίως στην καθημερινότητα των κατοίκων;
Η τουριστική ανάπτυξη έχει δύο πρόσωπα: αυτό της ευημερίας που φέρνει στον τόπο και αυτό της υποβάθμισης που μπορεί να προκαλέσουν οι χωρίς μέτρο επαγγελματικές δραστηριότητες. Δικός μας ρόλος είναι να θέτουμε τους κανόνες ώστε να κρατάμε μόνο τα θετικά και να περιορίζουμε την όχληση, διότι ο δήμος μας έχει αμιγώς οικιστικό χαρακτήρα. Δεν θα επιτρέψουμε ποτέ να γίνει η πόλη μας Φαληράκι! Όλοι πρέπει να σέβονται τα όρια.

Ενδεικτικά, σας αναφέρω ότι φέτος αποφασίσαμε στο δημοτικό συμβούλιο πως δεν θα επιτρέπεται σε κανένα κατάστημα εντός οικιστικού ιστού η υπαίθρια μουσική μετά τις 11 το βράδυ.

Αυτές οι τρεις δημοτικές ενότητες δημιούργησαν ίσως την ομορφότερη πόλη της Ελλάδας. Ποιο είναι το όραμά σας; Περιγράψτε μας την πόλη που θέλετε να κληρονομήσουν τα παιδιά σας.
Η μεγάλη ευθύνη μας απέναντι στους παππούδες και στα παιδιά μας δεν είναι απλώς να συντηρήσουμε αυτό που παραλάβαμε, αλλά να δώσουμε τη σκυτάλη έχοντας ανέβει πιο ψηλά. Η μοναδική φυσιογνωμία του δήμου μας περιλαμβάνει και το υψηλό επίπεδο των κατοίκων της, οι οποίοι είναι δεκτικοί στις καινοτομίες και αγκαλιάζουν τις πρωτοβουλίες μας στους τομείς του περιβάλλοντος και της ψηφιακής διακυβέρνησης. Εκτός από «πράσινη» πόλη θέλουμε να ζούμε και σε μια «έξυπνη» και αποτελεσματική πόλη, έτοιμη απέναντι σε κάθε κίνδυνο για τη φύση και τον άνθρωπο, φιλόξενη στον πολιτισμό, με ενημερωμένους και δραστήριους δημότες που θα έχουν άποψη, δικαιώματα και δεδομένες υποχρεώσεις. Θέλουμε η πόλη μας να είναι ένα κύτταρο δημοκρατίας το οποίο θα μοιάζει με την ιδανική πολιτεία, της οποίας ονειρευόμαστε να είμαστε μέρος.

Τη συνέντευξη πήρε η Μάγδα Τσέγκου. Δείτε την ολόκληρη σε βίντεο σκανάροντας τον παρακάτω κωδικό QR ή επισκεφθείτε το https://youtu.be/zzFPiyXdwd0

INTRODUCTION

A TOUR OF THE MUNICIPALITY OF VARI VOULA VOULIAGMENI

With the Mayor Grigoris Konstantellos as guide

Light, sea, human creation; from ancient times, the roads of Attica lead to its south-eastern sunny end, at the southern end of Mount Hymettus, which is washed by the waters of the Saronic Gulf: the location of the Municipality of Vari, Voula, Vouliagmeni. A trully historical place on the brink of a modern era, having now caught up with green development and 'smart' applications for residents and visitors flocking from all over the world. Nowadays, a tour of this modern city, the result of the unification of the former Municipalities of Vari, Voula and Vouliagmeni, reveals hidden gems and stories unknown to most, that are worth delving into, in order to understand the deeper identity of the land that is generally known as "Athenian Riviera". Our guide for this tour is the Mayor Grigoris Konstantellos, an "aviator" who does not seem to... land from his flights into the firmament of Administration, keeping his eyes fixed on the horizon.

What role did the merging of the three former Municipalities of Vari, Voula and Vouliagmeni play in the development of the area?

Our municipality was 'born' on January 1, 2011, when the administrative reform programme "Kallikratis" was enacted in 2010. Thus, a new self government organization was created, with the appropriate size and the necessary infrastructure to meet the challenges of the time. This united city is now in a position to develop on the terms and capabilities of a strong municipality, with access to important resources, both national and municipal.

We start from Vari, the ancient deme of Anagyrous, an area that is growing rapidly, attracting many new residents to new neighbourhoods. A human city, with a lively market, well-kept sports facilities and green corners that stand out architecturally.

Vari is a vibrant town with a "heavy" history, and is built in a unique spot, like the rest of the region, which uniquely combines mountain and sea.

The area of Vari starts at the foot of Mount Hymettus and reaches the beautiful coastal zone of Varkiza. It is a hub connecting the capital with the International Airport "Eleftherios Venizelos", the inland areas of Attica, the port of Lavrio and the coastal front, which starts from Varkiza and stretches as far as Sounion. But it is also a modern city, which offers the quality of life that you described, combined with all the necessary infrastructure.

The inhabitants of the area should be very proud, because the ancient citizens of Vari and Varkiza played a decisive role in the historic battle of Marathon. In fact, proportionally, it had the largest number of casualties, as the warriors of your region lined up in the part of the phalanx that was at the heart of the most decisive conflict.

You have described perfectly, a story that needs to reach a wider audience. It is well known that the battle of Marathon, in 490 BC, determined

"In addition to living in a green city, we want to be in a 'smart' and efficient city"

«Εκτός από "πράσινη" πόλη, θέλουμε να ζούμε και σε μια "έξυπνη" και αποτελεσματική πόλη»

"We welcome and support all soft investment projects that share our vision, protect and enhance the environment and the character of the city"

«Αντιμετωπίζουμε θετικά και υποστηρίζουμε όλα τα ήπια επενδυτικά σχέδια που μοιράζονται το όραμά μας, προστατεύουν και αναδεικνύουν το περιβάλλον και τη φυσιογνωμία της πόλης»

the fate not only of the Athenian Republic, but of the entire Western civilization as we know it today. If the Marathon fighters had not defeated the Persians at that time, the course of history would have changed dramatically for all Europe - classical civilization would never have flourished. From a marble stele discovered in 2000 we know the names of 22 members of Erechtheis, the tribe to which the Anagyrous deme, i.e. our present-day Vari, belonged, that fell in this battle. According to historical authorities, this tribe formed the most combatant part of Miltiades' phalanx. We would like to preserve the memory of these ancient fellow residents by installing a replica of the stele in a central location in the city.

What are your plans for this beautiful area, which, apart from traditional cuisine and cultural heritage, also boasts a couple of things that few people know about: important archaeological sites, such as the Nympholiptos cave, but also the famous Vlachika.

The traditional tavernas of Vari, the famous Vlachika, is undoubtedly an attraction for the whole of Attica, but it is a small and relatively recent part of the rich cultural heritage of Vari, which dates back to antiquity. We are serious about protecting and, at the same time, in cooperation with the Archaeological Service, the Ministry of Culture and the local authorities, accentuating the history and special identity of the city. It is a great challenge for us to preserve the special features of all three areas within the unified Municipality.

Vari is home to a higher education institution, the Hellenic Military Academy. In fact, in 2018, you named the central avenue of the city after it. What does this mean for the area?

It is an honour for a city to be home of an educational institution such as the Hellenic Military Academy. On the 190th anniversary of the Academy's founding, we responded immediately to the request of the Hellenic National Defence General Staff (Geniko Epiteleio Ethnikis Amynas, GEETHA) and went ahead with the renaming of the former Varis-Koropiou Avenue to "Evelpidon Avenue", a name with a deeply symbolic char-

acter. We cooperate closely with the Military Academy in all sectors and its presence leaves a very positive imprint on the city. The Academy's students attend all important events, while our citizens can use the Academy's sports facilities.

We move on to the popular Varkiza, a fishing village that has evolved into a top summer destination, which, apart from its exquisite coastline, also has a beautiful fishing reserve. Undoubtedly, Varkiza is one of Attica's most famous resort place, with organized and unorganized beaches that make up a "lace"-like pattern, in which its picturesque little harbor occupies a unique position. Centered around the fishing reserve, one of the few in Attica, Varkiza is a seaside resort of rare character. It has an accessible coastal front of almost 3 kilometres, with sandy organized and free beaches and its characteristic harbours.

Varkiza has seen considerable development, having been helped a lot by the numerous projects that have been implemented. Are you planning to carry out more?

In recent years there have been many important infrastructure projects, renovations and plantings in the area, with a view to escalating these projects in the future. Soon the unorganized eastern beach of Varkiza will have modern swimming and water sports facilities, infrastructure for the safety of bathers, while free access for all is non-negotiable.

To this day, people visit the fishing reserve of Varkiza early in the morning to buy fish, which is a rare and beautiful sight to behold, in this day and time.

Indeed, the fishermen of Varkiza have been active in the area since the 1940s and many of today's fishermen are second or even third generation fishermen of the first families. They are an integral and vibrant part of the area's social fabric, making their living from the sea and providing local businesses and customers with fresh fish caught the night before, on a daily basis.

Varkiza also has a prominent place in Greek history, as it was here that the renowned agreement was signed on February 12, 1945.

The Varkiza Agreement indeed gave the region a prominent place in modern Greek history. But what few people know is that the agreement was signed at the Dilofo of Vari, in the Kanellopoulos

"Vouliagmeni is the diamond in the 'crown' that is the Municipality of Vari Voula Vouliagmeni"

«Η Βουλιαγμένη είναι η κορωνίδα, το διαμάντι στο στέμμα που λέγεται Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης»

"Tourism development is a coin with two sides: one is the prosperity it brings to an area, while the other is the degradation that unmeasured tourist activities can cause"

«Η τουριστική ανάπτυξη έχει δύο πρόσωπα: αυτό της ευημερίας που φέρνει στον τόπο και αυτό της υποβάθμισης που μπορεί να προκαλέσουν οι χωρίς μέτρο επαγγελματικές δραστηριότητες»

Estate. But it was decided from the beginning that its name would be the "Varkiza Agreement", as Varkiza is considerably more renown.

Next stop, Voula, the most populous municipal unit, which one century ago accommodated a refugee settlement for our Asia Minor brothers and today is one of Greece's most enviable suburbs. Beautiful streetscaping, spacious sidewalks, plantings, playgrounds, and parks show that we are in a city of high-quality living.

Voula is a city that everyone would like to live in. It is one of the most attractive areas of the whole country, as its urban layout, natural beauty, playgrounds, streets and lively lifestyle have critically contributed to this. It could be said that it is a modern garden city, thus maintaining the high quality of life of its inhabitants.

The protection of the character of the garden city is an absolute priority of the current and previous municipal authorities. Voula is a place for the whole family, with mild catering facilities, plenty of sports facilities and playgrounds as well as parks and squares.

It is impressive that this area started off as a refugee camp for our Asia Minor brothers a century years ago, of which you are a descendant. To this day, they all live together in harmony and enjoy life in Voula.

The social composition of today's Voula has a strong Asia Minor element, to which many other population groups have been added: from Kalymnos and Kastelorizo, the employees of the Asklepieio Hospital, who arrived in Voula also about a century ago, the residents of Panorama, the "Ephoplistikoi" and many more, who currentluy live in this unique suburb. All of them maintain their identity of origin, but at the same time declare themselves "Vouliotes".

How do you deal with climate change and rapid investment projects? Is it a challenge for you?

The two issues you mentioned will probably become the biggest challenges for our city in the coming years. We are already experiencing the effects of climate change, with significant temperature increases, more frequent fires and extreme weather conditions on an annual basis. But it is never too late to save our planet.

Our city has already achieved a lot in the areas of energy saving, reduction of carbon dioxide emission, modern and environmentally friendly waste management and sustainable urban transport. At the same time, we welcome and support all soft investment projects that share our vision, protect and enhance the environment and the character of the city, without affecting the high quality of life enjoyed by our residents.

We culminate with the "crown jewel", the one-of-a-kind Vouliagmeni, which is one of the highest quality travel destinations internationally and one of the most unique excursions in Attica and Greece. Its charming coastline from Kavouri to Limanakia attracts lovers of swimming, water sports and fans of romantic walks under the colours of the sunset.

They say that Vouliagmeni is one of the most beautiful places in Greece. What are the elements that make up this beauty?

Vouliagmeni is the capstone, the diamond in the crown called "Municipality of Vari Voula Vouliagmeni". God as well as the previous mayors of the city have bequeathed to us the heavy responsibility of preserving the unique beauty that has made Vouliagmeni famous, attracting visitors from all over the world.

How easy is it to preserve and look after all this greenery that surrounds us?

Protecting the rich urban and peri-urban greenery that defines our city is a great challenge and a daily battle, especially during the summer months. We need to have infrastructure and equipment in place for effective prevention, as well as a comprehensive action plan for the timely response to natural phenomena. Every year we are put to the test and strive to become better and more effective.

How does the city welcome foreign heads of state, who, without exception choose Vouliagmeni as their accommodation?

A look at the guest book of the Vouliagmeni Astir is sure to impress you. From Jimmy Carter to Barack Obama, whom I was lucky enough to meet personally during his visit as President of the USA, Vouliagmeni has been hosting all the country's top visitors since 1960. Our town offers discretion and unique beauty, combined with proximity to the centre of Athens.

Can the rapid growth of tourism have a negative impact on your city and especially on the daily life of its people?

Tourism development is a coin with two sides: one side is the prosperity it brings to an area, while the other is the degradation that unmeasured professional activities can cause. Our role is to set the rules, focus on the positive and limit the disturbance, because our Municipality of purely residential character. We will never allow our town to become Faliraki! Everyone must respect the boundaries.

As an example, this year our City Council has decided that no outdoor music will be allowed in any establishment within the residential district after 11 pm.

These three municipal units form perhaps the most beautiful city in Greece. What is your vision? Describe the city you want your children to inherit.

Our great responsibility to our grandparents and our children is not just to maintain what we have inherited, but also to raise the bar and pass down an even better city to the next generation. The unique character of our Municipality includes the high intellectual level of its residents, who are open to innovation and embrace our initiatives in the domains of the environment and digital governance. In addition to being a green city, we want to live in a 'smart' and efficient city, ready to face any threats to nature or to its people, friendly to culture, inhabited by well-informed and active citizens who have opinions, rights, and specific responsibilities. We want our city to be a cell of democracy that resembles the ideal state we dream of being a part of.

The interview was conducted by Magda Tsegou. Watch it on video by scanning the QR code below or visit https://youtu.be/zzFPiyXdwd0

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ ΕΩΣ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821

CHAPTER I

FROM PREHISTORY TO THE 1821 REVOLUTION

Ο ναός του Απόλλωνα Ζωστήρα στον Λαιμό Βουλιαγμένης (6ος π.Χ. αιώνας - Ρωμαϊκή εποχή)

The temple of Apollo Zoster at Laimos, Vouiagmeni (6th century BC - Roman period)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ ΕΩΣ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821

Δρ Ανθή Μπαλιτσάρη

Εισαγωγή

Οι ενδείξεις κατοίκησης στις περιοχές όπου σήμερα εκτείνεται ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης –των «τριών Βήτα» του δυτικού παραλιακού μετώπου της Αττικής– εκτείνονται από τα βάθη της προϊστορίας, και συγκεκριμένα από τη νεολιθική εποχή, και φτάνουν έως τις απαρχές του ελληνικού κράτους. Κάθε περίοδος εκπροσωπείται από λιγότερα ή περισσότερα αρχαιολογικά ευρήματα ή/ και ιστορικές μαρτυρίες από αρχαίους συγγραφείς αλλά και νεότερους περιηγητές. Ωστόσο, σε μεγάλο βαθμό η αποκατάσταση μιας ολοκληρωμένης εικόνας της κατοίκησης διαχρονικά προσκρούει αφενός στην πυκνή ανάπτυξη του σύγχρονου αστικού ιστού –πράγμα που δυσχεραίνει την πλήρη αρχαιολογική έρευνα και αναγκάζει τους αρχαιολόγους να διερευνούν τμηματικά και αποσπασματικά τα αρχαιολογικά κατάλοιπα, συνήθως στο πλαίσιο σωστικών ανασκαφών, κατά τη θεμελίωση και ανέγερση σύγχρονων κτιρίων–, αφετέρου στη σημαντική απώλεια αρχαιολογικής πληροφορίας εξαιτίας των λαθρανασκαφών, από τις οποίες υπέφερε η ευρύτερη περιοχή έως τις αρχές του 20ού αιώνα.

Στην τελευταία περίπτωση, χαρακτηριστική είναι η κάτωθι ιστορία που δείχνει τις προσπάθειες των αρχαιολόγων να περισώσουν μια σημαντική ομάδα κεραμεικών ευρημάτων του 7ου π.Χ. αιώνα από τον αρχαίο δήμο του Αναγυρούντος, δηλαδή τη σημερινή Βάρη.

Στην τελική δημοσίευση των ευρημάτων, στον πρόλογο της έκδοσης, η αρχαιολόγος περιγράφει την ανάκτησή τους από τους αρχαιοκαπήλους (Παπασπυρίδη-Καρούζου 1963, ζ΄-η΄):

«Δύο πρόσωπα συνέβαλον εἰς τὴν ἀπόκτησιν ὑπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου τῶν ἀγγείων τοῦ τύμβου Α τοῦ Ἀναγυροῦντος (Βάρης): οἱ μακαρῖται Μιχ. Βλαστὸς καὶ Humphry Payne.

»Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1935 ὁ Μιχ. Βλαστὸς ἐπληροφορήθη παρὰ ἀρχαιοκαπήλων ὅτι μέγα πλῆθος θραυσμάτων ἐκ μεγάλων καὶ μικροτέρων ἀγγείων εἶχον προσφάτως ἀνακαλυφθῆ εἰς λαθραίας ἀνασκαφὰς παρὰ τὴν κωμόπολιν τῆς Ἀττικῆς Βάρην. Ὑποπτευθεὶς τὴν ἐξαιρετικὴν σημασίαν τῶν μεγάλων κυρίως θραυσμάτων, τῶν κοσμουμένων διὰ μυθολογικῶν παραστάσεων, ἐνόμισεν ὅτι θὰ ἦτο ἀποτελεσματικώτερον, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς φυγαδεύσεως τῶν ἀνακαλυφθέντων, νὰ ἐνεργήσῃ αὐτοβούλως. Ἐζήτησε τὴν γνώμην τοῦ ἤδη διασήμου τότε νέου ἀρχαιολόγου H. Payne, ὅστις ἀνεγνώρισεν εὐθὺς ὅτι ἦσαν ἔργα ἐξαιρετικῆς τέχνης καὶ ὅτι ἀνῆκον εἰς ἀτελέστατα γνωστὴν ἀκόμη, ὥριμον φάσιν τοῦ πρωτοαττικοῦ ρυθμοῦ, πληροῦντα σημαντικὸν κενὸν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς τέχνης τοῦ 7ου αἰῶνος π.Χ.

»Κατὰ θερμὴν σύστασιν τοῦ Payne ἐμερίμνησεν ὁ Μιχ. Βλαστὸς ὅπως ἀγορασθοῦν ὑπὸ τοῦ Συλλόγου τῶν φίλων τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου διὰ τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον ὅλα τὰ ἐντὸς πλήθους σάκκων κεκλεισμένα ταῦτα θραύσματα. [...]

»Ἔλειπον ἐν τούτοις ἔκ τινων ἀγγείων, κυρίως τῶν μεγάλων κρατήρων, σπουδαῖα θραύσματα, τὰ ὁποῖα εἶχον εὑρεθῆ ἀργότερον εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τὰς ἐνεργηθείσας ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Καθηγητοῦ Γεωργίου Οἰκονόμου καὶ τοῦ Ἐφόρου Φ. Σταυροπούλου».

Στη διαχρονική κατοίκηση της περιοχής οπωσδήποτε συνέβαλε η γεωμορφολογία της, που της εξασφάλιζε τους απαραίτητους φυσικούς πόρους. Ουσιαστικά πρόκειται για παράκτιες πεδινές εκτάσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των ανατολικών ακτών του Σαρωνικού και των προπόδων του Υμηττού. Ως εκ τούτου, είναι λογικό ότι η οικονομική ανάπτυξη στις προβιομηχανικές φάσεις βασίστηκε σε έναν συνδυασμό εκμετάλλευσης του βουνού και της θάλασσας – πρωτίστως σε γεωργικές και κτηνοτροφικές δραστηριότητες, συμπεριλαμβανομένων παράπλευρων κλάδων, όπως η μελισσοκομία, και δευτερευόντως στο εμπόριο, στην αλιεία, καθώς και στην παραγωγή αλατιού, για την οποία θα γίνει λόγος παρακάτω.

Η προϊστορική εποχή εκπροσωπείται κυρίως από ευρήματα της Νεολιθικής περιόδου και της Πρώιμης Εποχής του Χαλκού. Η επόμενη ακμαία φάση εντοπίζεται στους μυκηναϊκούς χρόνους. Στην Ιστορική περίοδο σημαντική ήταν η ακμή κατά τους γεωμετρικούς χρόνους, ωστόσο η πραγματική άνθηση τοποθετείται από τα τέλη του 6ου π.Χ. αιώνα και καθ' όλη τη διάρκεια της Κλασικής εποχής. Η κατοίκηση συνεχίστηκε στους ελληνιστικούς και τους ρωμαϊκούς χρόνους, χωρίς βέβαια να διαθέτουμε εξίσου σαφή εικόνα αυτής, ενώ οι ενδείξεις είναι λιγότερες για τη Βυζαντινή και την Οθωμανική περίοδο. Ας αρχίσουμε, όμως, να ξεδιπλώνουμε το ιστορικό της κατοίκησης.

Προϊστορία

Νεολιθική περίοδος

Η Νεολιθική εποχή δεν έχει χαρακτηριστεί αδίκως «επανάσταση», δεδομένων των ραγδαίων μεταβολών στη ζωή των ανθρώπων, οι οποίοι απέκτησαν μόνιμη εγκατάσταση, έμαθαν να καλλιεργούν συστηματικά τη γη, να εξημερώνουν και να εκτρέφουν ζώα, αλλά και να αποθηκεύουν το αγροτικό-κτηνοτροφικό πλεόνασμα, με σκοπό οι οικογένειες να εξασφαλιστούν από αστάθμητους περιβαλλοντικούς παράγοντες. Στη Βάρη, στη Βούλα και τη Βουλιαγμένη οι ενδείξεις προέρχονται από παραλιακές θέσεις και μικρές νησίδες, και χρονολογούνται κυρίως στις τελευταίες φάσεις της Νεολιθικής εποχής, γνωστές και ως Ύστερη και Τελική Νεολιθική (5.400-3.100 π.Χ.). Στη διάρκεια αυτών των δύο φάσεων σε ολόκληρη την Αττική, όπως επίσης στην Πελοπόννησο και στις Κυκλάδες, παρατηρείται σταδιακή αύξηση του αριθμού των θέσεων (Georgiadis 2010, 20-23). Ιδίως στην ηπειρωτική χώρα οι οικισμοί εντοπίζονται στην ενδοχώρα, γεγονός το οποίο δείχνει τη μεγάλη σημασία που εξακολουθούν να έχουν η γεωργία και η κτηνοτροφία. Παράλληλα, η εγκατάσταση σε παραλιακές θέσεις, όπως αυτές που παρουσιάζονται αμέσως παρακάτω, δείχνει ότι κάθε άλλο παρά απομονωμένες πρέπει να χαρακτηριστούν οι κοινότητες την περίοδο αυτή.

Όστρακα της Ύστερης Νεολιθικής περισυλλέχθηκαν από το Κατραμονήσι, ένα σύμπλεγμα τριών νησίδων, με προεξάρχουσα την Υδρούσσα [*Αρχ. Δελτίο* 46 (1991), Β1, 60-61], ενώ πρόσφατα επισημάνθηκε η παρουσία κεραμικής της Τελικής Νεολιθικής στη συλλογή του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου Αθηνών, με πιθανή προέλευση πλαγιά στα νοτιοδυτικά της παραλίας της Βάρης (Georgiadis 2010, 4). Στο Καβούρι Βουλιαγμένης, σε οικόπεδο στη συμβολή των οδών Κενταύρων, Ηλίου και Σελήνης περισυλλέχθηκαν όστρακα της Τελικής Νεολιθικής, κυρίως θραύσματα χρηστικών αγγείων, ενώ εντοπίστηκαν και αρχιτεκτονικά κατάλοιπα, καθώς και ίχνη επεξεργασίας του φυσικού βράχου. Δυστυχώς, ο εντοπισμός των αρχαιοτήτων έγινε κατόπιν παράνομης εκσκαφής του οικοπέδου, με αποτέλεσμα πολύτιμες αρχαιολογικές πληροφορίες να χαθούν για πάντα [*Αρχ. Δελτίο* 39 (1984), Β, 36]. Επίσης, στο ψηλότερο και κεντρικότερο σημείο της χερσονήσου της Πούντας ο Δ. Θεοχάρης είχε επισημάνει λείψανα νεολιθικού οικισμού. Νεολιθικά όστρακα εντοπίστηκαν μεταξύ των επιφανειακών ευρημάτων και στον αυχένα της χερσονήσου, κοντά στις εγκαταστάσεις του ΠΙΚΠΑ.

Ιδιαίτερης μνείας χρήζει ο Λαιμός της Βουλιαγμένης, όπου οι πρόσφατες ανασκαφικές έρευνες της ΚΣΤ΄ Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων έφεραν στο φως, εντός έκτασης που καταλαμβάνεται από την ξενοδοχειακή μονάδα «Αστήρ Παλλάς», αρχιτεκτονικά κατάλοιπα, εκτεταμένες λιθορριπές, ίχνη πυρών και λατομεύσεις φυσικών βράχων. Στην ίδια περιοχή ανακαλύφθηκαν και τέσσερις ταφές, μία σε κτιστό τάφο και τρεις σε απλούς λάκκους, ίσως όμως πρόκειται και για ανακομιδές. Από

τις ταφές περισυλλέχθηκε ποικιλία ευρημάτων, όπως θαλάσσια όστρεα με ίχνη κατεργασίας, πήλινες ψηφίδες, ο κορμός ενός πήλινου ειδωλίου και αιχμές βελών από οψιανό. Το υλικό αυτό είναι σκληρό πέτρωμα πηφαιστειακής προέλευσης, μελανού χρώματος και λείο σαν γυαλί, το οποίο εξορυσσόταν από τη Μήλο και διακινούνταν ευρέως στο Αιγαίο κατά την Προϊστορική εποχή. Γενικά, τα ευρήματα της ανασκαφής ήταν ιδιαίτερα πλούσια και πρέπει να χρονολογηθούν στην Τελική Νεολιθική (Κουράγιος 2013, 75-76).

Πρώιμη Εποχή του Χαλκού

Η Πρώιμη Εποχή του Χαλκού, ιδίως οι πρώτες δύο φάσεις, γνωστές ως Πρωτοελλαδική (ΠΕ) Ι και ΙΙ (3100-2200 π.Χ.), σηματοδοτούν μια από τις πιο ακμαίες περιόδους της προϊστορίας του ελλαδικού χώρου. Ο αριθμός των οικισμών συνέχισε να αυξάνεται, πύκνωσαν οι επαφές μεταξύ διαφορετικών περιοχών του Αιγαίου, αλλά και μεταξύ Ανατολής (μικρασιατικά παράλια) και Δύσης (Αδριατική), ενώ νέες τεχνολογικές κατακτήσεις έκαναν την εμφάνισή τους, με πλέον ενδεικτική τη γενικευμένη χρήση των μετάλλων, ιδίως των κραμάτων χαλκού για την κατασκευή εργαλείων, όπλων και ειδών κόσμησης. Μάλιστα, στην Αττική, την περίοδο αυτή πλήθυναν οι επαφές με τις Κυκλάδες, και αυτό καθίσταται εμφανές στην οργάνωση των νεκροταφείων και γενικά στις ταφικές πρακτικές [Μπαλιτσάρη και Βαβουρανάκης (υπό έκδοση), 45-47].

Δυστυχώς, στις περιοχές τις οποίες εξετάζουμε, τα κατάλοιπα αυτής της περιόδου είναι μάλλον φτωχά, όμως αυτό δύσκολα μπορεί να αποδοθεί στην απουσία ή στη συρρίκνωση της κατοίκησης τη συγκεκριμένη εποχή, ιδίως αν αναλογιστούμε την παρουσία σημαντικών γειτονικών πρωτοελλαδικών θέσεων στον Άλιμο (Καζά-Παπαγεωργίου 2018, 35-37) και τον Άγιο Κοσμά στο Ελληνικό (Mylonas 1959). Ως εκ τούτου, η εικόνα με τα πενιχρά λείψανα δεν αποκλείεται να οφείλεται στην εκτεταμένη οικοδομική δραστηριότητα των αιώνων που ακολούθησαν, ιδίως στους νεότερους χρόνους.

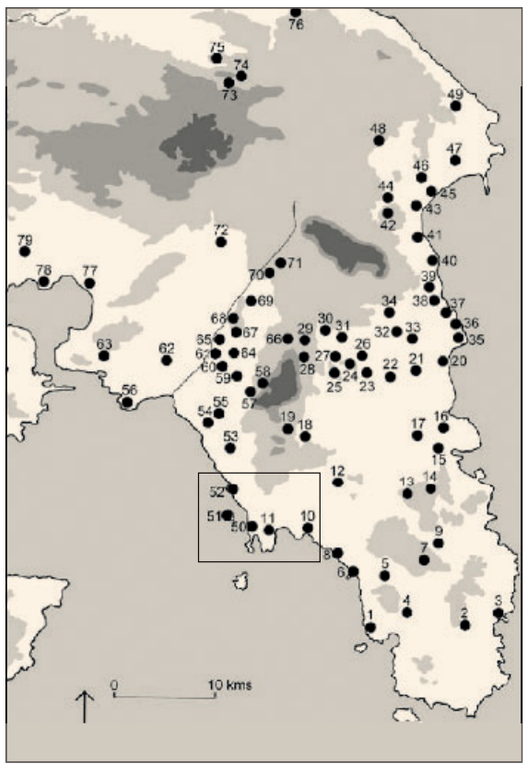
Οι ενδείξεις αυτές αφορούν κυρίως κεραμεική που περισυλλέχθηκε από τις νησίδες Κατραμονήσι [*Αρχ. Δελτίο* 46 (1991), Β1, 60-61], τη δυτική ακτή της χερσονήσου της Βουλιαγμένης (όπου βρίσκεται η ομώνυμη λίμνη), τον αυχένα του Αγίου Ιωάννη κοντά στην παραλία Βάρκιζας και τον λόφο Κίτσι, στα μισά της διαδρομής μεταξύ Βάρης και Κορωπίου (Hope-Simpson & Dickinson 1979, 207-108). Επίσης, εντοπίστηκε μια πρωτοελλαδική ταφή σε λάκκο στην περιοχή της Αλυκής, στο δυτικό άκρο της λεωφόρου Πρίγκηπος Πέτρου, όπου αργότερα αναπτύχθηκε εκτεταμένη μυκηναϊκή νεκρόπολη (βλ. παρακάτω), η οποία πιθανότατα εξάλειψε τα ίχνη προγενέστερου πρωτοελλαδικού νεκροταφείου (Λερίου & Μουρουγκλού 2004, 33).

Την πληρέστερη εικόνα ενός τυπικού οικισμού της εποχής μπορούμε να την αντλήσουμε από τα ευρήματα στη νησίδα της Αγίας Μαρί-

Η Υδρούσα (Κατραμονήσι) από ψηλά (φωτογραφία Γ. Λαουτάρη)

Aerial view of the Ydrousa (Katramonisi) islet (photo by G. Laoutaris)

Οι νεολιθικές θέσεις της Αττικής (Georgiadis 2010, 18). Εντός των ορίων της περιοχής του Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης εντοπίζονται οι Πούντα (52), Υδρούσσα (51), Καβούρι (50), Βάρη-Αγχέσμιος Δίας (11) και Βάρκιζα (10)

The Neolithic sites of Attica (Georgiadis 2010, 18); within the boundaries of the Municipality of Vari Voula Vouiagmeni, the following are located: Pounta (52), Hydroussa (51), Kavouri (50), Vari-Zeus Anchesmius 11) and Varkiza (10)

νας Βάρκιζας (Σάμψων 1976), η οποία προφανώς ήταν ενωμένη με την απέναντι στεριά – λαμβάνοντας υπόψη τον στενό και αβαθή πορθμό που τις χωρίζει. Στη νησίδα διατηρούνται ορατά αρχιτεκτονικά λείψανα, σημαντικό μέρος των οποίων έχει χαθεί πλέον στη θάλασσα, ενώ η συνέχειά τους εντοπίζεται και στην ακριβώς απέναντι ακτή. Πρόκειται για κατάλοιπα τετράπλευρων κτιρίων σε πυκνή διάταξη, το κάτω μέρος των οποίων ήταν χτισμένο με αργολιθοδομή, ενώ η ανωδομή πρέπει να αποτελούνταν από ελαφρύτερα υλικά, πλίνθους και καλάμια. Στα κεραμεικά ευρήματα συγκαταλέγονται πολυάριθμα όστρακα από χονδροειδή πηλό με ποικιλία στην επεξεργασία των επιφανειών. Επίσης, ανακαλύφθηκαν λειασμένα εργαλεία από λευκωπό λίθο, που χρησίμευαν ως τριπτήρες για το άλεσμα των σιτηρών, καθώς και λεπίδες και αιχμές βελών από οψιανό. Στην ίδια θέση εντοπίστηκαν και κατάλοιπα ανθρώπινων σκελετών, οι οποίοι είχαν εκτεθεί από τη διάβρωση της θάλασσας. Η χρονολόγηση του οικισμού τελεί υπό διερεύνηση, το πιθανότερο ωστόσο είναι ότι πρόκειται για συνεχή κατοίκηση που εκτεινόταν από την Ύστερη ή Τελική Νεολιθική έως και την Πρώιμη Χαλκοκρατία. Ιδίως η τελευταία χρονολόγηση υποστηρίζεται από την επιλογή της εγκατάστασης σε ακρωτήρι (νυν νησίδα), χαρακτηριστικό γνώρισμα των οικισμών αυτής της περιόδου, καθώς και από την ανακάλυψη ενός θραύσματος από τηγανόσχημο σκεύος – τύπος αγγείου δυσερμήνευτος, που ήταν ιδιαίτερα δημοφιλής στις Κυκλάδες κατά την Πρώιμη Εποχή του Χαλκού.

Μέση και Ύστερη Εποχή του Χαλκού

Οι δύο τελευταίες μεγάλες υποδιαιρέσεις της Εποχής του Χαλκού συνήθως εξετάζονται μαζί, λόγω της ξεκάθαρης πολιτισμικής συνέχειας που υφίσταται από τη Μέση ή Μεσοελλαδική (ΜΕ) εποχή (2100-1700 π.Χ.) στην Ύστερη ή Υστεροελλαδική (ΥΕ) εποχή (1700-1100 π.Χ.). Κάτι τέτοιο, ωστόσο, δύσκολα μπορεί να υποστηριχθεί για τη μετάβαση από την Πρώιμη στη Μέση Εποχή του Χαλκού. Συγκεκριμένα, το τέλος της Πρώιμης Εποχής του Χαλκού σηματοδοτείται από πολύ σημαντικές μεταβολές: πληθυσμιακή συρρίκνωση που αντικατοπτρίζεται στη μείωση του αριθμού των θέσεων, εξαφάνιση ενδείξεων πρωτοαστικής οργάνωσης, με πλέον ενδεικτική την καταστροφή σημαντικών κτιρίων, γνωστών και ως Οικιών με Διαδρόμους (Corridor Houses) –λόγω της ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής τους [Μπαλιτσάρη & Βαβουρανάκης (υπό έκδοση), 44-45]–, που φαίνεται ότι αποτελούσαν το επίκεντρο της κοινωνικής και οικονομικής δραστηριότητας των εκάστοτε κοινοτήτων, δραστικός περιορισμός των εξωτερικών επαφών, εμφάνιση νέων τύπων κεραμεικών αγγείων και, ως εκ τούτου, νέων συνηθειών οι οποίες αφορούσαν την κατανάλωση του φαγητού και του ποτού, καθώς και νέων ταφικών πρακτικών. Η εικόνα που έχουμε για την Αττική συνάδει με τα γενικά χαρακτηριστικά αυτής της περιόδου, συνεπώς η απουσία ενδείξεων κατοίκησης κατά το τέλος της Πρώιμης Εποχής του Χαλκού στην περιοχή της Βάρης, της Βούλας και της Βουλιαγμένης συνιστά κάθε άλλο παρά τοπικό φαινόμενο.

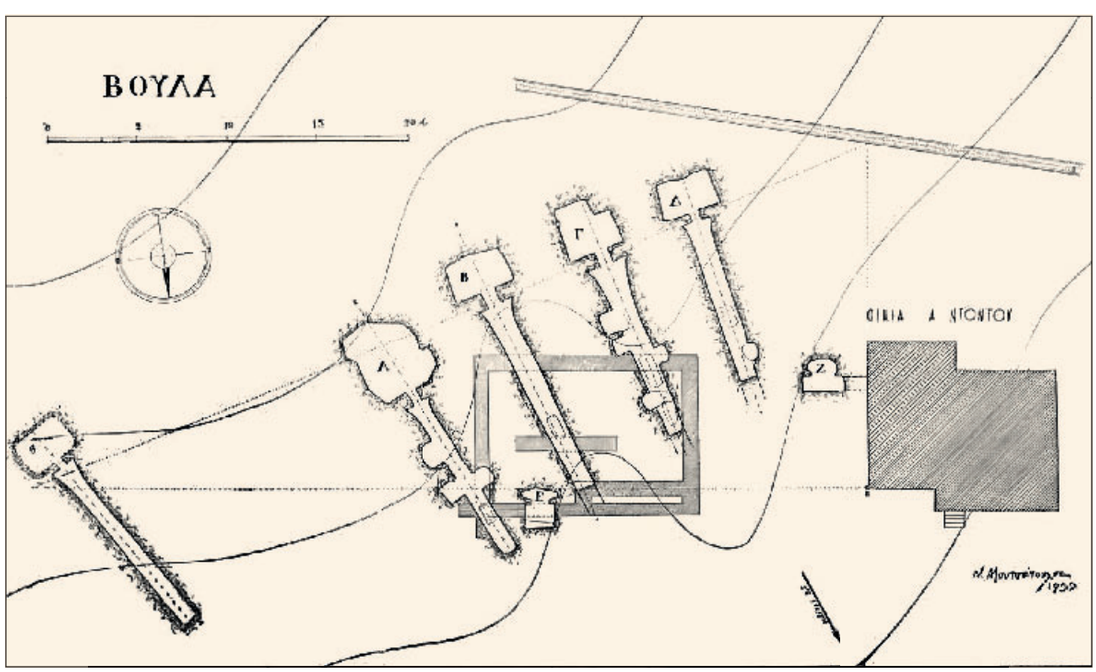
Η παρουσία της Μεσοελλαδικής εποχής είναι αρκετά περιορισμένη. Μεσοελλαδικά όστρακα φαίνεται ότι βρέθηκαν στη θέση Μικρό Καβούρι στη Βουλιαγμένη, καθώς και στον λόφο Κίτσι, μεταξύ Βάρης και Κορωπίου. Στην τελευταία θέση φαίνεται ότι απαντούν σε μεγαλύτερες ποσότητες μεταξύ των επιφανειακών ευρημάτων,

γεγονός που υποδηλώνει και την έκταση και τη σημασία της εγκατάστασης (Hope-Simpson & Dickinson 1979, 207-208). Ωστόσο, περισσότερες πληροφορίες για την ακριβή χρονολόγηση δεν διαθέτουμε. Αντιθέτως, σε γειτονικό χαμηλό ύψωμα, στη θέση Κιάφα Θήτι (Κόντρα Γκλιάτε Κορωπίου), έχει εντοπιστεί προϊστορικό οχυρό με κινητά ευρήματα που χρονολογούνται από την Ύστερη Νεολιθική ως την Ύστερη Εποχή του Χαλκού.

Στην Υστεροελλαδική περίοδο, τα αρχαιολογικά κατάλοιπα πληθαίνουν ξανά. Τις σημαντικότερες πληροφορίες τις αντλούμε κυρίως από τις μυκηναϊκές νεκροπόλεις, οι οποίες αναπτύχθηκαν στην περιοχή στη διάρκεια κυρίως των φάσεων της ΥΕ ΙΙΙΑ-Γ (1400-1100 π.Χ.), περιόδου που αντιστοιχεί στην ίδρυση και την ακμή των μυκηναϊκών ανακτόρων, καθώς και στην εποχή η οποία διαμορφώθηκε αμέσως μετά την καταστροφή τους. Υπάρχουν, ωστόσο, και ορισμένες ενδείξεις που συνηγορούν στο ότι η χρήση ορισμένων τάφων μπορεί να είχε αρχίσει ήδη από την ΥΕ ΙΙ (1600-1400 π.Χ.), περίοδος κατά την οποία τα μυκηναϊκά βασίλεια τελούσαν ακόμη υπό διαμόρφωση.

Τα μυκηναϊκά ανάκτορα σηματοδοτούν μια νέα εποχή κοινωνικοπολιτικής και οικονομικής οργάνωσης, με επίκεντρο τις εντυπωσιακά οχυρωμένες ακροπόλεις, μέσα στις οποίες κατοικοέδρευαν ο τοπικός ηγεμόνας, ο άνακτας και τα ανώτερα μέλη της κοινωνικής και διοικητικής ελίτ. Στην Αττική τα πρωτεία κατείχε η Αθήνα, με το μυκηναϊκό ανάκτορο να ιδρύεται στον μετέπειτα Ιερό Βράχο της Ακρόπολης. Όμως, τις σπουδαιότερες πληροφορίες για τη ζωή των απλών ανθρώπων τις αντλούμε από τις περιφερειακές θέσεις, ιδίως τα νεκροταφεία, στα οποία ο μεγάλος αριθμός τάφων μάς αποκαλύπτει σημαντικές πτυχές των ταφικών πρακτικών, του πλούτου, αλλά και της σύστασης και του βιοτικού επιπέδου του πληθυσμού.

Στην περιοχή της Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης τα σημαντικότερα νεκροταφεία αναπτύσσονται στις θέσεις Αλυκή (σύνορα Βούλας - Γλυφάδας, συνοικία Ευρυάλη) (Παπαδημητρίου 1954; 1955; 1957), Καμίνι Βάρκιζας (Hope-Simpson & Dickinson 1979, 207), καθώς και στο Βουρβάτσι, μεταξύ Βάρης και Κορωπίου [*Αρχ. Δελτίο* 11 (1927-1928), Παράρτημα, 65-66]. Ως επί το πλείστον πρόκειται για συστάδες θαλαμοειδών τάφων, τύπος που συνίσταται σε έναν υπόγειο θάλαμο, λαξευμένο στον φυσικό βράχο, στον οποίο κατέληγε ένας επιμήκης διάδρομος, ο λεγόμενος «δρόμος». Η είσοδος στον θάλαμο φραζόταν με ξερολιθιά. Ορισμένες φορές παράπλευροι θάλαμοι μικρού μεγέθους (κόγχες) ανοίγονταν στους δρόμους, στο εσωτερικό των οποίων βρέθηκαν ανθρώπινα

Γενική κάτοψη των θαλαμοειδών τάφων που ανασκάφηκαν στην Αλυκή (Παπαδημητρίου 1955, 79, εικ. 1)

Plan of the group of chamber tombs excavated in Alyki (Παπαδημητρίου 1955, 79, fig. 1)

οστά. Οι θαλαμοειδείς τάφοι χρησιμοποιούνταν για περισσότερους από έναν νεκρούς, οι οποίοι συνδέονταν με οικογενειακούς δεσμούς. Όταν ο χώρος στον θάλαμο δεν επαρκούσε, τότε τα οστά των προγενέστερων νεκρών συγκεντρώνονταν σε σωρούς ή απομακρύνονταν από τον κυρίως θάλαμο.

Δυστυχώς, το μεγαλύτερο τμήμα του νεκροταφείου της Αλυκής, το οποίο αποτελείται από 65 τάφους, είχε ήδη συληθεί από αρχαιοκαπήλους έως το 1919, όταν το εντόπισε για πρώτη φορά ο Α. Κεραμόπουλος. Στα μέσα του 20ού αιώνα αποκαλύφθηκε σημαντικός αριθμός νέων ασύλητων τάφων, οι οποίοι, όπως μαρτυρά ο ανασκαφέας τους Ι. Παπαδημητρίου, βρέθηκαν πολύ κοντά στην ίδια μοίρα. Γράφει χαρακτηριστικά (Παπαδημητρίου 1954, 72):

«[...] ἀνευρέθη τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1953 κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν θεμελίων πρὸς ἀνοικοδόμησιν οἰκίας καὶ ἐν τῷ οἰκοπέδῳ τοῦ ναυτικοῦ μηχανικοῦ Ἰωάννου Νικολοπούλου ὁ θάλαμος μυκηναϊκοῦ τάφου, μὴ γενόμενος ἀντιληπτὸς ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου ἀλλ᾽ ἐπισημανθεὶς ἀμέσως ὑπὸ τῶν ἐκεῖ πλησίον κατοικούντων καὶ ἐμπείρων περὶ ταῦτα ἐκ Κορωπίου ἀρχαιοκαπήλων τοῦ Ἐμμανουὴλ Νταϊγεώργη καὶ τοῦ Χρήστου Σκουρλῆ. Τὴν ἰδίαν νύκτα ἀνεσκάφη ὑπὸ τούτων διὰ διανοίξεως ὀπῆς ἐκ τῆς στέγης ὁ θάλαμος τοῦ τάφου ἀλλὰ διὰ συντόνου ἐνεργείας τοῦ τε ἰδιοκτήτου καὶ τῆς Ἀστυνομίας Γλυφάδας ἀνεκαλύφθησαν οἱ βέβηλοι οὗτοι ἀνασκαφεῖς καὶ κατεσχέθησαν τὰ ὑπ᾽ αὐτῶν ἀφαιρεθέντα 10 περίπου πήλινα ἀγγεῖα καὶ 2 εἰδώλια».

Μυκηναϊκό ειδώλιο κουροτρόφου από το νεκροταφείο της Αλυκής (Παπαδημητρίου 1955, πιν. 26α)

Mycenaean figurine of a kourotrofos from the Alyki cemetery (Παπαδημητρίου 1955, pl. 26a)

Όσον αφορά τα κτερίσματα των τάφων τόσο στην Αλυκή όσο και στο Βουρβάτσι, δεν επιδεικνύεται ιδιαίτερος πλούτος, μια και τα κεραμεικά ευρήματα υπερτερούν, ωστόσο η εικόνα αυτή είναι τυπική και για άλλες μυκηναϊκές νεκροπόλεις της περιόδου. Έτσι, στα κτερίσματα συγκαταλέγονται αγγεία πόσης, όπως κύλικες και σκύφοι, τύποι που καταδεικνύουν τη σημασία που είχε για την κοινωνική ζωή η συμμετοχή σε συμποτικές δραστηριότητες, μικρά αγγεία αποθηκευτικής χρήσης, που παράλληλα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για την έκχυση υγρού περιεχομένου, καθώς και αντικείμενα τελετουργικής σημασίας, όπως ρυτά, δηλαδή σκεύη συχνά ασυνήθιστου σχήματος, τα οποία προορίζονταν αποκλειστικά για την έκχυση του υγρού περιεχομένου από την οπή που βρισκόταν στο κάτω μέρος τους, και πήλινα ειδώλια που αναπαριστούν όρθιες ή καθιστές σχηματοποιημένες ανθρώπινες ή θεϊκές μορφές. Τα τελευταία μαρτυρούν την ύπαρξη μεταθανάτιων θρησκευτικών δοξασιών, η αποκρυπτογράφηση των οποίων παραμένει αινιγματική.

Προς το παρόν δεν διαθέτουμε στοιχεία για τους οικισμούς με τους οποίους σχετίζονταν τα εν λόγω νεκροταφεία. Ωστόσο, μια εικόνα της οργάνωσής τους μπορούμε να αντλήσουμε από άλλα οικιστικά σύνολα στην ευρύτερη περιοχή των δυτικών ακτών της Αττικής, όπως ο Άγιος Κοσμάς στο Ελληνικό και η θέση Κοντοπήγαδο Αλίμου. Ιδίως στην τελευταία οι πρόσφατες αρχαιολογικές έρευνες αποκάλυψαν την ύπαρξη εργαστηρίου κεραμεικής και εκτεταμένων εγκαταστάσεων για την κατεργασία του λιναριού (Καζά-Παπαγεωργίου 2018, 33-37).

Η πτώση των ανακτόρων, τον 12ο π.Χ. αιώνα, περίοδος που συμβατικά αποκαλείται Υστεροελλαδική ΙΙΙΓ, αφήνει μεν ένα κενό στη διοίκηση, αλλά οι βασικές εκφάνσεις του πολιτισμού παραμένουν μυκηναϊκές. Η ανεύρεση ΥΕ

Μυκηναϊκές κύλικες από το Βουρβάτσι (Stubbings 1947, πιν. 4, αρ. 7-9)

Mycenaean kylikes from Vourvatsi (Stubbings 1947, pl. 4, nos. 7-9)

ΙΙΙΓ κεραμικής στα παραπάνω νεκροταφεία υποδηλώνει τη χρήση τους, η οποία όμως σταδιακά έφθινε, καθώς οι κοινότητες ανασυγκροτούνταν και νέες ταφικές πρακτικές αναδεικνύονταν, με πλέον ενδεικτική την καύση των νεκρών, έθιμο που πρωτοεμφανίστηκε στην ανατολική ακτή της Αττικής, στο νεκροταφείο της Περατής (Ιακωβίδης 1969-1970).

Ιστορικοί χρόνοι

Πρώιμη Εποχή του Σιδήρου

Το τέλος της 2ης χιλιετίας έως και τον 8ο π.Χ. αιώνα αντιπροσωπεύει μια μακρά περίοδο κοινωνικών, πολιτικών, οικονομικών και πολιτισμικών ανακατατάξεων. Τα μυκηναϊκά βασίλεια ανήκαν πια στο παρελθόν, ωστόσο μνήμες του μυκηναϊκού πολιτισμού, αναμεμειγμένες με νεότερα στοιχεία, δημιούργησαν ένα αμάλγαμα μυθικών αφηγήσεων οι οποίες σταδιακά αποκρυσταλλώθηκαν και συγκρότησαν τα περίφημα Ομηρικά έπη. Οι πρώτοι δύο αιώνες που έπονται του τέλους της Ύστερης Εποχής του Χαλκού συνήθως αποκαλούνται «σκοτεινοί», προσδιορισμός ο οποίος προδιαθέτει για μια γενικευμένη οπισθοδρόμηση και λειτουργεί παραπλανητικά όσον αφορά το πραγματικό περιεχόμενο των εξελίξεων. Στην πραγματικότητα, όμως, πρόκειται περισσότερο για μια αινιγματική περίοδο εσωτερικών διεργασιών, λόγω και των περιορισμένων αρχαιολογικών δεδομένων, παρά για μια φάση απομόνωσης και παρακμής, ιδίως αν συνυπολογίσουμε τις επαφές μεταξύ του ελλαδικού χώρου και της Ανατολικής Μεσογείου, ιδίως της Κύπρου. Την περίοδο αυτή μια νέα τεχνολογία διαδόθηκε, η επεξεργασία του σιδήρου, ο οποίος, σε αντίθεση με τον χαλκό, αφθονούσε στην Ελλάδα, εμφανίστηκε δε ένα νέο διακοσμητικό στιλ κεραμικής, το οποίο συνίστατο στην τακτική επανάληψη γεωμετρικών σχημάτων. Από τα μέσα του 8ου π.Χ. αιώνα το εμπόριο αναπτύχθηκε γοργά και ο πληθυσμός αυξανόταν με ταχείς ρυθμούς, με αποτέλεσμα οι διαθέσιμες καλλιεργήσιμες εκτάσεις να μην επαρκούν και οι πιεστικές ανάγκες που προέκυψαν να βρίσκουν διέξοδο στον αποικισμό σε περιοχές εκτός του ελλαδικού χώρου. Τέλος, η υιοθέτηση της φοινικικής αλφαβητικής γραφής συνιστά ακόμη ένα σπουδαίο επίτευγμα της εποχής, το οποίο επηρέασε καθοριστικά τη συγκρότηση της ελληνικής ταυτότητας (Σημαντώνη-Μπουρνιά 1997, 25-30; Mossè & Courbeillon 2007, 125-157).

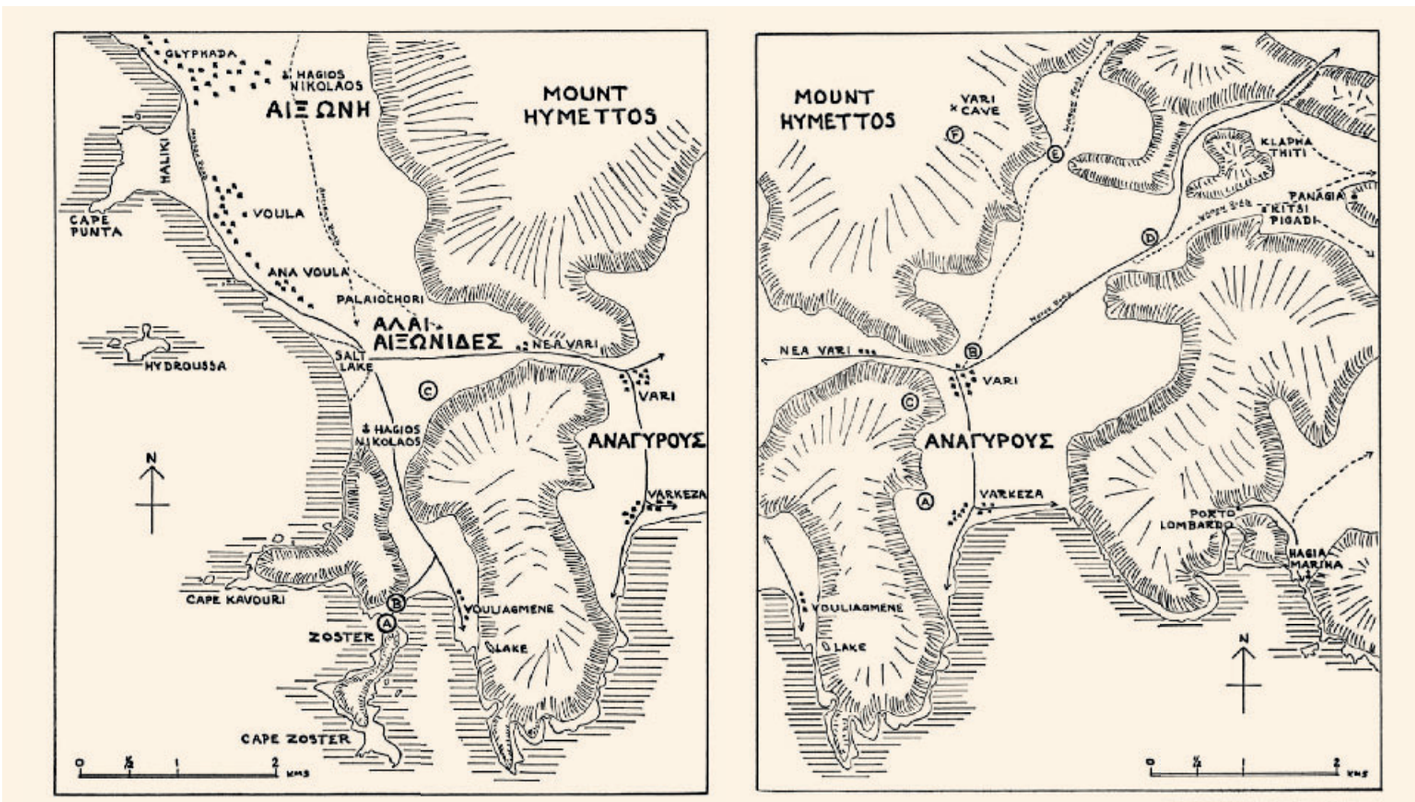
Στην περιοχή που εξετάζουμε, σε θαλαμοειδείς τάφους στο νεκροταφείο της Αλυκής βρέθηκαν λιγοστά αγγεία της Πρωτογεωμετρικής (1100-900 π.Χ.) και της Ύστερης Γεωμετρικής εποχής (770-700 π.Χ.) (Λερίου & Μουρουγκλού 2004, 39). Η εμφάνιση τέτοιων προσφορών σε μυκηναϊκούς τάφους θα μπορούσε να συσχετιστεί με μια προσπάθεια οικειοποίησης των προγόνων και δημιουργίας ενός ηρωικού παρελθόντος, μέσω των οποίων δύναται να νομιμοποιηθούν συγκεκριμένες εδαφικές διεκδικήσεις. Στις νεότερες ανακαλύψεις συγκαταλέγονται και τάφοι της Γεωμετρικής εποχής που εντοπίστηκαν στη θέση Πηγαδάκι(α), εκεί όπου κατόπιν αναπτύχθηκε το βασικό νεκροταφείο του αρχαίου δήμου της Βούλας - Βουλιαγμένης,

των Αιξωνιδών Αλών (βλ. παρακάτω). Ακόμα, σημαντικές ποσότητες γεωμετρικής κεραμεικής ήρθαν στο φως σε αρχαίο πηγάδι, στη συμβολή των οδών Αυλώνων και Αντιόχειας (Κουράγιος 2013, 73). Τέλος, στην Ύστερη Γεωμετρική ανάγεται και νεκροταφείο με οκτώ κιβωτιόσχημους, που βρέθηκε το 1957 από τον Ι. Παπαδημητρίου κοντά στην κηρυγμένη αρχαιολογική ζώνη της Βάρης (Daux 1958, 672).

Αρχαϊκή εποχή

Οι εξελίξεις στη Γεωμετρική εποχή, η ανάπτυξη των μεγάλων θρησκευτικών κέντρων, η άνθηση του έπους, η ηρωολατρεία και η υιοθέτηση της γραφής δημιούργησαν το κατάλληλο πλαίσιο για την εμφάνιση του σπουδαιότερου πολιτικού επιτεύγματος του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού, της πόλης-κράτους, με κυριότερο γνώρισμα τη συμμετοχή των πολλών στις δημόσιες υποθέσεις. Το 508/7 π.Χ. αποτελεί χρονιά-ορόσημο για την πόλη-κράτος των Αθηνών και τη γέννηση της αθηναϊκής δημοκρατίας. Ύστερα από μακρά περίοδο αναταραχών, ο Κλεισθένης εισηγήθηκε μια σειρά ριζοσπαστικών μεταρρυθμίσεων με στόχο τη διεύρυνση του πολιτικού σώματος των Αθηναίων. Σκοπός του Κλεισθένη ήταν να καταργήσει τη δύναμη των παραδοσιακών φατριών, και για να το πετύχει δημιούργησε 10 νέες τεχνητές φυλές, στις οποίες οι σχέσεις έπαψαν να είναι συγγενικές και λειτουργούσαν ως νέοι εκλογικοί σύλλογοι. Κάθε φυλή αποτελούνταν από τρεις τριττύες, που όμως δεν έπρεπε να γειτνιάζουν μεταξύ τους: μία βρισκόταν στο Άστυ, μία στην Παραλία και μία στη Μεσογαία. Με τη σειρά τους οι τριττύες αποτελούνταν από δήμους, δηλαδή αυτοδιοίκητες κοινότητες, στις οποίες όλοι οι πολίτες όφειλαν να εγγραφούν (Σακελλαρίου 1999, 100-101). Έτσι, μέσα από αυτή τη διαδικασία ιδρύθηκαν οι δήμοι των Αιξωνιδών Αλών (σημερινή Βούλα - Βουλιαγμένη) και του Αναγυρούντος (σημερινή Βάρη).

Ο δήμος των Αιξωνιδών Αλών φέρει το ίδιο –κατά το ήμισυ– όνομα με τον γειτονικό δήμο των Αιξωνιδών, που ταυτίζεται με τη σημερινή Γλυφάδα. Ωστόσο, το προσδιοριστικό «Αλαί» διαφοροποιεί τον έναν από τον άλλον και οφείλεται στην παρουσία αλυκών κατά μήκος της ακτο-

Οι αρχαίοι δήμοι των Αιξωνιδών Αλών (αριστερά) και του Αναγυρούντος, σύμφωνα με τον Έλιοτ (Elliot 1962, 31, 38)

The ancient demes of Aixonidae Halae (left) and Anagyrous (right), according to Elliot (1962, 31, 38)

γραμμής, μεταξύ των ακρωτηρίων της Πούντας και του ιερού του Απόλλωνα Ζωστήρα (εγκαταστάσεις ΕΟΤ), οι οποίες ήταν ορατές έως και κάποιες δεκαετίες πριν. Σε αντίθεση με τον δήμο των Αλαιών, οι καταβολές του ονόματος για τον δήμο του Αναγυρούντος δεν είναι απόλυτα ξεκάθαρες. Με βάση αρχαίες παραδόσεις, ο αρχαίος δήμος ενδεχομένως χρωστούσε το όνομά του σε κάποιον ήρωα «Ανάγυρο» ή σε ομώνυμο φυτό που ευδοκιμούσε στην περιοχή και σήμερα έχει εξαφανιστεί (Eliot 1962, 25-46). Ο δήμος των Αιξωνιδών Αλών ανήκε στην Κεκροπίδα φυλή και εξέλεγε έξι βουλευτές, όσους και ο δήμος Αναγυρούντος, ο οποίος όμως ανήκε στην Ερεχθηίδα φυλή (Whitehead 1986, 369-373). Με βάση την αναλογία πληθυσμού - βουλευτών υπολογίζεται ότι καθένας από τους δύο αυτούς δήμους αποτελούνταν από περίπου 200 άνδρες με πλήρη πολιτικά δικαιώματα, σε συνολικό πληθυσμό 800 ελεύθερων ατόμων.

Με βάση τα παραπάνω, είναι αναμενόμενο ότι η κατοίκηση κατά τους αρχαϊκούς χρόνους εντατικοποιήθηκε, με αποτέλεσμα τα αρχαιολογικά κατάλοιπα να πληθαίνουν, αν και η πραγματική ακμή τοποθετείται στην Κλασική εποχή που ακολούθησε. Στη Βάρη, την περίοδο αυτή (Πρώιμη Αρχαϊκή), δύο είναι οι σημαντικότερες νεκροπόλεις που διαμορφώθηκαν, σε απόσταση 800 μέτρων η μια από την άλλη: το βόρειο και το νότιο νεκροταφείο, τα ευρήματα των οποίων υποδηλώνουν την ύπαρξη ακμάζοντος οικισμού, ο οποίος προφανώς αντλούσε τον πλούτο του από τις εύφορες πεδινές εκτάσεις. Μάλιστα, διαπιστώθηκε ότι από το βόρειο νεκροταφείο προέρχεται η σημαντική ομάδα των κεραμεικών αγγείων που διασώθηκε από τους Φίλους του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου, στην οποία αναφερθήκαμε στην εισαγωγή. Στα νεκροταφεία αυτά περιλαμβάνονται εγχυτρισμοί, ταφικοί περίβολοι και τύμβοι που περικλείουν συστάδες οικογενειακών τάφων, ταφικές πυρές και λάκκους προσφορών. Η διαφορά στον πλούτο μεταξύ των δύο νεκροπόλεων –με το βόρειο νεκροταφείο να επιδεικνύει σαφώς πλουσιότερα κτερίσματα– δεν αποκλείεται να σημαίνει την ύπαρξη ενός διαφορετικού χώρου ταφής για τα μέλη της κοινωνικής ελίτ (Alexandridou 2012, 63-66). Εξάλλου, βρισκόμαστε αρκετά χρόνια πριν από τις κλεισθένειες μεταρρυθμίσεις, όταν ακόμη η αριστοκρατία διατηρούσε τον προεξάρχοντα πολιτικό ρόλο της. Δυστυχώς, ο σύγχρονος οικισμός δεν έχει ακόμη ανακαλυφθεί, συνεπώς δεν μπορούμε να αντλήσουμε πρόσθετες πληροφορίες για αυτή την «προπαρασκευαστική» περίοδο του δήμου του Αναγυρούντος.

Παράσταση αντωπών σφιγγών (άνω) και πομπής κορών (κάτω) από τα κωνικά πόδια μελανόμορφων κρατήρων από το νεκροταφείο του Αναγυρούντα (Βάρη), τελευταίο τέταρτο 7ου π.Χ. αιώνα (Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο) (Παΐζη-Πρόκου 1978)

Depiction of two sphinxes facing each other (top) and a maidens' procession (bottom) on the conical feet of black-figure craters from the Anagyrous (Vari) cemetery, last quarter of 7th century BC (National Archaeological Museum) (Παΐζη-Πρόκου1978)

Μια άλλη σημαντική θέση της Αρχαϊκής εποχής είναι το ιερό του Απόλλωνος Ζωστήρος, που πρωτοανακαλύφθηκε το 1925 από παιδιά του Ορφανοτροφείου Βουλιαγμένης, τα οποία σκάβοντας αποκάλυψαν μαρμάρινα βάθρα και τμήμα επιγραφής, βάσει της οποίας ταυτίστηκε. Σύντομα ξεκίνησαν συστηματικές ανασκαφές από τον Κ. Κουρουνιώτη. Σύμφωνα με τον Παυσανία, το συγκεκριμένο προσωνύμιο του Απόλλωνα προέκυψε από τη μυθολογική παράδοση, βάσει της οποίας η ετοιμόγεννη Λητώ, καταδιωκόμενη από την Ήρα, ξέσφιξε τη ζώνη της, τον «ζωστήρα», όταν έφτασε στο ακρωτήρι, προκειμένου να γεννήσει τα δίδυμα αδέρφια Απόλλωνα και Άρτεμη. Ωστόσο, κατά τον Κ. Κουρουνιώτη, η σωστή προσφώνηση του Απόλλωνα είναι «Ζωστήριος», δηλαδή οπλισμένος, και αναφέρεται στην πολεμική φύση του θεού (Giamaldi 2015). Κάθε χρόνο οι Αλαιείς οργάνωναν εορτασμούς

Άπόψη του σηκού του ναού του Απόλλωνα Ζωστήρα (Κουρουνιώτης 1927-1928, 17, εικ. 87)

View of the cella of the Apollo Zoster temple (Κουντουριώτης 1927-1928, 17, fig. 87)

προς τιμήν της Λητούς και των παιδιών, οι οποίοι περιελάμβαναν θυσίες, όμως το ακριβές περιεχόμενο της γιορτής παραμένει ασαφές.

Ο ναός κατασκευάστηκε στα τέλη του 6ου π.Χ. αιώνα και αποτελούνταν από τον σηκό, ήτοι μια ορθογώνια αίθουσα (10,8 x 6 μέτρα) με άνοιγμα στα ανατολικά και άδυτο στη δυτική στενή πλευρά. Στον σηκό φιλοξενούνταν τα τρία αγάλματα της Λητούς, του Απόλλωνα και της Άρτεμης, με βάση τα ενεπίγραφα βάθρα που βρέθηκαν. Ανατολικά της εισόδου εντοπίστηκε βωμός με αετωματική επίστεψη. Το ιερό ήταν το θρησκευτικό κέντρο του δήμου, ωστόσο φαίνεται ότι είχε παναττική εμβέλεια, καθώς ένας από τους ενεπίγραφους θρόνους στο θέατρο του Διονύσου στην Αθήνα προοριζόταν για τον ιερέα του Απόλλωνα Ζωστήρα και της συλλατρευόμενης Αθηνάς Ζωστηρίας. Την ίδια περίοδο με το ιερό χτίστηκε η ιερατική οικία, ένα συγκρότημα τριών δωματίων με υπόστεγο και κιονοστοιχία, στην οποία διέμεναν οι ιερείς του ναού και οι προσκυνητές. Σύγχρονη είναι και η αρχαϊκή δεξαμενή, που βρέθηκε 20 μέτρα βόρεια του ναού, η οποία διέθετε καλοφτιαγμένη κρήνη και συνδεόταν με υπόγεια πηγή γλυκού νερού. Η κατασκευή δεν είναι πλέον ορατή, καθώς έχει καλυφθεί από ξύλινο δάπεδο που οδηγεί στην είσοδο της πλαζ (Κουράγιος 2013, 77).

Το ιερό χρησιμοποιήθηκε καθ' όλη τη διάρκεια της αρχαιότητας έως και την Ύστερη Ρωμαϊκή εποχή, με αποτέλεσμα να υποστεί διάφορες μετασκευές και προσθήκες. Μάλιστα, τα κατάλοιπα του σηκού συνιστούν ένα παλίμψηστο ανακατασκευών, αφού από τον αρχαϊκό ναό μόνο ο δυτικός τοίχος έχει διασωθεί, ο οποίος αναγνωρίζεται από τη χαρακτηριστική πολυγωνική τοιχοδομία του, καθώς και το δάπεδο, το οποίο αποτελείται από μεγάλες πλάκες. Τον 5ο π.Χ. αιώνα, οι εκτεταμένες ανάγκες επέβαλλαν την προσθήκη περισσότερων δωματίων στην ιερατική οικία και τη δημιουργία ενός περιβόλου. Στο δεύτερο μισό του 4ου π.Χ. αιώνα, ο σηκός περιβλήθηκε με κιονοστοιχία, με αποτέλεσμα ο ναός να γίνει περίπτερος. Επίσης τον 4ο π.Χ. αιώνα, στο πλαίσιο των αμυντικών μέτρων που έπρεπε να λάβει η Αθήνα απέναντι στην αυξανόμενη απειλή των Μακεδόνων, η ιερατική οικία εξοπλίστηκε με δύο κυκλικούς πύργους-παρατηρητήρια. Δυστυχώς, ο ένας εξ αυτών έχει πλέον εξαφανιστεί.

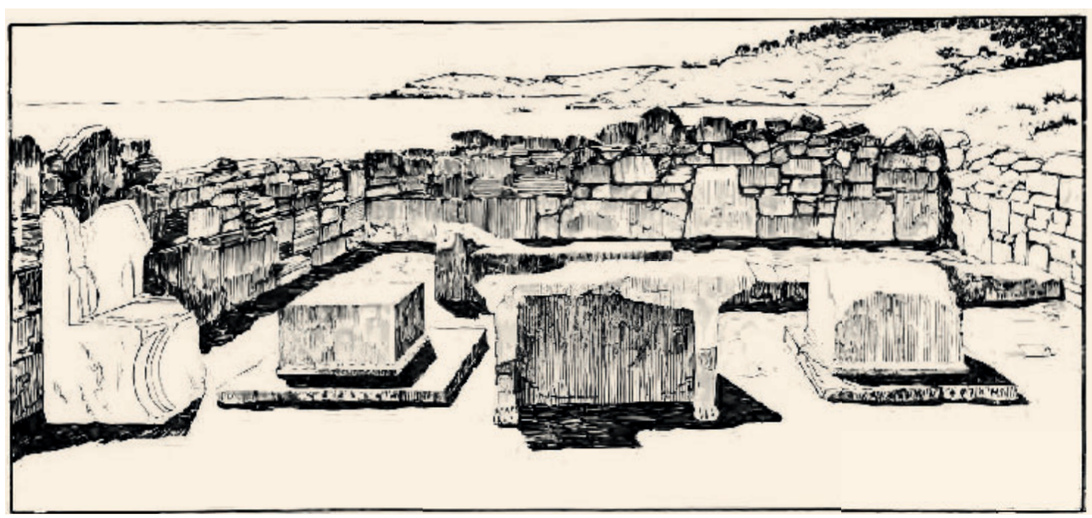
Κλασική εποχή

Ο 5ος και ο 4ος π.Χ. αιώνας είναι συνυφασμένοι με τα σπουδαιότερα γεγονότα της αρχαίας ελληνικής Ιστορίας, συμπεριλαμβανομένης της ανόδου της αθηναϊκής δημοκρατίας, της επιτυ-

χούς απόκρουσης των διαδοχικών κυμάτων της περσικής εισβολής, της ίδρυσης της Δηλιακής Συμμαχίας στον αντίποδα της Πελοποννησιακής, εξέλιξη που οδήγησε στον πρώτο μεγάλο «εμφύλιο» της αρχαιότητας, τη σύγκρουση των δύο υπερδυνάμεων της εποχής, της Αθήνας και της Σπάρτης, με αποτέλεσμα τη συντριβή της πρώτης, την υποβάθμισή της από κυρίαρχη δύναμη και την άνοδο περιφερειακών κέντρων, όπως η Θήβα. Το τέλος αυτής της «χρυσής εποχής» συμπίπτει με την επέκταση και την κυριαρχία των Μακεδόνων στο πολιτικό γίγνεσθαι, και με τη σταδιακή μεταφορά του κέντρου βάρους των ιστορικοπολιτικών εξελίξεων εκτός του ελλαδικού χώρου, στη Μικρά Ασία και την Εγγύς Ανατολή, περιοχές στις οποίες άνθησαν τα ελληνιστικά βασίλεια που ίδρυσαν οι διάδοχοι του Μεγάλου Αλεξάνδρου.

Η ακμή της αθηναϊκής δημοκρατίας αντικατοπτρίζεται και στην αφθονία των αρχαιολογικών καταλοίπων που έχουν βρεθεί στην περιοχή της Βάρης, Βούλας και Βουλιαγμένης, και χρονολογούνται αυτή την εποχή. Ιδίως ο δήμος των Αιξωνιδών Αλών μάς προσφέρει πλήρη εικόνα της οργάνωσης και της ζωής. Σύμφωνα με τις πολύτιμες πληροφορίες που συγκεντρώνει και παρουσιάζει συστηματικά η Ι. Ανδρέου (Ανδρέου 1992), ο δήμος αναπτύχθηκε κατά μήκος τεσσάρων οδικών αρτηριών, που μεταξύ άλλων τον συνέδεαν με τους γειτονικούς δήμους της Αιξωνής και του Αναγυρούντος. Οι δρόμοι αυτοί σε μεγάλο βαθμό ταυτίζονται με τις σημερινές λεωφόρους Βουλιαγμένης, Βάρης, Καλύμνου και Β. Παύλου. Ακόμη ένας σημαντικός δρόμος κατέληγε στο ιερό του Απόλλωνα Ζωστήρα και ταυτίζεται με τη σημερινή οδό Ελευθερίας. Η χάραξη των αρχαίων δρόμων γινόταν επί του φυσικού βράχου, η δε αναγνώρισή τους διευκολύνεται από τα βαθιά παράλληλα αυλάκια που δημιουργούνταν σταδιακά από τις ρόδες των αμαξών. Σε αντίθεση με τους άλλους αγροτικούς δήμους, που χαρακτηρίζονται από διάσπαρτες στον χώρο οικιστικές μονάδες, ο δήμος των Αιξωνιδών Αλών αποτελούνταν από πυκνά οικιστικά κατάλοιπα, τα οποία συνέθεταν τους δύο βασικούς συνοικισμούς, τον ΒΔ και το ΝΑ. Γενικά, η οργάνωση του δήμου είχε αρκετά αστικό χαρακτήρα, τα δε οικιστικά συγκροτήματα βρίσκονταν σε απόσταση από την παραλία, προκειμένου να αποφεύγονται οι δυσάρεστες συνέπειες της γειτνίασης με τις ελώδεις ακτές και τις αλυκές. Στα κτιριακά συγκροτήματα πολλές φορές περιλαμβάνονται και κυκλικής κάτοψης κτίρια, τα οποία συχνά ερμηνεύονται ως πύργοι.

Ο ΒΔ συνοικισμός περιελάμβανε μια έκταση περίπου 60.000 τ.μ. και αναπτύχθηκε με επίκεντρο αρχαίο ναό που ανακαλύφθηκε επί της οδού Καλύμνου. Δυστυχώς, ακόμα μία φορά η δράση των αρχαιοκαπήλων κατέστρεψε σημαντικά μέρη του ναού και, ως εκ τούτου, πολύτιμες αρχαιολογικές πληροφορίες. Στον ίδιο συνοικισμό έχουν εντοπιστεί και άλλα, μικρότερα ιερά, κατοικίες και δύο εργαστήρια κεραμικής, με οργανωμένο υδρευτικό και αποχετευτικό σύστημα. Ο ΝΑ συνοικισμός

Αναπαράσταση του σηκού του ναού του Απόλλωνα Ζωστήρα στον Λαιμό Βουλιαγμένης (Κουρουνιώτης 1927-1928, 28, εικ. 20)

Reconstruction of the cella of the Apollo Zoster temple at Laimos in Vouliagmeni (Κουρουνιώτης 1927-1928, 28, fig. 20)

Μαρμάρινη επιτύμβια στήλη από τη Βάρη, τελευταίο τέταρτο 5ου π.Χ. αιώνα (Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο)

Marble funerary stele from Vari, last quarter of the 5th century BC (National Archaeological Museum)

οριοθετείται από τις σημερινές λεωφόρους Βάρης και Καλύμνου. Μικρότεροι δρόμοι διέσχιζαν τον συνοικισμό, τα δε σπίτια αποτελούνταν από τρία ή τέσσερα δωμάτια με βοηθητικούς χώρους παραταγμένους εντός της αυλής. Και εδώ αναγνωρίστηκαν αποχετευτικό δίκτυο, λουτρά, οικιακά εργαστήρια και μικρά ιερά μέσα σε περιβόλους. Ενδεικτική περίπτωση οικίας, πλήρως ανασκαμμένης, συνιστά σύνολο που βρέθηκε επί της οδού Πατριάρχου Γρηγορίου Ε΄, αρχικού εμβαδού 95 τ.μ., η οποία σταδιακά επεκτάθηκε, φτάνοντας τα 122 τ.μ., και μεταξύ άλλων περιελάμβανε πιθανόν δεύτερο όροφο, ευρύχωρο μαγειρείο, αλλά και αποχωρητήριο. Με βάση τα κινητά ευρήματα, η χρήση της κατοικίας χρονολογείται από τα τέλη του 5ου έως και τα μέσα του 4ου π.Χ. αιώνα. Εκτός, βέβαια, των δύο συνοικισμών αναγνωρίστηκαν και μεμονωμένα οικοδομικά λείψανα, στα οποία περιλαμβάνονται τα θεμέλια μελισσοτροφικής μονάδας του 4ου π.Χ. αιώνα. Γενικά, οι δεκάδες τοίχοι που έχουν αποκαλυφθεί στις υπώρειες του Υμηττού πρέπει να είχαν αναλημματική χρήση, διευκολύνοντας τη γεωργική και κτηνοτροφική εκμετάλλευση των επιμέρους αγροτεμαχίων. Τέλος, λιμενικές εγκαταστάσεις αναγνωρίστηκαν με επιφυλάξεις στην ακτή, ιδίως στο ΝΔ άκρο της χερσονήσου της Πούντας.

Ακόμα ένας σημαντικός οικιστικός πυρήνας ήταν η ακρόπολη στον λόφο Καστράκι, η θέση του οποίου ήταν εξαιρετικά επίκαιρη για την πανοραμική κατόπτευση όλης της παραλιακής ζώνης και της θάλασσας. Ο λόφος είναι φύσει οχυρός, ωστόσο για την ενίσχυση της άμυνάς του είχε κατασκευαστεί τείχος με πύργο στα ΝΑ. Τα οικοδομικά κατάλοιπα στο εσωτερικό της ακρόπολης είναι πυκνά, εντούτοις ακόμα δεν έχει διεξαχθεί συστηματική ανασκαφική έρευνα. Παρ' όλα αυτά, τα επιφανειακά ευρήματα, που υπάρχουν σε αφθονία, καταδεικνύουν την έναρξη της κατοίκησης τουλάχιστον από τις αρχές του 5ου π.Χ. αιώνα.

Όσον αφορά τα δημόσια κτίρια, είναι σημαντική η πρόσφατη ανακάλυψη μεγάλου, τετράγωνου κτιριακού συγκροτήματος, εμβαδού 1.500 τ.μ., στη συμβολή των οδών Βάρης, Μυστρά και Αθηναΐδος, το οποίο πρέπει να ταυτιστεί με την αγορά του αρχαίου δήμου, δηλαδή το διοικητικό, θρησκευτικό και οικονομικό κέντρο. Το συγκρότημα αποτελείται από 12 δωμάτια, τα οποία αναπτύσσονται γύρω από ένα τετράγωνο αίθριο με κυκλική δεξαμενή. Η ανασκαφή απέδωσε πληθώρα αντικειμένων, μεταξύ των οποίων 40 μολύβδινα σταθμά, που διασφάλιζαν τις αγοραπωλησίες, και σημαντικό αριθμό νομισμάτων, κυρίως χάλκινων, από διάφορες πόλεις της Ελλάδας (Κουράγιος 2013, 72).

Γενική άποψη της ανασκαφής που διεξήχθη στον Ζωστήρα Βουλιαγμένης το 1936 (Σταυρόπουλος 1938, 31, εικ. 35)

General view of the excavation area at the site of Zostiras in Vouliagmeni during 1936 (Σταυρόπουλος 1938, 31 fig. 35)

Άνω αριστερά: Κάτοψη του σπηλαίου του Πανός στη Βάρη (Weller 1903, πιν. I)

Άνω δεξιά: Απόψεις του εσωτερικού του σπηλαίου (Curtius & Kaupert 1878, VIII 3 και 4)

Top left: Plan of the Pan cave in Vari (Weller 1903, pl. I)

Top right: Aspects of the cave's interior (Curtius & Kaupert 1878, VIII 3 and 4)

Άποψη του σπηλαίου στη Βάρη στις αρχές του 19ου αιώνα (Dodwell 1819, 553)

View of the Vari cave in the early 19th century (Dodwell 1819, 553)

Ανάγλυφο με παράσταση νυμφών από το σπήλαιο του Νυμφολήπτου (Παΐζη-Πρόκου 1978, 16)

Classical relief depicting nymphs from the cave of Nympholiptos (Παΐζη-Πρόκου 1978, 16)

Ερωτήματα εγείρονται για την ύπαρξη και τον εντοπισμό του αρχαίου θεάτρου του δήμου των Αιξωνιδών Αλών. Κατά τον Παπαγιαννόπουλο-Παλαιό, το θέατρο εντοπίζεται στα βόρεια του Απόλλωνα Ζωστήρα, στο οικόπεδο ιδιοκτησίας Κανελλοπούλου, όπου είχε αναγνωρίσει κατάλοιπα ορχήστρας. Μάλιστα, με τις παραστάσεις που ανέβαιναν στο τοπικό αυτό θέατρο συσχετίζει και μια επιγραφή προς τιμήν δύο νικητών χορηγών, του Επιχάρη και του Θρασύβουλου (*IG* II^2 3091), η οποία, αν και χρονολογείται στις αρχές του 4ου π.Χ. αιώνα, μνημονεύει γεγονότα που ανήκουν στο δεύτερο μισό του 5ου π.Χ. αιώνα. Ο θεσμός της χορηγίας ήταν ιδιαίτερα δαπανηρός αλλά και τιμητικός, και αφορούσε την επιχορήγηση που έδιναν ευυπόληπτοι πολίτες σε θεατρικές παραστάσεις, οι οποίες διαγωνίζονταν σε δραματικούς αγώνες. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι το θέατρο αποτελούσε συστατικό στοιχείο της αθηναϊκής δημοκρατίας και, μάλιστα, η Πολιτεία μεριμνούσε για τη χρηματική ενίσχυση των φτωχών, προκειμένου να μπορούν όλοι ανεξαιρέτως να παρακολουθούν τα δρώμενα. Βέβαια, στη συγκεκριμένη περίπτωση διατυπώνονται επιφυλάξεις τόσο για την ασφαλή ταύτιση της ορχήστρας όσο και για το κατά πόσο η συγκεκριμένη επιγραφή μνημονεύει τη νίκη σε τοπικούς δραματικούς αγώνες που έλαβαν χώρα στον συγκεκριμένο δήμο ή σε μεγαλύτερες και πιο επίσημες τελετές, όπως οι εορτασμοί που γίνονταν κάθε χρόνο προς τιμήν του θεού Διονύσου (εν άστει ή Μεγάλα Διονύσια) στην ίδια την πόλη των Αθηνών (Eliot 1962, 29-32).

Το κυριότερο νεκροταφείο του δήμου θεωρείται ότι βρίσκεται στη σημερινή θέση Πηγαδάκι(α), εκεί όπου, όπως προαναφέραμε, οι αρχαιότερες ταφές χρονολογούνται ήδη από τη Γεωμετρική εποχή. Το νεκροταφείο διέσχιζε ο δρόμος που κατέληγε στον ναό του Απόλλωνα Ζωστήρα (σημερινή οδός Ελευθερίας), εμφανίζει δε πυκνότερη διάταξη μεταξύ της ακρόπολης και του ΝΑ συνοικισμού, εκεί όπου έχει εντοπιστεί και ένα δίδυμο ιερό. Το νεκροταφείο περιελάμβανε πολλούς ταφικούς περιβόλους και εκατοντάδες τάφους διαφόρων τύπων, λάκκους πυράς, σαρκοφάγους, εγχυτρισμούς, λάρνακες, πίθους και κεραμοσκεπείς τάφους. Δεν λείπουν, όμως, και οι πιο απομονωμένοι ενταφιασμοί. Στην προκειμένη περίπτωση, η απομόνωση αυτή ήταν μάλλον ηθελημένη, καθώς οι συγκεκριμένοι τάφοι ανοίγονταν εντός οικογενειακών ιδιοκτησιών, με σκοπό να αποτραπεί η διατάραξή τους από μεταγενέστερους ενταφιασμούς, πρακτική που δύσκολα μπορούσε να αποφευχθεί σε μια πυκνή νεκρόπολη. Μάλιστα, για τον λόγο αυτόν προτιμούνταν οι σαρκοφάγοι, οι οποίες αφενός χρησίμευαν ως σύμβολα κοινωνικού στάτους, λόγω των ακριβών υλικών κατασκευής αφετέρου δύσκολα μπορούσαν να παραβιαστούν από νεότερη ταφή (Papadopoulou 2016-2017, 152).

Αναφορικά με τον δήμο Αναγυρούντος, ευρήματα της Κλασικής εποχής έχουν βρεθεί σε διάφορα σημεία της σημερινής Βάρης. Στο ανατολικό τμήμα του λόφου Λαθούριζα έχουν ανασκαφεί τα κατάλοιπα τειχισμένου οικισμού των πρώιμων ιστορικών χρόνων, ενώ στην κορυφή του ίδιου λόφου εντοπίζεται οχυρωμένη ακρόπολη με ιερό, η οποία προφανώς εξυπηρετούσε την κατόπτευση της ευρύτερης περιοχής, ιδίως σε περιόδους αυξημένου κινδύνου, όπως στη διάρκεια του Πελοποννησιακού πολέμου, μεταξύ Αθήνας και Σπάρτης (Eliot 1962, 39-44). Στη δε περιοχή Γούρνα, στους βόρειους πρόποδες της Λαθούριζας, εντοπίστηκε νεκροταφείο των κλασικών χρόνων. Διατηρείται σε σχετικά καλή κατάσταση, ήταν ορατό για πολλούς αιώνες και μάλιστα υπήρξε τόσο χαρακτηριστικό τοπόσημο, που πιστεύεται ότι έδωσε το όνομά του στον σημερινό δήμο της Βάρης, καθώς στην αρβανίτικη διάλεκτο «var» σημαίνει «τάφος». Στο νεκροταφείο αυτό ξεχωρίζει μνημειώδης ταφικός περίβολος του 4ου π.Χ. αιώνα, ο οποίος όμως είχε ήδη συληθεί κατά την αρχαιότητα (Andreou 2015).

Με τον δήμο Αναγυρούντος πρέπει να συνδεθεί το σπήλαιο του Νυμφολήπτου, γνωστό και ως «του Πανός» ή «του Αρχεδήμου», το οποίο εντοπίζεται στον λόφο Κρεββάτι, στα βόρεια της Σχολής Ευελπίδων. Πρόκειται για μικρό δίχωρο σπήλαιο, με αίθουσες διαμορφωμένες και διακοσμημένες με ανάγλυφα από τον γλύπτη Αρχέδημο τον Θηραίο, που πίστευε ότι ήταν «νυμφόληπτος» (νεραϊδοπαρμένος), κατά το τρίτο τέταρτο του 5ου π.Χ. αιώνα. Αποτέλεσε σημαντικό χώρο λατρείας των νυμφών, του Πανά

Ερείπια αρχαίου οχυρωματικού πύργου στη Βουλιαγμένη (Σταυρόπουλος 1938, 6, εικ. 6)

Remains of ancient fortification tower in Vouliagmeni (Σταυρόπουλος 1938, 6, fig. 6)

και του Απόλλωνα, εγκαταλείφθηκε προσωρινά γύρω στα μέσα του 3ου π.Χ. αιώνα, για να ξαναχρησιμοποιηθεί περίπου έξι αιώνες αργότερα από τους νεοπλατωνικούς και διά παντός στα τέλη του 4ου ή στις αρχές του 5ου μ.Χ. αιώνα, πιθανότατα εξαιτίας καταστροφικής επίθεσης των χριστιανών, που επιχείρησαν ανεπιτυχώς να το μετατρέψουν σε ασκητήριο. Στα νεότερα χρόνια, πρώτος επισκέπτης του σπηλαίου ήταν ο περιηγητής Richard Chandler, το 1765. Από τότε το αναζήτησαν και το επισκέφθηκαν και άλλοι περιηγητές της Αττικής, όπως οι Ludwig Ross, Louis François Sebastien Fauvel, Edward Dodwell, Ernst Curtius, William Martin Leake κ.ά., ενώ στις αρχές του 20ού αιώνα έγιναν και οι πρώτες ανασκαφές.

Ελληνιστική και Ρωμαϊκή εποχή

Οι ελληνιστικοί και ρωμαϊκοί χρόνοι είναι μια μακρά περίοδος της αρχαίας Ιστορίας, στη διάρκεια της οποίας το κέντρο βάρους των πολιτικών εξελίξεων μετατέθηκε αρχικά στην Ανατολή και στα ελληνιστικά βασίλεια, και στη συνέχεια στη Δύση, με πρωτεύουσα τη Ρώμη. Οι ευρείες αλλαγές, αποτέλεσμα των οποίων ήταν ο ραγδαίος υποσκελισμός της πόλης-κράτους των Αθηνών, δεν θα μπορούσαν να μην έχουν αντίκτυπο και στην κατοίκηση στην περιοχή της Βούλας - Βουλιαγμένης, όπου η Ελληνιστική και Ρωμαϊκή εποχή εκπροσωπείται από ελάχιστα οικοδομικά λείψανα και μερικούς τάφους. Βέβαια, ασφαλείς ενδείξεις συνηγορούν στο ότι τόσο οι βασικές οδικές αρτηρίες όσο και το ιερό του Απόλλωνα Ζωστήρα πιθανότατα παρέμειναν σε διαρκή χρήση έως και την ύστερη αρχαιότητα (Ανδρέου 1994, 192).

Σημαντικότερα είναι τα ευρήματα στα σύνορα Βούλας - Γλυφάδας, βόρεια της χερσονήσου της Πούντας, η αναγνώριση των οποίων υποδηλώνει μερική μετακίνηση του πληθυσμού σε ένα νέο κέντρο, λίγο βορειότερα από τους συνοικισμούς και την αγορά της Κλασικής εποχής. Συγκεκριμένα, στην περιοχή αποκαλύφθηκαν μεγάλες οικίες των ρωμαϊκών και των βυζαντινών χρόνων με πολλά δωμάτια, εσωτερικές αυλές, λουτρά, μαγειρεία, αποθηκευτικούς χώρους, ψηφιδωτά δάπεδα και οργανωμένο υδρευτικό και αποχετευτικό δίκτυο. Στην ίδια περιοχή

εντοπίστηκαν εργαστήρια για την παρασκευή αλατιού και την κατασκευή κεραμικής (Λερίου & Μουρουγκλού 2004, 57). Ακόμα δύο κεραμικοί κλίβανοι, οι οποίοι πιθανόν χρονολογούνται στη Ρωμαϊκή εποχή, ανακαλύφθηκαν σε μικρή απόσταση από την ακτή, σε οικόπεδο μεταξύ των οδών Μάρνης και Κερκύρας (Κουράγιος 2013, 72). Τα ευρήματα αυτά συνηγορούν στο ότι, παρά τη φαινομενική συρρίκνωση της εγκατάστασης, σημαντικές βιοτεχνικές δραστηριότητες εξακολούθησαν να υφίστανται.

Στη Βάρη, στην Ελληνιστική και Ρωμαϊκή εποχή χρονολογούνται τα κατάλοιπα από τουλάχιστον δύο αγροικίες, μία κοντά στο Κιάφα Θίτι και μία στους πρόποδες του Υμηττού, κοντά στο σπήλαιο του Νυμφολήπτου που αναφέρθηκε στην προηγούμενη ενότητα. Η πρώτη κατελάμβανε σημαντική έκταση, περιελάμβανε καλοχτισμένο περίβολο και στέρνα, ενώ η δεύτερη ήταν μικρότερου μεγέθους. Πιστεύεται ότι συγκροτήματα σαν αυτά, πέρα από εποχικά καταλύματα για τους εργάτες που δούλευαν στα χωράφια, προστάτευαν τη συγκομιδή μέχρι αυτή να ολοκληρωθεί και να μεταφερθεί προς πώληση στην αγορά (Eliot 1962, 43-44).

Βυζαντινή και Οθωμανική εποχή

Η περίοδος που εξετάζουμε χαρακτηρίζεται από τρία σημαντικά ορόσημα: την ίδρυση της Κωνσταντινούπολης (330 μ.Χ.), η οποία σηματοδοτεί τη μεταφορά του κέντρου εξουσίας από τη Δύση (Ρώμη) ξανά στην Ανατολή, όπου η παλιά Ρωμαϊκή αυτοκρατορία ανανεώθηκε για να μετασχηματιστεί σε μια νέα, χριστιανική υπερδύναμη, την πτώση της Βυζαντινής αυτοκρατορίας το 1453 μ.Χ. στα χέρια των Τούρκων και τη συνακόλουθη εμφάνιση μιας νέας δύναμης στο προσκήνιο, της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, η οποία στο Αιγαίο άρχισε να εκπνέει με την έκρηξη της Ελληνικής επανάστασης το 1821.

Για την περίοδο αυτή, τα δεδομένα που έχουμε στη διάθεσή μας αναφορικά με την εξέλιξη της κατοίκησης στη Βάρη, στη Βούλα και τη Βουλιαγμένη είναι πολύ λίγα. Η κατοίκηση στην περιοχή της Βούλας φαίνεται ότι είχε σε μεγάλο βαθμό μειωθεί, χωρίς όμως να εγκαταλειφθεί, όπως συνάγεται από την εύρεση παλαιοχριστιανικής βασιλικής του 5ου-6ου μ.Χ. αιώνα, μεταξύ των οδών Μάρνης και Κερκύρας, στο οικόπεδο στο οποίο είχαν ανακαλυφθεί οι ρωμαϊκοί κλίβανοι (βλ. παραπάνω). Η βασιλική είχε χτιστεί πάνω σε τετράγωνης κάτοψης οικοδόμημα του 5ου-4ου π.Χ. αιώνα· είναι γνωστή ως Άγιος Νικόλαος Πάλλων και φέρει αρκετά κοινά στοιχεία με την πρώτη οικοδομική φάση της αποκαλούμενης «βασιλικής της Γλυφάδας» (Κουράγιος 2013, 71).

Στους μετέπειτα βυζαντινούς χρόνους, η περιοχή υπέστη επιδρομές από Σλάβους και Αρβανίτες. Ιδίως στην Αττική, η εγκατάσταση των Αρβανιτών τοποθετείται το 1348. Εξάλλου, στην αρβανίτικη διάλεκτο οφείλεται και το σημερινό όνομα της Βάρης, όπως είδαμε παραπάνω (Σύκκα 2005). Επί Τουρκοκρατίας, η περιοχή Βάρης, Βούλας, Βουλιαγμένης, καθώς και του Κορωπίου ανήκαν σε μια μεγάλη γαιοκτησία (τσιφλίκι) της μονής Ασωμάτων Πετράκη. Πρακτικά, αυτό σήμαινε ότι ο αγροτικός πληθυσμός της υπέκειτο σε φορολογία που αποδιδόταν απευθείας στο μοναστήρι. Οι μοναστηριακές αυτές γαίες παραχωρούνταν από το Πατριαρχείο Κωνσταντινούπολης με τη σύμφωνη γνώμη του σουλτάνου. Φυσικά, το αποτέλεσμα ήταν οι μονές να συγκεντρώσουν τεράστιες εκτάσεις γης, οι οποίες συνεχίζουν να τους ανήκουν έως τις μέρες μας.

Μάλιστα, είναι πολύ πιθανό στον προσδιορισμό των ορίων που επικαλούνταν για να διακριθούν οι επιμέρους γαιοκτησίες να χρωστά το σημερινό όνομά του ο Δήμος Βούλας. Σύμφωνα με την επικρατέστερη ερμηνεία, σε έγγραφο του 1824 που αφορούσε την οριοθεσία των κτημάτων των Κάτω Τραχώνων (κτήμα Μουσταφάμπεη) και της μονής Πετράκη, η «βούλα» ήταν ένα σημάδι στο βουνό, στα σύνορα των σημερινών Δήμων Γλυφάδας και Βούλας. Η δε Βουλιαγμένη πιθανότατα ονομάστηκε έτσι από την κατάρρευση του σπηλαίου, η οποία οδήγησε στον σχηματισμό της ομώνυμης λίμνης, γεγονός που μάλλον πρέπει να τοποθετηθεί στους βυζαντινούς χρόνους (Λερίου & Μουρουγκλού 2004, 61-63).

Με την έκρηξη της Ελληνικής επανάστασης και την ίδρυση του ελληνικού κράτους, τα δυτικά παράλια της Αττικής πέρασαν σε νέα φάση ανάπτυξης και ιστορικής προόδου.

Δεξιά σελίδα: Η περιοχή της Βάρης, Βούλας και Βουλιαγμένης στα τέλη του 19ου αιώνα (Curtius & Kaupert 1881, Karte VIII)

Right page: The area of Vari, Voula and Vouliagmeni around the end of the 19th century (Curtius & Kaupert 1881, Karte VIII)

VARI
Karten von Attika BI.VIII
aufgenommen und gezeichnet 188⁰/₈₁ von von Hülsen, herausgegeben vom Kaiserlich deutschen archäologischen Institute.
MEERBUSEN von Salamis
Vari
Golf von Vari
AEGINA
Golf
Cap Kanapitza
Cap Kynosura
Redaction u. Terrainzeichnung v. d. A. Kampert
1:25000 d. w. Länge.
1885.

CHAPTER I

FROM PREHISTORY TO THE 1821 REVOLUTION

Dr Anthi Balitsari

Introduction

Occupation of the areas of Vari, Voula and Vouliagmeni began during the Neolithic and continued up until the Greek Revolt, and of course into modern times. The remains from each period vary, in some cases with limited archaeological visibility indicating reduced human activity, although this can also be attributed to the difficulty in interpreting much of the evidence, given the significant extent of later urban development and the disturbance of earlier remains. In addition, uncontrolled looting of sites up until the beginning of the 20th century resulted in significant damage being caused to important sites in the area, such as the Mycenaean cemetery of Alyki in Voula. Thankfully though, timely action by archaeologists was able to avert further damage and led to the protection of a number of major monuments.

Psi-type Mycenaean figurine from a burial in Alyki (Παπαδημητρίου 1954, 81, fig. 8)

Μυκηναϊκό Ψ-σχημο ειδώλιο από τάφο στην Αλυκή (Παπαδημητρίου 1954, 81, εικ. 8)

Continuous habitation in the area was encouraged by the natural landscape, the combination of the mountains and the sea, which determined the types of activities which could be undertaken. These were focused mainly on agriculture, including trading in both livestock and cultivated produce, along with beekeeping and the collection of salt. The latter activity in particular was associated with the ancient deme of Aixonidae Halae, which took its name from "Αλαί", and which today includes the areas of Voula and Vouliagmeni. The ancient salt marshes were still visible up until a few decades ago along the coast between the promontories of Pounta and that of the Apollo Zoster temple.

Prehistory

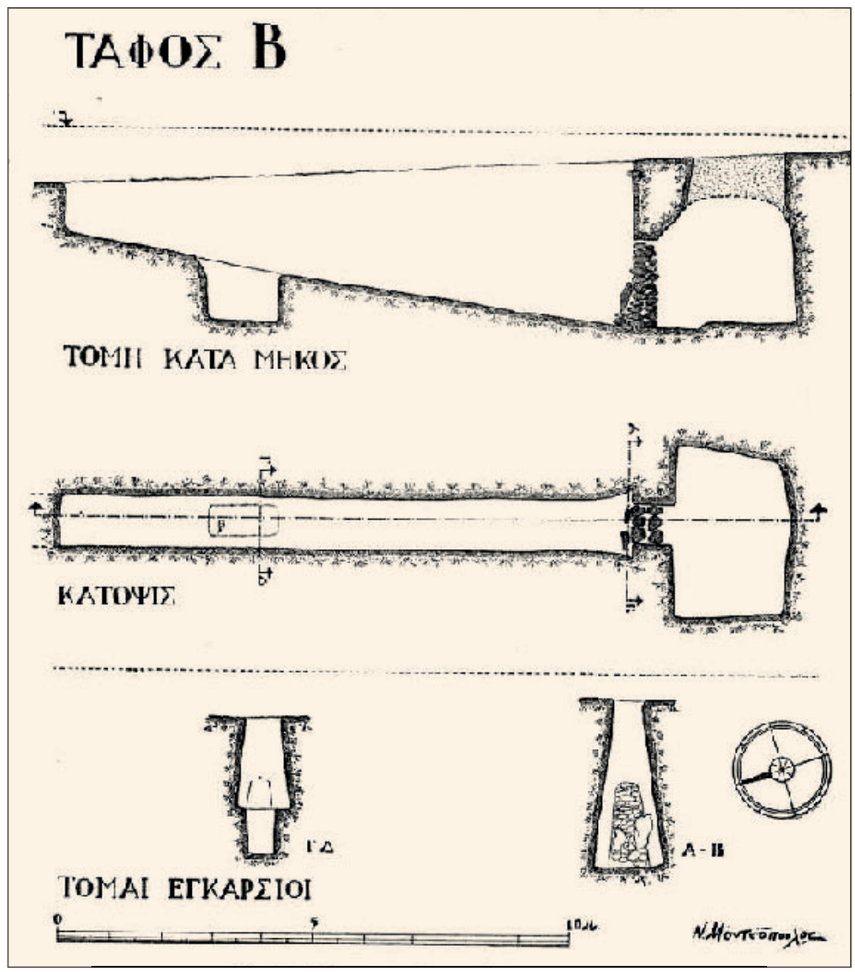
The earliest occupation of the area began during the Neolithic (7000-3100 BC). The main features of the period include permanent settlements, systematic cultivation of

the land and the domestication of animals. In the areas of Vari, Voula and Vouliagmeni, Neolithic occupation was most pronounced during the late and final phases of the period and is identified at coastal and islet sites, such as Kavouri in Vouliagmeni and Ydrousa, respectively, and on the promontories of Pounta in Voula and Laimos in Vouliagmeni. On the latter were discovered architectural remains and burials, along with pottery and stone tools, the most abundant types of material remains from the period.

The following period, i.e. the Early Bronze Age (3100-2100 BC), marked the beginning of widespread use of metals and in particular the alloy of copper and tin, pointing to growing contacts between the different parts of the Aegean. In the areas of Vari, Voula and Vouliagmeni remains from this period are sparse, possibly due to poor preservation. They consist mainly of pottery fragments, such as those found on the islet of Ydrousa, modern Katramonisi, and other coastal locations near Lake Vouliagmeni and Varkiza, as well as on Kitsi Hill, between Vari and Koropi. A single burial was also found at Alyki in Voula, in an area that later witnessed widespread use as a Mycenaean cemetary. The finds from the islet of Agia Marina in Varkiza were particularly rich and included rectangular buildings, stone tools and pottery sherds, including a fragment of a Cycladic frying-pan vessel.

The subsequent Middle and Late Bronze Age (2100–1100 BC) make up the final two major subdivisions of the prehistoric period. During the transition from the Early to Middle Bronze Age in Greece, a number of significant changes took place, as highlighted by the appearance of new cultural traditions. The transition was also accompanied by an apparent reduction in population density, as indicated by the rarity of Middle Bronze Age material along the western coastal fringe of Attica, especially pottery.

In contrast, the transition from the Middle to Late Bronze Age appears to have been smoother, with clear indications of cultural continuity. The peak of the Late Bronze Age, also referred to as the "Mycenaean" period, is associated with the establishment of palaces, major administrative centres, one of which was established on the Acropolis Hill, in Athens. Another distinctive feature of the Mycenaean period was the increase in the number of cemeteries. These constitute major evidence sources, not only regarding causes of death, but also the living conditions of those who were buried there. In the areas of Vari, Voula and Vouliagmeni, Mycenaean cemeteries have been located at Alyki in Voula, at Kamini in Varkiza and Vourvatsi, located between Vari and Koropi. The burials consisted of subterranean chamber-tombs cut into the natural bedrock, to be used for members of a single family for several generations. The grave goods accompanying the deceased were typical of the period and included drinking and small storage vessels, along with ritual objects such as rhytons and figurines. Unfortunately, the settlements associated with these cemeteries are

Plan and sections of tomb B in the Mycenaean cemetery of Alyki (Παπαδημητρίου 1955, 88, fig. 3)

Κάτοψη και τομές του τάφου Β από το μυκηναϊκό νεκροταφείο της Αλυκής (Παπαδημητρίου 1995, 88, εικ. 3)

yet to be found. However, valuable information can still be deduced from neighbouring settlements such as Agios Kosmas in the Municipality of Ellinikon, and at Kondopigado in the Municipality of Alimos. Towards the end of the Late Bronze Age, the Mycenaean palaces were destroyed throughout Greece. However, many of the customs and practices of the period did not disappear but were gradually altered; one of these changes of which was the shift from burial to cremation of the dead.

Antiquity

From around 1100-900 BC, the evidence we have regarding the occupation of Greece is sparse, hence the characterization of the period as "the Dark Ages". The appearance of new pottery styles, including repetitive geometric motifs, led to the whole period being defined more specifically as "Geometric". Only a few pottery examples from the Protogeometric (1100-900 BC) and Geometric periods (900-700 BC) were found in the burials at Alyki, as the cemetery had been almost completely abandoned by that time. In contrast, at Pigadaki (also referred to as "Pigadakia") a new cemetery was established, which later developed into the main necropolis of the ancient municipality of Aixonidae Halae during the Classical period.

Crater with black-figure decoration from the cemetery of Anagyrous (Vari), last quarter of 7th century BC (National Arcaeological Museum)

Κρατήρας με μελανόμορφη διακόσμηση από το νεκροταφείο του Αναγυρούντα (Βάρη), τελευταίο τέταρτο 7ου π.Χ. αιώνα (Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο)

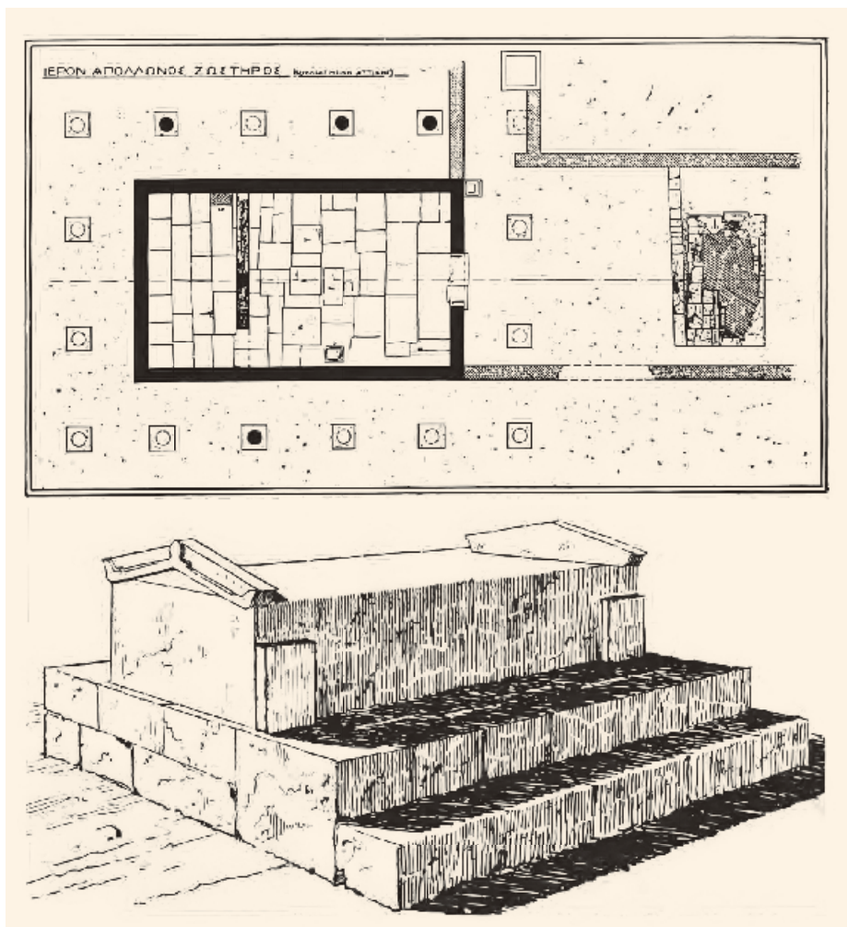
During the Archaic period (700-480 B.C.), major developments once again took place in southern Greece with the establishment of city states. The organization of these was based upon the participation of as many citizens as possible in public affairs. After a long a period of turbulence in Athens, Cleisthenes instituted a series of radical reforms in 508/7 BC, designed to enlarge the political body and break from the previous system of dependency on traditional family related phratries. In particular, he proposed a new system in which the citizens of Attica were grouped into ten tribes, each of which included residents from the three distinct geographical zones of the area, Asty (city), Paralia (coast) and Mesogaia (inland). One of the main elements of this new arrangement of the tribes were the demes, i.e. self-governing communities in which all residents had to register. The result was the establishment of, amongst others, the deme of Aixonidae Halae (modern Voula and Vouliagmeni), as well as Anagyrous (modern Vari). Based on the available ancient sources, the demes of Aixonidae Halae and Anagyrous belonged to the Cecropis and Erechtheis tribe respectively. Both these tribes elected six representatives in boule, a number analogous to a population of approximately 800 citizens in each deme.

As a consequence, occupation of these three areas intensified during the Archaic period, with two extended cemeteries in Vari dated to the period, the northern and the southern. The evidence from the northern cemetery points to a concentration of wealth in that area, suggesting the presence of a social elite and differentiation in the treatment of the dead based on status. An important Archaic

site was the temple of Apollo Zoster, which was systematically excavated by Konstantinos Kourouniotis, after a chance find: a tile with an inscription mentioning Apollo. The temple was constructed towards the end of the 6th century BC; it contained statues of Leto, Apollo and Artemis. During the same period, more buildings, namely a cistern and a house that accommodated priests and pilgrims, were erected near the temple. The latter remained in use until the Late Roman period and it continued as an important religious centre for the whole of Attica. This is emphasised by the fact that a special seat was reserved every year for the priest of the temple in the Athenian theatre of Dionysus. During its long use, a number of repairs and additions were made to the temple, for example during the second half of the 4th century BC, when the colonnade in front of the eastern side was extended long the other three sides to enclose the cella completely. During the same century, the priest house obtained two circular towers, probably as a result of the steadily growing Macedonian threat.

Known as a "the Classical period" (480-323 BC), the following couple of centuries were inextricably linked with the rise and fall of the Athenian Republic, which was followed by the defeat of Athens by Sparta during the Peloponnesian War. The archaeological remains from this period are particularly rich in the areas of Vari, Voula and Vouliagmeni, while the settlement of Aixonidae Halae provides us with a complete picture of how life in an ancient deme was. In contrast to other Attic demes, Aixonidae Halae has produced evidence for intensive urbanisation. The two main residential cores included the north-western and south-eastern districts. The house consisted of three to four rooms, arranged around a courtyard together with auxiliary spaces. Other facilities included water supply and sewage networks, baths, small temples and manufacturing installations, such as pottery workshops. The residential areas were linked by roads coinciding with today's avenues, which connected Aixonidae Halae with the neighbouring Aixone (Glyfada), as well as Anagyrous. Another important residential area was identified on the Kastraki Hill, which formed the acropolis of the ancient deme of the same name. Reinforced by a wall, the acropolis forms a naturally fortified position and provides panoramic views over the entire coastal area and sea. Isolated architectural remains were also present, one of them identified as a facility for the production of honey.

In the deme of Aixonidae Halae, an important complex was discovered which covered an area of 1,500m^2, and which was identified as the ancient agora. Important finds which supported this interpretation, included 40 pieces of lead used for weighing products, along with significant quantities of coins minted in the various cities of Greece. Due to the ambiguous nature of an inscription, along with other forms of evidence, the existence and identification of an ancient theatre in the deme of Aixonidae Halae is uncertain. It is unclear whether the inscription referred to a local theatrical fes-

Top: Plan of the Apollo Zoster temple with the altar in its east (Κουρουνιώτης 1927-1928, 16, fig. 7)

Bottom: Reconstruction of the altar in the Apollo Zoster sanctuary (Κουρουνιώτης 1927-1928, 35, fig. 29)

Άνω: Κάτοψη του ναού του Απόλλωνα Ζωστήρα στον Λαιμό με τον βωμό στα ανατολικά (Κουρουνιώτης 1927-1928, 16, εικ. 7)

Κάτω: Σχεδιαστική αναπαράσταση του βωμού του ιερού του Απόλλωνα Ζωστήρα (Κουρουνιώτης 1927-1928, 35, εικ. 29)

tival, or Great Dionysia, which was held each year in the city of Athens. In addition, possible features associated with a harbour were identified on the south-western tip of the Pounta promontory. Finally, the deme's cemetery was located at Pigadaki (or Pigadakia), in which large numbers of tombs of various types have bee excavated.

The domestic evidence from Classical Anagyrous is much more fragmentary. In the eastern part of Lathouriza Hill the remains of a fortified settlement dating from the early Classical period have been excavated. Atop the hill a fortified acropolis with a sanctuary has been identified; it served as a viewing point, especially during times of conflict, such as the Peloponnesian War. In Gourna, along the northern foot of Lathouriza, was discovered the Classical cemetery, around which there was originally a monumental wall, although it had already been looted during ancient times. The cemetery was visible up until recently and this may explain the modern name of the area, Vari, as in the arvanitic dialect, "var" means grave.

The cave of Nympholiptos probably belonged to the deme of Anagyrous. Also known as the cave of Pan or Archedemos, it is located on Krevvati Hill, to the north of the Army Academy. Limited in size, it consists of two chambers with walls bearing relief decoration created during the third quarter of the 5th century BC by Archedemos from Thera, who believed that he was possessed by the Nymphs (nympholiptos). The cave accommodated the worship of the Nymphs, Pan and Apollo. It was abandoned around the middle of the 3rd century BC, but six centuries later was in use again by Neoplatonists.

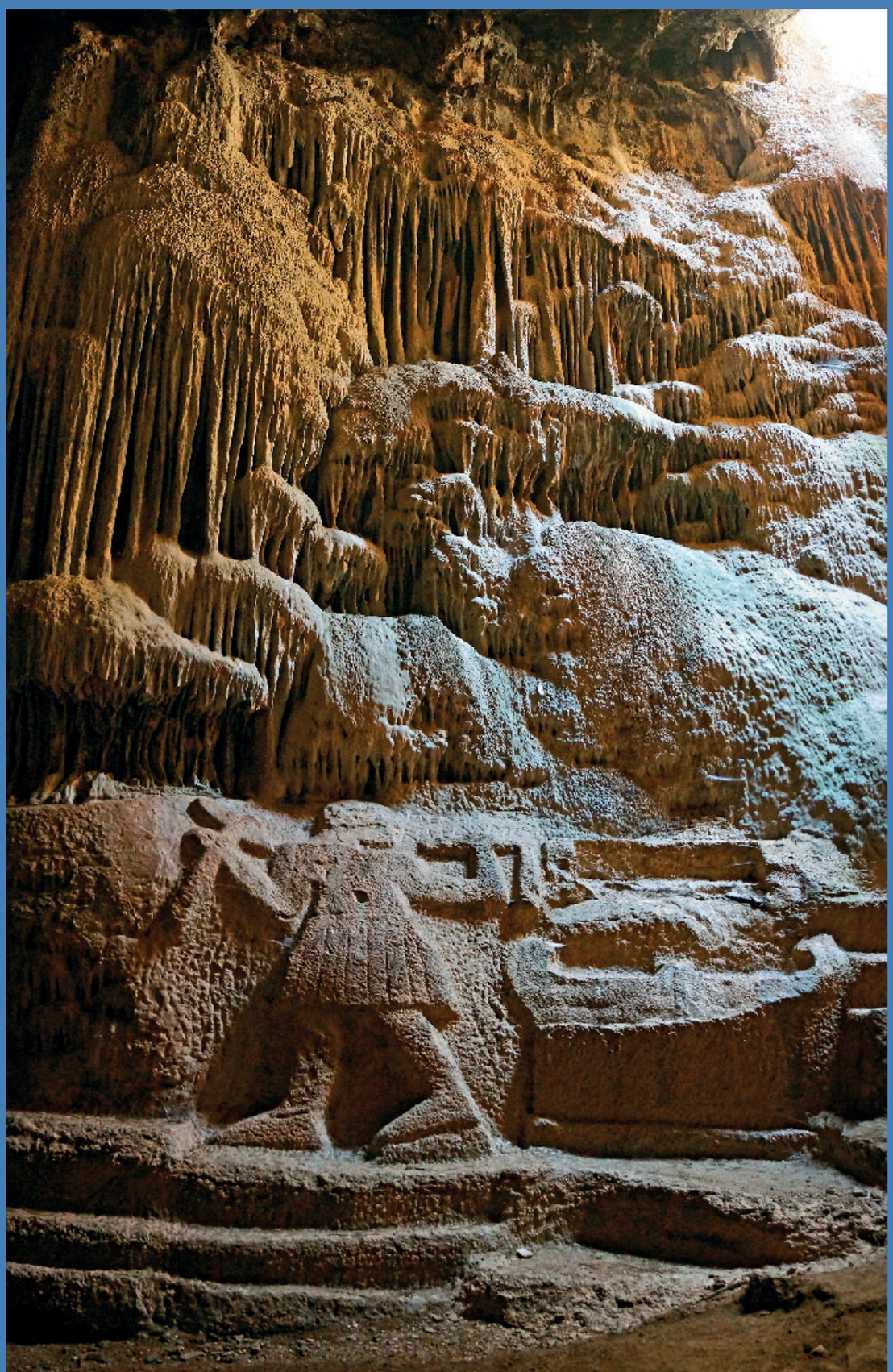
During the Hellenistic period (323-30 BC), political developments shifted eastwards, mainly due to the campaigns of Alexander the Great, while during the Roman period (30 BC-AD 330) it shifted westwards, to Rome. Archaeological remains from this long period in Vari, Voula and Vouliagmeni are quite sparse; however, they seem to be more abundant along the boundary between Voula and Glyfada, suggesting population movement. In this area were discovered spacious houses featuring rooms adorned with mosaic floors, kitchens and baths from the Roman and Byzantine periods. There was also evidence for industrial activity, in the form of pottery workshops and salt processing facilities. Two Hellenistic-Roman farms were also found in Vari; they probably housed seasonal workers who worked in the nearby fields.

Byzantine & Ottoman periods

During the Byzantine period (330–1453), the focus shifted, once more, towards the east, where the new capital, Constantinople, was located. The city flourished for many centuries until the final conquest by the Turks and the founding of the Ottoman empire. Domestic evidence from Vari, Voula and Vouliagmeni during this period is also sparse. But habitation did continue, as indicated by the discovery of a small early Christian basilica at the site of Agios Nikolaos Pallon, which was in use during the 5th and 6th centuries and bears great similarities with the Glyfada basilica. The area was also subjected to raids by the Slavs and Arvanites during this period. In Attica, the presence of the Arvanites is dated to 1348, possibly leading to the modern naming of the area as Vari.

During the Ottoman period, the area formed part of a larger land tenure which the Patriarchate of Constantinople had granted to the Petraki Monastery. It is possible that modern Voula was named after a sign which defined the boundaries between the property of the Petraki Monastery and that of the neighbouring estate of Moustafabei in Kato Trachones. In the same way, it is possible that the modern area of Vouliagmeni was named after the nearby lake of the same name, which had been revealed by the collapse of the roof of a large water filled solution cave, probably during the Byzantine period.

With the outbreak of the Greek Revolution in 1821, a new historic phase began, not only for the coastal Vari, Voula and Vouliagmeni, but for the rest of Attica as well, which continues up until the present day.

Interior of the cave of the Nympholiptos in Vari (photo by K. Vassis)

Άποψη του εσωτερικού του σπηλαίου του Νυμφολήπτου στη Βάρη (φωτογραφία Κ. Βάσση)

ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Η ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΤΗΣ ΒΟΥΛΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΒΟΥΛΙΑΓΜΕΝΗΣ

A BRIEF PRESENTATION

THE ARCHAEOLOGICAL IMPORTANCE OF VOULA AND VOULIAGMENI

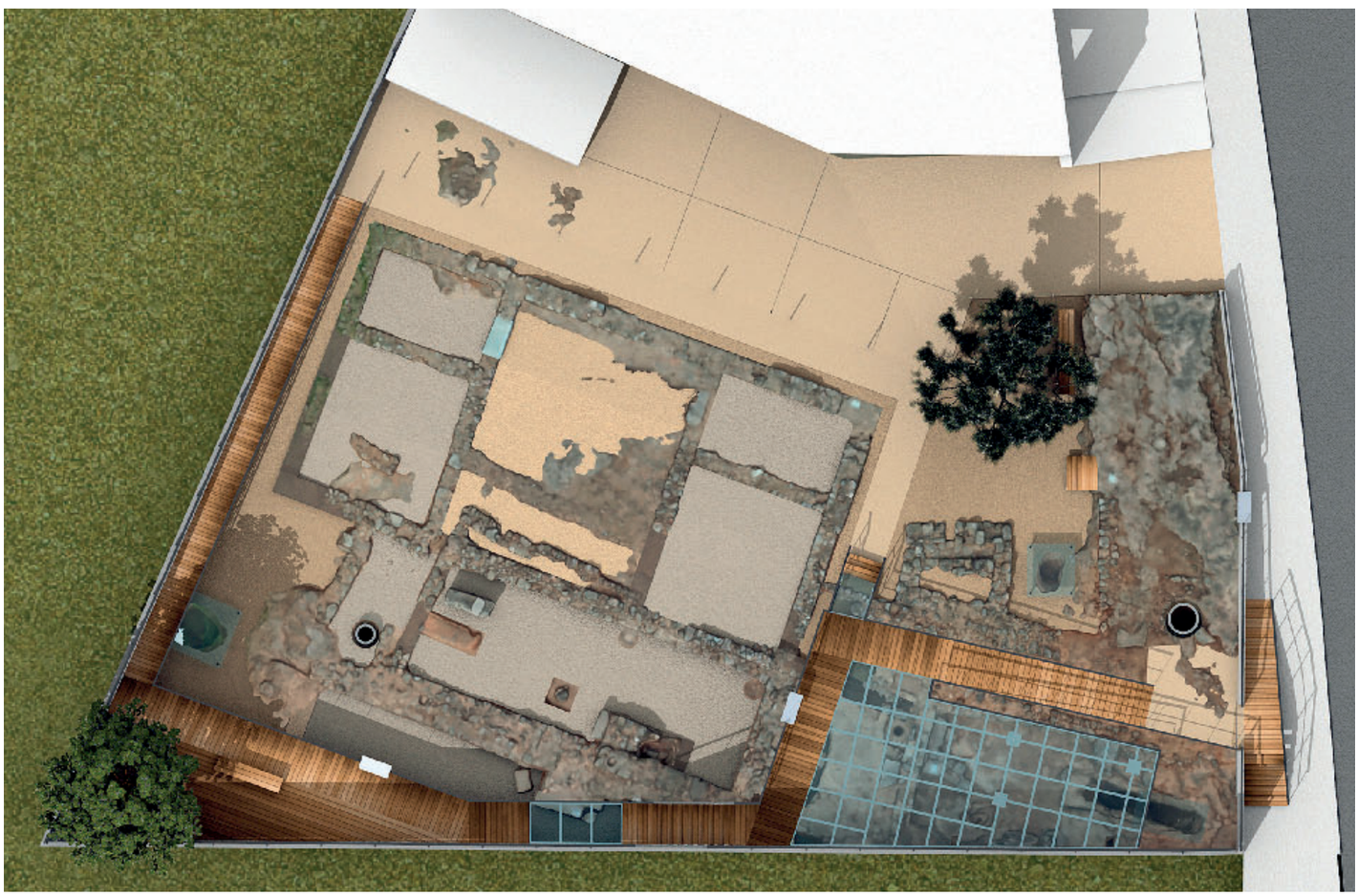
Η ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΤΗΣ ΒΟΥΛΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΒΟΥΛΙΑΓΜΕΝΗΣ

ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Μαίρη Γιαμαλίδη

Στον Δήμο Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης χωροθετούνται δύο αρχαίοι δήμοι, οι οποίοι προέκυψαν από τη διοικητική μεταρρύθμιση του Κλεισθένη (508-507 π.Χ.). Πρόκειται για τον δήμο των Αιξωνιδών Αλών, στις σύγχρονες περιοχές της Βούλας και της Βουλιαγμένης, και τον δήμο του Αναγυρούντος στην περιοχή της Βάρης.

Η πρώτη ανασκαφική έρευνα στη Βουλιαγμένη διενεργήθηκε το 1924 και έφερε στο φως τον ναό του Απόλλωνος Ζωστήρος στη θέση Λαιμός της ομώνυμης χερσονήσου. Στη Βούλα, τα πρώτα αρχαιολογικά στοιχεία αποκαλύφθηκαν την περίοδο 1953-1957, όταν εντοπίστηκαν μυκηναϊκές ταφές στη θέση Αλυκή, στα σύνορα με τον Δήμο Γλυφάδας.

Το ιδιαίτερο αρχαιολογικό ενδιαφέρον της Βούλας και της Βουλιαγμένης έχει αποκαλυφθεί κατά τη διάρκεια ανασκαφών, σωστικών και συστηματικών, με ευρήματα που χρονολογούνται από τη Νεολιθική έως και την Παλαιοχριστιανική περίοδο, και αντιπροσωπεύουν όλες τις εκφάνσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας· αφορούν την καθημερινή και τη θρησκευτική ζωή, τον δημόσιο βίο, την οικονομική δραστηριότητα, την πολεοδομική οργάνωση και λειτουργία.

Η αποκάλυψη των αρχαιοτήτων και το ενδιαφέρον των αρχαιολόγων για την περιοχή δεν ήταν τυχαία, δεδομένου ότι ήδη από το 1819 ο Άγγλος αρχαιολόγος και περιηγητής Ε. Ντόντουελ είχε αναφερθεί στην ύπαρξη αρχαίων καταλοίπων, τα οποία μάλιστα είχε ταυτίσει με τον αρχαίο δήμο των Αιξωνιδών Αλών. Στα τέλη του ίδιου αιώνα, στους χάρτες των Κάουπερτ και Κούρτιους για την Αττική, η περιοχή αποτυπώνεται με εκπληκτική λεπτομέρεια· αποδίδονται η εικόνα του τοπίου, τα τοπωνύμια, το γεωγραφικό ανάγλυφο και οι ορατές αρχαιολογικές θέσεις. Σε ό,τι αφορά τις αρχαίες πηγές, οι πρώτες πληροφορίες για την περιοχή προέρχονται από τον Ηρόδοτο και τον Στράβωνα.

Σημαντικό κομμάτι της ιστορίας του τόπου έχει φέρει στο φως η συστηματική ανασκαφική έρευνα που διενεργείται από το 2011 στη θέση Άγιος Νικόλαος Πάλλων. Έως τώρα έχουν αποκαλυφθεί αρχιτεκτονικά κατάλοιπα που χρονολογούνται στους κλασικούς, στους ρωμαϊκούς/ υστερορωμαϊκούς και τους παλαιοχριστιανικούς χρόνους. Η ανασκαφή στη θέση Άγιος Νικόλαος Πάλλων έχει ενεργό εκπαιδευτικό χαρακτήρα, καθώς διεξάγεται κατά κύριο λόγο με τη συμμετοχή φοιτητών από το Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο και από πανεπιστήμια της Αμερικής, σε συνεργασία με το Διεθνές Κέντρο Μεσογειακών και Ελληνικών Σπουδών (ΔΙΚΕΜΕΣ). Τον εκπαιδευτικό χαρακτήρα του ενισχύει η επίσκεψη σχολείων του δήμου όλων των βαθμίδων, που έρχονται σε επαφή με τις αρχαιότητες της περιοχής και τις ανασκαφικές μεθόδους. Μόνιμος συνεργάτης και χρηματοδότης της ανασκαφής είναι το ΔΙΚΕΜΕΣ, η οποία διεξάγεται χάρη και στις ευγενικές χορηγίες του Ιδρύματος Α.Γ. Λεβέντη και του Ιδρύματος Ψύχα. Εξαιρετικά σημαντική, σε ετήσια βάση, είναι η συμβολή του Αθανάσιου Μαρτίνου και της ΑΙΓΕΑΣ ΑΜΚΕ στην ανασκαφική έρευνα και τη σύνταξη μελετών για την προστασία των αρχαιοτήτων.

Ομάδα φοιτητών στην ανασκαφή που διενεργείται από το 2011 στη θέση Άγιος Νικόλαος Πάλλων, στη Βούλα (ΕΦΑ Ανατολικής Αττικής)

Group of students at the excavation, which is being carried out since 2011, at the site of Agios Nikolaos Pallon (Ephorate of Antiquities of East Attica)

Οι περιοχές αυτές, προικισμένες από τη φύση σε ό,τι αφορά τη γεωμορφολογία και τις κλιματολογικές συνθήκες, προσέφεραν και προσφέρουν ιδανικό περιβάλλον κατοίκησης και ανάπτυξης ανθρώπινης δραστηριότητας. Επομένως, είναι λογικό ότι προτιμήθηκαν ως χώροι μόνιμης εγκατάστασης ήδη από τους προϊστορικούς χρόνους. Το σύνολο των αρχαιολογικών καταλοίπων, τα ιστάμενα μνημεία και οι αρχαιολογικοί χώροι της περιοχής αποτελούν ένα μοναδικό, σημαντικό και ιδιαίτερο –για αστική περιοχή– σύνολο, καθιστώντας την ξεχωριστή. Οι αρχαιότητες μπορούν να αποτελέσουν βασικό στοιχείο διαμόρφωσης και ανάπλασης του σύγχρονου αστικού ιστού με εξαιρετική δυναμική και απήχηση, και να ενταχθούν τόσο σε ιδιωτικούς όσο και σε δημόσιους χώρους. Ολοένα περισσότερο, τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό, η διαδικασία αστικού εξευγενισμού (gentrification) των πόλεων σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με προγράμματα αναπλάσεων που περιλαμβάνουν αρχαιολογικούς χώρους, ιστορικά κτίρια και μνημεία. Ας γίνει και η πόλη μας, λοιπόν, ένα τέτοιο παράδειγμα αξιοποίησης του αρχαίου πλούτου.

Αριστερή σελίδα: Ανάδειξη και ένταξη των αρχαιοτήτων που ανασκάφηκαν στη συμβολή της οδού Αντιοχείας και της λεωφόρου Βουλιαγμένης, στη Βούλα (ΕΦΑ Ανατολικής Αττικής)

Left page: Enhancement and integration of the ancient architectural remains excavated at the junction of Antiocheias Street and Vouliagmenis Avenue, in Voula (Ephorate of Antiquities of East Attica)

THE ARCHAEOLOGICAL IMPORTANCE OF VOULA AND VOULIAGMENI

A BRIEF PRESENTATION

Mairi Giamalidi

The area of the Vari Voula Vouliagmeni Municipality is identified with two of the ancient demes that emerged from the administrative reform of Cleisthenes, in 508-507 BC: Aixonidae Halae in the regions of Voula and Vouliagmeni, and Anagyrous in modern Vari.

The very first excavation in Vouliagmeni was carried out in 1924; it uncovered the temple of Apollo Zoster at the site of Laimos, on the peninsula of the same name. In Voula, archaeological evidence came to light for the first time during 1953-1957, when a number of Mycenaean tombs were located at the site of Alyki, on the border with the Glyfada Municipality.

The archaeological interest of Voula and Vouliagmeni stems from finds dating fron the Neolithic to the Early Christian period, which

Ανάδειξη και ένταξη των αρχαιοτήτων που ανασκάφηκαν στη συμβολή της οδού Αντιοχείας και της λεωφόρου Βουλιαγμένης, στη Βούλα (ΕΦΑ Ανατολικής Αττικής)

Enhancement and integration of the ancient architectural remains excavated at the junction of Antiocheias Street and Vouliagmenis Avenue, in Voula (Ephorate of Antiquities of East Attica)

were recovered in excavations, systematic or rescue, and represent all aspects of human activity, e.g. daily life, cult and religion, economy, public life and urban organisation.

As the British archaeologist and traveller E. Dodwell, from as early as 1819, had reported the presence of ancient remains which he had identified with the Aixonidae Halae deme, the archaeologists' interest in the area was far from coincidental. Moreover, Curtius and Kaupert, around the end of the 19th century, depicted with great detail the Vari Voula Vouliagmeni area in their map; besides its geographical characteristics, they included many place names and all visible archaeological sites. With refards to ancient sources, the earliest references to area were made by Herodotus and Strabo.

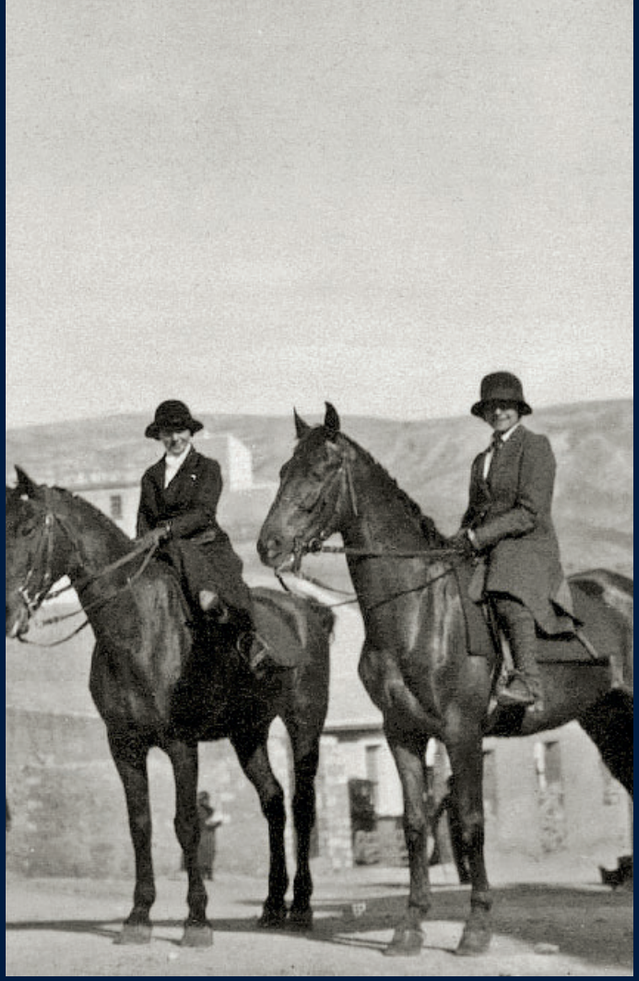
The archaeological investigation which is being carried out since 2011 at the site of Agios Nikolaos Pallon has brought to light an important section of the area's history. So far, architectural remains dating from the Classical to the Late Roman and Early Christian periods have beem recovered. The excavation at Agios Nikolaos Pallon also has an educational character, as it is conducted mainly with the participation of students from the National Kapodistrian University and American universities, in cooperation with the International Centre for Mediterranean and Hellenic Studies (DIKEMES). This educational character is further exploited through the visits of students from the Municipality's schools, who become acquainted with local antiquities, as well as excavation techniques. Permanent partner and sponsor of the project is DIKEMES, while the excavation is carried out thanks to the kind sponsorship of the A.G. Leventis and Psycha Foundations. Moreover, the financial support of the fieldwork and the studies for the protection of antiquities on an annual basis by Athanasios Martinos and the Non-Profit Civil Company AEGEAS is extremely important.

The area in question, endowed by nature in terms of geomorphology and climate, has been offering an ideal environment for habitation and the development of human activity since antiquity. Thus, the fact that it was chosen for the establishment of permanent settlements from as early as prehistoric times is quite understandable. The archaeological sites and monuments in the area create a particularly important and quite rare for an urban area complex, while empasising the significance of the Vari Voula Vouliagmeni Municipality.

The unearthed antiquities can become a key element in shaping and enhancing the modern urban fabric with great dynamism and impact and be integrated in both private and public spaces. Increasingly, both in Greece and abroad, the process of urban gentrification is largely associated with restoration programmes involving archaeological sites, historic buildings and monuments. Let our city, therefore, become an exemplary model in ancient heritage exploitation.

Left page: The architectural remains excavated at the junction of Antiocheias Street and Vouliagmenis Avenue, in Voula (Ephorate of Antiquities of East Attica)

Αριστερή σελίδα:
Τα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα που ανασκάφηκαν στη συμβολή της οδού Αντιοχείας και της λεωφόρου Βουλιαγμένης, στη Βούλα (ΕΦΑ Ανατολικής Αττικής)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ
1897-1929

CHAPTER II

THE PERIOD
1897-1929

Η ανατολική παραλία της Βουλιαγμένης το 1918 (αρχείο Π. Καραγεώργου)

The eastern beach of Vouliagmeni, 1918 (P. Karageorgos collection)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1897-1929

Μανώλης Πέπονας

Εισαγωγή

Ως σημείο εκκίνησης της σύγχρονης ιστορίας της περιοχής όπου σήμερα εκτείνεται ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης θα μπορούσε να θεωρηθεί το έτος 1897. Από τότε η παρουσία της στα φύλλα του αθηναϊκού Τύπου εντάθηκε, ενώ ξεκίνησαν τα πρώτα σπουδαία οικοδομικά έργα, συνοδευόμενα από επενδύσεις. Προτού όμως λάβει χώρα η εξέταση της τοπικής ιστορίας, θα ήταν σκόπιμες ορισμένες αναφορές στη γενική κατάσταση του ελληνικού κράτους τα έτη 1897-1909.

Κατ' αρχάς, στο μεσογειακό βασίλειο περιλαμβάνονταν μόνο η Στερεά Ελλάδα, η Πελοπόννησος, ελάχιστα νησιά του Αιγαίου, τα Επτάνησα, η περιοχή της Άρτας και η Θεσσαλία. Το γεγονός αυτό σήμαινε ότι οι ελληνικοί πληθυσμοί που κατοικούσαν στην Κρήτη, στη Μακεδονία, στη Θράκη, στα νησιά, στο μεγαλύτερο μέρος της Ηπείρου και στις ακμαίες παραλιακές πόλεις της Μικράς Ασίας παρέμεναν υπό οθωμανική κυριαρχία. Μοιραία, ευδοκίμησε η Μεγάλη Ιδέα, ήτοι η πολιτική άποψη ότι το ελληνικό κράτος όφειλε να απελευθερώσει τα υπόδουλα μέλη του έθνους.

Η Μεγάλη Ιδέα κυριάρχησε στα πολιτικά προγράμματα όλων των κομμάτων και, συνάμα, υιοθετήθηκε από τη συντριπτική πλειονότητα του λαού. Παρ' όλα αυτά, η Ελλάδα παραήταν ανίσχυρη για να αναγκάσει την Οθωμανική αυτοκρατορία να προβεί σε παραχωρήσεις εδαφών προς όφελός της. Αυτό αποδείχθηκε, μεταξύ άλλων, από την έκβαση του «ατυχούς» Ελληνοτουρκικού πολέμου του 1897, όταν οι ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις ηττήθηκαν ολοσχερώς από την Πύλη. Η εν λόγω σύρραξη, η οποία πυροδοτήθηκε από ακόμη ένα επαναστατικό κίνημα στην Κρήτη, κατέδειξε την ανεπάρκεια της πολιτικής και της στρατιωτικής ηγεσίας, ενώ οδήγησε τη χώρα στην οικονομική κηδεμονία από διεθνή επιτροπή ελέγχου.

Φυσικά, η τραγική δημοσιονομική κατάσταση επηρέασε κάθε περιοχή του κράτους, ακριβώς τη στιγμή που νέοι κίνδυνοι προέβαλλαν στα Βαλκάνια. Για να αντισταθεί στις βουλγαρικές αξιώσεις επί της Μακεδονίας, ελληνικές ανταρτικές ομάδες εστάλησαν την περίοδο 1904-1908 στις εν λόγω περιοχές, σημειώνοντας αρκετές επιτυχίες εναντίον των κομιτατζήδων. Παράλληλα, μετριοπαθείς πολιτικοί, όπως ο Γεώργιος Θεοτόκης (πρωθυπουργός την περίοδο 1905-1909), αναμόρφωσαν σημαντικά τον κρατικό μηχανισμό και τον στρατό, αφήνοντας σπουδαία παρακαταθήκη στον Ελευθέριο Βενιζέλο, που επρόκειτο να κυριαρχήσει μετά το κίνημα στο Γουδί (1909). Γενικά, από το 1897 ως το 1909 η Ελλάδα βίωσε σωρεία απογοητεύσεων, οικονομικών δυσχερειών, αλλά και την αναδόμηση και τη βραδεία ανάπτυξη των δομών της. Κάτι ανάλογο συνέβη στη Βάρη, στη Βούλα και τη Βουλιαγμένη.

Οι πρώτες αναφορές

Την ίδια εποχή, ο μόνος αναγνωρισμένος οικισμός του σημερινού δήμου ήταν αυτός της Βάρης. Η τελευταία προσαρτήθηκε στον Δήμο Αραφήνος το 1835 με το ΦΕΚ 17Α - 11/11/1835 και κατόπιν στον Δήμο Κεκρωπίας (ΦΕΚ 22Α - 18/12/1840), ούσα υπό τη δικαιοδοσία του νομάρχη Αττικής το 1909 (ΦΕΚ 282Α - 04/12/1909). Όσον αφορά

τον πληθυσμό, το 1896 ολόκληρη η Αττική είχε 224.123 κατοίκους, ενώ ο Δήμος Κρωπίας –όπως μετονομάστηκε ο Δήμος Κεκρωπίας– 9.827. Στην ίδια απογραφή αναφέρεται ότι η Βάρη είχε μόλις 138 κατοίκους (78 άρρενες και 60 θήλεις), δίχως να γίνεται νύξη για μόνιμα εγκατεστημένους στη Βούλα ή στη Βουλιαγμένη. Κατ' αντιστοιχία, το 1907 ο Δήμος Κρωπίας αριθμούσε 12.471 κατοίκους (6.451 άρρενες και 6.020 θήλεις), 200 εκ των οποίων διέμεναν στη Βάρη (111 άρρενες και 89 θήλεις). Αναφορικά με το θρήσκευμα, υπήρχαν 12.469 ορθόδοξοι, ένας καθολικός και ένας προτεστάντης στον δήμο. Επίσης, 7.827 ήταν αγράμματοι ελληνόφωνοι, 4.109 εγγράμματοι ελληνόφωνοι, 453 αγράμματοι αλβανόφωνοι και 79 εγγράμματοι αλβανόφωνοι. Αξίζει να σημειωθεί ότι δεν υπάρχουν στοιχεία για τη γλώσσα και το θρήσκευμα των κατοίκων συγκεκριμένα της Βάρης ή των άλλων εξεταζόμενων περιοχών, ωστόσο πιθανόν κάτι ανάλογο συνέβαινε στον ευρύτερο Δήμο Κρωπίας.

Όμως, παρά τη σιωπή των επίσημων εγγράφων, ο Τύπος της εποχής διασώζει ορισμένες αναφορές για τη Βουλιαγμένη. Έτσι, φαίνεται ότι εκεί λειτουργούσαν μεταλλεία στα τέλη του 19ου αιώνα, οι ιδιοκτήτες των οποίων δεν διατηρούσαν αρμονικές σχέσεις μεταξύ τους και οδηγήθηκαν στις δικαστικές αίθουσες του Πρωτοδικείου Αθηνών το 1899. Στον ίδιο τόπο, μεγάλες δασικές εκτάσεις κατείχε η μονή Πετράκη, εκκλησιαστικό ίδρυμα με καταβολές στη μεσαιωνική περίοδο (10ος αιώνας) και σπουδαίο πλούτο χάρη στις δωρεές των πιστών. Το μοναστήρι ανοικοδομήθηκε μετά το 1673 από τον Πελοποννήσιο γιατρό Πέτρο (Πετράκη) Παπασταμάτη, που εγκαταστάθηκε εκεί ως μοναχός Παρθένιος. Αργότερα, οι διάδοχοι του εύπορου Πετράκη απέκτησαν γη στη Βουλιαγμένη, επιτελώντας παράλληλα φιλανθρωπικό έργο. Έτσι, οι περισσότεροι κάτοικοι της ευρύτερης περιοχής ήταν κολίγοι στο μοναστηριακό τσιφλίκι· καλλιεργούσαν την παραχωρημένη έκταση, αποδίδοντας στη μονή το 1/3 της σοδειάς τους.

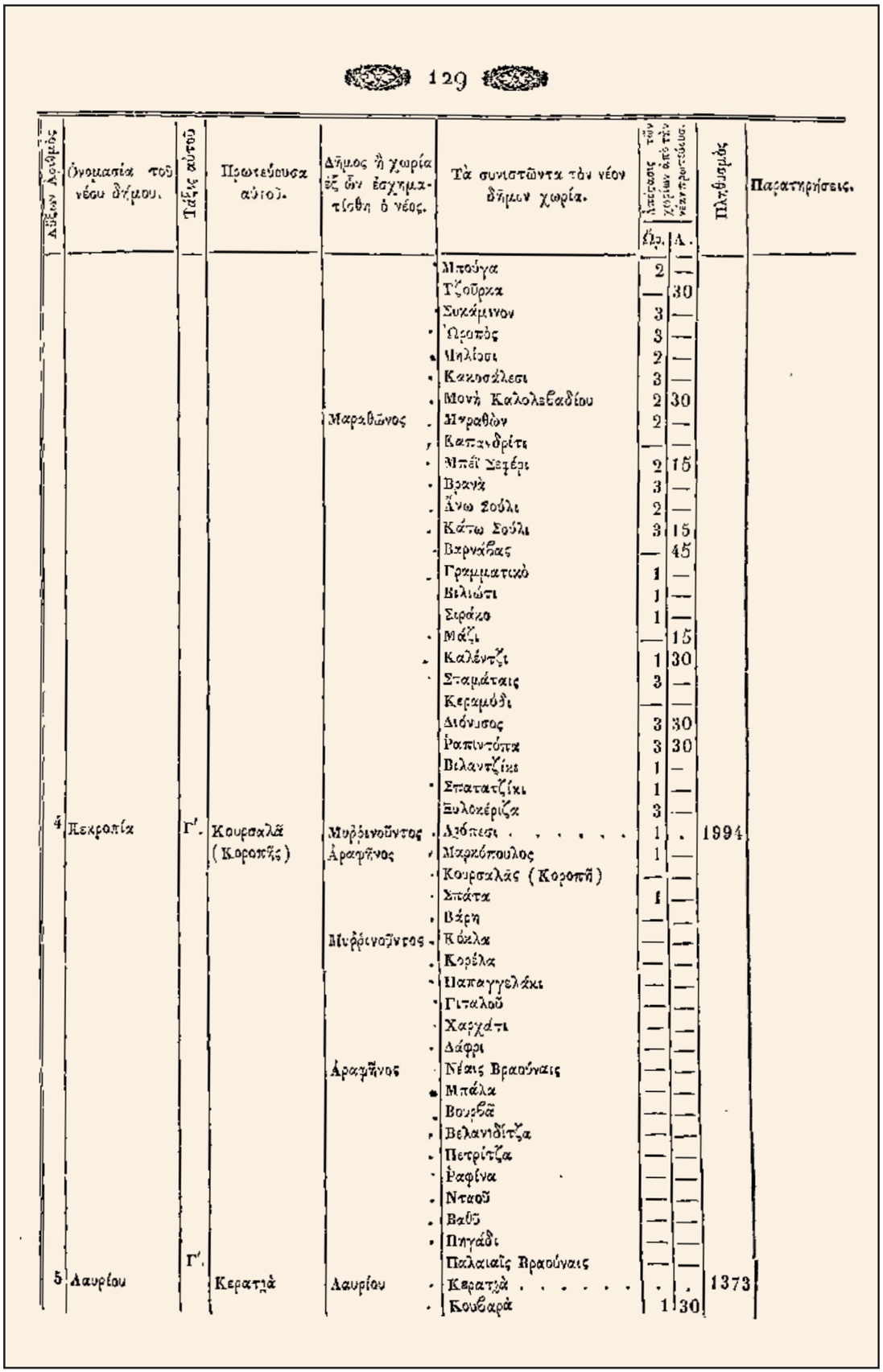
Το νερό της Βάρης

Το 1900, στη Βάρη βρέθηκαν πηγές νερού, με αποτέλεσμα να διεξαχθούν άμεσα έρευνες για την καταλληλότητά του. Όταν αποδείχθηκε ότι ήταν πόσιμο, σπουδαίες ευκαιρίες δημιουργήθηκαν για την ανάπτυξη της περιοχής. Καθώς το Λεκανοπέδιο Αττικής, όπως το μεγαλύτερο τμήμα της χώρας, μαστιζόταν από την ανυδρία, η ανακάλυψη στη Βάρη θεωρήθηκε ζωτικής σημασίας. Αυτό αποδεικνύεται από την άμεση απόφαση του πρωθυπουργού Θεοτόκη να στείλει ειδικούς στη Βάρη και να χρηματοδοτήσει με σημαντικό ποσό από τον Κρατικό Προϋπολογισμό τις σχετικές έρευνες. Μάλιστα, ο νομάρχης Αττικής διαβεβαίωσε το συμβούλιό του ότι το νερό μπορούσε να καλύψει τις ανάγκες του Λεκανοπεδίου για αρκετά χρόνια. Στις αγορεύσεις του αναφέρθηκε ίσως για πρώτη φορά το τοπωνύμιο της Βούλας.

Το ζήτημα του νερού της Βάρης απασχόλησε άμεσα τους τοπικούς άρχοντες. Ήδη στα τέλη Νοεμβρίου του 1900, ο δήμαρχος Αθηναίων Σπυρίδων Μερκούρης έθεσε το θέμα της υδροδότησης της πρωτεύουσας στον νομάρχη Καρατζά. Ο τελευταίος σύστηνε υπομονή έως τη δημοσίευση των αποτελεσμάτων των ερευνών για την καταλληλότητα του νερού, εξέφραζε όμως την αισιοδοξία του τόσο για τις πηγές της Βάρης όσο και για αυτές του Θριάσιου Πεδίου. Με αυτές τις διαβεβαιώσεις ο Μερκούρης έσπευσε να αναστείλει τις συζητήσεις για τη μίσθωση της υδροδότησης της Αθήνας, που είχαν ξεκινήσει με μεγάλες ιδιωτικές εταιρείες.

Το έργο της εξέτασης του νερού της Βάρης ανέλαβε ο νομομηχανικός Σούτσος. Η πρώτη έκθεσή του δημοσιεύθηκε αδρομερώς στον Τύπο μόλις την 1η Νοεμβρίου 1900. Σύμφωνα με αυτήν, ο Σούτσος ζητούσε τη συνέχιση των ερευνών με την εκβάθυνση του διανοιχθέντος φρέατος για να εξακριβωθούν η ποσότητα και η ποιότητα του ύδατος. Επιπρόσθετα, αναφέροντας αρχικά ότι το νερό που είχε ήδη εξεταστεί δημιουργούσε ελπίδες, πρότεινε οι απαιτούμενες δαπάνες της έρευνας να καταβληθούν από τη μονή Πετράκη. Το σκεπτικό του βασιζόταν στην άποψη ότι, αν η πηγή δεν αποδεικνυόταν επαρκής για την υδροδότηση της Αθήνας, το μοναστήρι θα μπορούσε να τη χρησιμοποιήσει για τα κτήματά του.

Από την πλευρά της, η μονή αποφάσισε να κινηθεί ταχύτατα ώστε να αυξήσει τα ερείσματά της στην περιοχή. Τον Νοέμβριο του 1901, δηλαδή έναν χρόνο μετά την κοινοποίηση της έκθεσης του Σούτσου, προκήρυξε δημοπρασία για την ανέγερ-

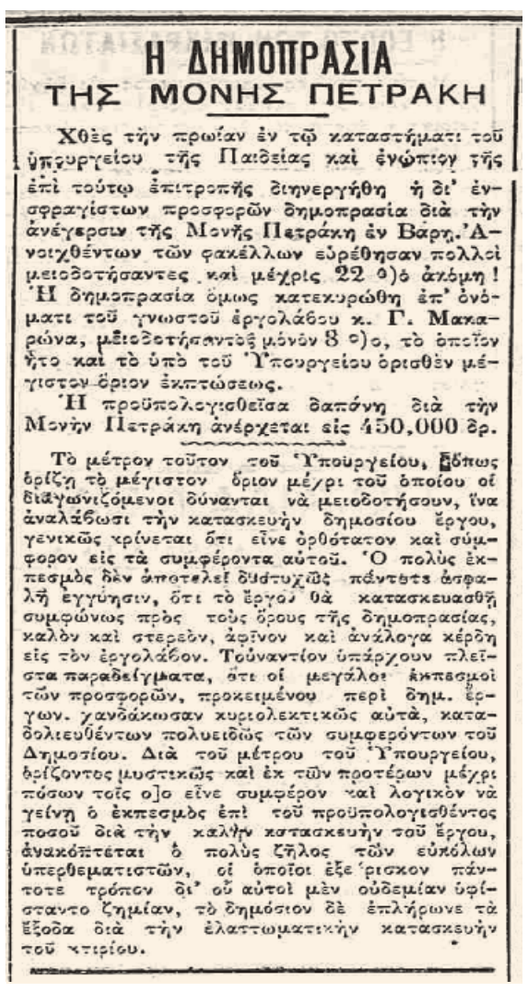
129

Σειρὰ ἀριθμ.	Ὀνομασία τοῦ νέου δήμου.	Τάξις αὐτοῦ.	Πρωτεύουσα αὐτοῦ.	Δῆμος ἢ χωρία ἐξ ὧν ἐσχηματίσθη ὁ νέος.	Τὰ συνιστῶντα τὸν νέον δῆμον χωρία.	Ἀπέχουσι τῶν χωρίων ἀπὸ τῆς νεαρᾶς πρωτεύουσ. Ὥρ.	Λ.	Πληθυσμός	Παρατηρήσεις.
					Μπούγα	2	—		
					Τζουρκα	—	30		
					Συκάμινον	3	—		
					Ὠρωπὸς	3	—		
					Ψηλίσσι	2	—		
					Κακοσάλεσι	3	—		
					Μονὴ Καλολεβαδίου	2	30		
				Μαραθῶνος	Μαραθὼν	2	—		
					Καπανδρίτι	—	—		
					Μπὲϊ Χεχέρι	2	15		
					Βρανὰ	3	—		
					Ἄνω Σούλι	2	—		
					Κάτω Σούλι	3	15		
					Βαρνάβας	—	45		
					Γραμματικὸ	1	—		
					Βιλιώτι	1	—		
					Σιράκο	1	—		
					Μάζι	—	15		
					Καλέντζι	1	30		
					Σταμάταις	3	—		
					Κεραμόδι	—	—		
					Διόνυσος	3	30		
					Ῥαπεντόπα	3	30		
					Βιλαντζίκι	1	—		
					Σπατατζίκι	1	—		
					Ξυλοκέριζα	3	—		
4	Πεκροπία	Γ'.	Κουρσαλᾶ (Κοροπῆς)	Μυρρινουντος	Ἀσπρέσι	1	.	1994	
				Ἀραφῆνος	Μαρκόπουλος	1	—		
					Κουρσαλᾶς (Κοροπῆ)	—	—		
					Σπάτα	1	—		
					Βάρη	—	—		
				Μυρρινουντος	Κάκλα	—	—		
					Κορέλα	—	—		
					Παπαγγελάκι	—	—		
					Γιταλοῦ	—	—		
					Χαρχάτι	—	—		
					Δάφνι	—	—		
				Ἀραφῆνος	Νέαις Βραυόναις	—	—		
					Μπάλα	—	—		
					Βουρβᾶ	—	—		
					Βελανιδίτζα	—	—		
					Πετρίτζα	—	—		
					Ῥαφίνα	—	—		
					Νταού	—	—		
					Βαθῦ	—	—		
					Πηγάδι	—	—		
		Γ'.			Παλαιαῖς Βραυόναις	—	—		
5	Λαυρίου		Κερατιὰ	Λαυρίου	Κερατιὰ	.	.	1373	
					Κουβαρά	1	30		

Το ΦΕΚ 22Α - 18/12/1840 με τους δήμους της Αττικής. Η Βάρη αναφέρεται ως χωριό του Δήμου Κεκροπίας

Section from the *Government Gazette* 22A-18/12/1840 listing the Municipalities of Attica; Vari is mentioned as a village of the Kekropia Municipality

ση οικοδομήματος στη Βάρη. Σε αυτήν συμμετείχαν συνολικά έξι εργολάβοι, παρουσία επιτροπής του υπουργείου Παιδείας, με τον Γ. Μακαρώνα να ανακηρύσσεται νικητής. Το έργο ήταν ιδιαίτερα κοστοβόρο, καθώς ο αρχικός προϋπολογισμός του ανερχόταν στις 450.000 δραχμές. Ωστόσο, αξιοπρόσεκτο ήταν το γεγονός ότι ο Μακαρώνας μειοδότησε μόνο στο 8%, ενώ οι προσφορές των αντιπάλων του άγγιξαν το 22%. Η αιτιολογία του επιβλέποντος τη διαδικασία υπουργείου Παιδείας ήταν ότι «ο πολύς εκπεσμός δεν αποτελεί δυστυχώς πάντοτε ασφαλή εγγύησιν ότι το έργο θα κατασκευασθή συμφώνως προς τους όρους της δημοπρασίας, καλόν και στερεόν, αφίνον και ανάλογα κέρδη εις τον εργολάβον. Τουναντίον, υπάρχουν πλείστα παραδείγματα ότι οι μεγάλοι εκπεσμοί των προσφορών, προκειμένου περί δημ[οσίων] έργων, χανδάκωσαν κυριολεκτικώς αυτά, καταδολιευθέντων πολυειδώς των συμφερόντων του Δημοσίου» (*Εμπρός*, 05/11/1901, 3).

Η ΔΗΜΟΠΡΑΣΙΑ
ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΠΕΤΡΑΚΗ

Χθὲς τὴν πρωΐαν ἐν τῷ καταστήματι τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας καὶ ἐνώπιον τῆς ἐπὶ τούτῳ ἐπιτροπῆς διηνεργήθη ἡ δι' ἐνσφραγίστων προσφορῶν δημοπρασία διὰ τὴν ἀνέγερσιν τῆς Μονῆς Πετράκη ἐν Βάρῃ. Ἀνοιχθέντων τῶν φακέλλων εὑρέθησαν πολλοὶ μειοδοτήσαντες καὶ μέχρις 22 ο)ὁ ἀκόμη! Ἡ δημοπρασία ὅμως κατεκυρώθη ἐπ' ὀνόματι τοῦ γνωστοῦ ἐργολάβου κ. Γ. Μακαρώνα, μειοδοτήσαντος μόνον 8 ο)ο, τὸ ὁποῖον ἦτο καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου ὁρισθὲν μέγιστον ὅριον ἐκπτώσεως.

Ἡ προϋπολογισθεῖσα δαπάνη διὰ τὴν Μονὴν Πετράκη ἀνέρχεται εἰς 450,000 δρ.

Τὸ μέτρον τοῦτον τοῦ Ὑπουργείου, βέβαιος ὁρίζει τὸ μέγιστον ὅριον μέχρι τοῦ ὁποίου οἱ διαγωνιζόμενοι δύνανται νὰ μειοδοτήσουν, ἵνα ἀναλάβωσι τὴν κατασκευὴν δημοσίου ἔργου, γενικῶς κρίνεται ὅτι εἶνε ὀρθότατον καὶ σύμφορον εἰς τὰ συμφέροντα αὐτοῦ. Ὁ πολὺς ἐκπεσμὸς δὲν ἀποτελεῖ δυστυχῶς πάντοτε ἀσφαλῆ ἐγγύησιν, ὅτι τὸ ἔργον θὰ κατασκευασθῇ συμφώνως πρὸς τοὺς ὅρους τῆς δημοπρασίας, καλὸν καὶ στερεόν, ἀφῖνον καὶ ἀνάλογα κέρδη εἰς τὸν ἐργολάβον. Τοὐναντίον ὑπάρχουν πλεῖστα παραδείγματα, ὅτι οἱ μεγάλοι ἐκπεσμοὶ τῶν προσφορῶν, προκειμένου περὶ δημ. ἔργων, χανδάκωσαν κυριολεκτικῶς αὐτὰ, καταδολιευθέντων πολυειδῶς τῶν συμφερόντων τοῦ Δημοσίου. Διὰ τοῦ μέτρου τοῦ Ὑπουργείου, ὁριζόντος μυστικῶς καὶ ἐκ τῶν προτέρων μέχρι πόσων τοῖς ο]ο εἶνε συμφέρον καὶ λογικὸν νὰ γείνῃ ὁ ἐκπεσμὸς ἐπὶ τοῦ προϋπολογισθέντος ποσοῦ διὰ τὴν καλὴν κατασκευὴν τοῦ ἔργου, ἀναικόπτεται ὁ πολὺς ζῆλος τῶν εὐκόλων ὑπερθεματιστῶν, οἱ ὁποῖοι ἐξεύρισκον πάντοτε τρόπον ὅπ' οὗ αὐτοὶ μὲν οὐδεμίαν ὑφίστανντο ζημίαν, τὸ δημόσιον δὲ ἐπλήρωνε τὰ ἔξοδα διὰ τὴν ἐλαττωματικὴν κατασκευὴν τοῦ κτιρίου.

Το δημοσίευμα της εφημερίδας *Εμπρός* της 5ης Νοεμβρίου 1901 περί της δημοπρασίας για την ανέγερση οικοδομήματος στη Βάρη

Article from the newspaper *Embros* (05/12/1901) about the auction for the construction of a building in Vari

Όμως, παρά τις αιτιάσεις του υπουργείου, αρκετοί έκαναν λόγο για σκάνδαλο. Ιδίως ένας από τους εργολάβους που δεν επιλέχθηκαν, ο Γρηγόριος Χατζηδημητρίου, κάλεσε τον ίδιο τον υπουργό να επιληφθεί του θέματος, σπεύδοντας να καταθέσει τις απόψεις του στον Τύπο: «Ημείς, κύριε πρόεδρε, αναφέρομεν ταύτα πάντα προς Υμάς και ζητούμεν διακαιοσύνην χάριν των κείμενων νόμων, παρακαλούντες όπως επιληφθήτε και εξετάσετε, Υμείς, το πρακτικόν του συναγωνισμού της δημοπρασίας και θέλετε πεισθή αδιστάκτως περί της σκανδαλώδους ταύτης υποθέσεως, ότι, ενώ κατά δίκαιον λόγον η προσφορά η ημετέρα ήτο πολύ ανωτέρα του κ. Μακαρώνα, η επιτροπή επροτίμησε την του κ. Μακαρώνα προς 8% και απέκλεισε την ημετέραν προς 22%» (*Εμπρός*, 05/11/1901, 3). Επρόκειτο για το πρώτο επεισόδιο μιας μακράς διαδικασίας που έμελλε να απασχολήσει την ελληνική κοινή γνώμη.

Η διαβλητότητα της δημοπρασίας, η οποία συνδεόταν άρρηκτα με την πρόθεση της μονής Πετράκη να μεταφερθεί στη Βάρη, βάρυνε περισσότερο το κλίμα εναντίον του εκκλησιαστικού ιδρύματος. Έτσι, στη συνεδρίαση της 29ης Μαρτίου 1902, το ζήτημα συζητήθηκε εν τω συνόλω του στη Βουλή. Ο βουλευτής Τσιτσάρας κατηγόρησε τόσο την ηγεσία του μοναστηριού για καταχρήσεις και παράνομες δοσοληψίες αναφορικά με τα περιουσιακά στοιχεία του όσο και τον αρμόδιο υπουργό Παιδείας Μομφεράτο για έλλειψη βούλησης να ελέγξει τις παράνομες αυτές κινήσεις. Μάλιστα έσπευσε να αναφέρει ότι προβλεπόταν να δαπανηθούν συνολικά 600.000 δραχμές για τη μεταφορά της μονής στη Βάρη, παρότι στελεχωνόταν από μόλις 14 μοναχούς. Στο πλαίσιο αυτό έκανε εκ νέου λόγο για τη σκανδαλώδη δημοπρασία του 1901, αναφέρθηκε δε σε σχέδιο σιδηροδρομικής σύνδεσης της περιοχής με την Αθήνα, που φυσικά θα αύξανε την αξία των εκτάσεων που η μονή κατείχε. Γενικά, ο Τσιτσάρας κατήγγειλε προσπάθειες υφαρπαγής της εκκλησιαστικής περιουσίας «από διαφόρους επισήμους και ανεπισήμους επιδρομείς».

Ακολούθως, στην ίδια συνεδρία, άλλος βουλευτής, ο Σκουζές, ανέφερε ότι το αρμόδιο υπουργείο ενέκρινε έναν υπέρογκο προϋπολογισμό για τη μετεγκατάσταση ελάχιστων μοναχών, με γνώμονα ότι αυτοί έπρεπε να είναι αποκομμένοι από

τα εγκόσμια. Ωστόσο, σύμφωνα με τον ίδιο, στη Βάρη συνέρρεαν τους καλοκαιρινούς μήνες εκατοντάδες κυνηγοί και οικογένειες παραθεριστών. Αυτό αποδεικνύει ότι η εξεταζόμενη περιοχή, ήδη στις αρχές του 20ού αιώνα, δεν ήταν άγνωστη στους κατοίκους της Αθήνας, αφού τη θεωρούσαν εξοχή κατάλληλη για διακοπές και υπαίθριες δραστηριότητες. Η τάση αυτή θα γενικευόταν τις επόμενες δεκαετίες, ωστόσο για την ώρα ο Σκουζές χαρακτήριζε «μεγαλομανία» τη δαπάνη άνω του μισού εκατομμυρίου δραχμών για την περισυλλογή λίγων μοναχών.

Το ζήτημα επανήλθε τον Σεπτέμβριο του 1902, όταν ο πρώην υπουργός Παιδείας Στάης απέτυχε να εξασφαλίσει τη συγκατάθεση της πλειοψηφίας του Κοινοβουλίου για παροχή πιστώσεων στη μονή, προκειμένου να μετεγκατασταθεί στο οικόπεδό της στη Βάρη. Ακόμα μια φορά το επιχείρημα του Στάη ήταν ότι άνθρωποι αφιερωμένοι στον Θεό όφειλαν να αποφεύγουν κάθε πειρασμό στον οποίο θα τους έβαζε η συναναστροφή με κοσμικούς. Το αποτέλεσμα της διαδικασίας ήταν η ματαίωση της αλλαγής έδρας της μονής, κάτι στο οποίο πιθανότατα συνέβαλε το γεγονός ότι οι πηγές της περιοχής αποδείχθηκε πως τελικά διέθεταν ελάχιστο πόσιμο νερό.

Η Βάρη ως τόπος στρατιωτικών ασκήσεων

Μετά τη ματαίωση των σχεδίων του μοναστηριακού ιδρύματος, η Βάρη προσέλκυσε το ενδιαφέρον του Ελληνικού Στρατού για τη διεξαγωγή ασκήσεων. Χαρακτηριστικά, τον Μάιο του 1906 έλαβε χώρα ψευδομάχη μεταξύ συνταγμάτων Πεζικού, συνοδευόμενων από ίλη Ιππικού και δύο ορεινές πυροβολαρχίες. Τις δυνάμεις διοικούσε ο αντισυνταγματάρχης Νικολαΐδης και αποστολή τους ήταν να καταλάβουν τα υψώματα ανατολικά της οδού Μπραχαμίου - Βάρης και να αμυνθούν σε εχθρική απόβαση στη Βάρη. Τη διοίκηση των αντίπαλων δυνάμεων ανέλαβε ο αντισυνταγματάρχης Πυροβολικού Σοφιανός, με τα αποτελέσματα να μην κρίνονται ενθαρρυντικά από την ηγεσία των Ενόπλων Δυνάμεων. Η ανασυγκρότηση του Ελληνικού Στρατού είχε μόλις ξεκινήσει, συνεπώς έπρεπε να περάσει μεγάλο χρονικό διάστημα για να εφαρμοστούν οι νέες πολεμικές διδαχές.

Μακεδονομάχοι του σώματος Νταφώτη στη Βουλιαγμένη (φωτογραφικό αρχείο ΕΛΙΑ-ΜΙΕΤ)

Macedonian Struggle fighters from the Dafotis corps in Vouliagmeni (ELIA-MIET Archive)

Τον Ιούλιο του 1907, το Λιμενικό ανέπτυξε περιπόλους στη Βάρη, στη Βουλιαγμένη, στο Παλαιό Φάληρο και στον Άγιο Κοσμά, με σκοπό την κατάσχεση προϊόντων λαθρεμπορίου. Πράγματι, ανακαλύφθηκαν 100 οκάδες τουμπεκίου σε δύο δέματα, τυλιγμένα σε αδιάβροχο δέρμα και στρατιωτικό κλινοσκέπασμα. Το κατασχεθέν προϊόν παραδόθηκε στο Τελωνείο Πειραιά.

Τον επόμενο μήνα, νέα γυμνάσια έγιναν στην κοιλάδα μεταξύ Μεσογείων, Βάρης και Μαρκοπούλου, με τη συμμετοχή του Τάγματος Άργους, του 11ου Συντάγματος Πεζικού, του 8ου Συντάγματος Πεζικού, του 1ου Ευζωνικού Τάγματος Κορίνθου και Σωμάτων τής εκεί φρουράς. Οι ασκήσεις διεξήχθησαν στα τέλη Σεπτεμβρίου, παρουσία του πρωθυπουργού και υπουργού Στρατιωτικών Θεοτόκη, του υπουργού Εξωτερικών Σκουζέ και του υπουργού Ναυτικών Τρικούπη. Ακόμα μια φορά τα αποτελέσματα ήταν αποκαρδιωτικά: οι στρατιώτες ζητούσαν συνεχώς νερό, δεν πειθαρχούσαν στις εντολές των ανωτέρων τους, ορισμένοι εξ αυτών αποφάσισαν να επιδοθούν στο κυνήγι λαγού κατά τη διάρκεια των γυμνασίων, ενώ στη Βάρη έφεδροι συνεπλάκησαν μεταξύ τους χρησιμοποιώντας τα ξίφη τους! Στην ίδια περιοχή, βαδίζοντας εξουθενωμένοι, αρκετοί άνδρες λιποθύμησαν λόγω της κούρασης, της δίψας και του καύσωνα. Ο

διάδοχος Κωνσταντίνος έφτασε οργισμένος, κατακρίνοντας έντονα τους αξιωματικούς και τους στρατιώτες, ζήτησε δε την άμεση προσαρμογή τους στις νέες αρχές του πολέμου. Τέτοια αιτήματα εύλογα προκαλούσαν την οργή των μελών των Ενόπλων Δυνάμεων, που εκτελούσαν το έργο τους δίχως επάρκεια σε νερό και σίτιση, και μαστίζονταν από γαστρεντερίτιδα. Εξάλλου, στις ίδιες ασκήσεις καταδείχθηκαν η ανεπάρκεια του ιλάρχου, πρίγκιπα Ανδρέα, και του ίδιου του Κωνσταντίνου. Αρκετοί από τους συμμετέχοντες στα γυμνάσια της Βάρης (λ.χ., ο συνταγματάρχης Ζορμπάς) θα είχαν την ευκαιρία να εκδικηθούν για τη μεταχείρισή τους από τον διάδοχο, δύο χρόνια αργότερα.

Το κίνημα στο Γουδί και η ζωή στην περιοχή

Πράγματι, ως αποτέλεσμα των ενεργειών του Στρατιωτικού Συνδέσμου, μυστικής οργάνωσης κατώτερων αξιωματικών και υπαξιωματικών υπό την ηγεσία του Νικόλαου Ζορμπά, εκδηλώθηκε το περίφημο κίνημα στο Γουδί στις 15 Αυγούστου 1909. Επρόκειτο για στάση της Φρουράς των Αθηνών, ενός συντάγματος Ιππικού από την Κηφισιά και ορισμένων στελεχών των Ενόπλων Δυνάμεων, που γρήγορα εξασφάλισαν την υποστήριξη των περισσότερων συντεχνιών, φοιτητικών ομάδων, των εφημερίδων *Χρόνος* και *Ακρόπολις*, καθώς και μεγάλου τμήματος του λαού της πρωτεύουσας.

Οι στασιαστές ζητούσαν συγκεκριμένες μεταρρυθμίσεις μόνο στα στρατιωτικά ζητήματα, με κυριότερη την απομάκρυνση του διαδόχου Κωνσταντίνου και των ακολούθων του. Επιπρόσθετα, τα μέλη του Συνδέσμου αρνούνταν κατηγορηματικά τη διάλυση της Βουλής και την κατάλυση του πολιτεύματος· η πολιτική ηγεσία όφειλε να προωθήσει τις προτεινόμενες μεταρρυθμίσεις, υπό τη στενή επίβλεψη βέβαια των αξιωματικών. Στόχος τους, δηλαδή, δεν ήταν η βίαιη ανατροπή, αλλά η τροποποίηση ορισμένων δομών του συστήματος. Υπό αυτό το πρίσμα, το κίνημα στο Γουδί θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως μια μετριοπαθής στρατιωτική στάση, η οποία όμως μετατράπηκε σε αστική επανάσταση λόγω της μαζικής συμμετοχής των πολιτών. Το αποτέλεσμα των ενεργειών του Στρατιωτικού Συνδέσμου ήταν η κλήση στην Αθήνα του Κρητικού δικηγόρου Ελευθέριου Βενιζέλου, ο οποίος θα κυριαρχούσε στο πολιτικό προσκήνιο για πάνω από δύο δεκαετίες. Προτού αποδεχθεί την πρόταση, ο Βενιζέλος έθεσε μια σειρά από όρους, όπως η σύγκληση Αναθεωρητικής Βουλής και η κατοπινή διάλυση του Στρατιωτικού Συνδέσμου, η απομάκρυνση των βασιλοπαίδων από το στράτευμα και η άμεση συγκρότηση μεταβατικής κυβέρνησης υπό τον Στέφανο Δραγούμη. Κατόπιν, ο Κρητικός πολιτικός έθεσε υποψηφιότητα στις εκλογές του 1910, πετυχαίνοντας συντριπτική νίκη.

Την ίδια περίοδο, η Βουλιαγμένη αποτελούσε κέντρο λαθρεμπορίου, αλλά και τόπο αναψυχής. Εκδρομές στις δασικές εκτάσεις της λάμβαναν χώρα, με αφετηρία το Νέο Φάληρο και περιοχές του κέντρου της πρωτεύουσας (Ομόνοια, Μοναστηράκι, Θησείο). Ανάμεσα στις βασικές δραστηριότητες των επισκεπτών στη Βάρη και τη Βουλιαγμένη ήταν το κυνήγι και οι περίπατοι στην εξοχή, ενώ δεν παρέλειπαν να επισκεφθούν τα μικρά εστιατόρια που άνοιγαν εκεί. Μάλιστα, σύντομα η φήμη της εξαπλώθηκε τόσο πολύ, ώστε προσέλκυσε για ολιγοήμερες διακοπές τον υπουργό Εξωτερικών (1910-1912) Ιωάννη Γρυπάρη. Την ίδια στιγμή, η μικρή τοπική κοινωνία συγκλονιζόταν

Παραθεριστές και κυνηγοί στη Βούλα, 1914 (Λερίου & Μουρουγκλού 2006, 67)

Holidaymakers and hunters in Voula, 1914 (Λερίου & Μουρουγκλού 2006, 67)

Ο όρμος Βουλιαγμένης κατά τη δύση του ηλίου, 1915. Διακρίνεται πέτρινο κτίσμα με επιγραφή «Λουτρόπολις Βουλιαγμένης» (φωτογραφικό αρχείο ΕΡΤ)

The Vouliagmeni Bay at sunset, 1915; the stone building on the right bears the sign "Vouliagmeni Spa Town" (ERT Archives)

από ένα ερωτικό σκάνδαλο: τον Αύγουστο του 1909, η αστυνομία συνέλαβε τον εικοσάχρονο Πατρινό Άγγελο Ασημακόπουλο, ο οποίος είχε κλέψει 4.000 δραχμές από τον πατέρα του και κατέφυγε στη Βουλιαγμένη με την ερωμένη του και την αδελφή της. Επρόκειτο για μεγάλο σκάνδαλο με βάση τα ήθη της εποχής.

Το σημαντικότερο γεγονός της περιόδου έλαβε χώρα τον Ιούλιο του 1910, όταν ο Δήμος Αθηναίων πρότεινε την ανέγερση οικήματος για άπορα παιδιά σε οικόπεδο της Βουλιαγμένης. Το ποσό για τις πρώτες εργασίες ανερχόταν σε περίπου 40.000 δραχμές, προερχόταν δε από δωρεές του τραπεζίτη Πεσμαζόγλου και άλλων εύπορων κατοίκων της πρωτεύουσας. Επρόκειτο για σημαντικό έργο, το οποίο θα έπαιρνε μεγάλες διαστάσεις μετά τα κοσμοϊστορικά γεγονότα των επόμενων τριών ετών. Για την εύρεση πρόσθετων πόρων με σκοπό τη δημιουργία των Παιδικών Εξοχών διοργανώθηκαν έρανοι και γιορτές ποικίλου περιεχομένου.

Νέες στρατιωτικές προπαρασκευές στη Βάρη

Υπό την ηγεσία του Βενιζέλου, οι στρατιωτικές προπαρασκευές εντάθηκαν την περίοδο 1911-1912. Στο πλαίσιο αυτό, στη Βάρη γίνονταν πραγματικές πρόβες πολέμου, προκειμένου να εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα από τους αξιωματικούς. Οι ασκήσεις στην περιοχή ήταν αρκετές και έφταναν έως τις Στήλες του Ολυμπίου Διός, στο κέντρο της Αθήνας. Είναι χαρακτηριστικό ότι, στα τέλη Μαΐου του 1911, τις παρακολούθησαν ο πρωθυπουργός, ο βασιλιάς Γεώργιος Α΄, καθώς και ο επικεφαλής της γαλλικής αποστολής για την αναμόρφωση των Ενόπλων Δυνάμεων της χώρας, στρατηγός Ζοσέφ-Πολ Εϊντού. Τον επόμενο μήνα, μάλιστα, τις αντίστοιχες ασκήσεις του Πυροβολικού –ξανά παρουσία της πολιτικοστρατιωτικής ηγεσίας– διηύθυνε ο Γάλλος συνταγματάρχης Λεπιντί.

Σε αντίθεση με αυτά του 1906, τα συγκεκριμένα γυμνάσια ικανοποίησαν ιδιαίτερα τους παρισταμένους, ιδίως τον και τον Εϊντού. Οι ασκήσεις επαναλήφθηκαν τον Ιούλιο του 1911 και τους πρώτους μήνες του 1912, σε ορισμένες μάλιστα περιπτώσεις κατέληξαν σε μεγαλοπρεπείς παρελάσεις προς τα ανάκτορα υπό το βλέμμα χιλιάδων θεατών. Στο μεγαλύτερο μέρος του, ο σχεδιασμός περιελάμβανε απόβαση «εχθρικού» αποσπάσματος στη Βάρη και κίνησή του προς το κέντρο της πρωτεύουσας.

Άποψη της λίμνης της Βουλιαγμένης με τις εγκαταστάσεις των λουομένων, 1914 (φωτογραφικό αρχείο ΕΡΤ)

View of the Vouliagmeni Lake with the bathing facilities, 1914 (ERT Archives)

Οι Βαλκανικοί πόλεμοι και η ανάπτυξη της Βουλιαγμένης ως κέντρου παραθερισμού

Το φθινόπωρο του 1912, οι στρατιωτικές ασκήσεις έδωσαν τη θέση τους στον πόλεμο. Αρχικά, ο Βενιζέλος, κατανοώντας την κρισιμότητα της κατάστασης, ενέταξε το κράτος του στη Βαλκανική Συμμαχία, μια σύμπραξη των κρατών της χερσονήσου του Αίμου εναντίον της Πύλης. Ακολούθως, στις 8 Οκτωβρίου 1912, το Μαυροβούνιο επιτέθηκε στην Οθωμανική αυτοκρατορία, υποστηριζόμενο από την Ελλάδα, τη Βουλγαρία και τη Σερβία. Οι χώρες αυτές είχαν στείλει νωρίτερα τελεσίγραφο στην Πύλη, διεκδικώντας ευνοϊκές συνοριακές ρυθμίσεις και προστασία των ομοεθνών τους που διαβιούσαν εντός της αυτοκρατορίας. Τέτοια αιτήματα έπληττων την κυριαρχία της Πύλης, συνεπώς δεν μπορούσαν να γίνουν αποδεκτά. Οι Βαλκανικοί πόλεμοι των ετών 1912-1913 είχαν ως αποτέλεσμα η Ελλάδα σχεδόν να διπλασιάσει την έκταση (από 64.790 σε 108.610 τετραγωνικά χιλιόμετρα) και τον πληθυσμό της (από 2.660.000 σε 4.363.000 κατοίκους), συμπεριλαμβάνοντας εντός των νέων συνόρων της τη Μακεδονία, το νότιο τμήμα της Ηπείρου, την Κρήτη και τα περισσότερα νησιά του Αιγαίου.

Την ίδια περίοδο, η ανάπτυξη της Βουλιαγμένης ως παραθεριστικού κέντρου συνεχιζόταν αμείωτη. Τα ιαματικά λουτρά της ευρύτερης περιοχής –εκείνα που στα τέλη του 19ου αιώνα λογίζονταν ως πιθανή πηγή υδροδότησης της πρωτεύουσας– δημιούργησαν τις κατάλληλες συνθήκες για την οικοδόμηση των πρώτων ξενοδοχειακών μονάδων, ενώ τα εστιατόρια πολλαπλασιάστηκαν. Οι επισκέπτες περιέγραφαν την περιοχή ως ένα έξοχο φυσικό τοπίο γεμάτο πεύκα, σκιά, όμορφο γιαλό με μονοπάτια. Δεν έλειψαν όμως τα προβλήματα, ιδίως όσον αφορά τις συγκοινωνίες, όπως κατέγραψε γλαφυρά το 1913 η εφημερίδα *Εμπρός*: «Ανεκδιήγητα είνε όσα υποφέρουν οι εν Βουλιαγμένη παραθερίζοντες από τας εκβιαστικάς διαθέσεις του αμαξηλάτου τού λεωφορείου τού διενεργούντος την συγκοινωνίαν μετά της ωραίας εξοχής, κατά τας εκείθεν πληροφορίας. Ο αμαξηλάτης ούτος έχει λησμονήσει πώς πρέπει να φέρεται προς ανθρώπους, υβρίζει πάντα μη θέλοντα να υποταχθή εις τας εκβιαστικάς διαθέσεις του. Εξαναγκάζει τους εκεί παραθερίζοντας να παραδίδουν εις αυτόν τας επιστολάς των μετά σεβαστού μπαξισίου, καίτοι υπάρχει ειδικός ταχυδρόμος, διά την υπηρεσίαν του ταχυδρομείου, παραλαμβάνει αντικείμενα προς μεταφοράν, τα οποία σπανίως παρα-

Λουόμενοι στα ιαματικά λουτρά της λίμνης της Βουλιαγμένης, 1924 (φωτογραφικό αρχείο ΕΡΤ)

Bathers in the thermal springs of the Vouliagmeni Lake, 1924 (ERT Archives)

δίδει εις τον παραλήπτην των, ή αν τα παραδώση θα τον εξαναγκάση εις την πληρωμήν ποσού δις ανωτέρου της αξίας των και έπεται συνέχεια διαφόρων άλλων κατορθωμάτων του» (*Εμπρός*, 23/08/1913, 2). Σύμφωνα με τον συντάκτη, η «δράση» του αμαξηλάτη περιελάμβανε άσκοπες στάσεις σε οινοπωλεία και εμπλοκή σε ατυχήματα. Τα ευτράπελα έως την τελική οικοδόμηση του οικισμού το 1929 ήταν πολλά.

Τα κοινωνικά έργα της δεκαετίας του 1910

Η περιοχή που σήμερα αποτελεί τον Δήμο Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης ήταν ολιγάνθρωπη. Αυτό πιστοποιείται από το γεγονός ότι εκεί, μακριά δηλαδή από την εποπτεία των Αρχών που έδρευαν στην Αθήνα, παρατηρήθηκαν κινήσεις εναντίον του Βενιζέλου. Το 1914, για παράδειγμα, στη Βουλιαγμένη συγκεντρώνονταν εύζωνες οι οποίοι αρνούνταν να δεχθούν την παραχώρηση της Βόρειας Ηπείρου στην Αλβανία και επιθυμούσαν να πολεμήσουν, παρά την αντίθεση του πρωθυπουργού.

Επιπλέον, τον Ιούλιο του 1916, έπειτα από πολυετείς διεργασίες, έλαβε χώρα η πρώτη αποστολή στις Παιδικές Εξοχές της Βουλιαγμένης, αποτελούμενη από περίπου 200 άπορα παιδιά ηλικίας 7-13 ετών, υπό την αιγίδα του Δήμου Αθηναίων και τη διεύθυνση της Άννας Παπαδοπούλου. Η κατασκήνωση διήρκεσε 20 ημέρες, με έξοδα του δήμου και δωρεές διαφόρων επιχειρήσεων, όπως η Nestle. Αξίζει να σημειωθεί ότι η μεταφορά των νεαρών κατασκηνωτών έγινε διά θαλάσσης, με ατμόπλοιο του Πολεμικού Ναυτικού – δείγμα της κακής συγκοινωνίας στην ξηρά. Η κατάσταση αυτή επρόκειτο να αλλάξει με τη δημιουργία της οδού Βουλιαγμένης, συζητήσεις για την οποία ξεκίνησαν εκείνη την περίοδο.

Η περιοχή φαίνεται ότι επηρεάστηκε ελάχιστα από τις εξελίξεις των ετών 1917-1920, δηλαδή τον Εθνικό Διχασμό (όπως ονομάστηκε η σύγκρουση μεταξύ του βασιλιά Κωνσταντίνου και του πρωθυπουργού Βενιζέλου), την εμπλοκή της Ελλάδας στον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο, την έναρξη της Μικρασιατικής εκστρατείας και την εν πολλοίς απροσδόκητη ήττα του Βενιζέλου στις εκλογές του 1920. Η μόνη σχετική απόφαση αφορούσε την ίδρυση στρατιωτικού νοσοκομείου στη Βουλιαγμένη τον Μάρτιο του 1919˙ ήταν προφανές ότι, έπειτα από αρκετά χρόνια πολέμων, υπήρχε αυξημένη ανάγκη για τη νοσηλεία ανδρών των Ενόπλων Δυνάμεων.

Ναός στη Βάρη, 1915 (φωτογραφικό αρχείο ΕΡΤ)

Church in Vari, 1915 (ERT Archives)

Επιπρόσθετα, περίπου ένα έτος αργότερα τέθηκαν οι βάσεις του Ασκληπιείου Νοσοκομείου Παίδων Βούλας.

Η ίδρυση του Ασκληπιείου υπήρξε αποτέλεσμα της επιμονής του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού για την παροχή επαρκούς περίθαλψης σε παιδιά που έπασχαν από τη μάστιγα της εποχής, τη φυματίωση των οστών και αρθρώσεων. Έτσι, έπειτα από πολλές πιέσεις, η μονή Πετράκη παραχώρησε στον οργανισμό έκταση περίπου 100 στρεμμάτων στη Βάρη, όπου το 1920 δημιουργήθηκαν τα πρώτα τέσσερα υπόστεγα με τη βοήθεια των αγγλικών στρατιωτικών Αρχών, που κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκόσμιου πολέμου στρατοπέδευαν στη Θεσσαλονίκη. Η δημιουργία των πρώτων εγκαταστάσεων οφείλεται σχεδόν αποκλειστικά σε φιλανθρωπικές δωρεές προς τον Ερυθρό Σταυρό και στη διενέργεια σχετικών εράνων. Παράλληλα, σε κοντινή απόσταση ξεκίνησε τη δράση του το Πατριωτικό Ίδρυμα Κοινωνικής Πρόνοιας και Αντιλήψεως, ως αποτέλεσμα της συγχώνευσης δύο παλαιότερων φιλανθρωπικών σωματείων.

Η ανάπτυξη της περιοχής, πάντως, δεν συνεπαγόταν την αύξηση των μόνιμων κατοίκων. Στην απογραφή του 1920 καταγράφηκαν 31 άνθρωποι στη Βούλα (15 άρρενες, 16 θήλεις) και 59 στη Βουλιαγμένη (40 άρρενες, 19 θήλεις). Ένας εξ αυτών ήταν πιθανότατα ο περίφημος «Γιάννης, σεμνόν παλλικάρι της Βάρης, το οποίον δεν πίνει και δεν καπνίζει», που εντυπωσίασε τον δημοσιογράφο της εφημερίδας *Εμπρός* για την άριστη φυσική του κατάσταση (*Εμπρός*, 14/07/1920, 1). Νέοι όπως εκείνος απασχολούνταν ως οδηγοί από τους επισκέπτες, καθώς γνώριζαν άριστα τον δασώδη τόπο και τα μυστικά του.

Την ίδια περίοδο, το Ορφανοτροφείο της Βουλιαγμένης συνέχιζε το έργο του φιλοξενώντας περί τα 60 παιδιά, οι γονείς των οποίων είχαν σκοτωθεί στους πολύνεκρους πολέμους της δεκαετίας του 1910. Το οίκημα τελούσε υπό την αιγίδα του Ιερού Συνδέσμου και του αρχιμανδρίτη Νεόφυτου Παπαναστασίου. Το εγχείρημα έπασχε από την έλλειψη χρηματοδότησης, αφού οι αυξημένες πολεμικές ανάγκες είχαν ως αποτέλεσμα τη σταδιακή δημιουργία οικονομικών ελλειμμάτων στον Κρατικό Προϋπολογισμό. Οι κοινωνικές ανισότητες αυξάνονταν συνεχώς, κάτι που ήταν εμφανές στη μικρή κοινότητα της Βουλιαγμένης, όπου σύχναζαν εύποροι περιηγητές οι οποίοι επιθυμούσαν να θαυμάσουν τα διάσπαρτα μνημεία της αρχαιότητας, καθώς και φτωχοί ψαράδες με τα μικρά καΐκια τους.

Τα γεγονότα του 1922

Τα παραπάνω προβλήματα συνοδεύτηκαν από τη στρατιωτική ήττα στο μέτωπο της Μικράς Ασίας το 1922. Οι άνδρες των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων έφτασαν μαχόμενοι σε απόσταση λίγων χιλιομέτρων από την Άγκυρα, αλλά απέτυχαν να προχωρήσουν περαιτέρω. Οι Τούρκοι, υπό την ηγεσία του Μουσταφά Κεμάλ, κατεδίωξαν τους αντιπάλους τους έως το Αιγαίο, σφαγιάζοντας ανηλεώς τον ελληνικό πληθυσμό. Στο πλαίσιο αυτό, τον Σεπτέμβριο του 1922 έλαβαν χώρα η καταστροφή της Σμύρνης και η βίαιη μετακίνηση άνω του ενός εκατομμυρίου προσφύγων στην Ελλάδα. Θεωρώντας υπαιτίους τους αντιβενιζελικούς, τμήμα του στρατεύματος στη Λέσβο και τη Χίο προχώρησε σε κίνημα στις 11 Σεπτεμβρίου 1922 με ηγέτες τους συνταγματάρχες Νικόλαο Πλαστήρα και Στυλιανό Γονατά. Δύο ημέρες αργότερα, οι κινηματίες αποβιβάστηκαν στο Λαύριο, αναγκάζοντας τον βασιλιά Κωνσταντίνο να παραιτηθεί και να καταφύγει στην Ιταλία. Όπως αποκαλύπτουν οι πηγές της εποχής, στις επιλογές του στρατεύματος για απόβαση συμπεριλαμβανόταν η ευρύτερη περιοχή της Βάρης.

Οικογένεια αγροτών έξω από το σπίτι της στη Βάρη, 1925 (συλλογή Πουλίδη, φωτογραφικό αρχείο ΕΡΤ)

Family of farmers outside their house in Vari, 1925 (Poulidis Collection, ERT Archives)

Γυναίκες και παιδιά έξω από τις βλάχικες καλύβες στη Βάρη, 1925 (συλλογή Πουλίδη, φωτογραφικό αρχείο ΕΡΤ)

Women and children posing outside Vlach huts in Vari, 1925 (Poulidis Collection, ERT Archives)

Έφιππες γυναίκες στην περιοχή της Βουλιαγμένης, 1920 (φωτογραφικό αρχείο ΕΛΙΑ-ΜΙΕΤ)

Women on horseback in Vouliagmeni, 1920 (ELIA-MIET Archive)

Λουόμενοι στη Βουλιαγμένη, 1918. Πίσω τους διακρίνεται το ορφανοτροφείο (φωτογραφικό αρχείο ΕΡΤ)

Bathers in Vouliagmeni, 1918; notice the orphanage building in the background behind them (ERT Archives)

Τα χρόνια του ελληνικού Μεσοπολέμου ήταν δύσκολα για τον πληθυσμό της χώρας. Η ανάγκη αποκατάστασης τεράστιου αριθμού προσφύγων, οι χιλιάδες ανάπηροι πολέμου που συνέρρευσαν στην Αθήνα, η μείωση της παραγωγής, η αδυναμία του κράτους να αποπληρώσει τα δάνειά του, καθώς και η διαρκώς τεταμένη κατάσταση με αναθεωρητικές δυνάμεις της εποχής, όπως η Ιταλία του Μουσολίνι και η Βουλγαρία, δημιουργούσαν τραγικές συνθήκες διαβίωσης για εκατομμύρια ανθρώπους. Για να καταπραΰνουν τον πόνο, οι κυβερνήσεις επιχείρησαν να δημιουργήσουν φιλανθρωπικές δομές. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται η πρόταση ίδρυσης Γεωργικού Ορφανοτροφείου στη Βάρη το 1923.

Προσπάθειες αποκατάστασης των προσφύγων και πολιτική αστάθεια

Η ανάγκη των προσφύγων για γη οδήγησε σε εκτεταμένες απαλλοτριώσεις σε ολόκληρη την Ελλάδα. Το ελληνικό κράτος προώθησε τη δημοπρασία της περιουσίας της ιεράς μονής Πετράκη στη Βούλα, με σκοπό να εξοικονομήσει πόρους. Ωστόσο, αυτό προκάλεσε αντιδράσεις, αφού ο φόβος ότι οι πλούσιοι επιχειρηματίες θα μπορούσαν έτσι να αγοράσουν την περιοχή, επιβάλλοντας περιορισμούς στους παραθεριστές και μη προνοώντας για τους οικονομικά ασθενέστερους. Αντ' αυτού, προτάθηκε η παραχώρηση μικρών εκτάσεων σε ακτήμονες αντί ευτελούς ποσού (μία δραχμή ανά πήχη γης). Οι υποστηρικτές της πρότασης πίστευαν ότι η δημοπράτηση της εξοχής δεν αποτελούσε δικαίωμα ούτε της ηγεσίας της Εκκλησίας ούτε του συμβουλίου της μονής Πετράκη, αλλά ούτε και της κυβέρνησης, καθώς ανήκε εξ ολοκλήρου στον ελληνικό λαό. Παρ' όλα αυτά, στη Βούλα εγκαταστάθηκε σταδιακά μεγάλος αριθμός προσφύγων.

Η πολιτική ένταση είχε ως αποτέλεσμα την κατάλυση της μοναρχίας. Αρχικά, στις 25 Μαρτίου 1924, η Δ΄ Συντακτική Εθνοσυνέλευση εξέδωσε ψήφισμα «περί εκπτώσεως της Δυναστείας και ανακηρύξεως της Δημοκρατίας». Με αυτό, οι Γλίξμπουργκ στερούνταν όχι μόνο το δικαίωμα να βασιλεύουν, αλλά και να δια-

Ο Νίκος Καζαντζάκης με τη Γαλάτεια, τη Λιλίκα Νάκου και την Καίτη Παπαϊωάννου στη Βουλιαγμένη, 1920 (φωτογραφικό αρχείο ΕΛΙΑ-MIET)

Nikos Kazantzakis with Galateia, Lilika Nakou and Kaiti Papaioannou in Vouliagmeni, 1920 (ELIA-MIET Archive)

μένουν στην Ελλάδα. Η περιουσία τους ετίθετο προς απαλλοτρίωση, ενώ ως πολίτευμα της χώρας οριζόταν η αβασίλευτη κοινοβουλευτική δημοκρατία. Την απόφαση επικύρωσε ο ελληνικός λαός με το δημοψήφισμα της 13ης Απριλίου 1924. Όσον αφορά την αντιπολίτευση, ο Παναγής Τσαλδάρης αρνήθηκε να αναγνωρίσει την πολιτειακή μεταβολή, σε αντίθεση με τον Ιωάννη Μεταξά, ο οποίος έσπευσε να προετοιμαστεί για τις επόμενες εκλογές με το μικρό κόμμα του.

Γενικά, το κίνημα του 1922 αποτέλεσε την απαρχή και όχι το τέλος της πολιτικής ανωμαλίας. Στη Βούλα, για παράδειγμα, έγινε απόπειρα κινήματος εναντίον του βενιζελικού καθεστώτος στις αρχές Σεπτεμβρίου του 1924. Συγκεκριμένα, οι στρατηγοί Τσερούλης και Παναγιωτόπουλος επιχείρησαν να κινητοποιήσουν το εδρεύον στην περιοχή 54ο Σύνταγμα Πεζικού. Επρόκειτο για μια θνησιγενή και πρόχειρη κίνηση, δίχως κανένα περιθώριο επιτυχίας. Χωρίς δυσκολία, οι δύο ανώτατοι αξιωματικοί συνελήφθησαν και πέρασαν από δίκη έπειτα από λίγες ημέρες. Πρόεδρος του δικαστηρίου ήταν ο γνωστός αντιστράτηγος Αλέξανδρος Οθωναίος, ένα από τα πλέον ριζοσπαστικά στελέχη της βενιζελικής στρατιωτικής παράταξης. Η απόφαση των στρατοδικών υπήρξε άκρως επιεικής – δείγμα της διάθεσης του Πλαστήρα να κατευνάσει τα πνεύματα έπειτα από την εκτέλεση έξι σημαινόντων αντιβενιζελικών ηγετών στο Γουδί το 1922.

Κατασκηνώσεις, οικονομικά σκάνδαλα και προσπάθειες βελτίωσης των υποδομών

Παράλληλα, οι εξοχικές κατασκηνώσεις άπορων παιδιών 5-12 ετών συνέχιζαν να φιλοξενούνται στη Βούλα. Όντες υπό την αιγίδα του Πατριωτικού Ιδρύματος από το 1924, οι ανήλικοι συνοδεύονταν από τέσσερις γιατρούς και οκτώ νοσοκόμους, απολάμβαναν δε άνετη διαμονή. Οι άριστες συνθήκες προσέλκυσαν το 1925 πάνω από 200 ανηλίκους, που διδάσκονταν, περπατούσαν στην εξοχή, έκαναν ηλιοθεραπεία και απολάμβαναν το τοπίο. Όπως συνηθιζόταν εκείνη την εποχή, η κατασκήνωση συντηρούνταν από εράνους. Πρόεδρος του ιδρύματος ήταν ο Απόστολος Δοξιάδης, πρωτοπόρος παιδίατρος, ο οποίος είχε προηγουμένως χρηματίσει υπουργός Προνοίας. Στις κατασκηνώσεις φιλοξενούνταν παιδιά από το Ορφανοτροφείο Χατζηκώστα, το Ορφανοτροφείο Πολέμου, καθώς και φτωχά προσφυγόπουλα των Αθηνών και του

Παιδικές κατασκηνώσεις στη Βούλα, 1920 (αρχείο Γ. Σταμπέλου)

Children's camp in Voula, 1920 (G. Stambelos collection)

Καλοκαιρινή κατασκήνωση του Εμπειρίκειου Ιδρύματος στην περιοχή της Βάρκιζας, 1925 (φωτογραφικό αρχείο ΕΡΤ)

Summer camp of the Embeirikion Foundation in Varkiza, 1925 (ERT Archives)

Προσφυγική γειτονιά
στην Άνω Βούλα
(αρχείο Γ. Σταμπέλου)

Refugee neighborhood
in Ano Voula
(G. Stambelos collection)

Πειραιά. Ο σκοπός του εγχειρήματος, σύμφωνα με τον Δοξιάδη, δεν ήταν απλώς η αναψυχή, αλλά κυρίως η κατάλληλη διαπαιδαγώγηση των νέων, ώστε να εξελιχθούν σε «χρηστάς μητέρας, γνησίας Ελληνίδας και καλούς πολίτας εμποτισμένους με τα ιδανικά του Έθνους μας» (*Εμπρός*, 13/07/1925, 2).

Το ίδιο έτος (1925), τα οικονομικά σκάνδαλα της μονής Πετράκη με επίκεντρο τη διαχείριση των κτημάτων της στη Βούλα και τη Βουλιαγμένη προκάλεσαν την παρέμβαση της Δικαιοσύνης. Αποτέλεσμα ήταν η καθαίρεση του ηγουμένου του μοναστηριού, έπειτα από απόφαση του διοικητικού συμβουλίου του Γενικού Εκκλησιαστικού Ταμείου, ενώ αργότερα του επιβλήθηκε ποινή φυλάκισης.

Τον Φεβρουάριο του 1926, η σύζυγος του Ελευθέριου Βενιζέλου, Έλενα Σκυλίτση, έθεσε στη διάθεση του προέδρου του ελληνικού παραρτήματος του Ερυθρού Σταυρού ένα σεβαστό χρηματικό ποσό για την ανέγερση οικήματος με 40 κλίνες για τη νοσηλεία φυματικών παιδιών στη Βούλα. Επίσης, τον Ιούνιο, το Εκκλησιαστικό Ορφανοτροφείο της Βουλιαγμένης προκήρυξε διαγωνισμό για την ανέγερση εστιατορίου στην περιοχή ιδιοκτησίας του. Σκοπός ήταν η συγκέντρωση πόρων για την εύρυθμη λειτουργία του ιδρύματος. Το 1925 διεξήχθησαν αρχαιολογικές έρευνες με επίκεντρο τη Βουλιαγμένη, στις οποίες συμμετείχαν τα παιδιά του ορφανοτροφείου. Ο επικεφαλής των ανασκαφών Κωνσταντίνος Κουρουνιώτης επρόκειτο σύντομα να αποκαλύψει ότι, με βάση αυτές, επιβεβαιωνόταν η ορθότητα των γραπτών του Παυσανία: στην ακτή του «Αστέρα» Βουλιαγμένης βρισκόταν ο αρχαίος ναός του Απόλλωνα Ζωστήρα.

Οι εργασίες των αρχαιολόγων συνεχίστηκαν και μετά την ανατροπή του δικτατορικού καθεστώτος του στρατηγού Πάγκαλου. Ο τελευταίος είχε καταλάβει έκνομα την εξουσία στις 25 Ιουνίου 1925, δεν κατάφερε όμως να παραμείνει στη θέση του για πάνω από ένα έτος, λόγω των άστοχων χειρισμών του σε ζητήματα εξωτερικής πολιτικής, καθώς και εξαιτίας των σοβαρών οικονομικών σκανδάλων που ξέσπασαν την περίοδο διακυβέρνησής του. Τα συνεχή στρατιωτικά κινήματα του Μεσοπολέμου συνδυάστηκαν με τη διεξαγωγή ασκήσεων στην περιοχή της Βάρης, Βούλας, Βουλιαγμένης, με τη συμμετοχή του Α΄ Σώματος Στρατού και της φρουράς της πρωτεύουσας.

Η έγκριση δημιουργίας του εξοχικού συνοικισμού Βούλας και οι πρώτοι οικοδομικοί συνεταιρισμοί

Ακολουθώντας τα ευρωπαϊκά πρότυπα, η ελληνική κυβέρνηση επεδίωκε κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου την αποσυμφόρηση του κέντρου της πρωτεύουσας μέσω της δημιουργίας κηπουπόλεων. Αυτές θα αποτελούσαν χώρους πρασίνου και παράλληλα θα υποδέχονταν μεγάλο αριθμό Μικρασιατών προσφύγων. Στο πλαίσιο αυτό, εγκρίθηκε με το ΦΕΚ 311 της 17ης Σεπτεμβρίου 1926 η δημιουργία «εξοχικού συνοικισμού Βούλας».

Τρία χρόνια νωρίτερα, το 1923, δύο εύποροι Αθηναίοι είχαν αγοράσει σε δημοπρασία από τη μονή Πετράκη ένα τεράστιο παραθαλάσσιο τμήμα του μοναστηριακού κτήματος (1.100 στρέμματα). Όπως συνέβη σε ανάλογες περιπτώσεις, το 40% της έκτασης πωλήθηκε από αυτούς σε ακόμα 10 άτομα και συστήθηκε η Μετοχική Εταιρεία Εκμεταλλεύσεως Κτήματος Βούλας (ΜΕΕΚΒ). Το 1927, ο υπουργός Συγκοινωνιών Ιωάννης Μεταξάς συμφώνησε με τη ΜΕΕΚΒ αυτή να εκτελέσει στην περιοχή έργα υποδομών και να μεταβιβάσει στο Δημόσιο κοινόχρηστες εκτάσεις.

Παράλληλα, ένας άλλος οικοδομικός συνεταιρισμός θέλησε να επενδύσει στα βορειοανατολικά του σημερινού Ασκληπιείου Νοσοκομείου, λαμβάνοντας τη σχετική κρατική έγκριση για την απαλλοτρίωση 450 στρεμμάτων της μονής Πετράκη το 1923. Όπως ήταν φυσικό, η εν λόγω κίνηση προκάλεσε την αντίδραση του μοναστηριακού ιδρύματος, το οποίο προσέφυγε στη Δικαιοσύνη. Η δικαστική διαμάχη ολοκληρώθηκε μόλις το 1934, οπότε εγκρίθηκε το σχέδιο του συνοικισμού.

Η προσφυγική εγκατάσταση στη Βούλα

Η ανάγκη αποκατάστασης τεράστιου αριθμού Μικρασιατών προσφύγων οδήγησε την ελληνική κυβέρνηση στην απόφαση να ιδρύσει την Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων (ΕΑΠ), έναν αυτόνομο οργανισμό υπό την αιγίδα της Κοινωνίας των Εθνών, με έδρα την Αθήνα. Οι ξεριζωμένοι Έλληνες διαχωρίστηκαν σε «αστούς» και «αγρότες», με διαφορετική μέριμνα να λαμβάνεται για κάθε ομάδα. Στη δεύτερη κατηγορία ανήκαν οι πρώτες επτά οικογένειες που έφτασαν στην περιοχή της Βάρης το 1926.

Πρόσφυγες στην Άνω Βούλα (αρχείο Γ. Σταμπέλου)

Refugees in Ano Voula (G. Stambelos collection)

Ένα από τα πρώτα σπίτια της Άνω Βούλας κοντά στη σημερινή πλατεία Μικρασιατών Προσφύγων (αρχείο Γ. Σταμπέλου)

One of the first houses in Ano Voula, near the modern Mikrasiaton Prosfygon Square (G. Stambelos collection)

Άποψη του οικισμού με τα πρώτα σπίτια της Βάρης, 1923 (συλλογή Πουλίδη, φωτογραφικό αρχείο ΕΡΤ)

View of the first small settlement in Vari, 1923 (Poulidis Collection, ERT Archives)

Κάτοικοι της περιοχής της Βουλιαγμένης μπροστά σε κτίσματα, 1925 (φωτογραφικό αρχείο ΕΡΤ)

Residents of Vouliagmeni standing in front of buildings, 1925 (ERT Archives)

Προετοιμασία του συσσιτίου ύστερα από γυμνάσια των τριτοετών ευέλπιδων στη Βάρκιζα, 1924 (φωτογραφικό αρχείο ΕΡΤ)

Preparation of meal after military manoeuvres by 3rd-year students of the Army Academy in Varkiza, 1924 (ERT Archives)

Ο προσφυγικός αγροτικός συνοικισμός ιδρύθηκε σε τμήμα απαλλοτριωμένου κτήματος της μονής Πετράκη γύρω από τον Άγιο Νικόλαο Βάρης. Οι πρώτοι πρόσφυγες εγκαταστάθηκαν στον Ασύρματο, σύντομα όμως μετακινήθηκαν στα Πηγαδάκια έπειτα από διενέξεις με τους ντόπιους. Εν τέλει αποφασίστηκε από το υπουργείο Γεωργίας η μεταφορά τους στην περιοχή του Αγίου Ιωάννου την άνοιξη του 1927. Τα προβλήματα των Μικρασιατών ήταν πολλά: η γη δεν είχε καλλιεργηθεί για αρκετά χρόνια, κτίρια για σχολεία και άλλες εγκαταστάσεις έπρεπε να κατασκευαστούν εκ του μηδενός, οι σχέσεις με τους ντόπιους ήταν εξαρχής προβληματικές, ενώ το κράτος δεν τους παρείχε εργαλεία, σπόρους ή ζώα. Οι άνθρωποι αυτοί αναγκάστηκαν να εργαστούν σκληρά, χτίζοντας τα πρώτα πλινθόκτιστα οικήματα με τις πενιχρές οικονομίες τους και δάνεια από το υπουργείο Υγιεινής και Προνοίας. Αρκετοί μάλιστα έφυγαν για κάποιο διάστημα από την περιοχή, αναζητώντας καλύτερες συνθήκες διαβίωσης στο κέντρο της Αθήνας.

Σε έναν άγονο και δίχως επαρκή ύδρευση τόπο οι πρόσφυγες καλλιέργησαν σιτάρι, κριθάρι, οπωροφόρα δέντρα και κηπευτικά, και κατόπιν (μετά το 1930) αρακά και κουκιά. Συνήθως η σοδειά μετά βίας έφτανε για την ικανοποίηση των αναγκών κάθε οικογένειας, καθώς δεν υπήρχε ως σκέψη η εμπορική εκμετάλλευση των προϊόντων. Έτσι, αρκετοί ασχολήθηκαν με τις επιχειρήσεις, όπως και με αλιεία. Υπό αυτές τις συνθήκες βέβαια ευδοκίμησε η αρχαιοκαπηλία, αφού οι φτωχοί αγρότες πουλούσαν τα ευρήματά τους για να ζήσουν. Γενικά, η προσφυγική εγκατάσταση έγινε υπό τις πλέον αντίξοες συνθήκες, με τους ανθρώπους να επιβιώνουν ιδίως μέσω της κοπιώδους εργασίας τους.

Η ίδρυση της Βουλιαγμένης ως οργανωμένου οικισμού και η τελευταία κυβέρνηση Βενιζέλου

Το 1927 ξεκίνησαν οι συζητήσεις της Εταιρίας «Λουτρόπολις Βουλιαγμένης» με το ελληνικό κράτος για τη δημιουργία οργανωμένου οικισμού στην ομώνυμη περιοχή. Εξάλλου, σε αυτήν, το αρχικό ενδιαφέρον των παραθεριστών για ήσυχες διακοπές είχε εξελιχθεί σε επιθυμία μόνιμης εγκατάστασης. Η σύνδεσή τους με τη Βουλιαγμένη φάνηκε έμπρακτα από την οικονο-

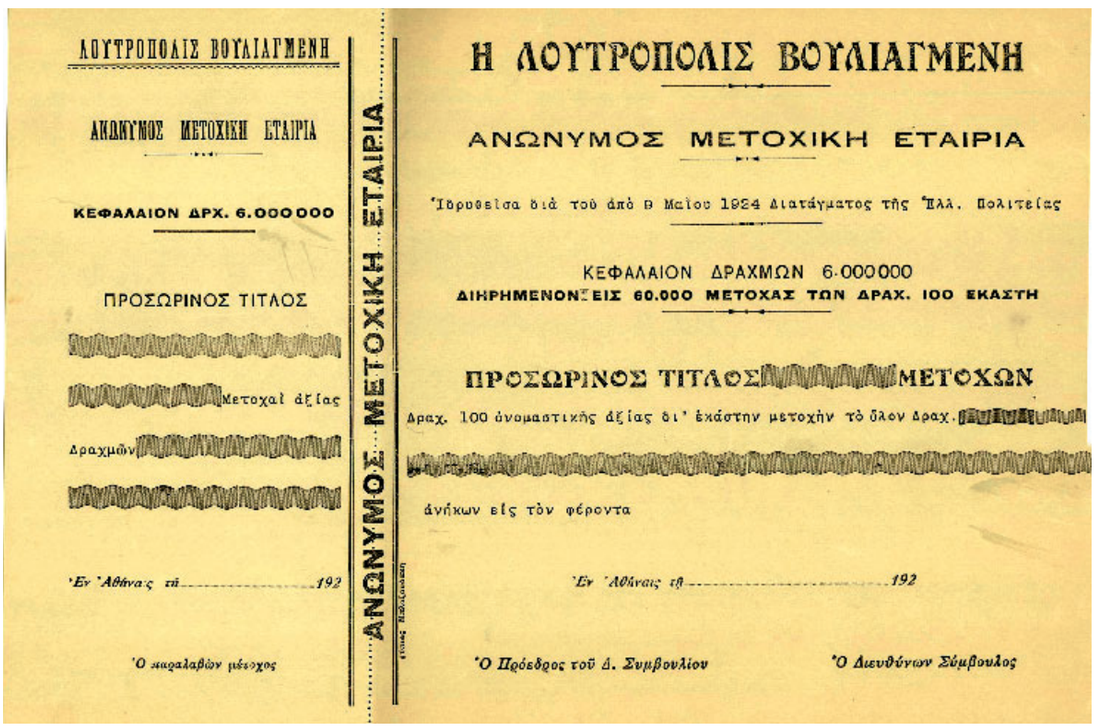
μική στήριξη που προσέφεραν στο τοπικό ορφανοτροφείο μέσω εράνων. Αυτοί συχνά συνδυάζονταν με ναυτικούς αγώνες ή θεματικές εορτές. Την ευθύνη των εκδηλώσεων για την υποστήριξη των ορφανών είχε κυρίως ο Σύλλογος Αθηναίων «Η Αγάπη».

Το καλοκαίρι του 1928, ο Ελευθέριος Βενιζέλος αναρρήθηκε για τελευταία φορά στην εξουσία. Το κλίμα ήταν έκρυθμο: στους δρόμους οι εργάτες συγκρούονταν με τις δυνάμεις καταστολής, στο Κοινοβούλιο οι κυβερνήσεις διαδέχονταν η μία την άλλη και η οικονομική κατάσταση επιδεινωνόταν συνεχώς. Υπό αυτές τις συνθήκες, ο Κρητικός πολιτικός κατήγαγε νίκη με σημαντική διαφορά στις εκλογές της 19ης Αυγούστου και δήλωσε έτοιμος να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις. Ο Βενιζέλος επεδίωξε την ειρηνική επίλυση των διαφορών με την Τουρκία και την Ιταλία, αναμόρφωσε την Παιδεία με την ανέγερση χιλιάδων σχολικών μονάδων και την εφαρμογή εκτεταμένης εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης, ίδρυσε την Αγροτική Τράπεζα, προώθησε σε θέσεις-κλειδιά συνεργάτες, όπως ο Νικόλαος Πλαστήρας και ο Αλέξανδρος Οθωναίος, ενώ δεν δίσταζε να προκαλεί τους αντιπάλους του σε εμφύλιο πόλεμο όταν ένιωθε ότι έχανε την υποστήριξη του λαού.

Η τελευταία κυβερνητική τετραετία του Βενιζέλου (1928-1932) χαρακτηρίστηκε από τον περίφημο νόμο 4229 της 25ης Ιουλίου 1929 ή «ιδιώνυμο», καθώς και από την προσπάθεια περιορισμού της ελευθεροτυπίας. Σε αμφότερες τις περιπτώσεις, κύριος στόχος ήταν η ανάσχεση του κομμουνιστικού κινήματος, το οποίο αναπτυσσόταν λόγω της ανέχειας μεγάλου τμήματος του πληθυσμού.

Η διόγκωση των προβλημάτων

Στις αρχές Σεπτεμβρίου του 1928, η Αθήνα βρέθηκε στο επίκεντρο μεγάλης επιδημίας δάγκειου πυρετού. Οι φόβοι της κυβέρνησης αφορούσαν κυρίως περιοχές όπως οι Παιδικές Εξοχές του Πατριωτικού Ιδρύματος στη Βούλα, όπου φιλοξενούνταν πάνω από 400 άπορα κορίτσια. Άμεσα λοιπόν μετέβη εκεί ο αρχίατρος Παπαμάρκος, ο οποίος απεκόμισε θετικές εντυπώσεις από την οργάνωση και την καθαριότητα της κατασκήνωσης. Ωστόσο, ανέφερε ότι έως τις 20 Αυγούστου 1928 είχαν καταγραφεί 65 κρούσματα. Ανάλογα θετικές ήταν οι εντυπώσεις των ειδικών για το Ορφανοτροφείο της Βουλιαγμένης.

ΛΟΥΤΡΟΠΟΛΙΣ ΒΟΥΛΙΑΓΜΕΝΗ

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΜΕΤΟΧΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΡΧ. 6.000000

ΠΡΟΣΩΡΙΝΟΣ ΤΙΤΛΟΣ

Μετοχαὶ ἀξίας

Δραχμῶν

Ἐν Ἀθήναις τῇ 192

Ὁ παραλαβὼν μέτοχος

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΜΕΤΟΧΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ

Η ΛΟΥΤΡΟΠΟΛΙΣ ΒΟΥΛΙΑΓΜΕΝΗ

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΜΕΤΟΧΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ

Ἱδρυθεῖσα διὰ τοῦ ἀπὸ 8 Μαΐου 1924 Διατάγματος τῆς Ἑλλ. Πολιτείας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΡΑΧΜΩΝ 6.000000

ΔΙΗΡΗΜΕΝΟΝ ΕΙΣ 60.000 ΜΕΤΟΧΑΣ ΤΩΝ ΔΡΑΧ. 100 ΕΚΑΣΤΗ

ΠΡΟΣΩΡΙΝΟΣ ΤΙΤΛΟΣ ΜΕΤΟΧΩΝ

Δραχ. 100 ὀνομαστικῆς ἀξίας δι' ἑκάστην μετοχὴν τὸ ὅλον Δραχ.

ἀνήκων εἰς τὸν φέροντα

Ἐν Ἀθήναις τῇ 192

Ὁ Πρόεδρος τοῦ Δ. Συμβουλίου

Ὁ Διευθύνων Σύμβουλος

Μετοχή της εταιρείας «Η Λουτρόπολις Βουλιαγμένη», δεκαετία 1920 (φωτογραφικό αρχείο ΕΛΙΑ-ΜΙΕΤ)

Market share of the Company "Vouliagmeni Spa town", 1920s (ELIA-MIET Archive)

Μικρά παιδιά, ίσως τρόφιμοι του Εμπειρίκειου Ιδρύματος, δεκαετία 1920 (φωτογραφικό αρχείο ΕΡΤ)

Small children, possibly boarders of the Embeirikion Foundation, 1920 (ERT Archives)

Τον Δεκέμβριο του 1928, στην ευρύτερη περιοχή της Βάρης διεξήχθη ευρεία αστυνομική επιχείρηση για τη σύλληψη Αλβανού ληστάρχου, ο οποίος τρομοκρατούσε τον τοπικό πληθυσμό έχοντας ως ορμητήριο τις δασικές εκτάσεις της Βάρκιζας. Για να τον συλλάβουν οι αστυνομικοί μεταμφιέστηκαν σε κυνηγούς, ξυλεμπόρους και υλοτόμους, αρχικά χωρίς αποτέλεσμα. Τελικά, τη νύχτα της 19ης Δεκεμβρίου ο καταζητούμενος βρέθηκε σε μια παράγκα στη Βάρκιζα, όπου ακινητοποιήθηκε εύκολα από τους άνδρες της Ασφάλειας. Στην κατοχή του βρέθηκαν 500 δραχμές, ένα χρυσό ρολόι, αργυρή αλυσίδα, τσεκούρι, ένα αλβανικό διαβατήριο και διάφορα σημειώματα. Όπως αποδείχθηκε, ο ληστής ήταν επικηρυγμένος και στην πατρίδα του.

Το 1928 πραγματοποιήθηκε μια άκρως κατατοπιστική απογραφή σε ολόκληρη τη χώρα – η πρώτη μετά την έλευση των χριστιανών προσφύγων από τα εδάφη της πρώην Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Σύμφωνα με αυτήν, η κοινότητα Βάρης είχε συνολικά 660 κατοίκους (421 άρρενες και 239 θήλεις): 151 εξ αυτών διέμεναν στη Βουλιαγμένη, 82 στον Άγιο Νικόλαο Πάλων και 427 στον οικισμό της Βάρης. Στη Βούλα κατοικούσαν 227 άνθρωποι, 129 άνδρες και 98 γυναίκες. Οι αριθμοί δείχνουν τη διάθεση κατοίκων κυρίως του κέντρου της Αθήνας να εγκατασταθούν σε περιφερειακές εξοχικές περιοχές όπως οι παραπάνω.

Τον Ιούλιο του 1929 τελέστηκε στη Βούλα ένα από τα μεγαλύτερα εγκλήματα στην ιστορία της περιοχής. Ο 23χρονος οδηγός ταξί Τσάγκας βρέθηκε νεκρός σε αμμώδη έκταση του Αγίου Νικολάου, μεταξύ Βούλας και Βουλιαγμένης. Στη σορό του θύματος υπήρχαν σημάδια που έδειχναν ότι του θανάτου του είχε προηγηθεί πάλη, ενώ στο οδόστρωμα βρέθηκαν ίχνη από τροχούς αυτοκινήτου. Σύμφωνα με τη νεκροψία, το πτώμα έφερε τρία τραύματα: δύο στην ωμοπλάτη και ένα στο κεφάλι.

Κοιτώνας του Ορφανοτροφείου Βουλιαγμένης ή του Εμπειρίκειου Ιδρύματος, δεκαετία 1920 (φωτογραφικό αρχείο ΕΡΤ)

Dormitory in the Vouliagmeni orphanage or the Embeirikion Foundation, 1920s (ERT Archives)

Αρχικά, η αστυνομία θεώρησε ότι επρόκειτο για ληστεία, αφού από τον Τσάγκα έλειπαν όχι μόνο η αστυνομική ταυτότητα, αλλά και χρήματα. Άμεσα ξεκίνησαν συντονισμένες έρευνες, με τις Αρχές να προσάγουν τους πρώτους υπόπτους λίγες ημέρες αργότερα. Εν τέλει αποδείχθηκε ότι δράστες ήταν δύο αδέλφια, ο Ανδρέας και η Κούλα Χριστοφιλέα, με συνεργάτη τον Α. Ντούνη. Κατά τη διάρκεια των ανακρίσεων, η μητέρα του δολοφονημένου Τσάγκα κατάφερε να προσεγγίσει την Κούλα, ξυλοκοπώντας την. Οι κατηγορούμενοι παραδέχθηκαν ότι, εκτός από τον οδηγό ταξί, είχαν αποπειραθεί να σκοτώσουν έναν ακόμη άνδρα στον Άγιο Ανδρέα, ενώ ομολόγησαν αρκετές διαρρήξεις και ληστείες. Στις αρχές Νοεμβρίου, συνοδευόμενοι από αστυνομικούς και τον εισαγγελέα Πλημμελειοδικών Κιουρτσάκη, οδηγήθηκαν στον Άγιο Ανδρέα, στο Χαρβάτι και στη Βούλα για την αναπαράσταση των εγκλημάτων τους. Καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας, μόνο η Κούλα έδειξε σημάδια μεταμέλειας.

Τον ίδιο μήνα (Ιούλιος 1929) δημοσιεύτηκε το ΦΕΚ 221Α, περί απόσπασης των οικισμών Βάρης, Βούλας, Βουλιαγμένης και Αγίου Νικολάου από την κοινότητα Κορωπίου και προσάρτησής τους στην κοινότητα Βάρης, που ιδρύθηκε με το ίδιο νομοθέτημα. Από αυτές, ο Άγιος Νικόλαος αναγνωρίστηκε στις 16 Μαΐου 1928 ως κομμάτι της κοινότητας Κορωπίου, ενώ η Βουλιαγμένη και η Βούλα στις 18 Δεκεμβρίου 1920 ως τμήμα του Δήμου Αθηναίων. Αμφότερες οι περιοχές θα γνώριζαν οικιστική ανάπτυξη τα αμέσως επόμενα χρόνια, αποκτώντας περιστασιακά την αυτονομία τους. Για την ώρα, πάντως, το ΦΕΚ 221Α αναγνώριζε τη διευρυμένη κοινότητα Βάρης, ουσιαστικά έναν πρόδρομο του σημερινού Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης.

ΕΝΩ ΕΞΟΠΛΙΖΕΤΑΙ

ΟΠΩΣ Η ΝΟΥΛΑ ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΕΑ ΔΙΗΓΕΙΤΑΙ ΕΙΣ ΤΟ ...ΕΜΠΡΟΣ... ΤΗΝ ΖΩΗ ΤΗΣ

"Η ΑΘΗΝΑΙΑ ΛΟΥΚΡΗΤΙΑ ΒΟΡΓΙΑ,,

ΕΝΑ ΚΟΡΙΤΣΙ ΠΟΥ ΕΙΝΕ ΠΛΑΣΜΕΝΟ ΔΙΑ ΝΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΕΙ:- ΤΙ ΙΣΧΥΡΙΖΕΤΑΙ.-ΛΕΓΕΙ ΟΤΙ Ο ΑΔΕΛΦΟΣ ΤΗΣ ΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΔΙ' Ο,ΤΙ ΕΓΙΝΕ.-ΠΟΤΕ ΓΕΝΝΗΘΗΚΕ ΚΑΙ ΠΩΣ ΓΝΩΡΙΣΕ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟΝ.-ΠΑΤΕΡΑΣ ΜΕΘΥΣΟΣ ΚΑΙ ΕΚΦΥΛΟΣ.-ΜΙΑ ΜΑΡΤΥΡΙΚΗ ΖΩΗ.-ΟΡΓΙΑ ΕΜΠΡΟΣ ΣΤΑ ΜΑΤΙΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

ΟΤΑΝ ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΘΘΟΥΝ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ

ΛΑΚΩΝΙΚΑ

ΚΩΔΙΚΟΠΟΙΗΣΙΣ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

ΕΤΕΡΟΝ ΕΚΑΤΟΣΤΟΝ

Το φύλλο της εφημερίδας *Εμπρός* της 2ας Νοεμβρίου 1929 σχετικά με την υπόθεση των αδελφών Χριστοφιλέα

Article from the *Embros* newspaper (02/11/1929), about the Christofileas brothers case

CHAPTER II

THE PERIOD 1897-1929

Manolis Peponas

Introduction

The year 1879 can be considered as the beginning of the modern history of the Municipality of Vari Voula Vouliagmeni. From this moment on, references to the municipality intensified in Athenian Press, while, at the same time, the first significant examples of construction and investment took place. Before we examine the Municipality's history, it would be appropriate to briefly consider the condition of the Greek state during the period 1897-1909. This was a critical time for Greece, during which the Greeks experienced a series of disappointments and financial difficulties, although at the same time it was a period of reconstruction and gradual development of infrastructure. A similar pattern occurred in Vari, Voula and Vouliagmeni.

The earliest official references

At that time, the only proper settlement was that of Vari, which had initially been attached to the Municipality of Arafin (1835), as mentioned in the official Government Gazette (GG) of the Hellenic Republic (17A-11/11/1835). In 1840, it was attached to the Municipality of Kekropia (GG 22-18/12/1840), and after 1909, to the prefecture of Attica (GG 282A-04/12/1909). In 1896, the whole of Attica had a population of 224,123, while the Municipality of Kropia (former Kekropia), numbered 9,827. In the same census, it was reported that Vari had just 138 inhabitants (78 males and 60 females), without any reference to permanent inhabitants in either Voula or Vouliagmeni. In 1907, the Municipality of Kropia numbered 12,471 residents (6,451 males and 6,020 females), 200 of who lived in Vari (111 males and 89 females). Of those who lived in the Municipality of Kropia, 12,469 were Orthodox, with just one Catholic and one Protestant. In addition, 7,827 of the Greek-speaking population were illiterate and 4,109 were literate, while 453 residents of Albanian descent were illiterate and 79 literate. It is worth noting that there are no recorded details for either language or religion with regards to the residents of Vari, Voula and Vouliagmeni, although the pattern was probably similar to that identified in the wider Municipality of Kropia.

Despite lack of information in official documents, there were occasional reports in the Press regarding Vouliagmeni. There were mines in operation towards the end of the 19th century, the owners of which were in conflict and a legal dispute ensued which was heard in the Athens High Court, in 1899. In the same area, a large woodland was owned by the Petrakis Monastery, an ecclesiastic establishment which had been founded during the Middle Ages (10th century), and which owed its wealth to donations by parishioners. Most residents of the wider area were tenant farmers who cultivated an allocated area and gave one-third of their harvest to the Monastery.

The water in Vari

In 1900, several springs were discovered in Vari and, subsequently, had their water tested. When it turned out that the water was suitable for drinking, opportunity opened up for the area's development. Since Attica was plagued by aridity, in the same way as much of the rest of the country, the discovery of water in Vari was of major significance. This resulted in the immediate decision by the then Prime Minister, Georgios Theotokis, to send specialists to Vari and to allocate significant funds from the State's Treasury to further the investigations. In addition, the prefect of Attica assured the members of the board that the water would be sufficient to cover the needs of Attica for many years, and in his speeches, Voula was mentioned for the first time.

Quality tests of Vari water were carried out by Dimitrios Soutsos, a civil engineer employed by the Prefecture. In his first published report, which appeared in the Press on November 1, 1900, it was mentioned that Soutsos had requested that the test borehole would be further deepened, in order to establish the quantity and quality of water available. Furthermore, given that the initial examination of the water had proven its suitability, Soutsos suggested that the Petrakis Monastery should fund the continued investigation. The rationale for this suggestion was that if the water turned out to be of insufficient quantity for Athens, it could be used by the Monastery for their crops.

The Monastery reacted promptly and accepted this proposal, mainly to increase its influence in the area. In November 1901, a year or so after the report by Soutsos, the Monastery called for tenders for the erection of a building in Vari. Six contractors submitted tenders for the work, with the process overseen by a committee from the Ministry of Education. The contract was finally awarded to G. Makaronas; however, the project turned out to be particularly costly and the tender process was heavily criticised in the Press. The lack of transparency in the awarding of the contract was closely linked with the desire of the Petrakis Monastery to transfer its seat to Vari. All of these factors weighed heavily against the ecclesiastical establishment. On the March 29, 1902, the issue was discussed in detail in the Greek Parliament, where several MPs severely criticised how things had turned out. The case was brought to parliament again in September 1902, during which the Monastery abandoned its attempt to change its seat, a decision which was closely linked with the subsequent finding that the water would in reality, have been insufficient for the needs of Athens.

Vari as a military training area

After the Monastery had abandoned its plans, Vari attracted the interest the Greek Army as a training area, but the suggestion was not supported by the Army's high command. They reasoned that the rebuilding of the Greek armed forces had only just begun, and therefore it was too early to begin applying new teaching and training methods. This impression was not helped when a disastrous military display was put on at the end of September 1907, attended by Prime Minister Georgios Theotokis, who also happened to be the Minister of Defence, along with numerous other dignitaries. Prince Con-

Dimitrios Soutsos

Δημήτριος Σούτσος

View of the Megalo Kavouri Peninsula from the south with the Vouliagmeni Orphanage in the foreground (Κουτσογιάννης 1984, 76)

Άποψη της χερσονήσου του Μεγάλου Καβουρίου από τα νότια. Διακρίνεται το κτίριο του Ορφανοτροφείου Βουλιαγμένης (Κουτσογιάννης 1984, 76)

stantine descended from the hill from where he was watching the display and was strongly critical of the officers and soldiers. Such criticism further enraged the members of the armed forces who were performing their duties under difficult conditions. Several of those attending the display, such as colonel Nikolaos Zorbas, took their revenge on Constantine two years later.

The coup d'état in Goudi and life during the early 20th century

Indeed, the actions of the military league, a secret group of lower-ranked officers under the command of Zorbas, led to the well-known coup d'état in Goudi, on August 15, 1909. Although it began as a modest military uprising, it evolved into a wider urban revolution, due to the involvement of large numbers of citizens. The event was pivotal and led to the call to Athens of the Cretan lawyer Eleftherios Venizelos, who would dominate political life for the next two decades.

During the same period, Vouliagmeni became a centre for smuggling, as well as a popular recreational area. Departing from Neo Faliro or Omonia, Monastiraki or Thiseio in central Athens, people headed to the forested parts of Vouliagmeni. The main activities in Vari and Vouliagmeni included hunting or walks in the countryside, along with visits to the small restaurants that had gradually appeared there. Such was its reputation, that the Greek Minister of Foreign Affairs between 1910 and 1912, Ioannis Gryparis, often took short vacations in the area.

In July 1910, the Municipality of Athens proposed the erection of an orphanage on a plot in Vouliagmeni. The initial cost was about 40,000 drachmas, which came from donations, fundraising and variety shows.

New military preparedness begins in Vari

Under the leadership of Venizelos, the military received new impetus during 1911-1912. The training was ramped-up in the area of Vari in preparation for war and in order for commanders to assess the capability of the armed forces more generally. Many military exercises were carried out in the area, extending all the way from Vari to the temple of Olympian Zeus in the central Athens. This time, the results of the

displays were more satisfying for the attendees. The exercises were repeated in July 1911 and again during the first months of 1912, in some cases ending in majestic parades that headed towards the palace, under the watchful eyes of thousands of spectators. In the majority of cases, the exercises included an invasion by 'hostile' forces, who would land in Vari and move towards Athens.

The Balkan Wars and the growth of Vouliagmeni as a resort

During the autumn of 1912, the military exercises gave way to actual war. The Balkan Wars of 1912-1913 resulted in an almost doubling of the size and population of Greece, from 64,790 to 108,610km^2 and 2,660,000 to 4,363,000 inhabitants. These new areas included Macedonia, southern Epirus, Crete and most of the Aegean islands. During the same period, the development of Vouliagmeni as a holiday destination continued unabated. Its thermal springs, which, as mentioned above, had, around the end of the 19th century, been considered as a potential source of water for Athens, encouraged the development of hotels, while at the same time the number of restaurants multiplied. Visitors described the region as having a beautifully shaded landscape full of pine trees and an attractive coastline with numerous paths for walking. But there were also problems, in particular the lack of transport facilities, a topic regularly reported on in the local Press.

Communal improvements during the 1910s

The fact that the areas which now make up the Municipality of Vari Voula Vouliagmeni were originally much more sparsely populated and far from the watchful eyes of the authorities in Athens, is indicated by the many challenges to the prime minister's authority which originated there. For example, in 1914 a group of evzones gathered in Vouliagmeni and refused to accept the ceding of northern Epirus to Albania, instead wishing to fight, despite the opposition of the prime minister to such actions. After a long wait, in July 1916, the first group arrived at the Children's Camp in Vouliagmeni, consisting of 200 very poor children aged between 7 and 13. The programme was under the auspices of the Municipality of Athens and the directorship of Anna Papadopoulou. The camp lasted for 20 days, with the costs borne by the Municipality and donations by companies such as Nestlé.

During 1917-1920, Vari Voula Vouliagmeni remained largely unaffected by the momentous political developments taking place elsewhere in Greece. These included the National Schism, a conflict between King Constantine and Prime Minister Venizelos, the entry of Greece into World War I, the beginning of the Asia Minor military campaign and the unexpected defeat of Venizelos during the 1920 elections. The only related event was the establishment of a military hospital in Vouliagmeni in March 1919, by which time it had become clear after several years of war, that there was an increased need for improved hospital facilities for those serving in the armed forces. About a year later, the Asklepieio Children's Hospital in Voula was founded, which served as the first sanatorium for the treatment of tuberculosis and rickets.

The foundation of the hospital was made possible by the unrelenting efforts of the Greek Red Cross, to provide care for children who suffered from these two serious afflictions that were prevalent at the time. After significant pressure, the Petrakis Monastery gave way and donated almost 100 stremmata in Vari, where four structures were constructed, almost exclusively for the accommodation of units of the British army, which, during the World War I had been stationed in Thessaloniki. The first buildings of the hospital were commissioned by the Red Cross through donations and fundraisers.

At the same time and nearby, the Patriotic Foundation for Social Welfare and Perception (PIKPA) was founded, as a merger of two earlier charitable foundations.

But these developments did not increase the number of permanent residents. In the census

of 1920, just 31 were recorded for Voula (15 males and 16 females) and 59 for Vouliagmeni (40 males and 19 females). At the same time, the orphanage in Vouliagmeni remained in operation despite the lack of resources, hosting about 60 children whose parents had been killed during the devastating wars of the 1910s.

The events of 1922 and the efforts to integrate refugees

All of these issues were compounded by the 1922 defeat in Asia Minor, when the Greek armed forces fought their way to within a few kilometres of Ankara, but failed to proceed any further. Subsequently, the need for land for the refugees from Asia Minor created the conditions for the expropriation of property throughout Greece. As a result and in order to generate funds, the Greek State auctioned off the property of the Petrakis Monastery in Voula.

The Asia Minor Disaster and the uprising of the 11 September 1922 set off a phase of turbulence in political life. In Voula, an uprising took place against the government of Venizelos at the beginning of September 1924. In particular, the army colonels Tseroulis and Panagiotopoulos attempted to mobilise the 54th Infantry Regiment which was based in the area. But the uprising was poorly organised and doomed to failure, with the two officers arrested and put on trial in just a couple of days.

Children's camps, financial scandals and improving infrastructure

During 1924, the holiday camp for needy 5 -12-year-old children continued in Voula, although now under the auspices of PIKPA. The children enjoyed a comfortable stay and were accompanied by four doctors and eight nurses. The excellent conditions attracted over 200 participants in 1925, with the children attending classes, walking, sunbathing and enjoying the countryside. As was common during the period, the camp was supported by fundraising. The president of PIKPA was Apostolos Doxiadis, a pioneering paediatrician who had previously served as Minister for Welfare. The children who attended the camps included those from the Hatzikostas Orphanage, the War Orphanage, and poor refugee children from Athens and Piraeus. As stated by Doxiadis, the aim of the camps was not just recreational, but to provide the children with a better education in order to become good mothers, true Greek women and good citizens, instilling in them the ideals of our nation (*Embros*, 12/07/1925, p. 2).

During the same year, financial irregularities by the Petrakis Monastery regarding the management of their estates in Voula and Vouliagmeni led to calls for their prosecution. A decision by the management committee of the General Ecclesiastical Fund led to the removal of the monastery's abbot, who was then jailed for his involvement in the affair.

In February 1926, Elena Skylitsi, wife of Eleftherios Venizelos, offered the Greek Red Cross a substantial amount of money for the erection of a building for the treatment of children with tuberculosis with the capacity of 40 beds in Voula. In June of the same year, the ecclesiastical orphanage in Vouliagmeni called for quotes for the construction of a small dining facility. The purpose was to ensure the smooth operation of the foundation. During the rest of the year, extensive archaeological investigations were carried out in the vicinity of Vouliagmeni, with the participation of many of the children from the orphanage. The director of the excavations, Konstantinos Kourouniotis, revealed soon after that his results had confirmed the writings of Pausanias, which stated that the tip of the promontory at Vouliagmeni was the location of the ancient temple of Apollo Zoster.

Foundation of the garden city of Voula and the involvement of developers

Following similar practises elsewhere in Europe, the Greek government set out during the Interwar period to relieve population pressure

During the 1920s, children camps and food kitchens for the poor and people suffering from tuberculosis were operating in the area, where the local department of the Patriotic Foundation of Social Welfare and Assistance (PIKPA) was founded (G. Stambelos collection)

Τη δεκαετία του 1920 λειτουργούσαν στον χώρο όπου αργότερα ιδρύθηκε το ΠΙΚΠΑ παιδικές κατασκηνώσεις και συσσίτια για φυματικά και άπορα παιδιά (αρχείο Γ. Σταμπέλου)

in central Athens, by creating satellite garden cities. In *GG* 331, issued on September 17, 1926, it was announced that one of these settlements was to be created in Voula. Three years earlier, two prosperous Athenians had bought at auction a large part of the Petrakis Monastery coastal property, amounting to just over 1,100 stremmata. As was often the case, 40% of this property was subsequently sold to ten people, who then founded the Company for the Exploitation of the Voula Estate. In 1927, the then Minister of Transport, Ioannis Metaxas, came to an agreement with the company, in which, in exchange for infrastructure development to be undertaken by the government, the company agreed to transfer ownership of public areas to the State.

Another building company also became involved and invested in the area to the north-east of the Asklepieio Hospital, after receiving permission from the state, in 1923, to expropriate just 450 stremmata of the land holdings of the Petrakis Monastery. As expected, the Monastery appealed against the order, with the legal dispute ending in their defeat, in 1934.

Refugees settling in Voula

In order to deal with the increasing number of refugees from Minor Asia, the Greek government established the Committee for the Refugees' Rehabilitation which was based in Athens, a non-governmental organisation under the auspice of the League of Nations. The refugee groups included a wide range of people from all levels of society and income brackets, on the basis of which they received different levels of assistance. The first seven families who settled in Vari, in 1926, were farmers.

The refugees settled in the area around the church of Saint Nicolas in Vari, which was part of the land expropriated from the Petrakis Monastery. At first, they settled in an area called "Asyrmatos", but, after conflicts with the local residents, moved to Pigadakia. Finally, the Ministry of Agriculture moved them to an area called "Agios Ioannis", in the spring of 1927. The refugees faced several problems as the place had been uninhabited for many years and lacked schools and other infrastructure. Moreover, their relationship with the locals was tense from the

very beginning and they received little help from the State with tools, seeds or animals. In this arid and dry soil, the refugees started cultivating wheat, barley, fruits and legumes, while after 1930, sweet peas and broad beans as well. Many started their own business or worked as fishermen. Life in the settlement was hard and survival was a constant struggle.

Vouliagmeni as an organised residential area

During 1927, discussions began between the developers of the Vouliagmeni Loutropolis and the Greek State, for the construction of a formal residential area. The area of Vouliagmeni, which had previously only attracted holiday-makers was now to become a place of permanent residence. The interest of these potential new residents was proven by the support they had given to the local orphanage through fundraising activities. These often formed part of larger social gatherings, including nautical events and variety shows. Responsibility for these various events in support of the orphans was mainly borne by the Athenian club "I Agapi".

Worsening of problems

At the beginning of September 1928, Athens was the epicentre of a major outbreak of dengue fever. The concern of the government was that places such as the children's camping ground managed by PIKPA in Voula, where more than 400 girls were hosted at the time, would be affected. The chief government medical officer, Papamarkos, immediately visited the camp and was impressed with the level of organisation and sanitary conditions. Nevertheless, he noted that up until the 20th of August 1928, 65 cases of dengue had been recorded at the camp. Similarly, the reports of the specialists were equally as positive regarding the conditions at the orphanage in Vouliagmeni.

During December 1928, a major police operation took place in Vari, during which an Albanian bandit was arrested. He had terrorised the local population and had used as his base, the woodland in Varkiza. To arrest him the police initially disguised themselves as hunters and forestry workers, but to no avail. Finally, on the night of December 19, he was found in a hut in Varkiza and easily arrested. In his possession were 500 drachmas, a gold watch, a silver chain, an axe, an Albanian passport and various scribbled notes. As it turned out, he also had a price on his head in Albania.

During the same year, the area received a major influx of new residents, the first since the arrival of the initial Christian refugees from the former Ottoman empire. As a result, the population of Vari increased to 660 inhabitants (421 males and 239 females). Of these, 151 resided in Vouliagmeni, 82 in Agios Nikolaos Pallon and 427 in Vari. In Voula, there were 227 people recorded (129 males and 98 females). This increase in numbers points to the growing exodus from the Athenian city centre, of those wishing to settle in a more rural area.

In July 1929, one of the most shocking crimes in the history of the area up until now was committed in Voula. A 23-year-old taxi driver named Tsangas was brutally murdered by a three-member gang. During their trial, the suspects admitted that in addition to Tsangas, they had attempted to kill a man in Agios Andreas, and in addition, they had also attempted to break into houses and commit robberies. During the same month, *GG* 221A was published, in which it was announced that the settlements of Vari, Voula, Vouliagmeni and Agios Nikolaos, which originally formed part of the Community of Koropi, had been reassigned to the Community of Vari, which was founded within the same piece of legislation. Of these four areas, Agios Nikolaos was recognised on May 16, 1928 as part of the Community of Koropi, while Vouliagmeni and Voula had since the 18th of December 1920 been part of the Municipality of Athens. Both saw extensive residential development over the following few years, eventually acquiring their autonomy. For the time being though, the extended Community of Vari was recognised in *GG* 221A; this was essentially the precursor to the present Municipality of Vari Voula Vouliagmeni.

Snapshots from infantry and artillery training of the Hellenic Army Academy near the Asklepieio Hospital, in an area that belonged to the Greek Army and was later granted to the Community of Voula, for the purpose of accommodating the 2nd Primary School building (G. Stambelos collection)

Στιγμιότυπα από την εκπαίδευση Πεζικού και Πυροβολικού της Σχολής Ευελπίδων σε έκταση κοντά στο Ασκληπιείο η οποία ανήκε στον Ελληνικό Στρατό. Αργότερα, ο χώρος παραχωρήθηκε στην κοινότητα Βούλας, προκειμένου να χτιστεί το Β΄ Δημοτικό Σχολείο (αρχείο Γ. Σταμπέλου)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΟΙ ΔΕΚΑΕΤΙΕΣ
1930 & 1940

CHAPTER III

1930s & 1940s

Μαθητική εκδρομή στην παραλία της Βούλας το 1940 (αρχείο Γ. Σταμπέλου)

School trip to Voula beach (G. Stambelos collection)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΟΙ ΔΕΚΑΕΤΙΕΣ 1930 & 1940

Μανώλης Πέπονας

Προβλήματα σε τοπικό και εθνικό επίπεδο

Η δεκαετία του 1930 χαρακτηρίστηκε από βίαιες μεταβάσεις σε τοπικό, αλλά και σε εθνικό επίπεδο. Συγκεκριμένα, στη νεοϊδρυθείσα ευρεία κοινότητα Βάρης σημειώθηκαν αρκετές διοικητικές μεταβολές, οικονομική ανάπτυξη εν μέσω κοινωνικών ανισοτήτων, καθώς και προσπάθειες στήριξης των δοκιμαζόμενων λαϊκών στρωμάτων. Την ίδια στιγμή, ολόκληρη η χώρα κλυδωνιζόταν από στρατιωτικά κινήματα, έλλειψη πόρων και συνεχείς αναταραχές – δείγματα ενός κόσμου που άλλαζε. Η πτώση της τελευταίας βενιζελικής κυβέρνησης, τα κινήματα τα οποία οργάνωσε ο Πλαστήρας, η παλινόρθωση της μοναρχίας και εν τέλει η επιβολή του καθεστώτος της 4ης Αυγούστου επηρέασαν καθοριστικά τους κατοίκους των περιοχών Βάρης, Βούλας, Βουλιαγμένης, ακριβώς όπως συνέβη με όλους τους πολίτες του ελληνικού κράτους.

Στις 14 Φεβρουαρίου 1930 έλαβε χώρα η καθιερωμένη ετήσια χοροεσπερίδα του φιλανθρωπικού σωματείου «Αγάπη», με σκοπό τη συγκέντρωση χρημάτων για τα παιδιά του Ορφανοτροφείου Βουλιαγμένης. Η οικονομική κατάσταση του ιδρύματος επιδεινωνόταν λόγω των συνεπειών του «κραχ» του 1929, που ξέσπασε στη Νέα Υόρκη και έφτασε ύστερα από λίγα χρόνια στην Ελλάδα.

Ένα άλλο θέμα που προέκυψε εκείνη την περίοδο ήταν η απεμπόληση των μοναστηριακών κτημάτων στη Βουλιαγμένη προς όφελος συγκεκριμένων ιδιωτών. Σχετική επερώτηση κατατέθηκε στο Κοινοβούλιο, συνοδευόμενη από αιχμές εις βάρος του Γενικού Εκκλησιαστικού Ταμείου και της κυβέρνησης. Για να δοθεί απάντηση στο αίτημα του ανώνυμου βουλευτή, το προεδρείο της Βουλής ζήτησε από το υπουργείο Παιδείας τον σχετικό φάκελο, ο οποίος όμως είχε ελλείψεις όσον αφορά τους εμπλεκομένους. Το Γενικό Εκκλησιαστικό Ταμείο δικαιολογήθηκε λέγοντας ότι τα επίμαχα έγγραφα είχαν χαθεί κατά τη μεταφορά. Όπως ήταν φυσικό, ο Τύπος κατακλύστηκε από σχετικά δημοσιεύματα, επιρρίπτοντας ευθύνες στην πολιτική και την εκκλησιαστική ηγεσία.

Επιπρόσθετα, στην άλλοτε ήσυχη παραθεριστική τοποθεσία παρατηρούνταν αύξηση της εγκληματικότητας. Στο φύλλο της εφημερίδας *Εμπρός* της 14ης Ιουνίου 1930, για παράδειγμα, παρατίθεται σειρά έκνομων πράξεων και απευθύνεται προτροπή στις δυνάμεις της τάξης να δράσουν:

«Φαίνεται ότι η προς την Βουλιαγμένην παραλία της Αττικής αποτελεί τον τόπον της εκλογής των νεώτερων εγκληματιών. Μετά τον μυστηριώδη φόνον του Τσάγκα εις την Βούλαν, το αποσκελετωμένον πτώμα του Καβουρίου και την ως εκ θαύματος διάσωσιν της ταμίου την οποίαν έρριψεν εις φρέαρ της Βούλας ο σεσημασμένος εραστής της, ιδού τώρα και χθες άλλο έγκλημα, όπερ ο δράστης εζήτησε να συγκαλύψη διά του εμπρησμού του δάσους.

»Η χωροφυλακή θα έπρεπεν ίσως να ενισχύσει τας επί της παραλίας ταύτης δυνάμεις της και να αυξήσει τους σταθμούς της διά να τεθή τέρμα εις κατάστασιν δικαίως προκαλούσαν ανησυχίας των πολυπληθών παραθεριστών» (*Εμπρός*, 14/06/1930, 2).

Νεαρά κορίτσια, πιθανόν τρόφιμοι του Εκκλησιαστικού Ορφανοτροφείου Βουλιαγμένης, σε αναμνηστική φωτογραφία την περίοδο του Μεσοπολέμου. Ανάμεσά τους η δασκάλα τους και μια υπάλληλος του ιδρύματος (φωτογραφικό αρχείο ΕΡΤ)

Young girls, possibly boarders of the Vouliagmeni Church Orphanage, posing for a commemorative photo, during the Interwar period. Their teacher and an orphanage employee can be seen among them (ERT Archives)

Η κατασκήνωση του ΠΙΚΠΑ στη Βούλα

Όμως, παρά τα ως άνω γεγονότα, η ζωή συνεχιζόταν με τους συνήθεις ρυθμούς για τους κατοίκους και τους παραθεριστές της περιοχής. Λίγες ημέρες μετά το δημοσίευμα της αθηναϊκής εφημερίδας, εξάλλου, μια πρώτη ομάδα 700 παιδιών εστάλη στις κατασκηνώσεις του Πατριωτικού Ιδρύματος στη Βούλα. Έως τον Σεπτέμβριο, χιλιάδες ανήλικοι επρόκειτο να περάσουν τις διακοπές τους εκεί.

Στις συνθήκες που επικρατούσαν στην κατασκήνωση αφιέρωσε, για μία ακόμη φορά, δύο πρωτοσέλιδα δημοσιεύματά της η εφημερίδα *Εμπρός* διά του αρθρογράφου Λουκά Δαράκη. Ο συντάκτης πραγματοποίησε επιτόπια έρευνα στη Βούλα, τον Σεπτέμβριο του 1930, κάνοντας λόγο για «ξένοιαστη ζωή», η οποία όμως υπόκειτο σε κανόνες στρατιωτικού τύπου. Το παρακάτω τμήμα του δημοσιεύματος αποδίδει επαρκώς και με γλαφυρότητα την καθημερινότητα των παιδιών, διαφημίζοντας επίσης το έργο του Πατριωτικού Ιδρύματος:

«Έξη το πρωί. Η σάλπιγγα σκορπίζει ευχάριστους σκοπούς. Τα παιδάκια ξεπετιούνται από τα αντίσκηνά τους σαν τις μέλισσες που εξορμούν από τη φωλιά τους.

»Τα ξεφωντά ξαναρχίζουν. Τα γέλια αντηχούν σαν κελάιδισμα ρυακιού. Είναι έτοιμα για το πρωινό μπάνιο.

»Τα μεγαλείτερα φορούν μαγιό ή ένα παντελονάκι. Τα πολύ μικρά μένουν με τη σάρκα τους όλη ελεύθερη στον ήλιο και στη μέρα, που γυαλίζει όταν τη χαϊδέψει η θάλασσα κι αφήσει πάνω τ' ασήμι της, τ' ασήμι αυτό το εξωτικό. Εκείνο που κυριαρχεί σε όλο το διάστημα του μπάνιου είναι το παιχνίδι. Ναι, το παιχνίδι είναι το κίνητρο της ζωής των παιδιών. [...]

»Τα παιδιά αυτά ζουν κάτω από ένα στρατιωτικό σύστημα ζωής. Ξυπνούν όλα το πρωί, την ίδια ώρα, όταν χτυπά η σάλπιγγα εγείρονται. Θα ντυθούν, θα πλυθούν, θα συγυριστούν και όλα μαζί θα κάνουν την προσευχή τους. Έπειτα απ' αυτά παίρνουν το δικαίωμα για το πρωινό ρόφημα. Αυτό δίδεται συντροφικά. Όλα μαζύ τα παιδάκια, καθισμένα στην άμμο, πίνουν το πρωινό τους ρόφημα και ακούγεται μια γαργαλιστική συμφωνία από όλα εκείνα τα στοματάκια που μασούν. Έπειτα αφίνονται ελεύθερα να παίξουν ό,τι θέλουν κι όπως θέλουν –παιδιά είναι–, από μακρυά όμως δεν τ' αφίνει το μάτι μίας ή και περισσοτέρων κυριών που παρακολουθούν τα παιχνίδια τους» (*Εμπρός*, 02/09/1930, 1).

Οι παραθεριστές της περιοχής

Πάντως, δεν παραθέριζαν στην περιοχή μόνο ανήλικοι κατασκηνωτές. Το Μαρούσι, το Χαλάνδρι, η Αγία Παρασκευή, η Γλυφάδα, ο Άγιος Κοσμάς, το Μεγάλο Πεύκο, η Βούλα και η Βουλιαγμένη θεωρούνταν προορισμοί για μη κοστοβόρες διακοπές των κατοίκων της πρωτεύουσας. Αρκετοί μάλιστα εξ αυτών, μη δυνάμενοι να καλύψουν ούτε τα βασικά έξοδα για τη διαμονή τους σε οίκημα, έστηναν σκηνές ή πρόχειρες παράγκες, οι οποίες ήταν εξαιρετικά ευάλωτες στις μεταβολές των καιρικών συνθηκών. Επρόκειτο για τις απαρχές ενός ιδιότυπου κάμπινγκ, το οποίο συχνά αντιμετωπιζόταν με χιουμοριστική διάθεση από τους δημοσιογράφους της εποχής.

Σε αντίθεση με τους μη προνομιούχους, που αναγκάζονταν να συνωστιστούν σε ελάχιστα τετραγωνικά μέτρα, οι πιο εύποροι Αθηναίοι διέμεναν σε πολυτελή εξοχικά στη Βουλιαγμένη και τη Βούλα. Στην κατηγορία αυτή συγκαταλέγονταν σημαίνοντες πολιτικοί, όπως ο τότε αντιπρόεδρος της κυβέρνησης Ανδρέας Μιχαλακόπουλος, ο οποίος έβρισκε την ευκαιρία για ολιγοήμερες διακοπές εν μέσω θέρους σε ιδιαίτερα κοντινή απόσταση από την Αθήνα, μεταβαίνοντας στην πρωτεύουσα όποτε κρινόταν αναγκαίο. Όταν, για παράδειγμα, οι σταφιδοπαραγωγοί της Ηλείας απείλησαν με ένοπλα συλλαλητήρια για την ικανοποίηση των οικονομικών αιτημάτων τους τον Αύγουστο του 1930, ο παραθερίζων στη Βουλιαγμένη Μιχαλακόπουλος μετέβη άμεσα στο κέντρο των εξελίξεων, προβαίνοντας σε δηλώσεις κατευνασμού και κατόπιν επέστρεψε στο εξοχικό κατάλυμά του.

Άποψη της παραλίας στη Βουλιαγμένη το 1937 (αρχείο Α. Κασιδόκωστα)

View of the Vouliagmeni beach in 1937 (A. Kasidokosta collection)

Επιστολικό δελτάριο με την παραλία της Βουλιαγμένης (φωτογραφικό αρχείο ΕΛΙΑ-ΜΙΕΤ)

Post card depicting the Vouliagmeni beach (ELIA-MIET Archive)

Στα μέσα Ιανουαρίου του 1931, μια πολυήμερη τρικυμία έπληξε τη θάλασσα της Αττικής. Στον Πειραιά, αρκετά ατμόπλοια είτε δεν απέπλευσαν είτε εκτέλεσαν τα προγραμματισμένα δρομολόγια με σημαντικές καθυστερήσεις. Στις Φλέβες, στη Βουλιαγμένη και τη Βούλα ναυάγησαν μικρά ιστιοφόρα καΐκια, δίχως ευτυχώς να υπάρξουν απώλειες μεταξύ των μελών των πληρωμάτων. Η ένταση των κυμάτων ήταν τέτοια, ώστε το Βασιλικό Ναυτικό αναγκάστηκε να στείλει στις πληγείσες περιοχές πλοία του, προκειμένου να συμμετάσχουν στις επιχειρήσεις διάσωσης. Στον Πειραιά, μάλιστα, οι σφοδροί άνεμοι προκάλεσαν την πτώση στύλου του Βοηθητικού Σταθμού, ενώ ανάλογα προβλήματα παρατηρήθηκαν σε ολόκληρη τη χώρα.

Πολιτικοί κλυδωνισμοί

Σε γενικές γραμμές, το 1931 στιγματίστηκε από δύο συνθήκες: την τραγική οικονομική κατάσταση της χώρας και τη βίαιη καταστολή των αντίθετων πολιτικών φωνών. Χαρακτηριστικά, τον Μάιο, οι αστυνομικές δυνάμεις της Γλυφάδας και της Βουλιαγμένης κινητοποιήθηκαν με σκοπό να αποτρέψουν ενδεχόμενο πλου κομμουνιστών προς τη Σοβιετική Ένωση. Οι άνθρωποι αυτοί είχαν δραπετεύσει από τις Φυλακές Συγγρού, υπήρχαν δε φήμες ότι θα επιχειρούσαν να εγκαταλείψουν μυστικά τη χώρα, επιβαίνοντας σε σοβιετικό ατμόπλοιο που θα τους περίμενε στον Σαρωνικό. Όπως αποδείχθηκε, οι διαδόσεις ήταν εντελώς αβάσιμες.

Από την πλευρά του, το όργανο του ΚΚΕ, η εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, κατήγγειλε την κυβέρνηση των Φιλελευθέρων όχι μόνο για την πολιτική της έναντι των αριστερών πολιτών, αλλά και για τα ανεπαρκή κοινωνικά μέτρα της. Εκείνη την περίοδο, εξάλλου, ξεκίνησαν τα πρώτα 12 συσσίτια για άπορους ανέργους, ένα εκ των οποίων βρισκόταν στη Βουλιαγμένη. Σε αυτό εξυπηρετούνταν, εκτός των ντόπιων, κάτοικοι της Γούβας και του Νέου Κόσμου. Όπως κατήγγειλε ο *Ριζοσπάστης*, οι μερίδες φαγητού ήταν ελάχιστες σε σχέση με την πραγματική ζήτηση. Επίσης, η ποιότητα της σίτισης κρινόταν κάκιστη και ακατάλληλη για να θρέψει τους πληγέντες της οικονομικής κρίσης.

Εν τέλει, τα παραπάνω προβλήματα συνέχισαν να ταλανίζουν την ελληνική κοινωνία, συμβάλλοντας στην πολιτική κρίση. Τα φιλόδοξα σχέδια του Βενιζέλου για την αναμόρφωση της χώρας αποδείχθηκαν χιμαιρικά, αφού η παγκόσμια οικονομική κρίση που ξεκίνησε το 1929 προκάλεσε σοβαρή επιδείνωση των δημοσιονομικών του μικρού βασιλείου. Συγκεκριμένα, το 1930 άρχισε η μείωση των εξαγωγών των ελληνικών προϊόντων, καθιστώντας δύσκολη τη θέση του κράτους έναντι των δανειστών του. Προσπαθώντας να αντιδράσει, ο πρωθυπουργός αύξησε τη φορολογία και περιόδευσε στις μεγάλες ευρωπαϊκές πρωτεύουσες για τη σύναψη νέου δανείου. Όμως, καμιά κίνηση δεν απέφερε τα προσδοκώμενα αποτελέσματα. Η υπέρμετρη φορολόγηση των πληττόμενων κοινωνικών στρωμάτων αύξησε την αντίδρασή τους, ακριβώς τη στιγμή που οι Μεγάλες Δυνάμεις αρνήθηκαν να διασώσουν την Ελλάδα με τη σύναψη νέου δανείου. Οι άνεργοι πολλαπλασιάστηκαν και η κατάσταση διαρκώς επιδεινωνόταν. Έτσι, ο Βενιζέλος κήρυξε εντός του 1932, στο Συμβούλιο της Κοινωνίας των Εθνών, στάση πληρωμών, γεγονός που πρακτικά σήμαινε πτώχευση της χώρας. Ακολούθως, στις 19 Αυγούστου 1932, η κυβέρνηση των Φιλελευθέρων κατέρρευσε, χάνοντας επίσης τις επόμενες εκλογές.

Η ήττα του Βενιζέλου προκάλεσε την αντίδραση αξιωματικών που επρόσκειντο σε αυτόν. Το βράδυ των εκλογών, στο σπίτι του βρέθηκαν σημαντικά πρόσωπα, όπως ο Νικόλαος Πλαστήρας, τα οποία δήλωσαν απρόθυμα να αποδεχθούν το εκλογικό αποτέλεσμα. Τα χαράματα της 6ης Μαρτίου, οι υποστηρικτές του Κρητικού πρωθυπουργού βγήκαν στους δρόμους, επαναστατικό διάγγελμα εστάλη στην εφημερίδα *Ελεύθερο Βήμα*, ενώ ο «Μαύρος Καβαλάρης» κινητοποιούσε τους άνδρες του. Πράγματι, στις 4.30 π.μ. ξέσπασε το κίνημα, όταν στρατιωτικές δυνάμεις υπό τις εντολές του Πλαστήρα κατέλαβαν δημόσιες υπηρεσίες, υπουργεία και αντιβενιζελικές εφημερίδες. Ακολούθως, πολιτικοί όπως ο Παναγής Τσαλδάρης τέθηκαν σε περιορισμό, ο Βενιζέλος όμως επισκέφθηκε τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας δηλώνοντας έτοιμος να παραιτηθεί. Όπως φαίνεται, οι κινήσεις του Πλαστήρα δεν έβρισκαν σύμφωνο ούτε τον ίδιο τον αρχηγό των Φιλελευθέρων.

Κάτοικοι της Βουλιαγμένης κατά τη διάρκεια του τρύγου στο Μεγάλο Καβούρι (επί της οδού Λητούς, όπου σήμερα βρίσκεται η αεροπορική βάση), 1935 (αρχείο Α. Κασιδόκωστα)

Inhabitants of Vouliagmeni during the grape harvest in Megalo Kavouri (on Litous Street, where the Air Base is to be found today), 1955 (A. Kasidokosta collection)

Παρότι οι κινηματίες υποστηρίζονταν από ανώτατους αξιωματικούς (όπως οι αντιστράτηγοι Μανέττας, Μαζαράκης, Σπαής, Τσιμικάλης), η πλειονότητα του στρατεύματος εμφανιζόταν τουλάχιστον επιφυλακτική. Στη Θεσσαλία, η διοίκηση του Β΄ Σώματος Στρατού κάλεσε στα όπλα έξι ηλικίες για να καταστείλει το κίνημα, ενώ ανάλογα εχθρικές εμφανίστηκαν στρατιωτικές δυνάμεις στην Πελοπόννησο και τη Μακεδονία. Στην πρωτεύουσα το κλίμα παρέμενε τεταμένο, καθώς διαδηλωτές διαλύθηκαν βίαια από τους αστυνομικούς έξω από τη φρουρούμενη οικία του Τσαλδάρη, ενώ σημαντικοί αξιωματικοί, όπως ο διοικητής του 34ου Συντάγματος Πεζικού, Σπηλιωτόπουλος, και ο διοικητής της Σχολής Ιππικού, Λούμπας, ήταν απρόθυμοι να συμμετάσχουν στην κατάλυση του πολιτεύματος. Ακόμα πιο δραστήριος, ο συνταγματάρχης Δέδες κατήλθε με τους άνδρες του στο Ρουφ, έτοιμος να αναμετρηθεί με τους κινηματίες.

Τελικά, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, Ζαΐμης, παρενέβη, καλώντας τους εμπλεκομένους σε συμβιβασμό. Χωρίς καμιά πιθανότητα επιτυχίας στον ορίζοντα, ο Πλαστήρας και οι συνεργάτες του ζήτησαν να αναλάβει προσωρινά την εξουσία ένα ανώτατο στρατιωτικό συμβούλιο υπό τον αντιστράτηγο Αλέξανδρο Οθωναίο, το οποίο κατόπιν θα καλούνταν να παραδώσει την εξουσία στη νόμιμα εκλεγμένη κυβέρνηση. Τη λύση αυτή αποδέχθηκαν τόσο ο Οθωναίος όσο και ο νεοεκλεγείς πρωθυπουργός Τσαλδάρης.

Πράγματι, η κυβέρνηση του αντιστρατήγου (6-10 Μαρτίου 1933) αποτέλεσε μέσο ομαλής μετάβασης στη νομιμότητα. Ο ηττημένος Πλαστήρας αρχικά μετέβη στο σπίτι του δίχως πρόβλημα, ύστερα όμως επέλεξε να αυτοεξοριστεί στη Γαλλία.

Τα αποτελέσματα των αναταραχών στη Βάρη, στη Βούλα και τη Βουλιαγμένη

Τα αποτελέσματα της έκρυθμης πολιτικής κατάστασης και της οικονομικής δυσπραγίας επηρέασαν καθοριστικά την περιοχή του σημερινού Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης. Οι φτωχότεροι κάτοικοι προσπάθησαν να συνασπιστούν και να πετύχουν μέσω του συνδικαλισμού τη βελτίωση της θέσης τους, την περίοδο που ο αθηναϊκός Τύπος έβριθε αφηγήσεων για τον θάνατο ανέργων από την πείνα. Έτσι, μεταξύ των περιοχών όπου παρατηρήθηκαν εργατικές διεκδικήσεις ήταν ο Άγιος Ιωάννης Βουλιαγμένης και οι τόποι εγκατάστασης των Μικρασιατών προσφύγων στη Βούλα.

Από την εντεινόμενη κριτική της περιόδου δεν μπορούσαν να λείπουν οι μομφές εναντίον των

κατασκηνώσεων του Πατριωτικού Ιδρύματος στη Βάρη. Σε επιστολή της προς τον *Ριζοσπάστη*, στις 14 Αυγούστου 1933, ανώνυμη εργάτρια κατήγγειλε ότι το φαγητό των παιδιών ήταν ανεπαρκές, το νερό βρόμικο και ζεστό, τα καταλύματα γεμάτα κοριούς, η πειθαρχία αδικαιολόγητα αυστηρή, καθώς και ότι τα γράμματα των κατασκηνωτών προς τους γονείς τους λογοκρίνονταν. Μάλιστα, υπογράμμιζε ότι αρχικά δεν της επέτρεψαν να συνομιλήσει με το παιδί της, καθώς υπήρχε ο κίνδυνος επιδημίας οστρακιάς.

Παράλληλα, οι διοικητικές μεταβολές στην περιοχή συνεχίζονταν. Στις 17 Μαρτίου 1934, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας Αλέξανδρος Ζαΐμης και ο υπουργός Εσωτερικών Ιωάννης Μουτζουρίδης υπέγραψαν την απόσπαση της Βούλας από την κοινότητα Βάρης και την αναγνώρισή της ως αυτόνομης κοινότητας. Ουσιαστικά, επρόκειτο για την πράξη διάλυσης του προαγγέλου του σημερινού Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης, απόφαση η οποία ελήφθη με γνώμονα την ετερογένεια των εν λόγω περιοχών και του διαφορετικού ρυθμού ανάπτυξής τους.

Το τελευταίο βενιζελικό κίνημα

Την ίδια στιγμή, οι εξελίξεις στην κεντρική πολιτική σκηνή ήταν καταιγιστικές. Ομάδες εν ενεργεία ή απότακτων αξιωματικών σχεδίαζαν κίνημα για την κατάληψη της εξουσίας, αναγνωρίζοντας τυπικά ως ηγέτη τους τον εξόριστο Πλαστήρα. Αντιμετωπίζοντας σοβαρά προβλήματα συνοχής, δίχως να έχουν προβεί στον απαιτούμενο σχεδιασμό και με τις κινήσεις τους να έχουν ήδη αποκαλυφθεί από δημοσιεύματα του Τύπου, οι εν λόγω άνδρες προχώρησαν στη στάση τους την 1η Μαρτίου 1935· απλοϊκά σκεπτόμενοι, πίστευαν ότι θα πετύχαιναν την επανάληψη των γεγονότων του Εθνικού Διχασμού, όταν ο Βενιζέλος κατάφερε να διαιρέσει τη χώρα σε δύο τμήματα, και κατόπιν την ανατροπή της κυβέρνησης στην Αθήνα. Αγνοώντας την αλλαγή των συνθηκών με την πάροδο του χρόνου, σκόπευαν να καταλάβουν τον στόλο, χρησιμοποιώντας τον σε επιχειρήσεις για τον έλεγχο της Θεσσαλονίκης, της Καβάλας, της Κρήτης και των νησιών του Αιγαίου. Στόχος τους ήταν η εγκαθίδρυση προσωρινής κυβέρνησης στη Θεσσαλονίκη, με την παράλληλη παρενόχληση των αντιπάλων τους στην Αθήνα. Μόνο έπειτα από την ωρίμανση των συνθηκών αναμενόταν η κυριαρχία τους στην πρωτεύουσα.

Η προχειρότητα του σχεδιασμού συνοδεύτηκε από την εξίσου πρόχειρη εφαρμογή του. Αρχικά, το ελεγχόμενο από τους κινηματίες τμήμα του στόλου έπλευσε προς την Κρήτη και όχι τη Θεσσαλονίκη, ενώ η εκδήλωση της στάσης στη Μακεδονία έλαβε χώρα με σημαντική καθυστέρηση. Στην Αθήνα, η κυβέρνηση κατέστειλε εύκολα το κίνημα, τη στιγμή που ο πρωθυπουργός Τσαλδάρης έδωσε την απαραίτητη δικαιοδοσία στον υπουργό Στρατιωτικών Γεώργιο Κονδύλη ο οποίος μετέβη σύντομα στη Θεσσαλονίκη, διευθύνοντας προσωπικά τις επιχειρήσεις. Εντός ελάχιστων ημερών, οι κινηματίες ηττήθηκαν, ο Βενιζέλος ζήτησε άσυλο από τον Μουσολίνι στα ιταλοκρατούμενα Δωδεκάνησα, ενώ οι πρωταίτιοι συνελήφθησαν. Ύστερα από τις δίκες που ακολούθησαν, εκτελέστηκαν τρεις ανώτατοι αξιωματικοί (Βολάνης, Κοιμήσης, Παπούλας) και αρκετοί άλλοι αποτάχθηκαν.

Λίγους μήνες αργότερα, στις 10 Οκτωβρίου 1935, ο Κονδύλης, συμπράττοντας με τους αρχηγούς τριών επιτελείων των Ενόπλων Δυνάμεων (υποστράτηγος Παπάγος, πτέραρχος Ρέππας, υποναύαρχος Οικονόμου), ανέτρεψε τον Τσαλδάρη. Πρωθυπουργός και αντιβασιλιάς ανέλαβε ο ίδιος, με τον Παπάγο υπουργό Στρατιωτικών. Υπό την εξουσία του Κονδύλη διοργανώθηκε

Ο πρωθυπουργός Παναγής Τσαλδάρης στη Βουλιαγμένη το 1935 (Κουτσογιάννης, 1984, 164)

Prime minister Panagis Tsaldaris in Vouliagmeni, 1935 (Κουτσογιάννης 1984,164)

δημοψήφισμα, στις 3 Νοεμβρίου 1935, με το οποίο εγκρίθηκε η παλινόρθωση της μοναρχίας. Πράγματι, ο βασιλιάς Γεώργιος Β΄ επέστρεψε στη χώρα στις 30 Νοεμβρίου, παραγκωνίζοντας σύντομα τον Κονδύλη.

Λαϊκές διεκδικήσεις στην περιοχή

Τα συνεχόμενα κινήματα έλυσαν τις προσωπικές διαφορές των ηγετών τους, όχι όμως τα προβλήματα των λαϊκών στρωμάτων. Η κακή οικονομική κατάσταση της χώρας και τα σύνεφα του πολέμου, που σταδιακά σκίαζαν τους ευρωπαϊκούς αιθέρες, δεν άφηναν κανένα περιθώριο αισιοδοξίας στους πολίτες. Για τον λόγο αυτόν, παρά τα κατασταλτικά μέτρα των κυβερνήσεων της δεκαετίας του 1930, αρκετοί προτίμησαν να εκδηλώσουν την αντίδρασή τους. Χαρακτηριστική υπήρξε η περίπτωση των αυτοαποκαλούμενων «αντιφασιστών δημοκρατικών πολιτών» του Αγίου Ιωάννη Βουλιαγμένης, οι οποίοι δημιούργησαν επιτροπή αριστερής πολιτικής χροιάς. Αυτή διακήρυξε, στις 14 Ιουλίου 1935, τη θέληση των μελών της να αγωνιστούν κατά της παλινόρθωσης της μοναρχίας και του Κονδύλη προσωπικά. Παράλληλα, δήλωναν πίστη σε μια λαϊκή δημοκρατία τύπου «σοβιέτ», διατύπωναν αιτήματα όπως η διάλυση των ακροδεξιών οργανώσεων, η άμεση διενέργεια εκλογών με τη μέθοδο της απλής αναλογικής, η σύλληψη φιλομοναρχικών ηγετών, με πρώτο τον Ιωάννη Μεταξά, και διαμαρτύρονταν για την ανελευθερία στον Τύπο. Ανάλογες επιτροπές συγκροτήθηκαν σε αρκετές περιοχές της Ελλάδας, αριθμώντας συνήθως λίγες δεκάδες μέλη και ούσες υπό την αιγίδα του ΚΚΕ. Τα άτομα αυτά προφανώς κατανοούσαν ότι η πολιτική δράση τους πιθανότατα θα είχε ως αποτέλεσμα τη φυλάκιση ή τον εκτοπισμό τους.

Στις εκλογές του Ιανουαρίου του 1936, η νοθεία και η πολιτική βία εναντίον των βενιζελικών κυριάρχησε. Βέβαια, ο Ελευθέριος Βενιζέλος είχε καταφύγει μαζί με τους στενότερους συνεργάτες του στο Παρίσι μετά την αποτυχία του κινήματος του 1935, διανύοντας τότε το 72ο έτος της ζωής του. Όπως ήταν φυσικό, ο Κονδύλης κυριάρχησε, έχοντας τον πλήρη έλεγχο του κρατικού μηχανισμού και του στρατεύματος.

Ο Γεώργιος Β΄ με τον Γεώργιο Κονδύλη τον Νοέμβριο του 1935

Georgios II with Georgios Kondylis in November 1935

Στο εκλογικό τμήμα της Βάρης, οι συνολικά 224 ψήφοι κατανεμήθηκαν ως εξής: 47 στους Φιλελευθέρους, 151 στον Κονδύλη, 20 στο Λαϊκό Κόμμα, τρεις στο Παλλαϊκό Μέτωπο, 2 άκυρα. Ο αριθμός των ψηφοφόρων θα μπορούσε να θεωρηθεί υπερβολικά μικρός επί τη βάσει του συνολικού πληθυσμού, στοιχείο που συνιστά σαφή ένδειξη της χειραγώγησης του γενικού αποτελέσματος των εκλογών.

Αντίστοιχα, η κατάσταση στην περιοχή της Βούλας ήταν τόσο τραγική, ώστε στα μέσα Φεβρουαρίου του 1936 μια επιτροπή κατοίκων υπό τον βουλευτή του ΚΚΕ Μανώλη Μανωλέα[1] κατέθεσε στον Δήμο Αθηναίων και στο υπουργείο Προνοίας υπόμνημα, με το οποίο διατύπωνε μια σειρά αιτημάτων. Σε αυτά συμπεριλαμβάνονταν η διανομή συσσιτίων και επιδομάτων στους ανέργους του συνοικισμού, η επαναλειτουργία του τοπικού ιατρείου, η δωρεάν ύδρευση και η άμεση επισκευή των δρόμων. Τόσο ο δήμαρχος όσο και ο αρμόδιος υπουργός απάντησαν ότι θα προσπαθούσαν να βρουν λύση, υπογράμμιζαν όμως την έλλειψη των απαιτούμενων πόρων.

Τον Μάρτιο του ίδιου έτους, οι Αρχές επιχείρησαν να κατεδαφίσουν τις παράγκες στις περιοχές Γλυφάδας, Βάρης, Βουλιαγμένης και

Κάτοικοι της Βάρης το 1930
(αρχείο Χρ. Γούλα)

Inhabitants of Vari in 1930
(Chr. Goulas collection)

Κάτοικοι της Βούλας σε παραλιακή ταβέρνα, λίγο πριν από το ξέσπασμα του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου το 1940
(αρχείο Γ. Σταμπέλου)

Inhabitants of Voula in a seaside taverna, shortly before the outbreak of WWII
(G. Stambelos collection)

Βάρκιζας. Την κίνηση αυτή φαίνεται ότι υποστήριζαν οι τοπικές κοινότητες, παρότι αρκετές φτωχές οικογένειες έμειναν άστεγες. Ακόμα, στις 6 Μαΐου, οι εργαζόμενοι των παραπάνω περιοχών, καθώς και εκείνοι του Ελληνικού, των Κομνηνών και του Καβουρίου οργάνωσαν συγκέντρωση διαμαρτυρίας στη Γλυφάδα. Ο αναβρασμός διήρκεσε έως το τέλος του μήνα και οδήγησε στη συγκρότηση μιας ευρείας Επιτροπής Αγώνων των ιδιοκτητών θερινών κέντρων. Στη συνδικαλιστική ομάδα συμμετείχαν, μεταξύ άλλων, οι Χ. Λούκος, Π. Αντύπας, Ι. Ευσταθίου, Δ. Χατζηλιάς, Σ. Δημάκης, Γ. Γιάμαρης (από τη Βούλα), Α. Αποστολάκης, Γ. Ολύμπιος, Α. Μόρρισον (από τη Βουλιαγμένη), Ν. Τσολομύτης, Π. Μπάτης και Λ. Γιακουμάτος (από τη Βάρκιζα). Αντικείμενα των διαμαρτυριών τους ήταν η επιβολή νέων φόρων, η κατεδάφιση παραπηγμάτων, η αύξηση των διοδίων Πειραιά - Βουλιαγμένης και Αθήνας - Βουλιαγμένης, η αστυνομική αυθαιρεσία και η ανεπάρκεια της εταιρείας ηλεκτροφωτισμού Πάουερ. Ανάλογες επιτροπές, απεργιακές κινητοποιήσεις και στάσεις εργασίας έλαβαν χώρα σε ολόκληρη την Ελλάδα εκείνη την περίοδο.

Η άνοδος του Μεταξά

Στις 18 Μαρτίου 1936, ο Βενιζέλος πέθανε έπειτα από εγκεφαλικό επεισόδιο στο Παρίσι· ετάφη στο Ακρωτήρι Χανίων 11 ημέρες αργότερα, έχοντας προηγουμένως διακηρύξει την πίστη του στον βασιλιά Γεώργιο Β΄ ως φορέα πολιτικής σταθερότητας. Το ίδιο έτος απεβίωσαν επίσης ο Γεώργιος Κονδύλης (31 Ιανουαρίου), ο εν ενεργεία πρωθυπουργός Κωνσταντίνος Δεμερτζής (13 Απριλίου), ο Παναγής Τσαλδάρης (17 Μαΐου), ο Αλέξανδρος Ζαΐμης (15 Σεπτεμβρίου) και ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου (17 Νοεμβρίου).

Η έλλειψη ικανής ηγεσίας είχε ως αποτέλεσμα την άνοδο στην εξουσία του Ιωάννη Μεταξά, ενός απόστρατου αξιωματικού που ανέκαθεν διατηρούσε στενές σχέσεις με τα ανάκτορα. Ο Μεταξάς θεωρήθηκε από τους συγχρόνους του ως ένας λαμπρός τακτικός νους. Παρότι είχε κατέλθει αρκετές φορές στις εκλογές ως ηγέτης ενός –διόλου δημοφιλούς– κόμματος, δεν πίστευε ότι η Ελλάδα της εποχής του μπορούσε να κυβερνηθεί δημοκρατικά. Έτσι, ανέμενε την κατάλληλη στιγμή ώστε να αναλάβει προσωπικά τις τύχες του κράτους, καταλύοντας το πολίτευμα. Η τύχη άρχισε να τον ευνοεί το 1936, καθώς οι εκλογές της 26ης Ιανουαρίου είχαν ως αποτέλεσμα τη μη ανάδειξη νικητή – οι βενιζελικές δυνάμεις είχαν καταλάβει 142 έδρες, ενώ οι αντιβενιζελικές 143. Στην ακυβερνησία συνέτειναν η διεύρυνση του χάσματος μεταξύ των δύο πλευρών έπειτα από τα στρατιωτικά κινήματα, καθώς και η εντεινόμενη κοινωνική αναταραχή.

Υπό αυτές τις συνθήκες, ο Μεταξάς διορίστηκε αρχικά υπουργός Στρατιωτικών (5 Μαρτίου 1936) στην κυβέρνηση Δεμερτζή. Εννέα ημέρες αργότερα χρίστηκε αντιπρόεδρος της κυβέρνησης και υπουργός Αεροπορίας, ενώ μετά τον θάνατο του πρωθυπουργού κλήθηκε από τον βασιλιά Γεώργιο Β΄ να αναλάβει την πρωθυπουργία (13 Απριλίου). Πράγματι, στις 27 Απριλίου, ο Μεταξάς έλαβε ψήφο εμπιστοσύνης από τη Βουλή, με μόνο 16 βουλευτές να ψηφίζουν εναντίον του και τέσσερις να απέχουν. Σχεδόν αμέσως, οι κοινοβουλευτικές διαδικασίες παρακάμφθηκαν και η χώρα κυβερνούνταν με νομοθετικά διατάγματα. Μάλιστα, τον Μάιο του 1936, όταν οργανώθηκε μεγάλη απεργιακή κινητοποίηση στη Θεσσαλονίκη με αρκετά θύματα, ο απόστρατος αξιωματικός έσπευσε να την εκμεταλλευτεί. Κατηγορώντας το ΚΚΕ για σχέδια ανατροπής, ζήτησε από τον μονάρχη να του αναθέσει τη δικτατορική διακυβέρνηση. Δίχως σοβαρή αντίδραση εκ μέρους των πολιτικών παρατάξεων και με δεδομένη την επιβολή ανάλογων καθεστώτων σε ολόκληρη την Ευρώπη, στις 4 Αυγούστου ο Μεταξάς κατάφερε να επιβάλει τις αξιώσεις του σε συνεργασία με τον βασιλιά.

Η μεταξική δικτατορία επ' ουδενί δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ανάλογη αυτών που επιβλήθηκαν στη Γερμανία και την Ιταλία. Παρά τις δηλώσεις του, ο Μεταξάς ήταν ένας βαθύτατα συντηρητικός πολιτικός, ο οποίος κατανοούσε ότι τα σύννεφα του πολέμου πύκνωναν ανησυχητικά. Μοιραία, λοιπόν, κύριο μέλημά του υπήρξε η ενίσχυση των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων και η επίτευξη εθνικής ομοψυχίας για τα δύσκολα χρόνια που θα ακολουθούσαν. Παράλληλα,

Ο κοινοτάρχης Βουλιαγμένης Τάκης Παπαβασιλείου στην κεντρική παραλία, 1938 (αρχείο Α. Κασιδόκωστα)

Takis Papavasileiou, community president of Vouliagmeni, photographed in the central beach (A. Kasidokosta collection)

το καθεστώς κυνήγησε αμείλικτα όσους θεώρησε εχθρούς του: τους κομμουνιστές, τους φιλελεύθερους πηγέτες, τις γλωσσικές μειονότητες (λ.χ., τους σλαβοφώνους) και τον αντιπολιτευόμενο Τύπο.

Δυστυχώς, οι ελάχιστες σωζόμενες πηγές δεν επιτρέπουν την εξέταση της καταστολής σε τοπικό επίπεδο, π.χ. το πώς συμπεριφέρθηκε το καθεστώς της 4ης Αυγούστου στην Επιτροπή Αγώνα που είχε συγκληθεί, τον Μάρτιο του 1934, με εκπροσώπους της Βούλας, της Βουλιαγμένης και της Βάρκιζας. Πάντως, είναι βέβαιο ότι ανάλογες συνδικαλιστικές συσσωματώσεις απαγορεύτηκαν, με πολλούς από τους επικεφαλής τους να εκτοπίζονται ή να συνεργάζονται εν τέλει με το νέο καθεστώς.

Έτσι, η περίοδος 1936-1939 χαρακτηρίστηκε από συνεχείς στρατιωτικές ασκήσεις, διώξεις των αντιφρονούντων και λήψη κοινωνικών μέτρων προς αποφυγή της έντασης. Η μόνη σοβαρή αντίδραση εναντίον του Μεταξά σημειώθηκε στα Χανιά, τον Ιούλιο του 1938, αλλά ήταν εξαιρετικά πρόχειρη και κατεστάλη με ευκολία έπειτα από λίγες ώρες. Δίχως αντιπολίτευση, λοιπόν, ο δικτάτορας προώθησε τον σχεδιασμό του, ο οποίος επικεντρωνόταν στην ανανέωση του Ελληνικού Στρατού. Πράγματι, τα γεγονότα απέδειξαν ότι σε αυτόν τον τομέα οι δράσεις του Μεταξά ήταν αρκετά επιτυχημένες.

Συμπερασματικά, η δεκαετία του 1930 υπήρξε ταραγμένη τόσο για την περιοχή Βάρης, Βούλας, Βουλιαγμένης όσο και για την υπόλοιπη Ελλάδα. Στρατιωτικά κινήματα, κοινωνικές συγκρούσεις, συνεχής οικονομική δυσπραγία και κοινοβουλευτικές εκτροπές συμπλέκονταν με ένα ομιχλώδες διεθνές περιβάλλον, το οποίο έμελλε να οδηγήσει στην έκρηξη του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου. Στο πλαίσιο αυτό εκδηλώθηκαν εργατικές διεκδικήσεις στο εξεταζόμενο τοπικό επίπεδο, καθώς και διοικητικές μεταβολές. Το ΚΚΕ φαίνεται ότι είχε ισχυρά ερείσματα στον Άγιο Ιωάννη και στο προσφυγικό στοιχείο της Βούλας, γεγονός που έμελλε να συμβάλει αργότερα στην ανάδειξη πυρήνων αντίστασης την κατοχική περίοδο (1941-1944). Επιπλέον, η ευρεία κοινότητα της Βάρης, που δημιουργήθηκε το 1929, δεν άργησε να διασπαστεί, με την αναγνώριση της Βούλας (1934), της Βουλιαγμένης (1935) και εν τέλει της Βάρκιζας (1940) ως αυτόνομων κοινοτήτων.

Η δεκαετία του 1940 υπήρξε περίοδος ακόμα μεγαλύτερων εντάσεων για τις εξεταζόμενες περιοχές, χαλυβδώνοντας τη θέληση των κατοίκων τους να επιβιώσουν και να αγωνιστούν σε τοπικό και σε εθνικό επίπεδο.

Αυτοδιοικητικές εκλογές και τοπικοί άρχοντες

Σύμφωνα με μαρτυρίες, το αίτημα για αυτονόμηση της Βουλιαγμένης αρχικά διατυπώθηκε από μια ομάδα αποτελούμενη από τον Παναγιώτη Κόντο, τον Τάκη Παπαβασιλείου, τον Παναγιώτη Λέχο, τον Γιάννη Μέγαρη, τον Αριστείδη Παππού και τον Νίκο Μπούκουρη. Το υποστήριζαν τόσο ο ακαδημαϊκός και πολιτευτής του Λαϊκού Κόμματος Δημήτρης Πετρακάκος (ξάδελφος του Παπαβασιλείου) όσο και ο διευθυντής του υπουργείου Εσωτερικών και παραθεριστής στην περιοχή Θεόδωρος Τσακαλώτος. Μοιραία, η ομάδα που πρωτοστάτησε στην αυτονόμηση συμμετείχε στα κοινά, θέτοντας υποψηφιότητα στις αυτοδιοικητικές εκλογές.

Οι πρώτες τοπικές εκλογές στην κοινότητα της Βουλιαγμένης έλαβαν χώρα τον Αύγουστο

Δενδροφύτευση κατά την Εβδομάδα Πρασίνου, 1937 (αρχείο Α. Κασιδόκωστα)

Tree planting during Green Week, 1937 (A. Kasidokosta collection)

Οι ιδιοκτήτες της εταιρείας Μπράουν και κάτοικοι της Βουλιαγμένης το 1938 (αρχείο Α. Κασιδόκωστα)

The owners of Brown Co, with inhabitants of Vouliagmeni in 1938 (A. Kasidokosta collection)

Οι κοινοτάρχες Βούλας Γεώργιος Δόγκας (1934-1936 και 1938-1940) και Γεώργιος Ρουμπέσης (1936-1938)

Voula Community presidents Georgios Dogkas (1934-1936 and 1938-1940) and Georgios Roubesis (1936-1938)

του 1935. Νικητής αναδείχθηκε ο Παναγιώτης Κόντος και ως τακτικοί κοινοτικοί σύμβουλοι ψηφίστηκαν ο Δημήτριος Τζωρτζάκης, ο Τάκης Παπαβασιλείου (από την πλειοψηφούσα παράταξη), ο Αχιλλέας Καρατζάς και ο Ευάγγελος Ποδηματάς (από τη μειοψηφούσα).

Στη Βούλα, οι αντιβενιζελικοί διέθεταν ισχυρά ερείσματα μεταξύ των παλαιών κατοίκων, οι δε πρόσφυγες ψήφιζαν μαζικά τους υποψηφίους του Κόμματος των Φιλελευθέρων. Με αυτά τα δεδομένα, το 1934, η κυβέρνηση διόρισε πρόεδρο της κοινότητας τον Γεώργιο Ρουμπέση, αντιπρόεδρο τον Παύλο Αντύπα και κοινοτικούς συμβούλους τούς Δ. Σκρέγκη και Γ. Βλαχάκη. Δύο χρόνια αργότερα, το 1936, διεξήχθησαν οι πρώτες εκλογές στην περιοχή, με το κοινοτικό συμβούλιο να απαρτίζεται από τους Γ. Ρουμπέση, Π. Αντύπα, Γ. Δόγκα, Γ. Βλαχάκη και Δ. Σκρέγκη. Ο πρόεδρος Ρουμπέσης, αλλά και οι περισσότεροι συνάδελφοί του διέμεναν κυρίως στην Αθήνα και όχι στη Βούλα, ήταν δε εύπορα μέλη των πρώτων οικοδομικών συνεταιρισμών. Η κατάσταση αυτή διήρκεσε καθ' όλη τη δεκαετία του 1930.

Στη Βάρη, η σύγκρουση μεταξύ των βενιζελικών και των αντιβενιζελικών υποψηφίων ήταν σφοδρή. Όπως προαναφέρθηκε, στις κρίσιμες και συνάμα αμφιβόλου εγκυρότητας εκλογές του 1935, οι κάτοικοι έδειξαν εμπιστοσύνη στην παράταξη του στρατηγού Κονδύλη. Κυρίαρχη προσωπικότητα σε τοπικό επίπεδο ήταν ο Αλέξανδρος Περσάκης, ο οποίος παρέμεινε στη θέση του προέδρου της κοινότητας για περίπου 14 έτη (1931-1937, 1938-1946).

Ο Ελληνοϊταλικός πόλεμος και η επέμβαση των Γερμανών

Ο μεγαλύτερος φόβος του Μεταξά, δηλαδή ο τρόπος εμπλοκής της χώρας στην, εν πολλοίς αναμενόμενη, επερχόμενη παγκόσμια σύρραξη, έγινε πραγματικότητα το χάραμα της 28ης Οκτωβρίου. Τότε, ο Ιταλός πρέσβης Εμανουέλε Γκράτσι μετέβη στην οικία του δικτάτορα, αποδίδοντάς του το εξής τελεσίγραφο: η Ελλάδα όφειλε να επιτρέψει την απρόσκοπτη διέλευση ιταλικών στρατευμάτων και την κατάληψη στρατηγικών σημείων των εδαφών της, ειδάλλως θα δεχόταν επίθεση. Εμφανώς συγκινημένος, ο Μεταξάς αρκέστηκε να απαντήσει στα γαλλικά (γλώσσα της διπλωματίας εκείνη την εποχή) «Alors, c'est la guerre», ήτοι «Λοιπόν, έχουμε πόλεμο». Επρόκειτο για μια φράση που σύντομα μετουσιώθηκε στο «Όχι» του ελληνικού λαού στις παράλογες αξιώσεις του Μουσολίνι, η οποία εν πολλοίς έσωσε την υστεροφημία του Μεταξά. Ο δικτάτορας, στο διάγγελμά του την επόμενη ημέρα, κάλεσε σε εθνική πανστρατιά, ζητώντας από τους άρρενες πολίτες της χώρας να πολεμήσουν για την πατρίδα, τις γυναίκες, τα παιδιά και τις παραδόσεις του τόπου. Δηλαδή, ακόμα και ο ίδιος ο Μεταξάς αρνήθηκε να προσδώσει πολιτική χροιά στον επερχόμενο «υπέρ πάντων αγώνα», παρά ζήτησε από τους υπηκόους του να υπερασπιστούν τα προσφιλή τους πρόσωπα.

Πράγματι, χιλιάδες Έλληνες κατέβηκαν άμεσα στους δρόμους, τραγουδώντας και δηλώνοντας πρόθυμοι να υπηρετήσουν στις Ένοπλες Δυνάμεις. Ελάχιστα κρούσματα λιποταξίας σημειώθηκαν, ενώ τα στρατολογικά γραφεία γέμισαν γρήγορα με εθελοντές. Ακόμα και οι πλέον πιστοί πολέμιοι του καθεστώτος, οι κομμουνιστές, ζήτησαν να συμμετάσχουν στον παλλαϊκό αγώνα, με τον γενικό γραμματέα του ΚΚΕ Νίκο Ζαχαριάδη να καλεί τους ομοϊδεάτες του στα όπλα. Σε ένα τέτοιο κλίμα ομοψυχίας ξεκίνησε η δεκαετία του 1940, αλλά επρόκειτο να ολοκληρωθεί τελείως διαφορετικά.

Ο Ελληνοϊταλικός πόλεμος μπορεί να θεωρηθεί η μεγαλύτερη επιτυχία των ελληνικών όπλων στη σύγχρονη ιστορία τους. Έχοντας απέναντί τους έναν θεωρητικά ισχυρότερο αντίπαλο, οι Έλληνες στρατιώτες γρήγορα ανέκοψαν την ιταλική προέλαση και αντεπιτέθηκαν στα εδάφη της Βορείου Ηπείρου. Οι Άγιοι Σαράντα, το Αργυρόκαστρο, η Χειμάρρα και αρκετές ακόμη περιοχές με ελληνόφωνους πληθυσμούς απελευθερώθηκαν, ενώ οι άνδρες του Μουσολίνι υπέστησαν μια σειρά από ήττες. Η διαμορφωθείσα κατάσταση και η μεταβολή του διεθνούς περιβάλλοντος έστρεψαν τελικά τη ναζιστική Γερμανία εναντίον της Ελλάδας. Στις 6 Απριλίου 1941, δύο γερμανικά σώματα στρατού κινήθηκαν εναντίον των ελληνικών δυνάμεων στην Ανατολική Μακεδονία και τη Θράκη, μέσω Βουλγαρίας και Γιουγκοσλαβίας. Οι

Έλληνες αντιστάθηκαν σθεναρά στους υπέρτερους αντιπάλους τους, αναγκάστηκαν όμως να παραδοθούν στις 9 του ίδιου μήνα. Ενώπιον του ενδεχομένου συνέχισης ενός χαμένου αγώνα, ορισμένοι ανώτατοι αξιωματικοί αποφάσισαν να συνθηκολογήσουν, παρά την αντίθεση του Γενικού Επιτελείου. Έτσι, στις 20 Απριλίου 1941, ο αντιστράτηγος Γεώργιος Τσολάκογλου υπέγραψε το πρώτο έγγραφο παράδοσης, διοριζόμενος κατόπιν πρωθυπουργός της χώρας από τους κατακτητές. Στη συνέχεια, οι Γερμανοί καταδίωξαν τις συμμαχικές μονάδες που είχαν παραμείνει στην περιοχή, εισερχόμενοι στην Αθήνα στις 27 Απριλίου 1941. Περίπου έναν μήνα αργότερα, το τελευταίο ελεύθερο ελληνικό έδαφος, η Κρήτη, έπεφτε στα χέρια τους, παρά την αμυντική προσπάθεια του τοπικού πληθυσμού και στρατιωτών της Βρετανικής Κοινοπολιτείας. Ωστόσο, για την επίτευξη των στόχων του, ο Άξονας πλήρωσε βαρύ φόρο αίματος.

Η έναρξη της Εθνικής Αντίστασης

Στα τέλη Απριλίου του 1941, η ελληνική πρωτεύουσα βρέθηκε υπό ξένη κατοχή. Άμεσα, πυρήνες αντίστασης δημιουργήθηκαν εντός και εκτός της Αθήνας, ενώ δεν άργησαν να συγκροτηθούν οι πρώτες μεγάλες ένοπλες οργανώσεις. Συγκεκριμένα, εντός του 1941 ιδρύθηκαν ο Εθνικός Δημοκρατικός Ελληνικός Σύνδεσμος (ΕΔΕΣ), το –υποστηριζόμενο από το ΚΚΕ– Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (ΕΑΜ), η μεγαλύτερη αντιστασιακή οργάνωση της περιόδου, και η Εθνική και Κοινωνική Απελευθέρωση (ΕΚΚΑ). Η ένοπλη προέκταση του ΕΑΜ, ο Εθνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός (ΕΛΑΣ), αποτέλεσε πόλο έλξης για χιλιάδες ανθρώπους που επιθυμούσαν να αγωνιστούν για την ελευθερία τους.

Μεταξύ άλλων, ιταλικές και γερμανικές φρουρές εγκαταστάθηκαν στην παραλιακή οδό και την περιοχή μεταξύ Γλυφάδας - Βούλας. Το 1942, οι κατοχικές Αρχές επίταξαν τις εγκαταστάσεις του ΠΙΚΠΑ, μετατρέποντάς το σε στρατιωτικό νοσοκομείο. Επιπλέον, κατέστρεψαν τις γύρω παράγκες και επέταξαν αρκετές οικίες για τη διαμονή τους. Οι ενέργειες αυτές οδήγησαν αρκετούς κατοίκους στην απόφαση να ενταχθούν στο ΕΑΜ.

Ο σημαντικότερος καπετάνιος του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ στη Βούλα ήταν ο Θάνος Χατζημήτρος, με το ψευδώνυμο «Δάσκαλος», ένας εκπαιδευτικός με πλούσια δράση στον Ελληνοϊταλικό πόλεμο. Μεταξύ άλλων, οι άνδρες του εφοδίαζαν τον άμαχο πληθυσμό με τρόφιμα, φροντίζοντας παράλληλα για τον εξοπλισμό τους μέσω ενεδρών. Εντός του Ασκληπιείου δημιουργήθηκαν αρκετοί φιλοΕΑΜι-

Το ηγετικό στέλεχος της Εθνικής Αντίστασης στη Βούλα, Θάνος Χατζημήτρος ή «Δάσκαλος» (αρχείο Γ. Σταμπέλου)

Thanos Chatzimitros, also known as “the Teacher”, one of the leading Resistance figures in Voula (G. Stambelos collection)

Ο Διαπούλης, ένας από τους πρώτους ψαράδες που εγκαταστάθηκαν στη Βουλιαγμένη, σε σπηλιά κάτω από το κέντρο «Λάμπρος», 1942 (αρχείο Α. Κασιδόκωστα)

Diapoulis, one of the first fishermen that settled in Vouliagmeni, in a cave beneath the restaurant "Lambros", 1942 (A. Kasidokosta collection)

κοί πυρήνες μεταξύ των ασθενών, των γιατρών και του νοσηλευτικού προσωπικού. Παράλληλα, ο Χατζημήτρος διατηρούσε επαφές με σημαντικούς τοπικούς παράγοντες, οι οποίοι υποστήριζαν μυστικά τον αντιστασιακό αγώνα. Ο ιερέας του ναού Κοιμήσεως Θεοτόκου Δημήτριος Κοντάρας, ο κοινοτάρχης Νίκος Στάικος, ο διευθυντής του Ασκληπιείου, Ιατρίδης, ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών Θεόδωρος Γαρουφαλίδης και ο γνωστός συγγραφέας Μενέλαος Λουντέμης ήταν ορισμένες από τις σπουδαίες φυσιογνωμίες της Αντίστασης στη Βούλα.

Η Αντίσταση με επίκεντρο τη Βούλα

Αρχικά, το 1942, ο τοπικός ΕΛΑΣ περιορίστηκε στην αρπαγή όπλων από τις κοντινές γερμανικές αποθήκες του αεροδρομίου. Το επόμενο έτος, η αστυνόμευση ολόκληρης της περιοχής εντάθηκε, με οδυνηρά αποτελέσματα για τους αντιστασιακούς. Οι Γερμανοί, βασιζόμενοι κυρίως στους Έλληνες συνεργάτες τους, κατάφεραν να συλλάβουν αρκετά μέλη του ΕΑΜ, τα οποία κατόπιν βασάνισαν και εκτέλεσαν. Τα μέλη της Εθνικής Αντίστασης βρήκαν καταφύγιο σε μια απόκρημνη σπηλιά νότια του Υμηττού, συνεχίζοντας τη δράση τους. Εκεί εγκαταστάθηκε η περίφημη «Διμοιρία του Βουνού», που τροφοδοτούνταν εν πολλοίς από το προσωπικό του Ασκληπιείου Νοσοκομείου.

Η επίταξη του ΠΙΚΠΑ από τους Γερμανούς (1943) είχε ως αποτέλεσμα ο ΕΛΑΣ να στήσει αρκετές ενέδρες στην περιοχή, καθώς και να πραγματοποιήσει εκτεταμένες επιχειρήσεις αρπαγής οπλισμού. Μάλιστα, οι ΕΑΜίτες της Βούλας ευθύνονταν για την ανατίναξη ενός γερμανικού αεροσκάφους στο Τατόι. Η συνθηκολόγηση των Ιταλών, τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους, έδωσε την ευκαιρία στους αντάρτες να απαλλοτριώσουν μέρος του οπλισμού τους, ωστόσο την ίδια περίοδο τα γερμανικά αντίποινα αυξάνονταν ραγδαία.

Ίσως το πλέον δραματικό περιστατικό της κατοχικής περιόδου έλαβε χώρα τον Αύγουστο του 1944: Γερμανοί στρατιώτες εισέβαλαν στο Ασκληπιείο για να διεξαγάγουν έρευνα. Κατόπιν συγκέντρωσαν τους εργαζομένους, απειλώντας τους με εκτέλεση ως πιθανούς συνεργάτες του ΕΑΜ. Ο δάσκαλος Χατζημήτρος, ο ιερέας Κοντάρας και ο κοινοτάρχης Στάικος δήλωσαν

πρόθυμοι να εκτελεστούν οι ίδιοι ως υπεύθυνοι για την απειθαρχία των συντοπιτών τους. Οι Γερμανοί αρνήθηκαν και αποφάσισαν να εγκαταλείψουν το οίκημα, ακριβώς τη στιγμή που δύναμη του ΕΛΑΣ κινούνταν εναντίον τους.

Τον επόμενο μήνα, ο ΕΛΑΣ της Βούλας διατάχθηκε να επιτεθεί στον τοπικό αστυνομικό σταθμό. Την κύρια ομάδα κρούσης συνόδευσαν άλλοι αντάρτες, οι οποίοι θα κάλυπταν τους συντρόφους τους σε περίπτωση υποχώρησης. Κινούμενοι ταχύτατα, οι άνδρες του ΕΛΑΣ αιφνιδίασαν και συνέλαβαν τους χωροφύλακες, συνέλεξαν πολεμικό υλικό και κατέστρεψαν τα αρχεία. Το επόμενο πρωί, οι αιχμάλωτοι αφέθηκαν ελεύθεροι, υπό τον όρο να μην επιστρέψουν στην περιοχή.

Η μάχη στο Κορωπί και τα αντίποινα εκ μέρους των κατοχικών δυνάμεων

Οι τελευταίοι μήνες της Κατοχής χαρακτηρίστηκαν από τις αγριότητες των Γερμανών, καθώς και από τη συνεχή αύξηση της ισχύος των αντιπάλων τους. Στις 8-9 Οκτωβρίου 1944 διεξήχθη η μάχη στο Κορωπί. Στις 8 του μηνός, ο ΕΛΑΣ δέχθηκε πυρά παρελαύνοντας στην περιοχή από Έλληνες συνεργάτες των Γερμανών και αναγκάστηκε να οπισθοχωρήσει. Στη διάρκεια της νύχτας, οι ευρισκόμενοι σε κλοιό ΕΛΑΣίτες αιτήθηκαν ενίσχυση από τη Βούλα, ενώ αρκετοί κάτοικοι αναζήτησαν καταφύγιο στη Βάρη και στα Καλύβια. Το επόμενο πρωί, η ήττα των ανταρτών υπήρξε πλήρης. Οι εκκαθαριστικές επιχειρήσεις περιελάμβαναν βολές πολυβόλων από το υδραγωγείο και το καμπαναριό του ναού Αναλήψεως, με δεκάδες θύματα.

Μετά τη μάχη στο Κορωπί, γερμανικά καμιόνια πέρασαν από τη Βούλα, κατευθυνόμενα στου Μελά. Η κίνηση ανησύχησε το ΕΑΜ, η ηγεσία του οποίου ειδοποίησε τους τοπικούς πυρήνες. Χωρίς χρονοτριβή, ο Στάικος και ο πατέρας Κοντάρας, συνοδευόμενοι από περίπου 80 κατοίκους, κινήθηκαν προς τη θέση «Πηγάδες», όπου βρήκαν τα πτώματα πάνω από 40 ατόμων. Πιθανότατα επρόκειτο για μέχρι πρότινος συνεργάτες των κατακτητών, ιδίως διερμηνείς, οι οποίοι γνώριζαν τα εγκλήματά τους και σιώπησαν διά της βίας. Ο ιερέας ανέσυρε με δυσκολία τους νεκρούς για να τους θάψει, σύμφωνα με το χριστιανικό τελετουργικό, ωστόσο οι Γερμανοί στρατιώτες επέστρεψαν, ζητώντας την απομάκρυνση του πλήθους. Παρά τις ικεσίες του Κοντάρα, οι κατακτητές παρέμειναν αμετάπειστοι, με αποτέλεσμα η ταφή να γίνει πολύ αργότερα.

Η απελευθέρωση και τα Δεκεμβριανά

Μόλις τρεις ημέρες μετά τη μάχη του Κορωπίου, στις 12 Οκτωβρίου 1944, οι Γερμανοί εγκατέλειψαν την Αθήνα. Το ίδιο πρωί, η ναζιστική σημαία υπεστάλη από τον Ιερό Βράχο της Ακρόπολης, με τους κατακτητές να σπεύδουν να ολοκληρώσουν το καταστροφικό έργο τους: μεγάλο μέρος του λιμανιού του Πειραιά ανατινάχθηκε, ενώ ύστερα από πολύωρη μάχη ο ΕΛΑΣ κατάφερε να αποτρέψει την καταστροφή του εργοστασίου παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος του Κερατσινίου.

Στην ακυβέρνητη πόλη έσπευσαν, στις 18 Οκτωβρίου, ο εξόριστος πρωθυπουργός Γεώργιος Παπανδρέου και μέλη της κυβέρνησής του, συνοδευόμενοι από βρετανικές δυνάμεις

Ο παπα-Κοντάρας, ιερέας της Βούλας τις δεκαετίες 1930-1950 (αρχείο Γ. Σταμπέλου)

Father Kondaras, parish priest of Voula during the 1930s, 1940s and 1950s (G. Stambelos collection)

υπό τον στρατηγό Σκόμπι. Παρά τις εκδηλώσεις χαράς, οι έριδες προέκυψαν νωρίς, με περιστατικά όπως η απαγόρευση εισόδου στην Αθήνα του κύριου μέρους του ΕΛΑΣ, με εξαίρεση τμήμα του 34ου Συντάγματος του λοχαγού Απόστολου Κοκμάδη. Για περίπου ενάμιση μήνα, η κατάσταση παρέμενε τεταμένη μεταξύ των δυνάμεων της αστικής κυβέρνησης και του ΕΑΜ, το οποίο, έως την έλευση των Βρετανών στρατιωτών, ήλεγχε το μεγαλύτερο μέρος της χώρας, είχε δε πάρει τα όπλα που είχαν αφήσει πίσω τους οι Γερμανοί.

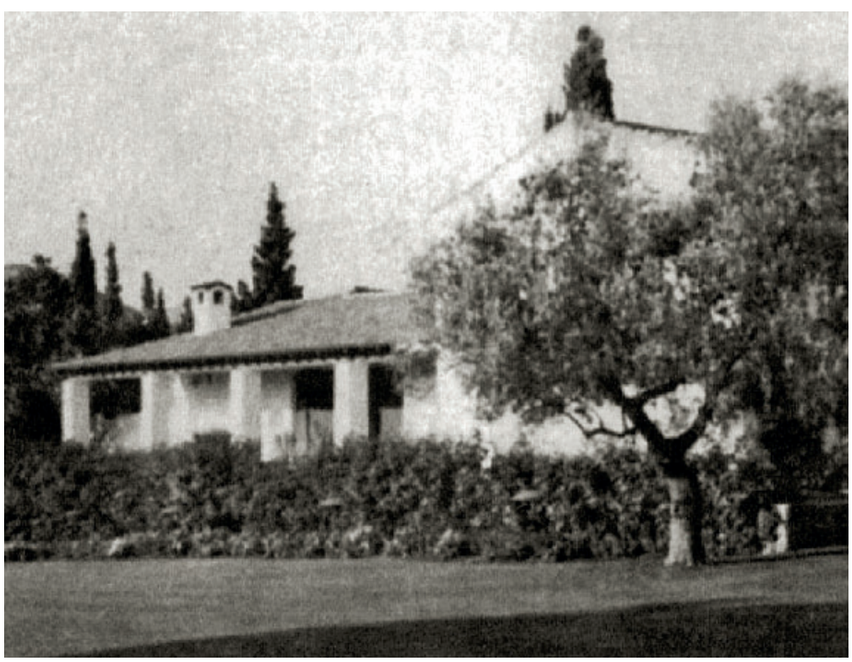
Η δημιουργία μεταβατικής κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας με τη συμμετοχή εκπροσώπων του ΕΑΜ σε υπουργικές θέσεις, εν τέλει, δεν απέτρεψε τον εμφύλιο σπαραγμό. Την 1η Δεκεμβρίου 1944, η κυβέρνηση απαίτησε τη διάλυση των ανταρτικών δυνάμεων, φοβούμενη τη διατήρηση εστιών ανωμαλίας εντός του κράτους. Απαντώντας το ΚΚΕ διά του ΕΑΜ, κάλεσε τον λαό σε συλλαλητήριο στο κέντρο της Αθήνας, δύο ημέρες αργότερα. Μπροστά στο Μνημείο του Άγνωστου Στρατιώτη, οι αστυνομικοί άνοιξαν πυρ εναντίον του πλήθους, σκοτώνοντας 33 και τραυματίζοντας 148 ανθρώπους. Στη συνέχεια, ο ΕΛΑΣ επιχείρησε να καταλάβει την πρωτεύουσα, όμως ηττήθηκε από τους Βρετανούς, τη χωροφυλακή και μια αρκετά ετερόκλητη ομάδα υποστηρικτών της κυβέρνησης. Οι αιματηρές συγκρούσεις, γνωστές ως «Δεκεμβριανά», διήρκεσαν έως τις 5-6 Ιανουαρίου 1945. Τα θύματα αμφότερων των πλευρών, συμπεριλαμβανομένων των παράπλευρων απωλειών, ξεπέρασαν τα 17.000. Μεταξύ άλλων, ο ΕΛΑΣ κατέλαβε για σύντομο χρονικό διάστημα τις φυλακές της Βουλιαγμένης, εκτελώντας αρκετά άτομα.

Η ήττα του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ στα Δεκεμβριανά συνοδεύτηκε από μια τελευταία προσπάθεια συνδιαλλαγής, με τις συζητήσεις να λαμβάνουν χώρα στον σημερινό Δήμο Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης. Συγκεκριμένα, τη νύχτα της 2ας Φεβρουαρίου 1945, αρκετοί σημαίνοντες Έλληνες πολιτικοί άρχισαν να συρρέουν στην πολυτελή έπαυλη του γιου του ιδρυτή της τσιμεντοβιομηχανίας ΤΙΤΑΝ Πέτρου Κανελλόπουλου στη Βάρκιζα. Μακριά από την ένταση της πρωτεύουσας και αποφεύγοντας (αρχικά τουλάχιστον) τα φώτα της δημοσιότητας, οι εκπρόσωποι των αντίπαλων παρατάξεων επιχείρησαν να βρουν σημεία σύγκλισης για την υπογραφή μιας όσο το δυνατόν πιο μακροπρόθεσμης ανακωχής.

Η Συμφωνία της Βάρκιζας

Οι άνθρωποι που επί 10 ημέρες συνδιαλέγονταν στην έπαυλη της Βάρκιζας, περιέργως, διέθεταν αρκετά κοινά. Κατ' αρχάς, ο πρωθυπουργός (από τις 3 Ιανουαρίου) Νικόλαος Πλαστήρας, στην πλέον ώριμη περίοδο της ζωής και της σταδιοδρομίας του, επέλεξε ως μέλη της κυβερνητικής αντιπροσωπίας κυρίως άτομα προερχόμενα από τον σοσιαλίζοντα κεντρώο χώρο: τον υπουργό Εξωτερικών Ιωάννη Σοφιανόπουλο, τον υπουργό Γεωργίας Ιωάννη Μακρόπουλο και τον υπουργό Εσωτερικών Περικλή Ράλλη. Οι εν λόγω πολιτικοί, με εξαίρεση ίσως τον Ράλλη, ελάχιστα διέφεραν ιδεολογικά από τους δύο εκ των τριών εκπροσώπων του ΕΑΜ, δηλαδή τον Μήτσο Παρτσαλίδη και τον Ηλία Τσιριμώκο. Ο Γιώργης Σιάντος, ηγετικό στέλεχος του ΚΚΕ (που επρόκειτο σύντομα να στιγματιστεί για τους χειρισμούς του από την παράταξή του), ήταν ο μόνος παλαίμαχος εκφραστής μιας ριζοσπαστικής γραμμής.

Παρ' όλα αυτά, οι συζητήσεις μόνο εύκολες δεν ήταν. Αν και στην Αθήνα οι ένοπλες συγκρούσεις είχαν σταματήσει, στην επαρχία ελάχιστα περιθώρια ειρήνευσης υπήρχαν, με

Η Βίλα Κανελλοπούλου στη Βάρκιζα, δεκαετία 1950

The Kanellopoulos Villa at Varkiza during the 1950s

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

ΑΙ ΤΡΕΙΣ ΠΛΗΓΑΙ

ΕΙΣ ΒΑΡΚΙΖΑΝ ΕΓΙΝΕ ΧΘΕΣ ΤΗΝ 11ην ΝΥΚΤΕΡΙΝΗΝ Η ΠΡΩΤΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΙΣ ΕΚΠΡΟΣΩΠΩΝ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ Ε.Α.Μ

Ο ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΑΡΧΗΓΟΥ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΑΣ

ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΑ ΑΜΟΙΒΑΙΑΣ ΚΑΛΗΣ ΘΕΛΗΣΕΩΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΣΥΝΕΝΝΟΗΣΙΝ

ΑΙ ΣΥΝΟΜΙΛΙΑΙ ΘΑ ΕΠΑΝΑΛΗΦΘΟΥΝ ΤΗΝ 4.30 Μ. Μ. ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΟΝ

ΟΙ 16 ΣΤΑΣΙΑΣΤΑΙ ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΔΙΚΕΙΟΥ

ΔΥΟ ΚΑΤΑΔΙΚΑΙ ΕΙΣ ΘΑΝΑΤΟΝ

Δι' ἐσχάτην προδοσίαν—συμμετοχήν εἰς τὸ τελευταῖον στασιαστικὸν κίνημα—διὰ φόνους, λεηλασίας καὶ δι' ἄλλα ἐγκλήματα

Η ΕΚΤΕΛΕΣΙΣ ΤΩΝ ΠΟΙΝΩΝ ΕΝΤΟΣ ΕΙΚΟΣΙ ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΩΡΩΝ

ΕΞΕΤΕΛΕΣΘΗΣΑΝ ΧΘΕΣ

ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ ΑΝΤΙΒΑΣΙΛΕΙΣ ΚΑΙ ΖΩ ΦΙΛΟΓΕΡΜΑΝΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΠΑΡΙΣΙΟΙ, Σ. (Γρ. Δ.). — Τηλεφωνοῦσι ἐκ Σόφιας ὅτι ἐν τῇ ἐκεῖ φυλακῇ ἐξετελέσθησαν χθὲς τὸ πρωΐ οἱ τρεῖς πρώην ὑπουργοὶ τῆς Βουλγαρίας, οἱ ὁποῖοι εἶχον καταδικασθῆ εἰς θάνατον διὰ τὴν συμμετοχήν των εἰς τὴν ὑπογραφὴν τῆς συμμαχίας μετὰ τῆς Γερμανίας.

ΠΑΡΤΙΘΗΝ ΧΘΕΣ

Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΒΕΛΓΙΟΥ

Το φύλλο της εφημερίδας *Ελευθερία* της 3ης Φεβρουαρίου 1945 σχετικά με τη Συμφωνία της Βάρκιζας

Front page of *Eleftheria* (03/02/1945) featuring an article on the Varkiza Treaty

δεξιές και αριστερές ομάδες να επιδίδονται σε αιματηρά αντίποινα. Επιπλέον, τα γεγονότα του Δεκεμβρίου του 1944 είχαν εκτραχύνει τόσο την κατάσταση, ώστε καμιά λύση δεν φάνταζε εφικτή. Στη Βάρκιζα, πάντως, οι εκπρόσωποι των αντιπάλων κατέληξαν σε συμφωνία, η οποία μεταξύ άλλων περιελάμβανε τα εξής σημεία:

«1. [...] το Γενικόν Στρατηγείον του ΕΛΑΣ θα κηρύξη περαιωμένον το έργον εσωτερικής αντιστάσεως και το Γενικόν Στρατηγείον του ΕΛΑΣ θα εκδώση διαταγάς καταθέσεως των όπλων και γενικώς αποστρατεύσεως των ενόπλων δυνάμεων ΕΛΑΣ (τακτικού και εφεδρικού), ΕΛΑΝ και Εθνικής Πολιτοφυλακής, συμφώνως προς τους όρους του ειδικού σχεδίου αποστρατεύσεως.

»8. Το υπό του ΕΛΑΣ και ΕΛΑΝ κατεχόμενον παντός είδους πολεμικόν υλικόν αρμοδιοτήτων Επιμελητείας Πυροβολικού, Μηχανικού, Ιππικού, Ιππωνειών, Αυτοκινήτων, Κτηνιατρικού, Υγειονομικού (ήτοι τυφέκια, πιστόλια, αυτόματα όπλα, ελαφρά και βαρέα, όλμοι, πυροβόλα, πυρομαχικά παντός είδους, εκρηκτικαί ύλαι, νάρκαι, ασύρματοι, τηλεφωνικόν υλικόν, αυτοκίνητα, τρακτέρ, οχήματα παντός είδους, ιστιοφόρα, βενζινόπλοια, τρόφιμα, υγειονομικών και φαρμακευτικόν υλικόν, κτήνη παντός είδους) περιέρχεται εις την κυριότητα του Ελληνικού Δημοσίου.

»9. Ο έλεγχος εκάστης περιοχής, κατεχομένης ήδη υπό του ΕΛΑΣ, και η ασφάλεια ταύτης θα περιέρχεται διαδοχικώς εις τα Τμήματα Εθνοφυλακής, συμπαρισταμένων και Βρεταννικών Δυνάμεων, συμφώνως τω ειδικώ σχεδίω αποστρατεύσεως και κατόπιν λεπτομερειακών διαταγών, εκδοθησομένων υπό του Βρεττανικού Στρατηγείου και Γενικού Επιτελείου Στρατού.

»Οι υπό του ΕΛΑΣ και της Ε.Π. κρατούμενοι υπόδικοι στρατιωτικοί και ιδιώται θα παραδίδωνται εις τας Μονάδας Εθνοφυλακής άμα τη εγκαταστάσει των μετά των σχετικών δικογραφιών».

Επιπρόσθετα, εκτός των στρατιωτικών ζητημάτων, στη Βάρκιζα αποφασίστηκαν η διεξαγωγή δημοψηφίσματος για το πολιτειακό ζήτημα και εκλογών με τη συμμετοχή διεθνών παρατηρητών, η αμνηστία των πολιτικών αδικημάτων που έλαβαν χώρα μετά τις 3 Δεκεμβρίου 1944 και η άρση του στρατιωτικού νόμου.

Οι συνθήκες διαβίωσης στη μεταπολεμική Βάρη, στη Βούλα και τη Βουλιαγμένη

Σε αυτή την ταραγμένη περίοδο για τη χώρα, η οποία επηρέασε καθοριστικά τις εξεταζόμενες περιοχές, δημιουργείται το εύλογο ερώτημα σχετικά με τον πληθυσμό τους. Σύμφωνα λοιπόν με την απογραφή του 1940, στην κοινότητα Βάρης κατοικούσαν συνολικά 857 άνθρωποι (477 άνδρες και 380 γυναίκες), με 288 να εντοπίζονται στον Άγιο Νικόλαο, 100 στη Βάρκιζα και 469 στον οικισμό της Βάρης. Η εν λόγω κοινότητα ανήκε τότε στην επαρχία Αττικής (συνολικά 81.185 κάτοικοι), ενώ η Βούλα και η Βουλιαγμένη υπάγονταν απευθείας στην Περιφέρεια Διοικήσεως Πρωτευούσης (481.225 κάτοικοι). Στη Βούλα ζούσαν 1.471 άτομα (715 άνδρες και 756 γυναίκες) και στη Βουλιαγμένη 694 (481 άνδρες και 213 γυναίκες). Τα μεγέθη αυτά καταδεικνύουν τεράστια αύξηση του πληθυσμού ιδίως στη Βούλα, αλλά και στους λοιπούς οικισμούς. Διόλου τυχαία, η πρώτη υπήρξε κέντρο της Εθνικής Αντίστασης, λόγω του ότι εκεί διέμεναν αρκετοί φτωχοί πολίτες, κυρίως πρόσφυγες και άλλοι οικονομικά ασθενείς. Εξίσου εύκολα μπορεί να κατανοήσει κανείς τον λόγο για τον οποίο επιλέχθηκε η Βάρκιζα ως τόπος υπογραφής της ομώνυμης συμφωνίας: έχοντας μόλις 100 μόνιμους κατοίκους, αποτελούσε ένα ήσυχο μέρος, αρκετά κοντά στην πρωτεύουσα.

Το Ασκληπιείο Βούλας υπήρξε σημαντικό κέντρο αντιστασιακής δράσης στα χρόνια της Κατοχής. Η αδελφή Ευαγγελία Τσίλη ήταν ενεργό μέλος της τοπικής Αντίστασης (αρχείο Σ. Χατζηστεφάνου)

The Asklepieio Hospital was an important Resistance hub during the German Occupation. Sister Evangelia Tsili was an active member of the local resistance fighter groups (S. Chatzistefanou collection)

Άποψη του Ασκληπιείου Βούλας, 1940

View of the Asklepieio Hospital in Voula, 1940

Με αυτά τα δημογραφικά δεδομένα, η Βάρη, η Βούλα, η Βουλιαγμένη, ο Άγιος Νικόλαος και η Βάρκιζα βίωσαν τον εμφύλιο σπαραγμό. Από το 1945 έως το 1946, πάντως, οι αντίπαλοι των Δεκεμβριανών τελούσαν, θεωρητικά, υπό καθεστώς ανακωχής με βάση τη Συμφωνία της Βάρκιζας. Επί της ουσίας, όμως, κανείς δεν επιθυμούσε μια πραγματική συνδιαλλαγή. Διάφορες ένοπλες ομάδες ανέβηκαν στα βουνά, τρομοκρατώντας τους πολιτικούς αντιπάλους τους, τη στιγμή που οι ηγεσίες του ΚΚΕ και της κυβέρνησης προετοίμαζαν τακτικές δυνάμεις. Από τη μια, ο ΕΛΑΣ δεν παρέδωσε τον καλύτερο οπλισμό του, παρά τα συμφωνηθέντα, και, από την άλλη, οι αστικές δυνάμεις ανέχθηκαν την τρομοκρατία των υποστηρικτών τους στην επαρχία εις βάρος των αριστερών πολιτών, αναδιοργανώνοντας παράλληλα το στράτευμα με την αμέριστη βρετανική συνδρομή. Στο πλαίσιο αυτό έγινε η έφοδος της χωροφυλακής στο Ασκληπιείο Βούλας, τον Απρίλιο του 1945, όπου συνελήφθησαν νοσηλευόμενοι και κατασχέθηκαν φύλλα του *Ριζοσπάστη*. Ανάλογα περιστατικά έλαβαν χώρα στη Βουλιαγμένη. Η φιλοΕΑΜική στάση του νοσηλευτικού προσωπικού του Ασκληπιείου, ωστόσο, διατηρήθηκε για μεγάλο χρονικό διάστημα: π.χ., όπως αναφέρεται στις πηγές της εποχής, στα Δεκεμβριανά, μια νοσηλεύτρια, η Μαρία Παπά, περιέθαλψε εθελοντικά τους τραυματισμένους ΕΛΑΣίτες. Λίγο καιρό αργότερα, μια ομάδα εργατών από τη Βούλα προσέφερε 7.000 δραχμές για τους εξόριστους κομμουνιστές που κρατούνταν στις φυλακές της Ακροναυπλίας.

Το ΚΚΕ δεν περιορίστηκε στην καταγγελία των εις βάρος του επιθέσεων· άσκησε κριτική στην παραμονή Βρετανών στρατιωτών στις παιδικές κατασκηνώσεις της Βούλας, κάνοντας λόγο για υποσιτισμό και θνησιμότητα της νεολαίας. Έναντι εκείνου που θεωρούσε «χρεοκοπία του αστικού καπιταλισμού», αντιπαρέβαλε το σοσιαλιστικό πρότυπο της Σοβιετικής Ένωσης, αγνοώντας βέβαια τις αστοχίες εντός αυτής.

Με τη σειρά της, η κυβέρνηση έστρεψε την προσοχή της σε μια σειρά δυσεπίλυτων ζητημάτων. Η περίπου τετραετής κατοχή της χώρας από τις δυνάμεις του Άξονα είχε αφήσει αρκετές ανοιχτές πληγές στον πληθυσμό, καταστρέφοντας παράλληλα σημαντικό μέρος των ήδη ανεπαρκών υποδομών του κράτους. Στα ανοιχτά της Βάρης και της Βουλιαγμένης, όπως και σε δεκάδες άλλες θαλάσσιες περιοχές, συχνά εντοπίζονταν γερμανικές νάρκες. Ωστόσο, παρά τα προβλήματα, η Ελλάδα είχε μετατραπεί σε ένα τεράστιο στρατόπεδο, όπου βία ασκούνταν σε καθημερινή βάση από αμφότερες τις πλευρές. Στη Βουλιαγμένη, για παράδειγμα, λειτουργούσαν φυλακές, το κλίμα εντός των οποίων περιγράφεται στον *Ριζοσπάστη*:

«Ο λοχαγός [...] Λ. Λεφάκης, γνωστός τρομοκράτης, αξίωσε από τον κρατούμενο Β. Γεωργα-

Εορτασμός της επετείου της 28ης Οκτωβρίου στο Κοινοτικό Κατάστημα Βουλιαγμένης, 1947 (αρχείο Α. Κασιδόκωστα)

Celebration of the 28 October Anniversary in the Vouliagmeni Community Office, 1947 (A. Kasidokosta collection)

Περίπατος κατοίκων της Βουλιαγμένης στη λεωφόρο Ποσειδώνος, 1950 (αρχείο Α. Κασιδόκωστα)

Inhabitants of Vouliagmeni out for a stroll in Poseidonos Avenue, 1950 (A. Kasidokosta collection)

Ποδοσφαιριστές
του Αθλητικού Ομίλου
Βουλιαγμένης, δεκαετία 1950
(αρχείο Α. Κασιδόκωστα)

Football players of the
Vouliagmeni Sports Club,
1950s (A. Kasidokosta
collection)

κόπουλο, που βρισκόταν στο προαύλιο την ώρα του επισκεπτηρίου, να μπει στο θάλαμο. Σε παρατήρηση του τελευταίου ότι ήταν ώρα εξόδου, ο Λεφάκης τον απείλησε και έφυγε. Ξαναγύρισε σε 10 λεπτά και κάλεσε τον Γεωργακόπουλο στο γραφείο του διοικητή, όπου άρχισε να τον χτυπά απάνθρωπα με γροθιές και κλωτσιές. Στις επικλήσεις του Γεωργακόπουλου οι κρατούμενοι διαμαρτύρονταν, απαιτώντας να τον αφήσει. Έξαλλος τότε ο Λεφάκης κάλεσε τη φρουρά στα όπλα, όπλισε τους κρατούμενους Ηλιόπουλο, γνωστό τρομοκράτη της Χ, και τον ισοβίτη Μίτση, και πήγε στη ΝΑ σκοπιά της φυλακής, απ' όπου έριξε 5 σφαίρες στο ψαχνό. Μία χτύπησε το στρατιώτη Παν. Κοσμά στο πόδι κι άλλη το στρατιώτη Επαμ. [δυσανάγνωστο] στην κοιλία του, του έκοψε το ένα νεφρό και η κατάστασή του είναι κρίσιμη.

»Η διοίκηση και ο ταγματάρχης του φρουραρχείου προσπάθησαν να ρίξουν στους κρατούμενους τις ευθύνες. Οι κρατούμενοι, σε ένδειξη διαμαρτυρίας για τη δολοφονική επίθεση, κήρυξαν από τη Δευτέρα το πρωί απεργία πείνας που συνεχίζεται. Σε 270 κρατούμενους μόνο 4 χίτες πήραν συσσίτιο. Οι κρατούμενοι ζητούν να τους επισκεφθούν οι υπουργοί Στρατιωτικών και Δικαιοσύνης και ο επίτροπος του Στρατοδικείου» (*Ριζοσπάστης*, 16/01/1946, 2).

Η έναρξη του Εμφύλιου πολέμου

Ανάλογα γεγονότα έλαβαν χώρα σε ολόκληρη τη χώρα, με πρωταγωνιστές άλλοτε δεξιούς και άλλοτε αριστερούς εξτρεμιστές. Η κατάσταση εκτραχύνθηκε οριστικά όταν το ΚΚΕ αποφάσισε να κηρύξει αποχή από τις βουλευτικές εκλογές της 31ης Μαρτίου 1946. Δίχως τη συμμετοχή των κομμουνιστών ψηφοφόρων, το Λαϊκό Κόμμα βγήκε ενισχυμένο στη Βάρη (έλαβε 40 από τις 136 ψήφους), στη Βούλα και τη Βουλιαγμένη (έλαβε 74 από τις 176 ψήφους). Όπως ήταν φυσικό, το ποσοστό αποχής των αριστερών προσφύγων της Βούλας υπήρξε μεγάλο, ενώ αξιοσημείωτες είναι η κατακρήμνιση των Φιλελευθέρων και η σημαντική εκλογική επιτυχία του Ναπολέοντα Ζέρβα (αρχηγός του ΕΔΕΣ), που βγήκε πρώτος στη Βάρη, με 61 ψήφους.

Ωστόσο, το ΚΚΕ δεν αρκέστηκε στην αποχή και την καταγγελία της τρομοκρατίας εις βάρος του: την ημέρα διεξαγωγής των εκλογών (31 Μαρτίου), ένοπλοι κομμουνιστές επιτέθηκαν στον σταθμό χωροφυλακής στο Λιτόχωρο Πιερίας. Επρόκειτο για την εναρκτήρια πράξη του τριετούς Εμφύλιου πολέμου.

Στην περιοχή Βάρης, Βούλας, Βουλιαγμένης, τα πολιτικά πάθη συνδυάζονταν με καθημερινές στιγμές και προβλήματα: π.χ., τον Αύγουστο του 1946, υποστηρικτές του βασιλιά Γεωργίου Β΄ συμμετείχαν σε συλλαλητήριο στο κέντρο της Αθήνας, με τόπο συγκέντρωσης τους Στύλους του Ολυμπίου Διός. Την ίδια στιγμή, υπεράριθμοι φυματικοί συνωστίζονταν στο Ασκληπιείο Νοσοκομείο Βούλας, το προσωπικό του οποίου συνέβαλε παντοιοτρόπως στη θεραπεία τους. Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία του 1946, μόλις 227 θάνατοι σημειώθηκαν σε σύνολο 3.274 ασθενών. Η κατάσταση των νοσούντων επιδεινωνόταν συνεχώς, λόγω της πείνας και των άθλιων συνθηκών διαβίωσης που ακολούθησαν την απελευθέρωση σε ολόκληρη τη χώρα. Μάλιστα, υπάρχουν μαρτυρίες ότι ακόμη και εντός του νοσοκομείου η σίτιση ήταν ανεπαρκής. Η κατάσταση ήταν τόσο τραγική, ώστε στα τέλη Αυγούστου του 1947 η εφημερίδα *Εμπρός* δημοσίευσε την εξής είδηση:

«Υπερπεντήκοντα ασθενείς και κάτοικοι της Βούλας δι' επιστολής των προς το *Εμπρός* παραπονούνται κατά του κοινοτικού συμβουλίου Βούλας, το οποίον δεν επεκύρωσεν εισέτι την προταθείσαν υπό του Σχεδίου Πόλεων τροποποίησιν του τοπογραφικού σχεδίου του Προαστείου τούτου επί τω σκοπώ της ανεγέρσεως εις 5 οικοδομικά τετράγωνα του συνοικισμού Αγίου Νικολάου ορθοπεδικών κλινικών. Οι επιστολογράφοι τονίζουν ότι το Ασκληπιείον Βούλας δεν διαθέτει τον αναγκαίον αριθμόν κλινών προς νοσηλείαν των χιλιάδων πασχόντων εκ χειρουργικών φυματιώσεων και θα έδει να εκτιμηθεί ιδιαιτέρως η εκδηλωθείσα πρόθεσις ορθοπεδικών ιατρών να ανεγείρουν κλινικάς εις την περιοχήν. [...] Εν τέλει ζητείται η κατάργησις του διατάγματος της 27/04/[19]40, όπερ απαγορεύει την ίδρυσιν ορθοπεδικών κλινικών εις την Βούλαν» (*Εμπρός*, 27/08/1947, 4).

Την ίδια στιγμή, ελάχιστα χιλιόμετρα μακριά από το Ασκληπιείο, φτωχές νεαρές εργαζόμενες απολάμβαναν τη δεκαπενθήμερη κατασκήνωση της Λέσχης Εργαζομένου Κοριτσιού στη Βούλα.

Το μνημείο των ΛΟΚ στο Καβούρι (Eurokinissi)

The LOK Monument in Kavouri (Eurokinissi)

Τον Οκτώβριο του 1946, ένας χωροφύλακας πυροβολήθηκε στην περιοχή, πιθανότατα από ένοπλους κομμουνιστές, με αποτέλεσμα να ακολουθήσουν συλλήψεις. Την περίοδο εκείνη, ο Τύπος έκανε λόγο για έντονη δράση του ΚΚΕ στις παρυφές της πρωτεύουσας, κάτι που όμως ελάχιστα επαληθεύτηκε στην πορεία. Μάλλον ήταν σημαντικότερα τα παράπονα των κατοίκων της Βάρκιζας έναν μήνα αργότερα, αναφορικά με την ασφάλεια του ηλεκτροφωτισμού στην περιοχή τους. Τον ίδιο μήνα, οι μόνοι περιχαρείς ήταν οι Γερμανοί κρατούμενοι στη Βουλιαγμένη, καθότι οι συνθήκες διαβίωσής τους ήταν πολύ καλύτερες από αυτές του τοπικού πληθυσμού, ενώ οι Βρετανοί φαίνεται πως φρόντιζαν για τη διασκέδασή τους.

Η αναψηλάφηση των γεγονότων των ετών 1946-1949 σε τοπικό επίπεδο δείχνει ότι η ελληνική Ιστορία είναι αντιφατικά πολύπτυχη. Στις αρχές του 1947, για παράδειγμα, μυστικά γλέντια υπέρ του ΚΚΕ διεξάγονταν στη Βούλα, ενώ ένας κάτοικος δήλωνε ότι απεκήρυσσε επίσημα τον κομμουνισμό. Την ίδια στιγμή, ο Αττικός Όμιλος οργάνωνε εκδρομές σε Βούλα, σπήλαιο Νυμφολήπτου, Βάρη, Βάρκιζα και στη Βουλιαγμένη προπονούνταν δεκάδες κολυμβητές του ΑΟΠ Φαλήρου. Όσο πλησίαζε το καλοκαίρι, η παραθαλάσσια ζώνη γέμιζε με παραθεριστές. Ένας εξ αυτών, ο 23χρονος Κ. Δημητρίου, πνίγηκε όταν προσπάθησε να κολυμπήσει αμέσως μετά το γεύμα του. Λίγο μακρύτερα, το Ασκληπιείο γινόταν αποδέκτης τακτικών δωρεών, οι οποίες όμως ελάχιστα βελτίωναν τις συνθήκες διαβίωσης των φυματικών.

Τον Απρίλιο του 1947 ιδρύθηκε στη Βουλιαγμένη το Κέντρο Εκπαίδευσης Μονάδων Καταδρομών, το οποίο φρόντιζε για τη δημιουργία επίλεκτων μαχητών για τις πολεμικές επιχειρήσεις του μαινόμενου Εμφύλιου πολέμου. Οι πρώτοι αξιωματικοί των Λόχων Ορεινών Καταδρομών διέθεταν σημαντική εμπειρία από τα πεδία μαχών του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου και επέλεγαν τους πρώτους ΛΟΚατζήδες με τα πλέον αυστηρά κριτήρια. Μνημείο για τους πεσόντες ανεγέρθηκε το 1953, στο Καβούρι της Βουλιαγμένης.

Θα ήταν, ωστόσο, λάθος να υποστηριχθεί ότι η περιοχή επηρεάστηκε άμεσα από την εμφύλια σύρραξη. Σε αυτό συνετέλεσε ίσως το γεγονός ότι, ήδη από το 1947, ήταν εμφανές πως ο Δημοκρατικός Στρατός Ελλάδας (ΔΣΕ), η ένοπλη δύναμη που συγκρότησε το ΚΚΕ για να διαδεχθεί τον ΕΛΑΣ, δεν μπορούσε να επικρατήσει του διαρκώς ενισχυόμενου Εθνικού Στρατού. Οι μεταξύ τους μάχες ήταν ιδιαίτερα άγριες, όμως περιορίζονταν γεωγραφικά σε ορεινές εκτάσεις

της Ηπείρου και της Μακεδονίας. Στην πρωτεύουσα και στα περίχωρά της, αντίθετα, την ησυχία διετάρασσαν μόνο ορισμένες «τυφλές» επιθέσεις και φυσικά οι συχνές συλλήψεις πολιτών με αριστερά φρονήματα.

Ένα αεροπορικό δυστύχημα και οι προσπάθειες ενίσχυσης των κατασκηνώσεων

Πολύ σημαντικότερα για την τοπική κοινωνία ήταν γεγονότα όπως το αεροπορικό δυστύχημα της 3ης Σεπτεμβρίου 1947, στη Βούλα, όπου κατέπεσε αεροσκάφος της εταιρίας ΤΑΕ, με αποτέλεσμα τον θάνατο του πρώτου πιλότου, Παπαγγέλου, του εκπαιδευόμενου κυβερνήτη Πόγγη και του αντισμηνάρχου Καπελιά, καθώς και τον τραυματισμό επτά ατόμων. Λόγω της αλλαγής του ανέμου κατά τη διάρκεια της προσγείωσης και ανθρώπινων λαθών, το αεροπλάνο προσέκρουσε μετωπικά σε βράχο. Πάντως, το υπουργείο Αεροπορίας διέταξε τη διενέργεια ανακρίσεων για να αποκλειστεί με βεβαιότητα το ενδεχόμενο δολιοφθοράς.

Στα τέλη του μήνα, το υπουργείο Προνοίας δημοσίευσε στοιχεία σχετικά με τις παιδικές κατασκηνώσεις που οργάνωνε. Σύμφωνα με αυτά, 27.000 παιδιά είχαν φιλοξενηθεί στην Αττική (Καβούρι, Βουλιαγμένη, Βάρκιζα, Βούλα, Άγιος Ανδρέας, Εκάλη, Κηφισιά, Πεντέλη, Πάρνηθα) και 18.000 στην υπόλοιπη χώρα. Η λειτουργία τους επιβάρυνε τον Κρατικό Προϋπολογισμό με περίπου 5,5 δισεκατομμύρια δραχμές. Είναι αξιοσημείωτο ότι οι περισσότεροι κατασκηνωτές εργάζονταν, παρά την ηλικία τους, κυρίως ως μικροπωλητές ή ως μοδίστρες. Στους χώρους διακοπών, οι Αρχές δεν παρέλειπαν να τους προβάλλουν τα ελληνοχριστιανικά και τα εθνικά ιδεώδη.

Η νέα τροπή του Εμφυλίου

Τον Ιούνιο του 1948, με τον Εμφύλιο πόλεμο να περνά σταδιακά στην τελική φάση του, μια πλειάδα ανώτατων αξιωματικών και πολιτικών μετέβη στο κέντρο εκπαίδευσης των Λόχων Ορεινών Καταδρομών στη Βουλιαγμένη. Επρόκειτο για τον αντιπρόεδρο της κυβέρνησης Κ. Τσαλδάρη, τον υπουργό Στρατιωτικών Γ. Στράτο, τον αρχηγό του Γενικού Επιτελείου, αντιστράτηγο Γιαντζή, και τον αρχηγό της αμερικανικής στρατιωτικής αποστολής στην Ελλάδα, στρατηγό Βαν Φλιτ. Τους υποδέχθηκε ο ιδρυτής των ΛΟΚ, συνταγματάρχης Ανδρέας Καλλίνσκης. Ο Τσαλδάρης επιθεώρησε τους λόχους, συγχαίροντας τους αξιωματικούς για την υποδειγματική πειθαρχία και τη μαχητική ικανότητα των στρατιωτών τους.

Τον Ιούλιο του 1948, η Υποδιοίκηση Χωροφυλακής Γλυφάδας σημείωσε μια σημαντική επιτυχία, καθώς, με τη βοήθεια πληροφοριοδοτών, εξάρθρωσε μεγάλο πυρήνα κομμουνιστών, ο οποίος δρούσε μεταξύ Καλλιθέας και Βουλιαγμένης. Τα μέλη της «5ης Ακτίδας» ανελάμβαναν την εκτύπωση και διανομή προκηρύξεων, τη διεξαγωγή μυστικών εράνων προς ενίσχυση του ΔΣΕ, την αγορά όπλων και τη στρατολόγηση νέων ανταρτών. Η επιχείρηση εναντίον των μελών του ΚΚΕ ξεκίνησε τα χαράματα της 1ης Ιουλίου, όταν 40 χωροφύλακες του Σταθμού Χωροφυλακής Βάρης κινήθηκαν προς τον Υμηττό. Όπως φαίνεται, οι καταζητούμενοι είχαν ως καταφύγιό τους τα κρησφύγετα που προηγουμένως χρησιμοποιούσε ο ΕΛΑΣ κατά των Γερμανών. Οι συλλήψεις ξεπέρασαν τις 49, ενώ εκδόθηκαν εντάλματα για ακόμα 20 άτομα, στην πλειονότητά τους μέλη της Οργάνωσης Προστασίας Λαϊκών Αγωνιστών (ΟΠΛΑ), ήτοι της πολιτοφυλακής που δημιούργησε το ΕΑΜ τα τελευταία χρόνια της Κατοχής, η οποία είχε προχωρήσει σε εκτελέσεις αντιφρονούντων.

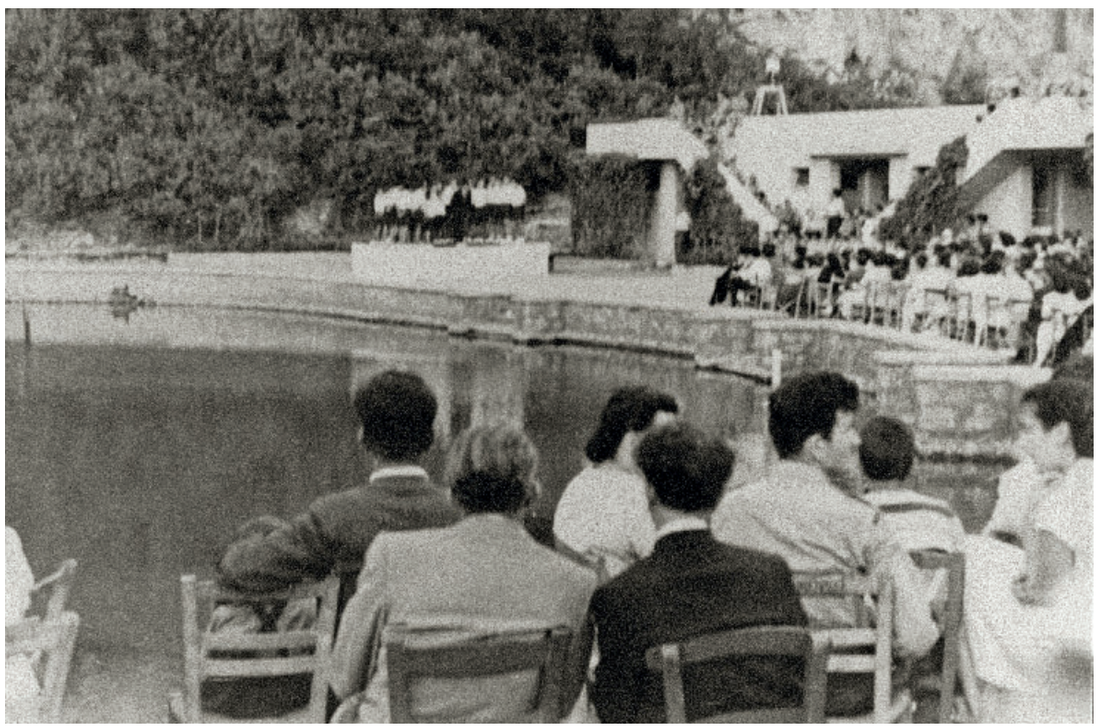
Το γεγονός αυτό αποδείχθηκε καθοριστικό για την πορεία των συγκρούσεων. Ο Εθνικός Στρατός είχε περιορίσει τον ΔΣΕ κυρίως στον ορεινό όγκο Γράμμος - Βίτσι, προσπαθώντας πλέον να καταλάβει τα τελευταία ορμητήρια των ανταρτών. Για την ενίσχυση του ηθικού των στρατιωτών, η κυβέρνηση έλαβε πρωτοβουλίες όπως η νυχτερινή μηχανοκίνητη παρέλαση τραυματιών που νοσηλεύονταν στη Βούλα υπό τους ήχους μπάντας του Βασιλικού Ναυτικού. Πλήθος κόσμου παρακολούθησε το θέαμα, ζητωκραυγάζοντας υπέρ των ανδρών των Εθνικού Στρατού. Παρ' όλα αυτά, οι συγκρούσεις δεν έμελλε να σταματήσουν σύντομα.

Στα τέλη Νοεμβρίου του 1948, τρεις άγνωστοι (πιθανότατα οπαδοί του ΚΚΕ) έκλεψαν αυτοκίνητο από το κέντρο της Αθήνας, εγκατέλειψαν τον οδηγό του κοντά στη Βουλιαγμένη και κινήθηκαν προς τις Φυλακές Χατζηκώστα. Εκεί, πέταξαν χειροβομβίδα εντός του καφενείου που βρισκόταν απέναντι, τραυματίζοντας πέντε χωροφύλακες και τρεις πολίτες. Στις «τυφλές» αιματηρές επιθέσεις οι Αρχές απάντησαν με ακόμα μεγαλύτερη τραχύτητα: π.χ., στα τέλη του 1948, ένα πρώην μέλος της ΟΠΛΑ, ο Σπύρος Ξυπόλητος ή «Ξυνόγαλας», καταδικάστηκε εξάκις σε θάνατο και άλλα δύο, ο ελαιοχρωματιστής Βοκορόκος και ο σοφέρ Κωστόπουλος, σε εξάκις ισόβια, ως ένοχοι για τις εκτελέσεις στις Φυλακές Βουλιαγμένης κατά τα Δεκεμβριανά. Ωστόσο, ανάλογα αυστηρές ποινές δεν επιβάλλονταν μόνο στους πολιτικούς κρατουμένους: λ.χ., καταδικάστηκε σε θάνατο λίγους μήνες αργότερα ένας κάτοικος της Βουλιαγμένης, ο οποίος είχε σκοτώσει τη σύζυγο και το τριών μηνών παιδί του.

Αρκετοί στρατιώτες από τη Βούλα, τη Βάρη και τη Βουλιαγμένη συμμετείχαν στον Εμφύλιο πόλεμο, γεγονός που προκύπτει, μεταξύ άλλων, από τις εκεί διανομές εκ μέρους του Συνδέσμου Φίλων Στρατού. Οι οικογένειες των εμπολέμων λάμβαναν από την οργάνωση κυρίως είδη διατροφής (μακαρόνια, ζάχαρη, ρύζι, γάλα, λάδι), καθώς και ιματισμό. Πιθανότατα, όπως συνέβαινε και με αρκετά μέλη του ΔΣΕ, οι άνδρες του Εθνικού Στρατού συχνά βίωναν την οικονομική ανέχεια.

Την άνοιξη του 1949 εκπονήθηκε άλλο ένα σχέδιο για την επίλυση του χρόνιου προβλήματος της υδροδότησης των Αθηνών. Η προσπάθεια αξιοποίησης του νερού της Βάρης βρέθηκε για άλλη μια φορά στο επίκεντρο, με τη σχετική μελέτη να συντάσσεται από σπουδαίους Έλληνες ακαδημαϊκούς, όπως ο Μητρόπουλος και ο Τρικαλινός. Ωστόσο, ο σχεδιασμός δεν υλοποιήθηκε.

Στις αρχές Απριλίου του ίδιου έτους, οι νοσηλευόμενοι και οι τραυματίες πολέμου του Ασκληπιείου Βούλας δέχθηκαν την επίσκεψη του συμβουλίου του Συνδέσμου Ελληνίδων Επιστημόνων, συνοδευόμενου από ομάδα καλλιτεχνών. Στο κέντρο της προσοχής του Τύπου βρέθηκαν για ακόμα μία φορά οι μαχητές του Εμφυλίου, στους οποίους έγινε σειρά τιμητικών αναφορών. Λίγες ημέρες αργότερα, με αφορμή τους εορτασμούς του Πάσχα, ο βασιλιάς επισκέφθηκε το κέντρο εκπαίδευσης των ΛΟΚ στη Βουλιαγμένη, συναντώντας τον νέο διοικητή του Σώματος, συνταγματάρχη Παπαγεωργακόπουλο.

Η χορωδία του Εκκλησιαστικού Ορφανοτροφείου σε συναυλία στη λίμνη Βουλιαγμένης, 1949 (αρχείο Α. Κασιδόκωστα)

The Church Orphanage chorus in concert, in Lake Vouliagmeni, 1949 (A. Kasidokosta collection)

Παρά τις επισκέψεις αυτές, ωστόσο, τα προβλήματα παρέμεναν, όπως πιστοποιείται και από δημοσίευμα της εφημερίδας *Εμπρός*:

«Όλα τα οξύμωρα και τα σόλοικα συμβαίνουν εις τον τόπον μας, ώστε να μην εκπλήττεται κανείς όταν τα πληροφορείται [...]. Η περίπτωσις της Κοινότητος Βούλας είναι από τις πλέον περιέργους. Η περιοχή της Κοινότητος Βούλας υπάγεται οικονομικώς, δικαστικώς και αγροτικώς εις την Διοίκησιν Πρωτευούσης. Διοικητικώς όμως και πολιτικώς υπάγεται εις την Διοίκησιν Αττικοβοιωτίας. Δεδομένου ότι το 90% των κατοίκων και των κτηματιών έχουν τας εμπορικάς των συναλλαγάς με τας Αθήνας και τον Πειραιά και ότι η Βούλα φιλοξενεί το Νοσοκομείον του Ερυθρού Σταυρού και το Θεραπευτήριον των αναπήρων πολέμου, είναι προφανές ότι καθίσταται δυσχερέστατη η εξυπηρέτησίς των» (*Εμπρός*, 04/06/1946, 5).

Σύμφωνα με τον δημοσιογράφο της αθηναϊκής εφημερίδας, ακόμη και μια απλή έκδοση πιστοποιητικού συνεπαγόταν μεγάλη ταλαιπωρία για τους κατοίκους. Μάλιστα, η ανεπαρκής συγκοινωνία δυσχέραινε την κατάσταση, προκαλώντας σφοδρές αντιδράσεις. Τα σχετικά αιτήματα εστάλησαν από τον κοινοτάρχη της Βάρης στον νομάρχη Αττικής, ο οποίος απάντησε άμεσα με επιστολή του στην εφημερίδα, κάνοντας λόγο για παρανοήσεις του δημοσιεύματος. Όπως φαίνεται, το πρόβλημα ήταν αρκετά πιο σύνθετο, καθώς εμπλέκονταν αρκετοί κομματικοί φορείς οι οποίοι επιθυμούσαν να καρπωθούν τις ψήφους των κατοίκων. Στις 21 Οκτωβρίου 1949, μάλιστα, η εφημερίδα *Εμπρός* απευθύνθηκε στον υπουργό Εσωτερικών, Ζαΐμη, ζητώντας η Βούλα και η Βουλιαγμένη τουλάχιστον να υπαχθούν εκλογικά στην Αθήνα.

Λεωφορείο της γραμμής Ακαδημία - Βούλα, δεκαετία 1940 (αρχείο Γ. Σταμπέλου)

The Akadimia-Voula coach, 1940s (G. Stambelos collection)

Προσπάθειες βελτίωσης των υποδομών και εξελίξεις στο ζήτημα της γυναικείας χειραφέτησης

Με τη χώρα στη δίνη του εμφύλιου σπαραγμού, οι Αρχές επεδίωκαν τη διασφάλιση ενός ορισμένου βιοτικού επιπέδου για τις κατώτερες τάξεις. Στο πλαίσιο αυτό, 6.000 νέοι εργαζόμενοι εστάλησαν σε δεκαπενθήμερες κατασκηνώσεις στον Διόνυσο, στην Εκάλη, στο Καβούρι και στη Βούλα. Ακόμα, για την εξυπηρέτηση των παραθεριστών, οι Εθελοντές Κοινωφελών Έργων «Ο Άγιος Γεώργιος» ανέλαβαν την επισκευή της οδού Βάρης - Βάρκιζας. Μάλιστα, στη Βουλιαγμένη εξέδραμαν και Γάλλοι αθλητές του στίβου, που είχαν έρθει στην Ελλάδα για να συμμετάσχουν σε διεθνείς αγώνες.

Στα τέλη του 1949, το εγχώριο φεμινιστικό κίνημα κατήγαγε μια σπουδαία νίκη: οι γυναίκες απέκτησαν το δικαίωμα εγγραφής στους εκλογικούς καταλόγους. Παρότι τελικά θα ψήφιζαν τρία χρόνια αργότερα, το έτος αυτό 590 γυναίκες της Βούλας έσπευσαν να εγγραφούν. Η χώρα βάδιζε βαθμιαία προς μια νέα, περισσότερο ελπιδοφόρα περίοδο, στην οποία επρόκειτο να υιοθετηθούν τα δυτικά πολιτειακά πρότυπα.

Το τέλος του αδελφοκτόνου σπαραγμού

Η δύσκολη για τους Έλληνες δεκαετία του 1940 ολοκληρώθηκε με το τέλος του Εμφύλιου πολέμου. Οι συνεχείς ήττες του ΔΣΕ στα πεδία των μαχών συνδυάστηκαν με την αλλαγή του κλίματος στις διεθνείς σχέσεις, καθορίζοντας

την έκβαση της σύρραξης. Συγκεκριμένα, η σύγκρουση της Σοβιετικής Ένωσης με τον Γιουγκοσλάβο ηγέτη Τίτο (Γιόζιπ Μπροζ) το 1949 έφερε σε δύσκολη θέση το ΚΚΕ. Το καλοκαίρι του 1949, ο Τίτο απέσυρε τη στήριξή του προς τον ΔΣΕ, κλείνοντας τα σύνορα της χώρας του με την Ελλάδα και στερώντας τους έτσι όποιες πιθανότητες ανάκαμψης.

Το μόνο που απέμενε για τους οπαδούς του ΚΚΕ ήταν η τυπική ολοκλήρωση του αγώνα τους. Τελικά, στις 15 Οκτωβρίου 1949, ο ραδιοσταθμός του Βουκουρεστίου μετέδωσε το παρακάτω διάγγελμα της «Προσωρινής Δημοκρατικής Κυβέρνησης», μια έμμεση, πλην σαφέστατη παραδοχή της ήττας της:

«Ο ΔΣΕ δεν κατέθεσε τα όπλα, μονάχα τα έθεσε παρά πόδα. Υποχώρησε μπροστά στην τεράστια υλική υπεροχή που συγκέντρωσαν οι ξένοι καταχτητές, ενισχυμένοι απ' την τιτοϊκή αποστασία και προδοσία που τον χτύπησε πισώπλατα. Μα, ο ΔΣΕ δεν λύγισε και δεν συντρίφτηκε. Παραμένει ισχυρός, με ακέραιες τις δυνάμεις του. Σταμάτησε την αιματοχυσία για να σώσει την Ελλάδα από την ολοκληρωτική εκμηδένιση, και τα συμφέροντα του τόπου τα έβαλε πάνω απ' όλα. Οι δυνάμεις μας στο Βίτσι και στο Γράμμο σταμάτησαν τον πόλεμο για να διευκολύνουν την ειρήνευση στην Ελλάδα. Αυτό δεν σημαίνει συνθηκολόγηση. Σημαίνει απόλυτη προσήλωση στο συμφέρον της πατρίδας, που δε θέλαμε να δούμε ολοκληρωτικά κατεστραμμένη».

Έτσι γράφτηκε η τελευταία πράξη του εμφύλιου σπαραγμού, ο οποίος είχε ως αποτέλεσμα τον θάνατο πάνω από 30.000 ανθρώπων, την επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης της χώρας, την περαιτέρω πτώση του βιοτικού επιπέδου, την αναγκαστική μετανάστευση χιλιάδων ανθρώπων ως οικονομικών μεταναστών ή πολιτικών προσφύγων και την καταπάτηση των θεμελιωδών ανθρώπινων δικαιωμάτων. Έως σήμερα παραμένει άγνωστος ο πραγματικός αριθμός των παράπλευρων απωλειών, των βιασμών, των τραυματισμών, καθώς και των καταστροφών που έλαβαν χώρα σε ολόκληρη την επικράτεια.

Όσον αφορά τον σημερινό Δήμο Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης, ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος, η Κατοχή, τα Δεκεμβριανά και ο Εμφύλιος πόλεμος επηρέασαν ποικιλοτρόπως τη ζωή των κατοίκων· αρκετοί σκοτώθηκαν, ενώ πολύ περισσότεροι ενεπλάκησαν στις κοσμοϊστορικές συγκρούσεις της εποχής με τραγικά αποτελέσματα: π.χ., οι πρόσφυγες της Βούλας εντάχθηκαν μαζικά στο ΕΑΜ, έχοντας κατόπιν την ατυχία να βρεθούν στο ηττημένο στρατόπεδο της εμφύλιας σύρραξης. Ανήκοντας στις πλέον ευπαθείς ομάδες, κατάφεραν με μεγάλες δυσκολίες να επιβιώσουν, αναπτύσσοντας την κοινότητά τους.

Σε γενικές γραμμές, πάντως, ο τοπικός πληθυσμός αντιμετώπισε με παρρησία τα αιτήματα του καιρού του, εμφανίστηκε δε έτοιμος για την περίοδο ανάπτυξης που θα ακολουθούσε.

Τοπικές εκλογές και προσωπικότητες

Στη διάρκεια της Κατοχής, οι μεσοπολεμικές κοινοτικές Αρχές καταργήθηκαν, με τους κατακτητές να διορίζουν άτομα της αρεσκείας τους: π.χ., στη Βούλα, την προεδρία ανέλαβε ο Γ. Μουντάγιας και μέλη αναδείχθηκαν οι Σ. Μπέλλος και Γ. Σουμπελέγκος. Οι άνθρωποι αυτοί δεν διέθεταν δεσμούς με την περιοχή, συνεπώς τους ήταν αδύνατον να ασκήσουν αποτελεσματικά τα καθήκοντά τους. Λίγο αργότερα, στη θέση τους τοποθετήθηκαν οι Γ. Στυλιανόπουλος (πρόεδρος) και Σ. Μπέλλος (αντιπρόεδρος), οι οποίοι όμως παραιτήθηκαν γρήγορα. Περισσότερο σημαντική μπορεί να θεωρηθεί η άτυπη πολιτική δράση των προσφύγων που πρωτοστάτησαν στην Εθνική Αντίσταση.

Στις εκλογές του 1945, πρόεδρος εξελέγη ο λαοφιλής Κωνσταντίνος Βουδούρης, ένας εύπορος πρόσφυγας με σπουδαία κοινωνική δράση. Στη Βουλιαγμένη, ο Τάκης Παπαβασιλείου παρέμεινε στη θέση του προέδρου της κοινότητας από το 1937 έως το 1946· τον διαδέχθηκαν για μικρά χρονικά διαστήματα ο Ιωακείμ Λάγιας (1945-1946), ο Γεώργιος Ολυμπίτης (1946-1948) και ο Δημήτριος Τζωρτζάκης. Όπως στην περίπτωση του Παπαβασιλείου, ο Αλέξανδρος Περσάκης κυριαρχούσε στην πολιτική σκηνή της Βάρης από το 1931 έως το 1946. Μοναδική εξαίρεση αποτέλεσε η σύντομη περίοδος προεδρίας του Ιωάννη Δήμα (1937-1938). Μετά τον Περσάκη, πρόεδροι της κοινότητας ανέλαβαν ο Δημήτριος Μπαγλατζής (δύο θητείες, 1946 και 1947), ο Σωτήριος Αργυρίου (1946-1947) και ο Ευθύμιος Κατσανδρής (1947-1951).

CHAPTER III

1930s & 1940s

Manolis Peponas

Local and national upheaval

The 1930s were marked by violent transitions at the local and national level. In the newly established Community of Vari, there were several administrative changes, along with economic development in the midst of social inequalities, as well as efforts to support the sorely tested working classes. The country as a whole had been shaken by military uprisings, lack of resources and continuous unrest, indications of a world about to change. The collapse of the last Venizelos government, the movements organised by Nikolaos Plastiras, the restoration of the monarchy and finally the imposition of the 4th of August regime in 1936, had a major impact on the residents of Vari, Voula and Vouliagmeni, as was the case with the rest of the Greeks.

The year 1930 was marked by an attempt to resolve several outstanding issues. For example, in order to generate funds for the orphanage in Vouliagmeni, the long-established annual dance soiree of the charitable club "I Agapi" was held on February 14. The economic health of the orphanage deteriorated gradually, a casualty of the Great Depression which had began in 1929 in New York, arriving in Greece a year later.

Another issue at the time was the abandonment by the Petrakis Monastery of some of its land in Vouliagmeni, which benefitted specific individuals. A related question was tabled by an anonymous member of parliament, together with insinuations against the General Ecclesiastical Fund and the Greek government. In answer to the question, the President of the Parliament asked the Ministry of Education for the relevant documents, but when these arrived, they were found to be incomplete concerning specific individuals. In their defence, the General Ecclesiastical Fund attempted to explain the deficiencies by claiming that they were lost during transfer. As expected, the Press was full of reports regarding those involved, blaming the political and ecclesiastical leaders.

The PIKPA camp in Voula and local holiday-makers

In addition, the once peaceful holiday resort was now plagued by increasing crime, as frequently reported in the Press. Nevertheless, life continued as normal for the residents and holiday-makers of the area. A few days after the publication of the story in an Athenian newspaper, the first group of 700 children arrived at the camps of PIKPA in Voula. Until September, thousands of children had enjoyed holidays at the camps.

It was not only children who enjoyed camping, with other areas such as Marousi, Chalandri, Agia Paraskevi, Glyfada, Agios Kosmas, Megalo Pefko, Voula and Vouliagmeni serving as low-cost holiday destinations for the residents of the Greek capital. Some of these holiday-makers were not able to afford the basic costs of accommodation, and they set up

tents or rough shacks, which were particularly susceptible to weather condition changes. This was a peculiar type of camping, which was often looked upon with amusement by journalists at the time. In contrast to less privileged visitors who were forced to huddle together in a few square meters, the most well-to-do Athenians resided in luxury cottages in Voula and Vouliagmeni. The latter included influential politicians such as the then vice president of the government, Andreas Michalakopoulos.

In January 1931, a severe storm struck the coast of Attica which lasted for many days. In Piraeus, several steamships arrived very late or not at all. In Fleves, Voula and Vouliagmeni, several small sail and fishing boats were wrecked, fortunately without any loss of life. The intensity of the waves was such that the Hellenic Royal Navy was forced to send ships into the affected areas, in order to assist rescue operations.

Political turmoil

The year 1931 was marked by two important issues, the tragic state of the Greek economy and the violent suppression by the Venizelos government of opposing political voices. In May, the police forces of Glyfada and Vouliagmeni mobilised to prevent the possible departure of Communists to the Soviet Union. They had escaped from the Syngrou prison and according to rumours, would attempt to leave secretly on board a Soviet steamer, which was to wait for them somewhere in the Saronic Gulf. As it turned out though, these rumours were unfounded.

Through its newspaper, *Rizospastis*, the Communist Party of Greece (KKE) criticised the Liberal party, which at the time was governing the country, not only for their policy towards Left-leaning citizens, but also for their inadequate social measures. During this period, the first 12 soup kitchens for the needy and unemployed were established, one of which was in Vouliagmeni. This kitchen served both local residents as well as those from Gouva and Neos Kosmos. However, as reported in *Rizospastis*, the numbers of portions available were less than the actual demand. In addition, it was claimed that the quality of the food was very poor and not suitable for the needs of the people at a time of severe economic crisis.

Holiday makers by the sea in Vouliagmeni, 1938

Παραθεριστές σε παραλία της Βουλιαγμένης, 1938

Cashiering of the convicted officers who took part in the 1st March 1935 coup

Καθαίρεση των καταδικασθέντων αξιωματικών που συμμετείχαν στο κίνημα της 1ης Μαρτίου 1935

The aftermath of political turmoil in Vari, Voula and Vouliagmeni

The result of this fragile political situation and economic stagnation had a decisive influence on the areas of Vari, Voula and Vouliagmeni. The least well-off residents tried to come together and improve their conditions through a trade union. At the same time, the Athenian Press was full of reports about unemployed people dying of starvation. Amongst the places where the first trade union protests were held, were Agios Ioannis in Vouliagmeni and the Asia Minor refugee settlement in Voula. In addition to the increasing criticism of the government during this period, there were accusations against the PIKPA camps in Vari.

At the same time, the administrative changes in the area continued. On March 17, 1934, President of Greece Alexandros Zaimis and the Minister of Home Affairs Ioannis Moutzouridis, signed the document, which removed Voula from the Community of Vari and recognised it as an autonomous entity. In effect, it was an act of dismantling the precursor of the current Municipality, a decision based on the diversity that characterised each of the three areas, as well as the differing pace of development in each.

The last Venizelos movement

At the same time, consecutive military movements solved the personal conflicts between their leaders, but not the problems faced by the less well-off citizens. The poor economic state of the country and the growing clouds of war which were gradually darkening the European skies left very little room for optimism amongst normal citizens. For this reason and despite the relief measures put in effect by successive governments during the 1930s, many dissenting voices expressed their dissatisfaction. These included the so-called "Anti-fascist Democratic Citizens", based in Agios Ioannis in Vouliagmeni, who created a Left-leaning committee. This committee declared, on July 14, 1935, the will of its members to fight against the restoration of the monarchy and the government of Georgios Kondylis. At the same time, they declared their support for a people's democracy in the Soviet model and called for the dissolution of Right-wing organisations and immediate elections based on proportional representation. They also called for the arrest of notable royalist leaders such as Ioannis Metaxas, as well as greater Press freedom. Similar committees were set up in various other parts of Greece.

Increasing local pressure for change

The situation in the area of Voula was desperate, so in mid-February 1936 a committee of residents led by the Communist MP Manolis Manoleas, presented to the Municipality of Athens and the Ministry of Wellfare, a memorandum in which were detailed several pressing matters. The last of these included the distribution of soup kitchens and benefits for the unemployed citizens of Voula, the reopening of the local clinic, free water supply and the immediate repair of roads. Both the Mayor of and the Minister of Welfare replied that they would try and find a solution to the issues raised, but at the same time highlighted the lack of available resources.

During March of the same year, several attempts were made by the authorities to demolish the shacks which had sprung up in the areas of Glyfada, Vari, Vouliagmeni and Varkiza. The move had the support of local communities, while several poor families found themselves homeless. In addition, on May 6 the workers in these areas, along with many of those from Elliniko, Komninoi and Kavouri took part in a protest in Glyfada. The unrest continued until the end of the month and led to the formation of a resistance committee by the owners of the restaurants and other entertainment facilities in the area. The main targets of the protests were the imposition of new taxes, demolition of the shacks, increases in tolls between Vouliagmeni and Athens-Piraeus, arbitrary police behaviour and the failure of the electricity company, Power, to provide uninterrupted supply. The formation of similar resistance committees, strikes and sit-ins by workers were widespread throughout Greece at the time.

The rise of Metaxas

All the while these events were occurring at the the local level, poor leadership by the government led to the rise of Ioannis Metaxas, a retired officer who had always maintained a close relationship with the Palace. Unfortunately, the lack of surviving written sources does not allow a detailed examination of how the unrest was quelled at the local level. In particular, how the regime of the 4th of August treated the resistance committee of Voula, Vouliagmeni and Varkiza, that had been formed in March 1934. However, it is evident that similar trade union activism elsewhere was banned, with several of their leaders either sent into exile or coerced into collaborating with the new regime.

In conclusion, the 1930s was a decade of extreme turbulence in Vari, Voula and Vouliagmeni, as well as the rest of Greece. This took the form of military movements, social conflict, continuous economic hardship and a changed political landscape, all within the context of rapidly evolving international conditions, which by the end of the decade had led to World War II. At the local level, this gave rise to increase trade unionism as well as administrative changes. The Communist Party of Greece had strong support in Agios Ioannis, as well as amongst the refugees in Voula, an association that contributed to the emergence of Resistance hubs during the German Occupation. In addition, Vari, which had been just established in 1929, was broken up, with the foundation of the autonomous Communities of Voula (1934), Vouliagmeni (1935), and Varkiza (1940). The 1940s were a period of even greater tension for the residents of these areas, leading to their iron-willed determination to survive and fight at both the local and national level.

Municipal elections and local leaders

According to various sources, calls for the independence of Vouliagmeni were initially voiced by Panagiotis Kontos, Takis Papavasileiou, Panagiotis Lechos, Giannis Megaris, Aristeidis Pappous and Nikos Boukouris. The call was subsequently supported by a cousin of Papavasileiou, Dimitris Petrakakos, who was a university professor and politician of the People's Party, along with Theodoros Tsakalotos, a director of the Ministry of Home Affairs, who also happened to be a regular holiday-maker in the area. This group, the members of which became strongly involved in the affairs of the Community, put forward their names as candidates in the forthcoming local elections. The latter took place in Vouliagmeni, in August of 1935, and led to the election of Panagiotis Kontos.

In Voula, the anti-Venizelos People's Party was strongly supported by older residents, as opposed to the refugees who almost exclusively favoured the candidates of the Liberal Party. As expected, the Community President appointed by the People's Party government, in 1934, was Georgios Roubesis, with Pavlos Antypas as vice-president and D. Skregkis and G. Vlachakis as council members. Two years later,

in 1936, the first community elections took place. The elected council members included G. Roubesis, P. Antypas, G. Dogkas, G. Vlachakis and D. Stregkis. The Community President G. Roubesis, was like many others in similar positions, a prosperous Athenian and member of one of the first development companies in the area. This situation remained unaltered throughout the 1930s.

In Vari, the gulf between the candidates of the anti-Venizelos People's Party and the Liberal Party of Venizelos was equally as wide. During the crucial national elections of 1935, which were marred by accusations regarding their validity, the party led by General Georgios Kondylis was elected, with Alexandros Persakis remaining as Community President, a prominent local personality who held the position for almost 14 years (1931-1937, 1938-1946).

The Greco-Italian War, the German invasion and the beginning of the Greek Resistance

The rejection of the Italian ultimatum by Metaxa on October 28, 1940 marked the beginning of the Greco-Italian War. Initially facing Mussolini and then Hitler, the Greek soldiers put up a valiant resistance but were forced to surrender in April 1941. With the Greek capital under foreign occupation, hubs of resistance sprang up all over the country. Italian and German sentries were positioned along the coastal road and the area between Glyfada and Voula. In 1942, the occupation forces commandeered the facilities of PIKPA, converting them into a military hospital. In addition, they destroyed the surrounding shacks and occupied several houses. These acts led many residents to join the Greek Resistance group EAM-ELAS (National Liberation Front-Greek People's Liberation Army).

The leading captain of Voula Resistance branch Thanos Chatzimitros, also known as the "Teacher". He was an actual teacher who had fought during the Greco-Italian War. Under his command, the members of the group supplied citizens with food, while at the same time carrying out raids, in order to gather weapons and equipment. Within the Asklepieio Hospital, several EAM hubs were formed, including patients, doctors and nursing staff. Chatzimitros himself had secret meetings with important local dignitaries in Voula who were supporting his branch of the resistance forces.

Resistance centered in Voula

Initially, in 1942 the local ELAS branch was involved in raids to gather weapons from the nearby German warehouses at the airport. But during the following year, local policing was intensified, leading to painful consequences for the Resistance fighters. The Germans arrested several EAM members who were subsequently tortured and/ or executed. To avoid these measures, members of the Resistance used as a refuge an isolated cave to the south of Mount Hymettus, from where they continued their activity. The cave housed the well-known "Mountain Platoon", which was funded largely by the staff of the Asklepieio Hospital.

The commandeering of the PIKPA facilities by the Germans in 1943 gained the attention of ELAS, resulting in several ambushes and an increase in raids to collect weapons and equipment. In addition, the Voula Resistance was responsible for the blowing up of a German aircraft at Tatoi. The capitulation of Italy in September 1943 provided the Resistance with an additional source of arms, although German retaliation was swift.

Possibly the most dramatic incident that occurred during the Occupation took place in August 1944, when German soldiers occupied the Asklepieio Hospital. They gathered the staff together and threatening them with execution, as possible supporters of EAM. To prevent this, Chatzimitros, father Kondaras and the Community President Staikos stood in front of the Germans and declared their willingness to be executed as responsible for the insubordination of their fellow residents. The Germans refused and were forced to vacate the building, just as a contingent of ELAS fighters were approach-

Group of youngsters in the Vouliagmeni central beach during the Occupation; notice the Germans' barbed-wire fence behind them (A. Kasidokosta collection)

Νεανική παρέα στην κεντρική παραλία της Βουλιαγμένης την περίοδο της Κατοχής. Πίσω τους διακρίνονται τα συρματοπλέγματα των Γερμανών (αρχείο Α. Κασιδόκωστα)

ing. A month later, the Voula branch of ELAS stormed the local police station, gathered arms and other equipment and destroyed all records.

The battle of Koropi and German retaliation

The final months of the Occupation were marked by German atrocities, as well as a continuing increase in the power of the Resistance. During the 8th and 9th of October 1944, a battle took place in Koropi, where ELAS was defeated. After this engagement, German trucks were seen driving through Voula, heading to Melas'. This concerned the EAM leadership, who alerted the local ELAS branch. Without delay, the Community President Staikos and father Kondaras, together with 80 residents, headed to Pigades, where they discovered 40 corpses. These probably belonged to collaborators of the Germans, e.g. interpreters, who had been executed by the Germans themselves, as they were aware of the atrocities committed and were therefore seen as a threat. Despite the efforts of father Kondaras, the Germans did not allow the bodies to be buried.

The liberation, Dekemvriana and the Treaty of Varkiza

Just three days after the end of the Koropi battle, on October 12, 1944, the German forces withdrew from Athens. For about a month and a half, the situation remained tense between the government and EAM. On December 1, 1944, the government demanded the dissolution of the Resistance forces, fearing that they would become a focus for opposition within the State. What followed were a series of battles, in which ELAS attempted to gain control of Athens, without success. These bloody encounters, known as "Dekemvriana", persisted for around 33 days until the 5th-6th of January 1945. Casualties amongst combatants on both sides, along with others caught up in the fighting, exceeded 17,000. Amongst other locations, ELAS managed to occupy the prison in Vouliagmeni for a short time, during which they executed several people.

Signing the Varkiza Treaty, 12/02/1945

Στιγμιότυπο από την υπογραφή της Συμφωνίας της Βάρκιζας, 12/02/1945

The defeat of EAM-ELAS during the Dekemvriana was followed by a final reconciliation attempt, with discussions held in the Municipality of Vari Voula Vouliagmeni. On the night of the 2nd of February 1945, several influential Greek politicians assembled in Varkiza in the luxurious mansion of Petros Kanellopoulos, son of the founder of the Greek cement company "Titan". Representatives of the opposing camps reached an agreement, which apart from some outstanding military issues, called for a referendum with international observers, to consider issues related to the Greek constitution. The agreement also included an amnesty for politically motivated offences that occurred after the 3rd of December 1944, and the lifting of martial law.

Post-war living conditions in Vari, Voula and Vouliagmeni

According to the 1940 census, there were 857 residents in the entire Community of Vari (477 males and 380 females), of which 288 resided in Agios Nikolaos, 100 in Varkiza and 469 in the settlement of Vari itself. These communities formed part of the Province of Attica, which had a total population of 81,185. In contrast, the Communities of Voula and Vouliagmeni fell within the regional administrative unit of Greater Athens, which had 481,225 residents. Voula had a population of 1,471 (715 males and 756 females), with 694 in Vouliagmeni (481 males and 213 females). These numbers indicate significant population growth, particularly in Voula, but also in the rest of the settlements. It is probably no coincidence that Voula was the hub of the Resistance, given the numbers of less well-off residents and refugees. The selection of Varkiza for the treaty signing is also easy to understand, given its secluded nature with just 100 residents and its proximity to Athens.

Being such small settlements, Vari, Voula and Vouliagmeni, along with Agios Nikolaos and Varkiza, were disproportionally affected by the tragedy of the civil war. From 1945 until 1946, the two opposing camps of Dekemvriana both adhered to the official ceasefire agreed at Varkiza, although, in reality, neither wanted to stick to the agreement. In this context, the police forced their way into the Asklepieio Hospital in April 1945, where they arrested patients and seized copies of the *Rizospastis* newspaper. Similar incidents took place in Vouliagmeni. The Left-leaning approach of the hospital's staff remained unchanged for a long time. In addition, the KKE criticised the presence of British soldiers at the children's

camps in Voula, as well as the poor conditions faced by young people throughout the country, resulting in malnutrition and death.

At the same time, the priority of the government was to solve a series of major problems. The four-year occupation by the axis forces left the country with several open wounds with regards to the population, along with the destruction of much of the already inadequate infrastructure. As was the case with many coastal areas in Greece, several German sea mines were located just off the Vari-Vouliagmeni coast. Despite all of these other pressing problems, Greece became a huge military camp, where violence was a daily reality for both sides of the political divide. In the prisons of Vouliagmeni for example, the conditions were considered particularly harsh.

The outbreak of the Civil War

Similar atrocities took place throughout the country, begun by both Right and Left extremists. The situation became really serious when the Communist Party decided not to take part in the parliamentary elections held on the 31st of March 1946. On the same day, armed Communists attacked the police station in Litochoro, Pieria. This was the act that sparked the infamous Civil War of the 1940s and was followed by three years of heart-breaking violence.

In August 1946, supporters of King George II from the Vari, Voula and Vouliagmeni area participated in a rally in the centre of Athens, congregating around the temple of Olympian Zeus. At the same time, numerous patients with tuberculosis were crammed into the Asklepieio Hospital, where the staff tried their best to treat them. According to the statistics of 1946, only 227 deaths occurred in the hospital, out of a total of 3,274 patients. But the state of the patients continued to deteriorate, due to malnutrition and the appalling living condition. There were even claims that the food served within the hospital was inadequate. But at the same time and close to the hospital, poor young working girls were still able to enjoy the fortnight-long camps at the working girl's club in Voula.

In October 1946, a policeman was shot dead in Voula, probably by armed Communists, an event resulting in several arrests, although this was never proven. At the same time, there were increasing reports in the press, alluding to intense communist activity on the outskirts of Athens, but this was never confirmed. But it would seem that the complaints of the residents of Varkiza a month later regarding the inadequate security of electrical supply were taken more seriously. The only ones who were happy at the time were the German prisoners of war in Vouliagmeni, whose living conditions were way above those of the unfortunate local population, while the British appear to have cared more for their entertainment.

In April 1947, the Commando Training Unit was founded in Vouliagmeni, which ran courses for the elite soldiers destined to take part in the Civil War. The first officers of the Mountain Raider Companies (LOK) had gained significant experience on the battlefields of World War II, and they selected the most promising recruits based on stringent criteria. Indeed, the skills of these men were proven to be exceptional and a monument to those that fell was erected in 1953 in Kavouri, Vouliagmeni.

However, arguing that the areas of Vari, Voula and Vouliagmeni were directly affected by the Civil War would be incorrect. It had been clear since 1947 that the Democratic Army of Greece, the force created by the Communist Party and which followed on from ELAS, could not defeat the far superior Greek Army. The battles had incredible ferocity but were geographically limited to the mountainous areas of Epirus and Macedonia. In Athens and its surroundings, the peace was rarely disrupted by occasional isolated attacks and of course, the frequent arrests of Communist sympathisers.

On September 3, 1947, there was a plane crash in Voula. The aircraft was owned by TAE and the accident resulted in the death of the first pilot Papaggelou, trainee captain Poggis and the deputy wing commander, Kapelias, as well as the injury of seven others. The Ministry of Aviation ordered an inquiry to exclude the possibility of sabotage. However, in the end, it turned out to be more likely the result of human error.

The final phases of the Civil War

In June 1948, as the Civil War was gradually ending, several senior officers and politicians visited the LOK training centre in Vouliagmeni and left satisfied with the skills and abilities of the trainees. Subsequently, in July 1948, the Glyfada police department achieved significant success in their operations against the Communists and with the help of informants were able to dismantle a large cell that was active between Kallithea and Vouliagmeni. The operation began at dawn on the 1st of July, when 40 police officers from Vari moved towards Mount Hymettus. The Communists took shelter in the hideouts that ELAS had used during the Occupation. There were over 49 arrests, with warrants issued for a further 20. Most of those arrested were members of OPLA (Organization for the Protection of People's Struggle), a militia created by EAM during the final years of the Occupation, which had carried out several executions of opponents.

During the same period, to boost the morale of the soldiers, the government undertook a series of initiatives. One of these was a motorized night parade of the wounded who were hospitalised in Voula, accompanied by the Hellenic Royal Navy band. Crowds watched on, cheering for the men of the Armed Forces. But unfortunately, the conflict still dragged on.

At the end of November 1948, three unknown assailants, probably supporters of the Communist Party, hijacked a car in central Athens and abandoned the driver close to Vouliagmeni, before proceeding towards the Hatzikostas prison. There, they threw a grenade into the coffee shop across the street, injuring five policemen and three civilians. In the face of such indiscriminate attacks, the authorities responded with even greater vigour. Towards the end of 1948, a former member of OPLA, Spyros Ksypolitos, also known as Ksynogalas, received six death sentences for the same event. Also sentenced were two the painter Vokorokos and chauffeur Kostopoulos, who received six life terms each, for their part in the executions that took place during Dekemvriana, in the Vouliagmeni prison. It is worth noting that such severe penalties were not only reserved for political prisoners. A few months later, a resident of Vouliagmeni who had killed his wife and his three-month-old child was also sentenced to death.

Several soldiers from Vari, Voula and Vouliagmeni participated in the civil war. This is indicated by, amongst other things, the handing out of food rations by the Friends Army Association. Families from both sides of the conflict received food parcels of pasta, sugar, rice, milk and oil, as well as clothing, from the Association. As was the case with members of the Democratic Army of Greece, men of the Greek Army often lived in poverty.

During the spring of 1949, another plan was implemented to solve the perpetual problem of water supply to Athens. The project to tap the water from Vari was once again in the spotlight, with a study carried out by Greek academics, including Mitropoulos and Trikalinos. However, the plan was never implemented.

At the beginning of 1949, civilians and wounded soldiers at the Asklepieio Hospital were visited by members of the Association of Greek Women Scientists, accompanied by a group of artists. The Press focused their attention once more on the soldiers of the Greek Army, who were applauded for their bravery. A few days later, on the occasion of the Easter celebration, the king visited the LOK training centre in Vouliagmeni and met its new commander, Colonel Papageorgakopoulos.

However, these visits failed to reduce the complaints being voiced by the residents of Vari, Voula and Vouliagmeni. According to a journalist from *Embros*, even the issuing of a simple certificate resulted in endless amounts of inconvenience for local residents. This was exacerbated by the poor condition of the transport infrastructure, often resulting in severe outbursts. A report detailing the complaints of the residents was sent by Community President to the Prefect of Attica. He promptly sent a letter to the newspaper, claiming that their previous report contained numerous errors and omissions. It seems that the problem was much more complex, as many of the various political parties wished to attract the votes of the residents.

With the country is still locked in the civil war, the authorities sought to ensure a better standard of living for the less well-off. To this end, 6,000 young people were able to spend a fortnight at the camps at Dionysos, Ekali, Kavouri and Voula. To improve the experience of these young holiday-makers, the Agios Georgios Volunteers for the Public Good, undertook the repair of the main road between Vari and Varkiza. In addition to normal visitors, Vouliagmeni also accommodated the French athletics team who had come to Greece to take part in international games.

The end of the bloody Civil War

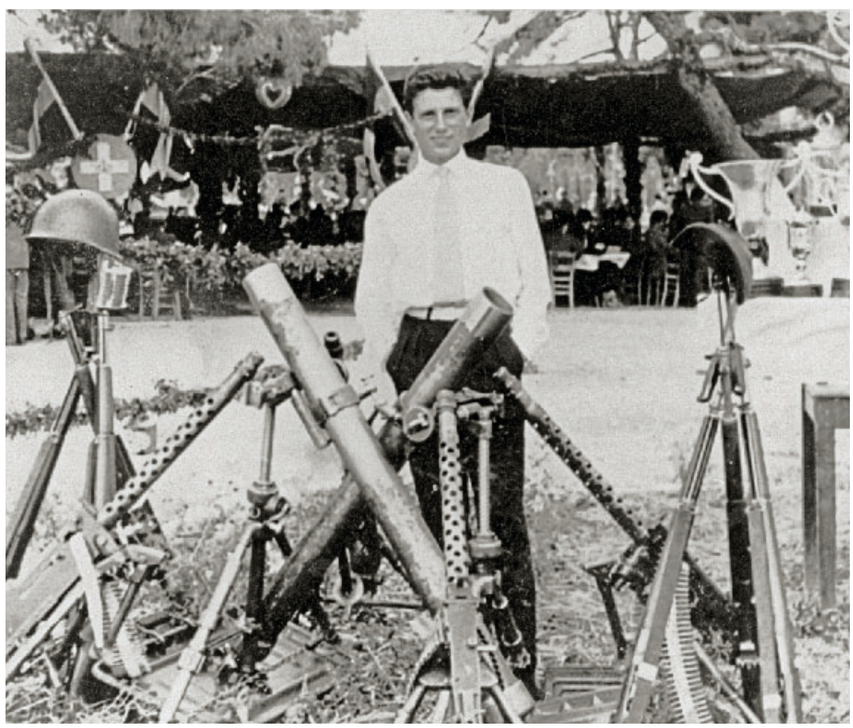
For the Greeks, the difficult 1940s ended with the cessation of the Civil War. On October 15, 1949, Radio Bucharest broadcast an address by the Provisional Democratic Government of the Communist Party of Greece, in which they indirectly declared their defeat. The conflict resulted in an official death toll of 30,000, although the actual numbers will never be known.

As far as Vari, Voula and Vouliagmeni are concerned, World War II, the Occupation, the Dekemvriana and the Civil War, deeply impacted the lives of the citizens in many ways. Several were killed, while many more were involved in the momentous uprising with the tragic consequences. The refugees who lived in Voula and had joined EAM in large numbers, after the Civil War had the misfortune of belonging to the defeated part. Being part of the least well-off section of society, they managed to survive, surmounting great difficulties and flourishing as a community. Local population bravely faced the challenges of the time and appeared prepared to take advantage of the economic development of the area during the following decades.

Local elections and personalities

During the German Occupation, elected elect-local officails were dismissed and replaced by Nazi collaborators. In Voula, for instance, G. Mountagias was installed as Community President, assisted by S. Bellos and G. Soumbelegos. These people were not local and therefore were less able to successfully carry out their duties. Soon after, they were replaced by G. Stylianopoulos and S. Bellos who, however, stepped down almost immediately. More important were the political acts, although informal, of those residents who were previously refugees and took part in the Resistance. In the 1945 elections, Konstantinos Voudouris, a prosperous resident of Voula, who happened to be a refugee as well as a popular local character, was elected Community President.

In Vouliagmeni, Takis Papavasileiou remained Community President from 1937 up until 1946, only to be replaced for short periods by Ioakeim Lagias (1945-1946), Giorgos Olymbitis (1946-1948) and Dimitrios Tzortzakis. In the same way as Papavasileiou, Alexandros Persakis dominated the political life of Vari from 1931 up until 1946, only briefly replaced by Ioannis Dimas (1937-1938). Persakis was succeeded by Dimitrios Baglatzis, who served two terms in 1946 and 1947, along with Sotirios Argyriou (1946-1947) and Efthimios Katsandris (1947-1951).

LOK celebration in the Unknown Soldier Monument (A. Kasidokosta collection)

Γιορτή των ΛΟΚ στο Μνημείο του Άγνωστου Στρατιώτη (αρχείο Α. Κασιδόκωστα)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ ΕΩΣ ΤΗ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗ

CHAPTER IV

FROM THE POST-WAR PERIOD TO METAPOLITEFSI

Άποψη της βόρειας πλευράς του Λαιμού (Κουτσογιάννης 1984, 106)

View of the northern side of Laimos (Κουτσογιάννης 1984, 106)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ ΕΩΣ ΤΗ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗ

Μανώλης Πέπονας

Αύξηση του πληθυσμού, στρατιωτικές ασκήσεις και πολιτικά πάθη

Με το τέλος του Εμφύλιου πολέμου η Ελλάδα εισήλθε σε μια νέα περίοδο, στην οποία συνυπήρξαν στιγμές επούλωσης, αλλά και επιδείνωσης των ανοιχτών πληγών της. Το αποτέλεσμα αυτής της πολυετούς πορείας, παρότι δεν πρέπει να θεωρείται προδιαγεγραμμένη, ήταν η επταετής δικτατορία των συνταγματαρχών, μια από τις πλέον σκοτεινές σελίδες της εγχώριας Ιστορίας.

Στο πλαίσιο της διαρκώς αυξομειούμενης πολιτικής πόλωσης, η περιοχή του σημερινού Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης αναπτύχθηκε σημαντικά, αποκτώντας σε μεγάλο βαθμό τη σημερινή δομή της. Κατ' αρχάς, τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο αυξήθηκε σημαντικά ο πληθυσμός ιδίως στις κοινότητες της Βάρης και της Βούλας. Στην τελευταία, η απογραφή του 1951 κατέγραψε 2.106 κατοίκους, 3.864 το 1961 και 5.575 το 1971. Στη Βάρη, οι 972 κάτοικοι του 1951 αυξήθηκαν σε 1.241 το 1961 και σε 2.108 το 1971. Όσον αφορά τη Βουλιαγμένη, ο πληθυσμός μειώθηκε, αφού από τους 1.647 κατοίκους του 1951 φτάσαμε στους 1.469 το 1971. Οι αριθμοί αυτοί καταδεικνύουν την οικιστική άνοδο, η οποία συνοδεύτηκε από τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου στην περιοχή.

Ωστόσο, τα σημάδια του Εμφύλιου πολέμου παρέμειναν για μεγάλο χρονικό διάστημα στον αττικό ορίζοντα. Χαρακτηριστικά, καθ' όλη τη δεκαετία του 1950 λάμβαναν χώρα συνδυασμένες ασκήσεις του Στρατού Ξηράς, της Βασιλικής Αεροπορίας και του Ναυτικού στην έκταση μεταξύ των υψωμάτων Σταυραετού, Κρεββατίου, Αγίου Νικολάου, Βάρης και Φρυζά· τα παρακολουθούσαν ανώτατα στελέχη των Ενόπλων Δυνάμεων, ενώ συμμετείχαν σε αυτά τα πλέον πρόσφατα αποκτήματα, όπως τα μεταγωγικά αεροσκάφη Dakota. Άκρως εντυπωσιακές ήταν για τους θεατές οι εικονικές αερομαχίες, οι οποίες περιγράφονταν γλαφυρά από τον Τύπο της εποχής. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο «κομμουνιστικός κίνδυνος» παρέμενε ένας από τους κύριους φόβους του ελληνικού κράτους για αρκετά χρόνια, παρά την ήττα του ΔΣΕ το 1949.

Το κλίμα εθνικής συμφιλίωσης που επιχείρησαν να καλλιεργήσουν οι δύο κυβερνήσεις του Πλαστήρα την περίοδο 1950-1952 εκδηλώθηκε με τη ματαίωση της εκτέλεσης αρκετών θανατικών ποινών. Παρότι, λόγω της κλονισμένης υγείας του, ο «Μαύρος Καβαλάρης» δεν κατάφερε να αποτρέψει την εκτέλεση ηγετικών στελεχών του ΚΚΕ, όπως ο Νίκος Μπελογιάννης, τα δικαστήρια εμφανίστηκαν επιεικέστερα έναντι απλών πρώην μαχητών του ΕΛΑΣ και του ΔΣΕ. Ο ΕΛΑΣίτης Ν. Πανταζής, για παράδειγμα, ο οποίος κατηγορούνταν για δύο φόνους στη Βούλα κατά τη διάρκεια των Δεκεμβριανών, αθωώθηκε με το σκεπτικό ότι εγκλημάτησε εν μέσω σύγχυσης. Βέβαια, ακόμη σημαντικότερο τεκμήριο ήταν η νομιμοφροσύνη του κατηγορουμένου, καθώς το 1948 σκότωσε τον αρχηγό ομάδας του ΔΣΕ και αυτομόλησε στους αντιπάλους του κρατώντας το κομμένο κεφάλι του. Μάλιστα, ο Πανταζής πολέμησε στον Γράμμο, όπου τραυματίστηκε.

Σούστα στην Άνω Βούλα, δεκαετία 1950

Carriage in Ano Voula, 1950s

Οι κατασκηνώσεις του ΠΙΚΠΑ, το ζήτημα της ύδρευσης και η προστασία των ακτών της περιοχής

Σε αυτή την ταραγμένη περίοδο, οι κατασκηνώσεις του ΠΙΚΠΑ στη Βούλα εξακολουθούσαν να δέχονται εκατοντάδες παιδιά από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα. Η ηλικία των νεαρών κατασκηνωτών κυμαινόταν από τα έξι έως τα 12 έτη, αρκετοί δε εξ αυτών είχαν νοσήσει από κάποια ασθένεια, συνήθως εξαιτίας των άσχημων συνθηκών διαβίωσής τους. Στη Βούλα, λοιπόν, γίνονταν προσπάθειες για τη σωστή διατροφή και την ιατροφαρμακευτική περίθαλψή τους. Ζωτικής σημασίας ήταν η ενίσχυση από ιδιώτες, λόγω της οικονομικής δυσπραγίας του κράτους.

Η ύδρευση παρέμενε ένα εκ των κύριων προβλημάτων. Τον Φεβρουάριο του 1951, ο Αλέξανδρος Ορφανίδης έγραφε από τη Ναύπακτο σε επιστολή του στην εφημερίδα *Εμπρός*:

«Ρίπτωμεν την ιδέαν ότι ολόκληρος η Αττική, και ιδία τμήμα προς Υμηττόν, Βάρη, Βάρκιζα και Βουλιαγμένη, γέμει υδάτων, και μάλιστα εις την επιπολήν του εδάφους. Έχω υπ' όψει ότι, ολίγον πέρα των καταστημάτων και εις απόστασιν 200 μέτρων της Βαρκίζης, ακούονται ευκρινώς πολυπληθείς ρόχθοι υδάτων χυνομένων προς την θάλασσαν, ως επίσης και ποταμόν εκβάλλοντα παραπλεύρως των λουτρών Βουλιαγμένης. Είναι, άραγε, πόσιμα ύδατα ταύτα και πώς δυνάμεθα να τα τιθασεύσωμεν, έστω και διά φρεάτων όπου και ν' αντλήσωμεν;» (*Εμπρός*, 11/02/1951, 4). Ωστόσο, το ζήτημα παρέμεινε δυσεπίλυτο.

Η εφημερίδα *Εμπρός*, βέβαια, δεν αναλωνόταν απλώς στη δημοσίευση άρθρων αναγνωστών της· τον επόμενο μήνα επέστησε την προσοχή των αρμοδίων στη Βουλιαγμένη, στο «διαμάντι εις την δαντέλαν της Αττικής ακτής», όπως ανέφερε σχετικά, διότι υπήρχε ο φόβος ότι οι κρατικές παρεμβάσεις στη δόμηση θα διετάρασσαν το φυσικό τοπίο, καταστρέφοντας την παραλιακή περιοχή.

Ναυτικά δυστυχήματα

Λίγο πιο μακριά, μεταξύ της Βάρης και της Αναβύσσου, τον Μάρτιο του 1951 βυθίστηκε το πετρελαιοκίνητο αλιευτικό «Μαρία», με το πλήρωμά του ευτυχώς να διασώζεται.

Στις βουλευτικές εκλογές του ίδιου έτους, οι ψηφοφόροι της περιοχής επέλεξαν τον Ελληνικό Συναγερμό του Αλέξανδρου Παπάγου. Προτού αποχωρήσει από την εξουσία, ο Πλαστή-

ρας γνωστοποίησε την πρόθεση της χώρας να στείλει στρατεύματα στον Πόλεμο της Κορέας. Έτσι, το καλοκαίρι του 1951, ο πρόεδρος του δημοτικού συμβουλίου της Αθήνας, Κωνσταντίνος Νικολόπουλος, μετέβη στη Βουλιαγμένη για να εμψυχώσει τους αξιωματικούς και τους οπλίτες που επρόκειτο να αναχωρήσουν για την ασιατική χώρα.

Στις 6 Οκτωβρίου 1951, στη Βάρη, ναυάγησε το επιβατικό ατμόπλοιο «Αδρίας», το οποίο προσάραξε στη βραχονησίδα Φαλκονέρα εν μέσω δυσμενών καιρικών συνθηκών. Λαμβάνοντας το σχετικό σήμα του καπετάνιου του πλοίου, ο σταθμός της Βάρης ενημέρωσε άμεσα τα πλεούμενα στην περιοχή. Οι Έλληνες ναυτικοί κινήθηκαν ταχύτατα, ωστόσο ένας άνθρωπος πνίγηκε. Δυστυχώς, το 1966, στην ίδια περιοχή, 273 επιβάτες έχασαν τη ζωή τους.

Καθημερινά προβλήματα της περιοχής

Τον Αύγουστο του 1952, οι κάτοικοι της Βούλας διαμαρτυρήθηκαν, καθώς ένας φυματιολόγος ξεκίνησε να χτίζει παράνομα αυθαίρετο τριώροφο σανατόριο στην κεντρική οδό Φαλήρου - Βουλιαγμένης. Το οικοδόμημα θα δέσμευε 14 οικοδομικά τετράγωνα, προκαλώντας την αντίδραση των ντόπιων.

Πάντως, η ευρύτερη περιοχή συνέχιζε να συγκεντρώνει πλήθη παραθεριστών. Τις δυσκολίες της διαδρομής περιέγραψε γνωστός δημοσιογράφος της εφημερίδας *Εμπρός*:

«Στην αφετηρία των λεωφορείων Βουλιαγμένης περίμενα... μόνον ένα τέταρτο της ώρας κάτω από τον καυτερόν ήλιο. Είχα την τύχη να βρω θέση και την ατυχία να καθήσω στην πλευρά που την έβλεπε ο ήλιος. Κατά τη διάρκεια του ταξιδίου έκαμα... το πρώτο λουτρό ζέστης. Κολυμπούσα μέσα στον ιδρώτα μου και η φλογισμένη λαμαρίνα του λεωφορείου λίγο έλειψε να βάλη... φωτιά στον παναμά. Δεν πολυσκοτίσθηκα, όμως. Στη Βουλιαγμένη θα εύρισκα όση δροσιά ήθελα...

»Κατέβηκα στο τέρμα. Προχώρησα λίγο προς την λίμνη και έβγαλα το μουσκεμένο από τον ιδρώτα... δροσερό πουκαμισάκι μου. Το έστυψα και δροσίστηκε το έδαφος από ιδρώτα. Έτσι, απεφάσισα αμέσως να βουτήξω στη δροσερή θάλασσα» (*Εμπρός*, 19/08/1952, 1).

Φυσικά, ο κόσμος που συνέρρεε στην περιοχή αποτελούσε εύκολο στόχο για κάθε είδους εγκληματίες, οι οποίοι προσπαθούσαν να κλέ-

Εκδρομείς στον τερματικό σταθμό του λεωφορείου στη λίμνη Βουλιαγμένης (αρχείο Α. Κασιδόκωστα)

Day-trippers in front of the terminal coach station in Lake Vouliagmeni (A. Kasidokosta collection)

Στιγμιότυπο από σχολική γιορτή στη Βάρη (αρχείο Χρ. Γούλα)

Snapshot from a school play in Vari (Chr. Goulas collection)

Μαθητές του Δημοτικού Σχολείου - Εκκλησιαστικού Ορφανοτροφείου παρελαύνουν για την επέτειο της 25ης Μαρτίου στην οδό Λητούς, 1955 (αρχείο Α. Κασιδόκωστα)

Students of the Church Orphanage Primary School march for the 25 March Anniversary along Litous Street, 1955 (A. Kasidokosta collection)

Μέλη του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού κατά τη διάρκεια εράνου (αρχείο Α. Κασιδόκωστα)

Members of the Greek Red Cross during a fundraiser (A. Kasidokosta collection)

Το φύλλο της εφημερίδας *Ελευθερία* της 3ης Σεπτεμβρίου 1953 σχετικά με την υπόθεση του «δράκου της Βουλιαγμένης»

Front page of *Eleftheria* (03/09/1953) featuring an article on the capture of the Vouliagmeni serial killer

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Η Ελλάς είναι δημοκρατική

ΚΑΘΕ ΧΘΕΣ ΚΑΙ ΚΑΛΥΤΕΡΟΝ

ΚΑΙ ΝΕΑ ΑΥΞΗΣΙΣ ΤΟΥ ΤΙΜΑΡΙΘΜΟΥ

ΜΕΤΡΑ ΕΝΩΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΚΛΟΓΩΝ ΕΝ ΓΕΡΜΑΝΙΑ

ΑΝΑΚΑΛΥΦΘΕΙΣ ΑΠΟ ΤΑ ΑΠΟΤΥΠΩΜΑΤΑ ΤΟΥ

Ο ΔΟΛΟΦΟΝΟΣ ΤΟΥ ΚΑΒΟΥΡΙΟΥ ΣΥΝΕΛΗΦΘΗ ΚΑΙ ΩΜΟΛΟΓΗΣΕ

ΚΥΠΡΙΑΚΟΝ ΚΑΙ ΥΨΗΛΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ

ΕΓΙΝΕ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ ΧΘΕΣ ΕΙΣ ΤΟ ΜΙΚΡΟ ΚΑΒΟΥΡΙ

Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΠΩ ΑΝΑΤΟΛΗΝ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

ΜΙΑ ΦΩΝΗ

Η κεντρική πλατεία της Άνω Βούλας, δεκαετία 1950

The central square of Ano Voula in the 1950s

ψουν τους παραθεριστές, συχνά χρησιμοποιώντας πιστόλια και περίστροφα. Οι καταστηματάρχες, λοιπόν, ζητούσαν από την κυβέρνηση την εντονότερη παρουσία της αστυνομίας.

Το 1953, η κοινή γνώμη συγκλονίστηκε από την υπόθεση του «δράκου της Βουλιαγμένης», ο οποίος τελικά συνελήφθη, κρίθηκε ένοχος για τον φόνο ενός άνδρα στο Καβούρι και εκτελέστηκε το επόμενο έτος.

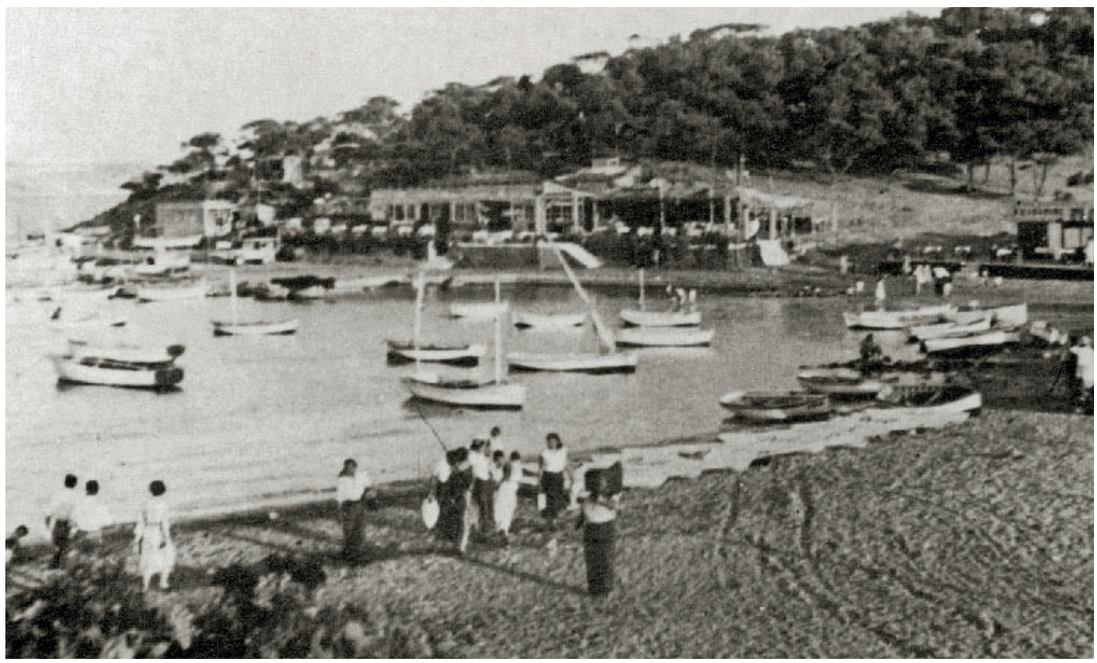
Όμως, το σημαντικότερο γεγονός του 1953 ήταν οι καταστροφικοί σεισμοί στα Επτάνησα, οι οποίοι προκάλεσαν τον θάνατο 455 ατόμων και την ισοπέδωση πόλεων όπως το Αργοστόλι, το Ληξούρι και η Ζάκυνθος. Η μεγαλύτερη δόνηση σημειώθηκε το πρωί της 12ης Αυγούστου στην Κεφαλλονιά, με μέγεθος 7,2 βαθμών της κλίμακας Ρίχτερ. Οι ισχυροί μετασεισμοί και οι μεγάλες πυρκαγιές, που κατέκαιαν τη Ζάκυνθο επί αρκετές ημέρες, έδωσαν τη χαριστική βολή. Συνδράμοντας τους σεισμοπλήκτους, η κυβέρνηση Παπάγου διέταξε πλοία του Βασιλικού Ναυτικού να προσεγγίσουν την Κεφαλλονιά και να μεταφέρουν κατοίκους στην ηπειρωτική Ελλάδα. Έτσι, περίπου 1.200 παιδιά εγκαταστάθηκαν στις κατασκηνώσεις του ΠΙΚΠΑ στη Βούλα, μέχρι να βρεθεί λύση για την ασφαλή επιστροφή τους στις κατεστραμμένες ιδιαίτερες πατρίδες τους.

Τουριστική ανάπτυξη

Έως το τέλος της δεκαετίας του 1950, τις τοπικές κοινωνίες συνετάρασσαν σποραδικά περιστατικά, όπως ο τραυματισμός τριών σμηνιτών σε τροχαίο ατύχημα στη Βούλα, τον Μάρτιο του 1957, ο πνιγμός δύο ατόμων στη Βουλιαγμένη και τη Βούλα το καλοκαίρι, καθώς και η απόπειρα αυτοκτονίας μιας απογοητευμένης 27χρονης καλλιτέχνιδας στη Βούλα, τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους.

Την περίοδο αυτή, το κράτος ανέλαβε την υλοποίηση φιλόδοξων τουριστικών έργων στη Βουλιαγμένη. Είναι χαρακτηριστικό ότι στην περιοχή κυκλοφορούσαν καθημερινά περί τα 1.200 αυτοκίνητα, ενώ τις Κυριακές ξεπερνούσαν τα 5.000. Σε αυτό πιθανότατα συνετέλεσε η ολοκλήρωση της κατασκευής της λεωφόρου Βουλιαγμένης στη δεκαετία του 1950.

Πάντως, η ανάπτυξη δεν συνδυαζόταν με την απαραίτητη φροντίδα για τα μνημεία του πολιτισμού. Ο Τύπος κατήγγελλε συχνά την εγκατάλειψη των αρχαιολογικών χώρων, όπως ο ναός του Απόλλωνα Ζωστήρα, που είχε ανακαλυφθεί στον «Αστέρα» στα μέσα της δεκαετίας του 1920. Μάλιστα, οι εν λόγω αναφορές καταγράφονταν ακόμη και στην αιγυπτιώτικη εφημερίδα *Ταχυδρόμος*. Ωστόσο, ο συντάκτης της Π. Παλαι-

Οι εγκαταστάσεις του NOB και τα παρακείμενα εξοχικά κέντρα (Κουτσογιάννης 1984, 111)

The Vouliagmeni Nautical Club facilities and the nearby restaurants (Κουτσογιάννης 1984, 111)

ολόγος είχε αποκομίσει θετική εντύπωση για τη Βουλιαγμένη, κάτι που φαίνεται σε άρθρο του τον Ιούλιο του 1960. Σε αυτό γίνεται λόγος για τις εξαιρετικές τιμές, οι οποίες καθιστούσαν προσιτά στον λαό είδη πολυτελείας, τις σύγχρονες κατασκευές των δωματίων των ξενοδοχείων, καθώς και τους εξαιρετικά δομημένους ειδικούς χώρους στάθμευσης. Παρότι εμφανίζεται ιδιαίτερα οξύς στην πλειονότητα των άρθρων του, στη συγκεκριμένη περίπτωση ο Παλαιολόγος επαινεί την παραλία της Βουλιαγμένης, χαρακτηρίζοντάς την ανώτερη από πολλές άλλες ευρωπαϊκές.

Η παραλία του Μεγάλου Καβουρίου (Κουτσογιάννης 1984, 139)

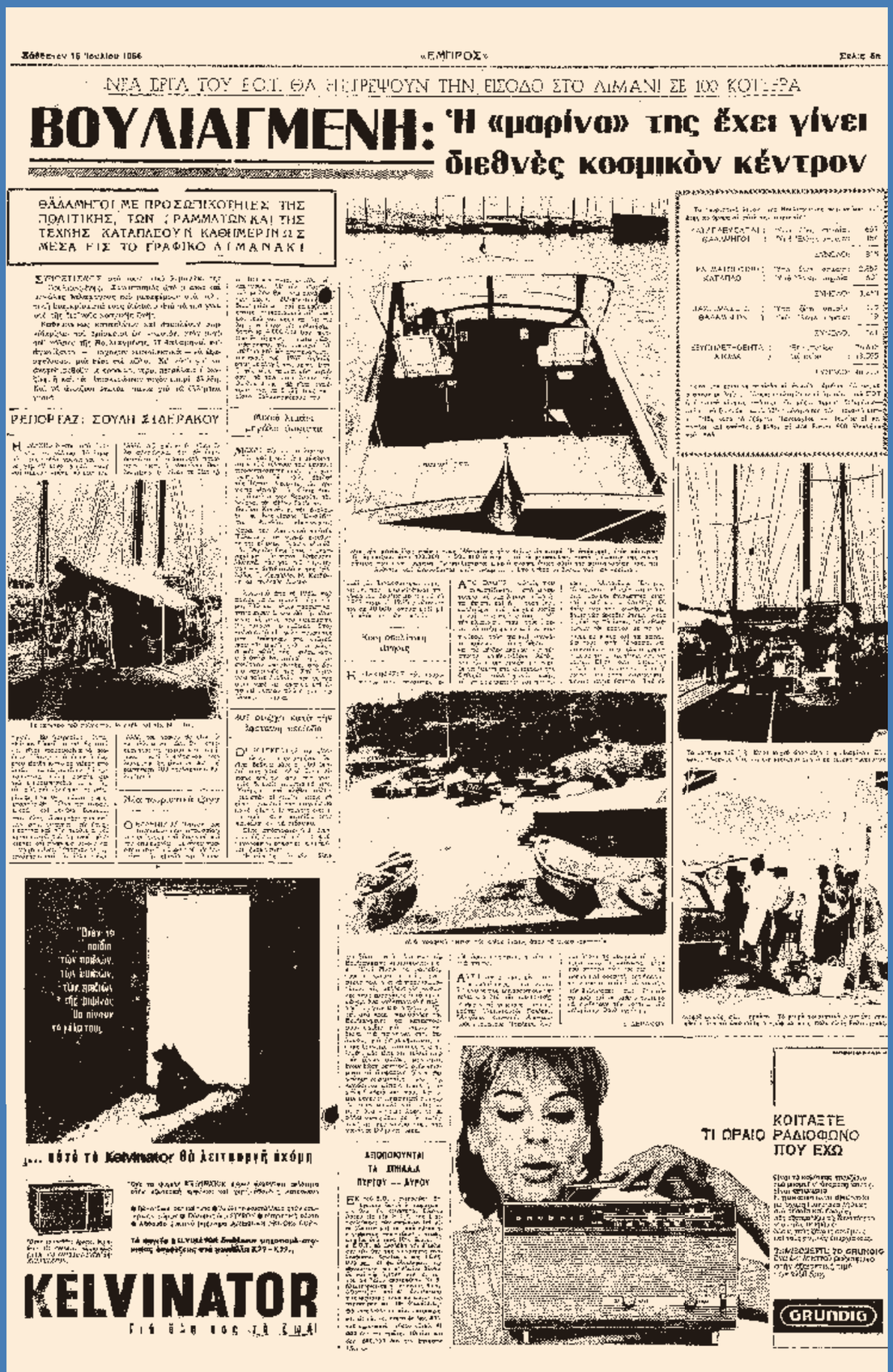
The Megalo Kavouri beach (Κουτσογιάννης 1984, 139)

Το ελληνικό κράτος αποφάσισε εκείνη την περίοδο να εκτελέσει έργα στην περιοχή για να διευκολύνει την προσάραξη θαλαμηγών, καθότι ο συνωστισμός τους ήταν μεγάλος. Τα μικρά πλοία αναψυχής συχνά μετέφεραν πρόσωπα της διεθνούς κοσμικής ζωής, προσέγγιζαν δε τη μαρίνα για να ανεφοδιαστούν με τρόφιμα, νερό και καύσιμα, προτού κατευθυνθούν στα νησιά του Αιγαίου. Μάλιστα, ορισμένες θαλαμηγοί διαχείμαζαν στη Βουλιαγμένη, αποφέροντας σημαντικά έσοδα στην περιοχή. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι η συντριπτική πλειονότητά τους έφερε ξένη σημαία: π.χ., την περίοδο 1961-1965, μόλις 601 από τους συνολικά 3.453 κατάπλους αφορούσαν ελληνικά πλωτά.

«Αστέρας» Βουλιαγμένης

Στο πλαίσιο της τουριστικής ανάπτυξης που χαρακτήρισε εν πολλοίς τη μεταπολεμική περίοδο πρέπει να ενταχθεί η δημιουργία της τουριστικής και ξενοδοχειακής εταιρείας «Αστήρ» από την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, το 1954, με στόχο την αξιοποίηση της παράκτιας ζώνης του Σαρωνικού. Τέσσερα χρόνια αργότερα, μετά την έγκριση σχετικού διατάγματος από επιτροπή της Βουλής, ανατέθηκε στους αρχιτέκτονες Εμμανουήλ Βουρέκα, Περικλή Σακελλάριο, Προκόπη

ΝΕΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΕΟΤ ΘΑ ΔΙΕΥΡΥΝΟΥΝ ΤΗΝ ΕΙΣΟΔΟ ΣΤΟ ΛΙΜΑΝΙ ΣΕ 100 ΚΟΥΠΕΣ

ΒΟΥΛΙΑΓΜΕΝΗ: Η «μαρίνα» της έχει γίνει διεθνές κοσμικόν κέντρον

ΘΑΛΑΜΗΓΟΙ ΜΕ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ, ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΤΑΠΛΕΟΥΝ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΩΣ ΜΕΣΑ ΕΙΣ ΤΟ ΓΡΑΦΙΚΟ ΛΙΜΑΝΑΚΙ

ΡΕΠΟΡΤΑΖ: ΣΟΥΛΗ ΣΙΔΕΡΑΚΟΥ

Άρθρο της εφημερίδας *Εμπρός* της 16ης Ιουλίου 1966 που αναφέρεται στη μαρίνα της Βουλιαγμένης και στα έργα του ΕΟΤ

Article in *Embros* (16/07/1966) on the Vouliagmeni marina and the Greek National Tourism Organisation works

Απόψεις της παραλίας και των εγκαταστάσεων του «Αστέρα» (αρχείο «Αστέρα Βουλιαγμένης», προσφορά του φωτογραφικού αρχείου του Μουσείου Μπενάκη)

Views of the beach and buildings of Astir (Vouliagmeni Astir Archive, by kind courtesy of the Benaki Museum Archive)

Βασιλειάδη και Κωνσταντίνο Δεκαβάλλα η εκπόνηση σχεδίου ανάδειξης και αξιοποίησης της Βουλιαγμένης. Έτσι, σχεδιάστηκε κτιριακό συγκρότημα πλήρως ενταγμένο στο φυσικό τοπίο της χερσονήσου του Λαιμού. Περιελάμβανε υποδομές για 3.000 επισκέπτες, πολυτελείς καμπάνες και ξενοδοχείο 150 δωματίων. Επιπλέον, η παρακείμενη ακτή, μήκους 300 μέτρων, θα μετατρεπόταν σε παραλία για λουομένους.

Το έργο υλοποιήθηκε από τον αρχιτέκτονα Κώστα Βουτσινά. Τον Αύγουστο του 1960 εγκαινιάστηκαν, παρουσία του πρωθυπουργού Κωνσταντίνου Καραμανλή, οι λουτρικές εγκαταστάσεις, ενώ την επόμενη χρονιά λειτούργησαν οι πρώτες 76 καμπάνες, καθώς και το πρώτο εστιατόριο. Το 1966 ιδρύθηκε η σχολή θαλάσσιου σκι υπό τη διεύθυνση του Γρηγόρη Κασιδόκωστα, μετέπειτα δημάρχου Βουλιαγμένης. Τα επόμενα χρόνια εγκαινιάστηκαν τα ξενοδοχεία «Αρίων» (1967), «Ναυσικά» (1979) και «Αφροδίτη» (1984).

Το ειδυλλιακό τοπίο του Λαιμού, η μικρή απόστασή του από το κέντρο της Αθήνας και από το αεροδρόμιο του Ελληνικού, αλλά και οι υψηλού επιπέδου υπηρεσίες έκαναν το ξενοδοχειακό συγκρότημα «Αστήρ Παλάς» εξαιρετικά δημοφιλή παραθεριστικό προορισμό μεταξύ Ελλήνων και ξένων εφοπλιστών, βιομηχάνων, βασιλέων, πολιτικών και καλλιτεχνών. Οι εγκαταστάσεις του φιλοξένησαν σημαντικά πρόσωπα της διεθνούς πολιτικής σκηνής, όπως οι πρόεδροι των ΗΠΑ Τζίμι Κάρτερ, Ρίτσαρντ Νίξον και Μπαράκ Ομπάμα, καθώς και οι Βαλερί Ζισκάρ ντ' Εστέν, Ζακ Σιράκ, Ζακ Ντελόρ, Χέλμουτ Κολ, Μάργκαρετ Θάτσερ, Τόνι Μπλερ, Γιόσιπ Μπροζ (Τίτο), Μπόρις Γιέλτσιν, Μιχαήλ Γκορμπατσόφ, Ντανιέλ Ορτέγκα, Νέλσον Μαντέλα, Γιασέρ Αραφάτ, Μουαμάρ Καντάφι, Τουργκούτ Οζάλ, Ρόμπερτ Κένεντι κ.ά. Επίσης, στον «Αστέρα» σύχναζαν ο Κωνσταντίνος Καραμανλής, ο Ανδρέας Παπανδρέου, ο Γεώργιος Ράλλης, ο Ευάγγελος Αβέρωφ, ο Ξενοφών Ζολώτας, καθώς και οι Αριστοτέλης Ωνάσης και Γιάννης Λάτσης. Από το διεθνές καλλιτεχνικό στερέωμα, άπειρα είναι τα αστέρια που έχουν διαμείνει στον «Αστέρα». Χαρακτηριστικά αναφέρουμε τους Φρανκ Σινάτρα, Άντονι Κουίν, Ρούντολφ Νουρέγιεφ, Τζον Γουέιν, Μπριζίτ Μπαρντό, Τέλη Σαβάλα, Πολ Νιούμαν, Τζόαν Κόλινς, Ιζαμπέλα Ροσελίνι, Κορίνα Τσοπέη, Μπιτλς, καθώς και τους Μελίνα Μερκούρη, Αλίκη Βουγιουκλάκη, Λάμπρο Κωνσταντάρα, Τόλη Βοσκόπουλο, Ντίνο Ηλιόπουλο κ.ά.

Η πορεία προς τη δικτατορία των συνταγματαρχών

Τον Ιούλιο του 1961, η τοπική κοινωνία συγκλονίστηκε από την αυτοκτονία ενός 32χρονου αναπήρου, ο οποίος, οδηγώντας μονοθέσιο αυτοκίνητο, έπεσε στη θάλασσα κατευθυνόμενος από τη Βάρκιζα στη Βουλιαγμένη. Παρότι αρχικά έγινε λόγος για ατύχημα, σύντομα οι αστυνομικοί κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι επρόκειτο για αυτοχειρία. Αφορμή ήταν πιθανότατα ο διαπληκτισμός του με φιλικό πρόσωπο, ο οποίος επιβάρυνε έτι περαιτέρω την ήδη κλονισμένη ψυχολογική κατάστασή του. Έναν μήνα αργότερα, στη Βουλιαγμένη καταγράφηκε ακόμη ένας πνιγμός λουομένου, αυτή τη φορά μιας γυναίκας 36 ετών.

Η περιοχή βίωνε την κατακόρυφη αύξηση του βιοτικού επιπέδου της, καθώς οι ελληνικές κυβερνήσεις είχαν ηγέτες ικανούς και συνήθως μετριοπαθείς πολιτικούς, όπως οι Γεώργιος Παπανδρέου, Νικόλαος Πλαστήρας, Θεμιστοκλής Σοφούλης, Κωνσταντίνος Τσαλδάρης, Παναγιώτης Κανελλόπουλος, Σοφοκλής Βενιζέλος, Αλέξανδρος Παπάγος και Κωνσταντίνος Καραμανλής. Την ίδια στιγμή, παρότι η Αριστερά συνέχιζε να υφίσταται περιορισμούς, που άγγιζαν τα όρια της τρομοκρατίας σε βάρος της, ελάχιστα περιστατικά προδίκαζαν τα τραγικά χρόνια της επταετίας 1967-1974. Η εκτέλεση του Νίκου Μπελογιάννη και των συντρόφων του το 1952, καθώς και του στελέχους του ΚΚΕ Νίκου Πλουμπίδη το 1954, αλλά και η δολοφονία του βουλευτή της ΕΔΑ Γρηγόρη Λαμπράκη στη Θεσσαλονίκη το 1963 θα μπορούσαν να θεωρηθούν περισσότερο δείγματα του φανατισμού στοιχείων της ελληνικής κοινωνίας παρά ενδείξεις νέας ολίσθησης προς τα δεινά της δεκαετίας του 1940. Οπωσδήποτε, τα πολιτικά πάθη δεν είχαν εκλείψει· οπαδοί του ΚΚΕ παρέμεναν έγκλειστοι στις φυλακές ή εκτοπίζονταν, ενώ παρακρατικοί πυρήνες εξακολουθούσαν να δρουν ανενόχλητοι. Ωστόσο, η δικτατορία των συνταγματαρχών δεν πρέπει να θεωρηθεί φυσική απόληξη των μετεμφυλιακών εντάσεων.

Τα ξημερώματα της 21ης Απριλίου 1967, τα τεθωρακισμένα, υπό την τριανδρία του ταξίαρχου Στυλιανού Παττακού, του συνταγματάρχη Γεώργιου Παπαδόπουλου και του συνταγματάρχη Νικόλαου Μακαρέζου, κατέλαβαν κεντρικά σημεία της πρωτεύουσας. Αρκετοί ανώτατοι αξιωματικοί και πολιτικοί βρέθηκαν σε σύγχυση απέναντι στη νέα κατάσταση. Ο βασιλιάς Κωνσταντίνος Β΄ δέχθηκε να συνεργαστεί με τη χούντα, παρά τις διαφωνίες του. Την ημέρα εκδήλωσης του κινήματος, με το διάταγμα υπ' αριθμόν 280, κήρυξε τη χώρα σε κατάσταση πολιορκίας, αναστέλλοντας συγκεκριμένα άρθρα του Συντάγματος και δίνοντας εκτεταμένες αρμοδιότητες στα στρατοδικεία. Με αυτόν τον τρόπο, το δημοκρατικό πολίτευμα πρακτικά έπαψε να υφίσταται. Τελικά, τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους, ο μονάρχης επιχείρησε ένα κακοσχεδιασμένο αντικίνημα, δίχως όμως περιθώρια επιτυχίας.

Σημαντικά γεγονότα στην περιοχή κατά τη διάρκεια της «μαύρης» επταετίας (1967-1974)

Η διακυβέρνηση της Ελλάδας από τη χούντα μόνο επιτυχημένη δεν μπορεί να χαρακτηριστεί. Οι δικτάτορες και οι υποστηρικτές τους διαβιούσαν πολυτελώς, κάτι που θεσμοθετήθηκε με ειδικά νομοθετήματα: π.χ., ήδη από το 1967, οι μισθοί του πρωθυπουργού και των υπουργών σχεδόν διπλασιάστηκαν, ενώ το 1970 παραχωρήθηκαν κατοικίες σε αξιωματικούς που είχαν συμμετάσχει στο πραξικόπημα της 21ης Απριλίου. Την ίδια στιγμή, η οικονομία υπέφερε, με μοναδικούς ωφελημένους τους εργολάβους που διατηρούσαν σχέσεις με το καθεστώς. Παράλληλα, χιλιάδες Έλληνες αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν και πολλοί άλλοι βασανίζονταν για τις πολιτικές ιδέες τους. Μάλιστα, από τους κατασταλτικούς μηχανισμούς της δικτατορίας δεν γλίτωσαν ούτε δεξιοί αξιωματικοί, όπως ο Τάσος Μήνης και ο Σπύρος Μουστακλής. Η πλήρης ανελευθερία και τα σκάνδαλα υπήρξαν τα χαρακτηριστικά της δικτατορίας των συνταγματαρχών.

Στη διάρκεια της επταετίας, η περιοχή Βάρης, Βούλας, Βουλιαγμένης βίωσε συνταρακτικά γεγονότα. Το σημαντικότερο εξ αυτών ήταν η πτώση επιβατικού αεροσκάφους της Ολυμπιακής Αεροπορίας, τον Οκτώβριο του 1972, στον θαλάσσιο χώρο ανοιχτά της Βάρης. Το αεροπλάνο εκτελούσε το δρομολόγιο Κέρκυρα - Αθήνα, με 53 επιβάτες. Συνολικά, 37 άνθρωποι σκοτώθηκαν στο δυστύχημα από πνιγμό και όχι από την πρόσκρουση στο έδαφος. Ένας επιβάτης, ο Μιχάλης Κανταρτζόπουλος, ανέφερε τα εξής:

«Ξαφνικά, έβλεπα από το παράθυρο τα φώτα της Βούλας ψηλότερα από το αεροπλάνο. Αυτό με έκανε να ανησυχώ. Την ίδια περίπου στιγμή ακούστηκε ένας τρομερός κρότος και αμέσως έσβησαν τα φώτα. Έλυσα τη ζώνη ασφαλείας και προχώρησα προς τα εμπρός. Καθόμουν στη 14η σειρά. Τότε αντιλήφθηκα μια μεγάλη τρύπα στην άτρακτο που έμπαζε νερά.

»Αμέσως γύρισα προς την αριστερή πόρτα της ουράς, όπου αρκετοί επιβάτες και μια αεροσυνοδός έβγαιναν. Σε λίγο βρέθηκα στη θάλασσα. Ήταν καμιά δεκαριά εκεί γύρω. Αρχίσαμε να κολυμπάμε, τα κύματα ήταν μεγάλα, έβρεχε, η κηροζίνη είχε χυθεί στη θάλασσα. Όλα αυτά έκαναν δύσκολο το κολύμπι. Δεν μπορούσαμε να αναπνεύσουμε».

Ο πιλότος Πάτροκλος Θωμαδάκης οδηγήθηκε σε δίκη το 1974 με τις εξής κατηγορίες: δεν ζήτησε μετεωρολογικό δελτίο, παρεξέκλινε από την ενδεδειγμένη πορεία, ρύθμισε εσφαλμένα τη βαρομετρική πίεση στα όργανα ελέγχου, δεν προέβη εγκαίρως στην έναρξη διαδικασίας καθόδου, δεν προέβη έγκαιρα στην έναρξη αναγκαστικής προσγείωσης, δεν ενημέρωσε έγκαιρα τους επιβάτες για τον διαφαινόμενο κίνδυνο κ.ά. Τελικά αθωώθηκε, καθώς το δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η πτώση δεν οφειλόταν σε λάθος χειρισμούς εκ μέρους του.

Τον Οκτώβριο του 1971, η Αγγλίδα δημοσιογράφος Αν Ντόροθι Τσάπμαν βρέθηκε δολοφονημένη στο Καβούρι. Ο φερόμενος ως δράστης συνελήφθη γρήγορα, καταδικάστηκε βάσει μάλλον ανεπαρκών στοιχείων και παρέμεινε επί 12 χρόνια στη φυλακή, δηλώνοντας αθώος. Κατά καιρούς διατυπώθηκαν διάφορες εκδοχές για τα κίνητρα και την ταυτότητα του δολοφόνου, σύμφωνα με τις οποίες η χούντα και ξένες μυστικές υπηρεσίες εμπλέκονταν ποικιλοτρόπως στην υπόθεση.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Η ΠΡΩΤΗ ΠΡΩΪΝΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΤΕΤΑΡΤΗ

Η ΜΑΥΡΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΠΟΥ ΣΒΗΣΕ ΤΟ ΒΑΥΣΤΗΡΙΟ

Βρέθηκε τὸ "μαῦρο κουτί»

Αναλήσθη ἡ ἔρευνος καὶ ἐρευνολήφθη εἰς ἔβαθη τῆς Βούλας

ΚΟΜΜΕΝΗ ΣΤΑ ΔΥΟ

36 πτώματα έχουν ανασυρθή

ΗΡΩΙΚΗ ΘΥΣΙΑ ΤΟΥ ΣΥΓΚΥΒΕΡΝΗΤΟΥ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΕΥΣΙΝ ΕΙΣ ΤΟ ΒΙΕΤΝΑΜ

Ακαμπτος ὁ Τιέου παρά τάς πιέσεις

Ο ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΑΠΟΦΕΥΓΕΙ ΟΙΑΝΔΗΠΟΤΕ ΠΡΟΒΛΕΨΙΝ ΕΠΙ ΤΩΝ ΔΙΑΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ

ΣΚΥΛΟΣ ΠΥΡΟΒΟΛΗΣΕ ΚΥΝΗΓΟ!

Το πρωτοσέλιδο της εφημερίδας *Μακεδονία* της 25ης Οκτωβρίου 1972 σχετικά με την πτώση του επιβατικού αεροσκάφους της Ολυμπιακής

The front page of *Macedonia* (25/10/1972), featuring an article on an Olympic Airlines passenger airplane crash

Απονομή αριστείων σε μαθητές της Βουλιαγμένης από τον πρόεδρο της κοινότητας Πάνο Αδαμόπουλο (αρχείο Α. Κασιδόκωστα)

Award ceremony for Vouliagmeni students, presented by the Community President Panos Adamopoulos (A. Kasidokosta collection)

Ένα άλλο σημαντικό γεγονός έλαβε χώρα τον Ιούλιο του 1973, όταν δύο Δανοί ιστιοπλόοι βρέθηκαν στη θάλασσα της Βούλας έχοντας χάσει τον έλεγχο του σκάφους τους λόγω των ισχυρών ανέμων. Ευτυχώς, στην περιοχή βρισκόταν ο Ηλίας Χατζηπαυλής, ο οποίος έσπευσε να τους συνδράμει· αφού αρχικά βοήθησε τον έναν εκ των δύο ναυαγών να ανέβει στο δικό του σκάφος, έπεσε στη θάλασσα για να βγάλει τον δεύτερο. Στην περιοχή κινήθηκαν τρία ταχύπλοα, που τελικά έσωσαν τους αθλητές. Το 1972, στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Μονάχου, ο Χατζηπαυλής είχε κερδίσει το ασημένιο μετάλλιο στην κατηγορία Φιν, ενώ το 1974 ήταν 3ος στο Ευρωπαϊκό Πρωτάθλημα, όπως και στο Παγκόσμιο Πρωτάθλημα του 1981.

Με Βασιλικό Διάταγμα της 11ης Σεπτεμβρίου 1968 (ΦΕΚ Α΄ 231/28-9-1968), η Βάρκιζα μετονομάστηκε, επί το ελληνικότερο, σε Αλίανθο. Ωστόσο, το νέο τοπωνύμιο δεν επικράτησε στην καθομιλουμένη, ενώ με το Προεδρικό Διάταγμα της 6ης Ιανουαρίου 1984 (ΦΕΚ Α΄ 7/24-1-1984) η περιοχή ανέκτησε επισήμως την παλιά ονομασία της.

Η «μακρά νύχτα» της χούντας ολοκληρώθηκε το καλοκαίρι του 1974, έπειτα από το πραξικόπημα στην Κύπρο και την τουρκική εισβολή τον Ιούλιο. Στις 24 Ιουλίου, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής επέστρεψε στην Αθήνα από το Παρίσι, αναλαμβάνοντας το δύσκολο έργο του εκδημοκρατισμού της χώρας. Σύντομα, οι ηγετικές φυσιογνωμίες του πραξικοπήματος της 21ης Απριλίου οδηγήθηκαν στη φυλακή και μια νέα εποχή για τη χώρα άρχισε. Σε αυτήν, οι κοινότητες Βάρης, Βούλας και Βουλιαγμένης επρόκειτο να συνενωθούν σε έναν ενιαίο δήμο και να ακμάσουν.

Οι κοινοτικοί άρχοντες της περιόδου 1950-1974

Την περίοδο 1950-1974 παρατηρείται συνεχής εναλλαγή προσώπων στη διοίκηση των κοινοτήτων Βάρης, Βούλας και Βουλιαγμένης. Στη Βάρη, ο Ευθύμιος Κατσανδρής (1947-1951, 1952-1954) και ο Γεώργιος Πάσχος (1955-1964) άφησαν το στίγμα τους, ενώ για μικρά χρονικά διαστήματα θήτευσαν ως κοινοτάρχες ο Αναστάσιος Νάσσος (1951-1952) και ο Φίλιππος Μπαγλατζής (1952). Το 1970, επί δικτατορίας, ο Σπυρίδων Παπασπύρου (1970-1974) διαδέχθηκε τον εκλεγμένο το 1964 Νικόλαο Μαρωτή. Μετά την επάνοδο στη δημοκρατική ομαλότητα, τη θέση του Παπασπύρου ανέλαβε για λίγο ο γραμματέας Ιωάννης Γκίκας (1974) και ακολούθως, ως υπηρεσιακός, ο διευθυντής του Δημοτικού Σχολείου Βούλας Ηλίας Αγγελόπουλος (1974-1975), ο οποίος επελέγη από την κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας λόγω του κύρους του.

Άποψη των εγκαταστάσεων του ΝΟΒ (Κουτσογιάννης 1984, 113)

View of the Vouliagmeni Nautical Club facilities (Κουτσογιάννης 1984, 113)

Στη Βουλιαγμένη, κοινοτάρχες διετέλεσαν ο Γεώργιος Ολυμπίτης (1951-1954), ο Διονύσης Φουρναράκης (1954-1955), ο Πάνος Αδαμόπουλος (1955-1956, 1964-1973), ο Λάμπρος Λαμπρόπουλος (1956-1960), ο Δαμιανός Χαραλαμπίδης (1961-1964) και ο Χρήστος Παναγιωτίδης (1973-1974). Η πλέον σημαντική ήταν η περίπου δεκαετής θητεία του Πάνου Αδαμόπουλου, γιατρού με αξιομνημόνευτη κοινωνική δράση.

Τέλος, στη Βούλα, ο εκπρόσωπος των προσφύγων Κωνσταντίνος Βουδούρης παρέμεινε στην ηγεσία της κοινότητας έως το 1964. Τον διαδέχθηκε ο Παναγιώτης Τζάιδας, ο οποίος όμως παύθηκε από τη χούντα το 1967. Στη θέση του, το δικτατορικό καθεστώς διόρισε κοινοτάρχες τους Κ. Πλαπούτα (1967-1969), Χ. Σταματογιάννη (1969), Κ. Γιαννικουρή, Β. Ζαγοριανάκο (1970-1971) και Δ. Αποστολόπουλο (1971-1974).

Αθλητικοί όμιλοι και σύλλογοι

Στην περιοχή της Βάρης, της Βούλας και της Βουλιαγμένης λειτουργούν ιστορικοί αθλητικοί σύλλογοι. Την περίοδο 1950-1974 πρωταγωνίστησαν οι κάτωθι:

Ναυτικός Όμιλος Βουλιαγμένης

Ιδρύθηκε το 1937 από μια παρέα φίλων των θαλάσσιων αθλημάτων. Το ίδιο έτος συγκροτήθηκε το πρώτο διοικητικό συμβούλιο υπό τον Εμμανουήλ Πέππα. Το καλοκαίρι του 1939, ο ΝΟΒ διοργάνωσε κολυμβητικούς αγώνες, όμως η έκρηξη του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου τον ανάγκασε να αναστείλει τη λειτουργία του. Πάντως, η διοίκησή του προσέφερε 100.000 δραχμές για τον αγώνα του έθνους, λαμβάνοντας ευχαριστήρια επιστολή από τον Μεταξά.

Μετά το 1946, ο όμιλος ανασυστάθηκε και απέκτησε τον δικό του χώρο, όπου δημιούργησε τις πρώτες εγκαταστάσεις του. Υπό τον νέο πρόεδρο Αθανάσιο Διακάκη καινοτόμησε, π.χ. φέρνοντας στην Ελλάδα το θαλάσσιο σκι, στο οποίο οι αθλητές του ΝΟΒ διέπρεπαν από τις αρχές της δεκαετίας του 1960 σε διεθνείς διοργανώσεις. Μάλιστα, το 1963, ο Γιάννης Θωμάς κατέκτησε το χρυσό μετάλλιο στους Παγκόσμιους Αγώνες Θαλάσσιου Σκι στη Γαλλία. Σταδιακά καλλιεργήθηκαν από τον όμιλο η υδατοσφαίριση και η ιστιοπλοΐα, αθλήματα που επρόκειτο να φέρουν λαμπρές επιτυχίες.

Τη δεκαετία του 1980, αθλητές του ΝΟΒ απέκτησαν διεθνή φήμη. Ο πολίστας Γιάννης Γιαννουρής κλήθηκε στην Εθνική Ανδρών για τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Μόσχας μαζί με τον Γιώργο Μαυρωτά, ο οποίος είχε 25ετή παρουσία στον Ναυτικό Όμιλο Βουλιαγμένης και ήταν μέλος της Εθνικής ομάδας στους πέντε Ολυμπιακούς από το 1984 έως το 2000.

Ο ναός του Αγίου Ιωάννη, δεκαετία 1950 (αρχείο Γ. Σταμπέλου)

The church of Saint John in the 1950s (G. Stambelos collection)

Το 1991, οι ομάδες υδατοσφαίρισης ανδρών και γυναικών του ΝΟΒ κατέκτησαν τα πρώτα πανελλήνια πρωταθλήματά τους, με τη γυναικεία ομάδα να επαναλαμβάνει την επιτυχία της το 1993 και το 1994. Στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1996, εκτός του Μαυρωτά, συμμετείχαν οι πολίστες του ομίλου Τεό Λοράντος, Γιώργος Αφρουδάκης και Γιώργος Ψύχος, ενώ ο ιστιοπλόος Νίκος Κακλαμανάκης κατέκτησε το χρυσό μετάλλιο. Το 1997, η ανδρική ομάδα πόλο του ΝΟΒ κέρδισε ταυτόχρονα το πρωτάθλημα Ελλάδας και το Κύπελλο Ευρώπης, κάτι που επανέλαβε η ομάδα γυναικών το 2003. Στους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας (2004), οι πολίστριες Γιούλη Λαρά, Αντιγόνη Ρουμπέση, Ανθή Μυλωνάκη, Εύη Μωραϊτίδου και Άντυ Μελιδώνη συμμετείχαν στην Εθνική ομάδα που κατέκτησε το αργυρό μετάλλιο.

Γυμναστικός Σύλλογος Άρης Βούλας
Ιδρύθηκε το 1952 και είναι από τους παλαιότερους αθλητικούς συλλόγους της περιοχής. Αρχικά, διέθετε μόνο ποδοσφαιρική ομάδα, η οποία έχει αρκετές επιτυχίες στο παλμαρέ της, κυρίως στα τοπικά πρωταθλήματα της Αθήνας. Το 1977 δημιουργήθηκε το τμήμα επιτραπέζιας αντισφαίρισης, στο οποίο ο Άρης μεγαλουργεί μέχρι σήμερα. Συγκεκριμένα, το 1986 κατέκτησε το ομαδικό Πανελλήνιο Πρωτάθλημα Νεανίδων, ενώ οι ανδρικές και οι γυναικείες ομάδες του συμμετείχαν αρκετές φορές στα ευρωπαϊκά πρωταθλήματα. Τις σεζόν 2006-2007 και 2007-2008, η γυναικεία ομάδα αντισφαίρισης ήταν φιναλίστ του Κυπέλλου Ελλάδας, ενώ το 2006-2007 η ανδρική έφτασε στον ημιτελικό, παρότι αγωνιζόταν στη δεύτερη κατηγορία (Α2).

Ναυτικός Αθλητικός Όμιλος Βούλας
Ο ΝΑΟΒ ιδρύθηκε το ίδιο έτος με τον Άρη Βούλας (1952), αποτελώντας προϊόν του μόχθου των κατοίκων της Άνω Βούλας, οι οποίοι κατασκεύασαν τον πρώτο λιμενίσκο στην τοποθεσία Κόκκινος Βράχος. Δραστηριοποιείται στην ιστιοπλοΐα τριγώνου, στην ιστιοπλοΐα ανοιχτής θαλάσσης, στην υποβρύχια αλιεία και σε αυτήν της επιφάνειας. Έχει αναδείξει αθλητές όπως οι Α. Θεοδωράκης, Ζ. Μαλατέστας, Φ. Λαζάρου κ.ά.

Ναοί

Την περίοδο 1950-1974, εντός των ορίων του σημερινού Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης ιδρύθηκαν οι κάτωθι ναοί:

Εισόδια Θεοτόκου, Βάρη
Ο παλαιός ναός κατασκευάστηκε πιθανότατα πριν από το 1830, οπότε αρχίζουν οι ιστορικές

αναφορές σε αυτόν. Ο νέος χτίστηκε την περίοδο 1950-1956 και τα εγκαίνιά του έγιναν το 1969 από τον επίσκοπο Ευρίπου Βασίλειο. Παρεκκλήσιά του είναι οι μικροί ναοί Εισοδίων Θεοτόκου, Αγίου Γεωργίου (μέσα στη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων), Ζωοδόχου Πηγής (στο Παιδικό Χωριό SOS) και το κοιμητήριο των Αγίων Πάντων.

Κοίμηση Θεοτόκου, Βάρκιζα
Ιδρύθηκε το 1963 με απόφαση του τότε Αρχιεπισκόπου Αθηνών Χρυσοστόμου, στη θέση παλαιότερου μικρού ναού που είχαν δημιουργήσει οι ντόπιοι ψαράδες. Το 1963 ξεκίνησαν οι πρώτες κατασκευαστικές εργασίες υπό την ευθύνη του πρώτου εφημερίου, π. Βασίλειου Μιχαλόπουλου, με δαπάνη της οικογένειας του Δημήτριου Δελή. Οι σχετικές εργασίες ολοκληρώθηκαν το 1969. Πέντε χρόνια αργότερα, με απόφαση του Αρχιεπισκόπου Αθηνών Σεραφείμ, ο ναός υπήχθη στη Μητρόπολη Νέας Σμύρνης, ενώ το 2002 στη Μητρόπολη Γλυφάδας. Στον υπόγειο χώρο του βρίσκεται το παρεκκλήσι του Αγίου Δημητρίου, όπου υπάρχουν οι τάφοι των κτητόρων.

Κοίμηση Θεοτόκου, Βούλα
Στη διάρκεια του Μεσοπολέμου, ο ναός λειτουργούσε ως παράγκα, όμως με το πέρασμα του χρόνου απέκτησε τη σημερινή μορφή του. Εκεί στεγάζονται προσωρινά τα γραφεία και η βιβλιοθήκη της Μητρόπολης Γλυφάδας. Παρεκκλήσιά του είναι οι ναοί Αγίου Παντελεήμονος και Αγίου Στυλιανού.

Άγιος Ιωάννης, Βούλα
Ο πρώτος μικρός ναός οικοδομήθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1950, με πρωτοβουλία του Συλλόγου Αποκαταστάσεως Ακτημόνων Κρωπίας, και λειτούργησε στα τέλη Αυγούστου του 1956. Στη δεκαετία του 1970, η εκκλησία επεκτάθηκε δύο φορές, ενώ δέχεται έως τις μέρες μας σημαντικές δωρεές από πιστούς. Στα παρεκκλήσιά του συγκαταλέγεται ο ναός της Αγίας Παρασκευής και ο ιδιωτικός ναός του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου.

Παρεκκλήσιο Αγίου Γεωργίου, Καβούρι
Οικοδομήθηκε το 1950 σε έκταση της τότε κοινότητας Βουλιαγμένης. Για περίπου 15 χρόνια εξυπηρετούσε τις ανάγκες των καταδρομέων που στρατοπέδευαν εκεί. Το 1965 αποφασίστηκε από τις στρατιωτικές Αρχές η παράδοση του ναού στην κοινότητα, με κατοίκους της να υποβάλλουν άμεσα αίτηση στην Αρχιεπισκοπή Αθηνών για τη σύσταση ενορίας. Το αίτημα έγινε δεκτό το επόμενο έτος από το Μητροπολιτικό Συμβούλιο. Στη δεκαετία του 1970 έλαβαν χώρα εργασίες επέκτασης και εξωραϊσμού.

Ο ναός της Κοίμησης της Θεοτόκου, δεκαετία 1970

The Dormition church in Voula during the 1970s

CHAPTER IV

FROM THE POST-WAR PERIOD TO METAPOLITEFSI

Manolis Peponas

Population growth, military exercises and political passions

With the end of the Civil War, Greece entered a new period in which the healing of the wounds of the past was interwoven with their further deterioration. During this period the population increased significantly in Vari and Voula. In the census of 1971, there were 5,575 inhabitants in the area as a whole. In Vari, from just 972 residents in 1951, the number had increased to 2,108 in 1971. Conversely, the numbers in Vouliagmeni declined, with 1,647 inhabitants in 1951, falling to 1,469 in 1971. Overall though, these numbers point to a significant rise in population which was accompanied by improved living standards.

However, the scars of the Civil War remained for a long time in Attica. Throughout the 1950s, and in readiness for any possible resurgence of the Communists, joint exercises took place between the Army, Hellenic Royal Air Force and Hellenic Royal Navy, in the areas between the hills of Stavraetos, Krevvati, Agios Nikolaos, Vari and Friza. These exercises were attended by high ranking members of armed forces, with new purchases including transport planes such as the Dakota.

The camps of PIKPA

During this troubled period, the PIKPA camps in Voula continued to accept hundreds of children from less well-off families. They ranged from 6 to 12 years-of-age and some had suffered diseases. In the camps, an immense effort was being made to improve the nutrition and health of those in their care. The success of this effort was largely down to a small number of specific individuals, given the dire economic condition of the state.

Incidents at sea

In March 1951 between Vari and Anavysos, a diesel fishing boat sunk, with the crew thankfully rescued. In the parliamentary elections of the same year, the voters of the area elected Prime Minister Alexandros Papagos, leader of the Greek Rally Party. Shortly earlier, the previous Prime Minister Nikolaos Plastiras announced his intention to commit troops to the ongoing war in Korea. So, during the summer of 1951 the leader of the Council Committee in Athens, Konstantinos Nikolopoulos, went to Vouliagmeni to encourage the officers and soldiers who were about to depart.

On the October 6, 1951, naval wireless operators in Vari intercepted signals regarding a serious incident that was only narrowly avoided. The passenger steamer ADRIAS had in adverse weather conditions, run aground on the rocky islet of Falkonera. On receiving the message from the captain, the station in Vari immediately alerted other ships, which sped to the area and averted a disaster, with the loss of just one life.

Daily problems in the area

The surrounding area continued to attract holiday-makers, although at the same time there was

an increase in crime. The decline in the reputation of the area was not helped when, in 1953, an attempted burglary in Kavouri resulted in the death of a man. Facing this situation, shop owners asked the government to provide for a greater police presence in the area.

The most important event of 1953 was the devastating earthquake that struck the Ionian islands, causing the deaths of 455 people and levelling the towns of Argostoli and Lixouri on Kephalonia, as well as the town of Zakynthos. From these islands, 1,200 children were sent to the PIKPA camps in Voula, until a solution was found for their safe return home.

Growth in tourism

The following years until the end of the 1950s passed without serious incidents in the area. The state implemented several ambitious projects in Vouliagmeni to enhance tourism, which was growing rapidly. The significance of choosing the area for tourit development is indicated by the fact that although there were about 1,200 cars on the streets on weekdays, there were over 5,000 on Sundays. The completion of Vouliagmeni Avenue during the 1950s further contributed to this increase in traffic.

But this development came at a price in terms of the care of cultural monuments. The Press often reported on the neglect of archaeological sites such as the temple of Apollo Zoster that had been discovered in the mid-1920s. Reports regarding the neglect of monuments were even found in *Tachydromos*, a Greek newspaper circulating in in Egypt.

The Greek State also embarked on a series of projects to enhance the facilities for boating, after overcrowding amongst leisure boats was found to be a serious problem. Very often, well-known personalities of the international jet set visited the marina in Vouliagmeni to obtain food, water and fuel, before setting off to the Aegean islands. Some of these vessels were also over-wintered in Vouliagmeni, generating significant income for the area. The majority of these leisure boats sailed under foreign flags. During 1961-1965, only 601 vessels out of a total of 3,453 were Greek registered.

Astir Palace

The tourism and hotel company "Astir" was founded by the National Bank of Greece in 1954, the aim being to contribute to the development of the coastal zone of the Saronic Gulf. The project formed part of the flourishing tourism sector which characterised the post-war period in Greece.

Four years later and after the approval by a parliamentary committee of the relevant decree, the architects Emmanouil Vourekas, Periklis Sakellarios, Prokopis Vasileiadis and Konstantinos Dekavallas were commissioned to prepare a project for the promotion and valorisation

Cover of *Astir Magazine*, 1967 (Vouliagmeni Astir Archive, by kind courtesy of the Benaki Museum Archive)

Εξώφυλλο του *Astir Magazine*, 1967 (αρχείο «Αστέρα» Βουλιαγμένης, προσφορά του φωτογραφικού αρχείου του Μουσείου Μπενάκη)

Panoramic view of Astir, Vouliagmeni (Vouliagmeni Astir Archive, by kind courtesy of the Benaki Museum Archive)

Πανοραμική άποψη του «Αστέρα» (αρχείο «Αστέρα» Βουλιαγμένης, προσφορά του φωτογραφικού αρχείου του Μουσείου Μπενάκη)

The Astir beach (Vouliagmeni Astir Archive, by kind courtesy of the Benaki Museum Archive)

Η παραλία του «Αστέρα» (αρχείο «Αστέρα» Βουλιαγμένης, προσφορά του φωτογραφικού αρχείου του Μουσείου Μπενάκη)

of Vouliagmeni. This led to planning a building complex on the Laimos promontory, which was fully integrated within the natural environment of the area. The facilities were able to cater for 3,000 people and also included luxurious private bungalows and a hotel of 150 rooms. Part of the plans also included the modelling of the nearby beach.

The project was managed by the architect Kostas Voutsinas and in August 1960 in the presence of the then Prime Minister Konstantinos Karamanlis, the bathing facilities were inaugurated. During the following year, the first 76 bungalows and the restaurant were opened to the public. In 1966, the first water skiing school directed by Grigorios Kasidokostas, who was later elected Mayor of Vouliagmeni, operated. During the subsequent years, the hotels "Arion" (1967), "Nafsika" (1979) and "Afroditi" (1984) were inaugurated.

Due to the charming landscape of the Laimos Promontory, its close proximity to Athens and the international airport in Elliniko, along with the luxurious services offered, the complex became known as "Astir Palace". It was a holiday destination popular amongst Greek and foreign ship owners, industrialists, royalty, politicians and film stars. Many Greek politicians and international world leaders have used the facilities of the complex, including Presidents of the United States Richard Nixon, Jimmy Carter and Barack Obama, as well as Valéry Giscard d'Estaing, Jacques Chirac, Jacques Delors, Helmut Kohl, Margaret Thatcher, Tony Blair, Josip Broz Tito, Boris Neil, Boris Yeltsin, Mikhail Gorbachev, Daniel Ortega, Nelson Mandela, Yasser Arafat, Muammar Gaddafi, Turgut Ozal, Robert Kennedy and others. Greek politicians who frequented the hotel included Andreas Papandreou, Georgios Rallis, Evangelos Averof and Ksenophon Zolotas, along with the Greek tycoons Aristotelis Onasis and Giannis Latsis. International performers and celebrities who stayed at Astir included Frank Sinatra, Anthony Quinn, Rudolf Nureyev, John Wayne, Brigitte Bardot, Teli Savalas, Paul Newman, Joan Collins, Isabella Rossellini, Corina Chopei and the Beatles, whereas the Greek included Aliki Vougiouklaki, Lambros Konstantaras, Tolis Voskopoulos and Ntinos Iliopoulos.

The junta period

In July 1961, local society was shocked by the supposed suicide of a 32-year-old who had limited mobility. As he drove from Varkiza to Vouliagmeni, his single-seater vehicle left the road and crashed into the sea. While initially it was thought to have been an accident, the police soon concluded that it was suicide. It was believed that the trigger was probably an altercation between him and a friend, which negatively impacted his already fragile psychological state. A month later, a 36-year-old woman was drowned in Vouliagmeni.

These episodes shocked local society, who had gradually begun to enjoy their increasing living standards and the calmer politics of the time. However, this all ended abruptly with the coup d'état of the 21st of April 1967. During the bleak seven-year period from 1967–1974, Vari, Voula and Vouliagmeni experienced a series of intensely shocking events; the most important was the crash in October 1972 of an Olympic Airlines passenger plane into the sea near Vari. The aircraft

The kiosk with the ladle, also known as "Koutalas" in the Pigadakia area in Voula, 1960s

Το περίπτερο με την κουτάλα, γνωστό ως «Κουτάλας», στην περιοχή Πηγαδάκια Βούλας, δεκαετία 1960

The water ski academy in the small port of Agios Panteleimonas (Κουτσογιάννης 1984, 88)

Η σχολή σκι στο λιμανάκι του Αγίου Παντελεήμονα (Κουτσογιάννης 1984, 88)

had flown from Corfu and was carrying 53 people. Of the 37 who died, all were drowned rather than having been killed during the impact. As is usually the case, the cause of the accident was initially attributed to an error by the pilot, Patroklos Thomadakis, although he was later cleared of responsibility by the courts.

In October 1971, the British journalist Anne Dorothy Chapman was found murdered in Kavouri. The alleged killer was soon arrested, convicted on the basis of rather inadequate evidence and remained in prison for twelve years, declaring his innocence. The various hypotheses that have been put forward with regards to the actual killer's identity and motives associate this enigmatic case with the Greek junta and foreign secret services.

Another important event, although this time with a happy end, took place in July 1973, when two Danish sailors were rescued from the sea off Voula, after having been washed overboard during a storm. Fortunately for the pair, in the area was the famous sailor, Ilias Chatzipavlis, who rushed to assist them. After initially helping one of the two survivors to climb onto his vessel, he jumped into the sea again to help the second. Along with Chatzipavlis, three speedboats were also involved, finally rescuing the two foreign sailors.

Last but not least, it should be mentioned that, by a royal decree issued in September 1968, Varkiza was given the more Greek-like name "Alianthos". However, the new name was not at all popular and 16 years later following the issue of a presidential decree, the area regained its former name.

Junta ended during the summer of 1974. But it was preceded by the unfortunate handling of a series of events, most importantly the invasion of Cyprus by Turkish forces. On July 24, Konstantinos Karamanlis returned to Athens in order to undertake the difficult task of re-establishing democracy in the country. The leaders of the 21st of April regime were imprisoned and a new era for the country began. In this new era, the Communities of Vari, Voula and Vouliagmeni were to be merged in a single Municipality and to achieve levels of prosperity never before witnessed.

Municipal leaders during 1950-1974

During 1950-1974, there were continuing changes in the leadership of the Vari, Voula and Vouliagmeni Communities. In Vari, Efthymios Katsandris (1947-1951, 1952-1954) and Georgios Paschos (1955-1964) remained Presidents for many

years, with very short terms by Anastasios Nassos (1951-1952) and Filippos Baglatzis (1952). In 1970, during military regime of the Colonels, Spyridon Papaspyrou (1970-1974) replaced Nikolaos Marotis as Community President, the latter legally elected to the position during the 1964 elections. When democracy was restored in 1974, Papaspyrou was replaced for a short period by Ioannis Gikas (1974), Secretary of the Community, who was then succeeded by Ilias Angelopoulos (1974-1975), the headmaster of the primary school in Voula. He was nominated as the acting Community President by the transitional government of Konstatinos Karamanlis, based on the respect gained for his work in the local community and as school headmaster.

In Vouliagmeni, Community Presidents included Georgios Olympitis (1951-1954), Dionysios Fournarakis (1954-1955), Panos Adamopoulos (1955-1956, 1964-1973), Lambros Lambropoulos (1956-1960), Damianos Charalampidis (1961-1964) and Christos Panagiotidis (1973-1974). Medical doctor Panos Adamopoulos served for almost ten years and made a significant impact in the Community.

In Voula, Konstantinos Voudouris served as Community President until 1964 and was highly supportive of the refugee community. He was succeeded by Panagiotis Tzaidas who was forced to step down by the junta in 1967. During this period, Community President included K. Plapoutas (1967-1969), Ch. Stamatogiannis (1969), K. Giannikouris, V. Zagorianakos (1970-1971) and D. Apostolopoulos (1971-1974).

Sports clubs and societies

In Vari, Voula and Vouliagmeni, many older sports clubs remained in operation. Amongst those that played a significant role were the Nautical Club of Vouliagmeni, founded in 1937, as well as the Sports Club "Aris" and the Nautical Sport Club, both founded in Voula during 1952.

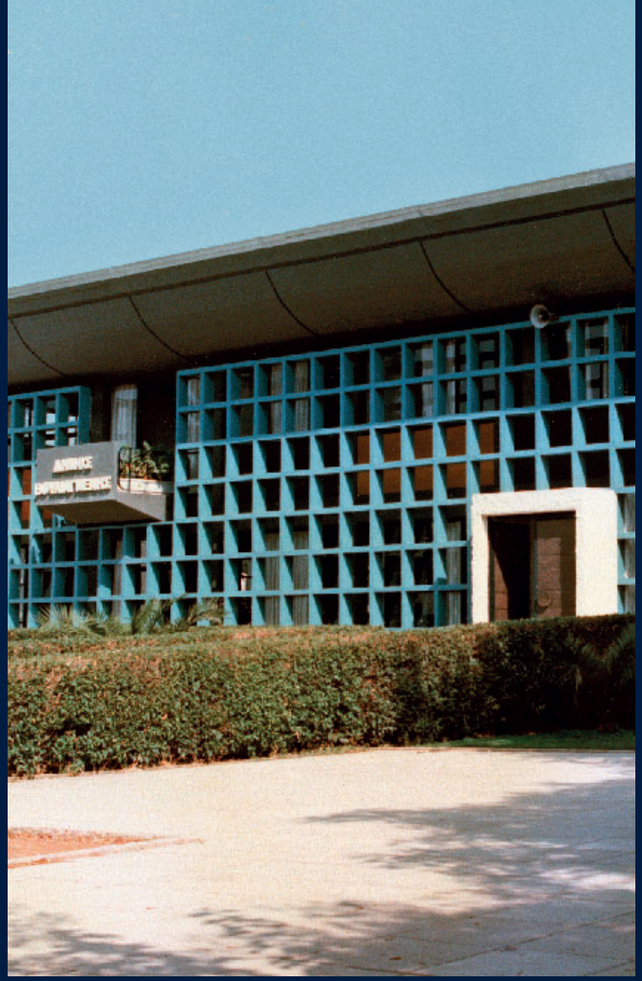
Consecration of new churches

During this period and within the boundaries of the present Municipality of Vari Voula Vouliagmeni, a number of churches were erected. These included the one devoted to the Presentation of the Virgin Mary in Vari, one each in Varkiza and Voula devoted to the Dormition of the Virgin Mary, and finally, the Sacred Chapel of Agios Georgios in Kavouri.

The football team of the Vouliagmeni Sports Club, 1958 (A. Kasidokosta collection)

Η ποδοσφαιρική ομάδα του Αθλητικού Ομίλου Βουλιαγμένης, 1958 (αρχείο Α. Κασιδόκωστα)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

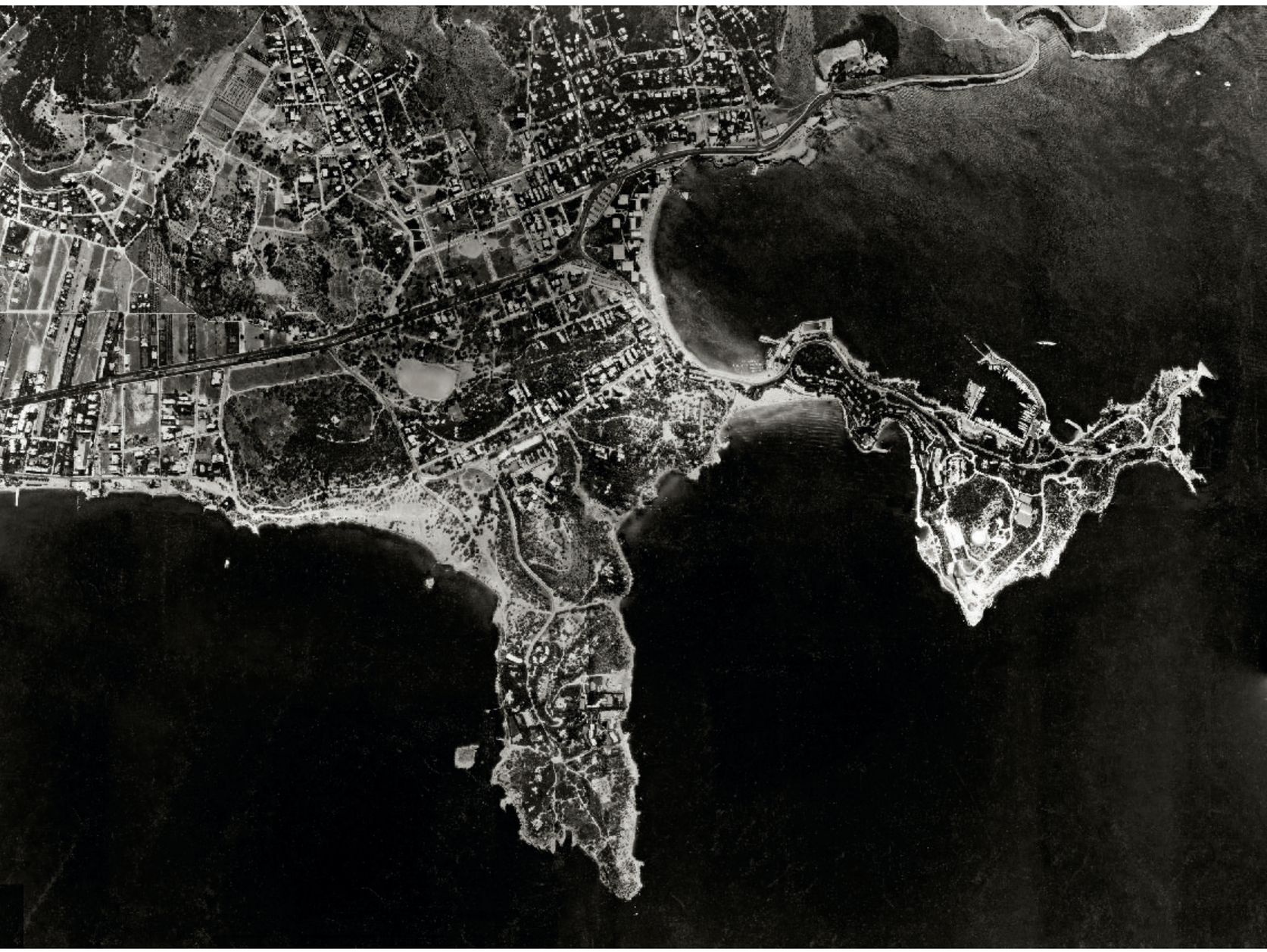
ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗ ΕΩΣ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ 20ού ΑΙΩΝΑ

CHAPTER V

FROM THE METAPOLITEFSI TO THE END OF THE 20th CENTURY

Αεροφωτογραφία της περιοχής της Βουλιαγμένης (αρχείο Π. Καραγεώργου)

Aerial photograph of the Vouliagmeni area (P. Karageorgos collection)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗ ΕΩΣ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ 20ού ΑΙΩΝΑ

Μανώλης Πέπονας

Εισαγωγή

Το έτος 1974 υπήρξε κομβικό για τη χώρα. Η πτώση του δικτατορικού καθεστώτος σήμανε την έναρξη της επίπονης προσπάθειας για την επιστροφή στη δημοκρατική ομαλότητα, την οποία δυσχέραιναν τα οικονομικά προβλήματα εξαιτίας της κακοδιαχείρισης των δημόσιων εσόδων από τη χούντα, καθώς και η παρουσία στελεχών των Ενόπλων Δυνάμεων φίλα προσκείμενων στους πραξικοπηματίες. Η κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Καραμανλή οδήγησε σε δίκη τούς επικεφαλής της χούντας το καλοκαίρι του 1975 και αποστράτευσε τους συμπαθούντες. Υπό την αιγίδα του ακαδημαϊκού Κωνσταντίνου Τσάτσου, μάλιστα, καταρτίστηκε το νέο Σύνταγμα της Ελλάδας, το οποίο ψηφίστηκε από την Ε΄ Αναθεωρητική Βουλή στις 7 Ιουνίου 1975. Είχαν προηγηθεί το δημοψήφισμα του Δεκεμβρίου του 1974 και η υπερψήφιση της αβασίλευτης δημοκρατίας από το 69,18% του ελληνικού λαού. Πλέον, το πολίτευμα της χώρας ήταν η προεδρευόμενη κοινοβουλευτική δημοκρατία, οδεύοντας προς ένα νέο ευρωπαϊκό μέλλον.

Η σπουδαιότερη πρόκληση που είχε να αντιμετωπίσει ο Καραμανλής ήταν η τουρκική εισβολή στην Κύπρο. Με αφορμή το πραξικόπημα του δικτάτορα Ιωαννίδη κατά του Μακαρίου, οι τουρκικές δυνάμεις αποβιβάστηκαν στο νησί στις 20 Ιουλίου 1974. Η δεύτερη φάση της εισβολής, στις 14 Αυγούστου, βρήκε την Ελλάδα ανήμπορη να αντιδράσει. Παρότι ο πρωθυπουργός ζήτησε την αποστολή μίας μεραρχίας, αεροσκαφών και τριών υποβρυχίων στην Κύπρο, η κατάσταση αποσύνθεσης των Ενόπλων Δυνάμεων καθιστούσε απαγορευτική κάθε τέτοια σκέψη. Ο κύριος φόβος των Ελλήνων αξιωματικών ήταν μια ενδεχόμενη συνδυασμένη επίθεση κατά της χώρας τόσο από την πλευρά της Τουρκίας όσο και από τη Βουλγαρία ή τη Γιουγκοσλαβία. Με αυτά τα δεδομένα, ο Καραμανλής έσπευσε να δηλώσει ότι «καθίστατο αδύνατος και λόγω της απόστασης και λόγω των γνωστών τετελεσμένων γεγονότων. Και δεν ήτο δυνατόν να επιχειρηθή χωρίς τον κίνδυνον εξασθενήσεως της αμύνης αυτής ταύτης της Ελλάδος». Κατά συνέπεια, το 36,2% του νησιού καταλήφθηκε από τους Τούρκους, περίπου 150.000 Ελληνοκύπριοι εκτοπίστηκαν, 3.000 σκοτώθηκαν, ενώ ήταν καθημερινό φαινόμενο οι βιασμοί και οι εκτελέσεις αμάχων και αιχμαλώτων πολέμου.

Σε τοπικό επίπεδο, η πορεία προς την ομαλότητα κάθε άλλο παρά εύκολη ήταν. Τον Ιούλιο του 1975, για παράδειγμα, έλαβε χώρα ο εμπρησμός των εγκαταστάσεων του Εθνικού Οργανισμού Τουρισμού στη Βούλα και τη Βουλιαγμένη. Στη Βούλα, η φωτιά σβήστηκε άμεσα από τους κατοίκους, χωρίς να προξενήσει σοβαρές ζημιές. Στη Βουλιαγμένη, όμως, η φωτιά κατασβέστηκε ύστερα από επέμβαση της Πυροσβεστικής και αφότου είχε προλάβει να προκαλέσει καταστροφές αξίας 500.000 δραχμών. Όπως ανέφεραν οι δράστες σε συνθήματά τους στους γύρω τοίχους, αιτία του εμπρησμού ήταν η περίφραξη και η συνεπακόλουθη εμπορευματοποίηση των παραλιών.

Περιστατικά όπως αυτό αποδείκνυαν ότι η δύσκολη φάση της Μεταπολίτευσης είχε μόλις αρχίσει και πως οι τρεις κοινότητες θα ακολουθούσαν παράλληλους δρόμους έως την επανένωσή τους.

Παρέλαση ευελπίδων στις εγκαταστάσεις της σχολής

Army cadets marching in the Academy's premises

Βάρη

Στη Βάρη, τα γεγονότα της Κύπρου είχαν σημαντικό αντίκτυπο. Και αυτό γιατί, στις 22 Ιουλίου 1974, ο Αντώνιος Ζησιμόπουλος, ένας νεαρός καταδρομέας και κάτοικος Βάρκιζας, σκοτώθηκε στη Μεγαλόνησο κατά τη διάρκεια της τουρκικής εισβολής. Συγκεκριμένα, το αεροσκάφος Noratlas στο οποίο επέβαινε καταρρίφθηκε πάνω από το αεροδρόμιο της Λευκωσίας, στο πλαίσιο της επιχείρησης αερομεταφοράς «Νίκη». Την ίδια ημέρα, 29 μέλη των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων σκοτώθηκαν και άλλα 11 τραυματίστηκαν. Έπειτα από πρόταση του προέδρου της κοινότητας Σπυρίδωνος Παπασπύρου, το κοινοτικό συμβούλιο εξέφρασε επίσημα τα συλλυπητήριά του στου οικείους του πεσόντος, ανήρτησε μεσίστια για τρεις ημέρες τη σημαία στο κοινοτικό κατάστημα, κατέθεσε στεφάνι, έκανε επιμνημόσυνη δέηση, δημιούργησε επιτύμβια μαρμάρινη πλάκα και έδωσε το όνομα του Ζησιμόπουλου σε πλατεία κοντά στο σπίτι του. Ωστόσο, αγνοώντας το παραπάνω ψήφισμα, ο σύλλογος ΛΟΚατζήδων που συμμετείχαν στην απόβαση στην Κύπρο στις 21/07/74, «Κομμάντος 74», έστειλε επιστολή στις 5 Σεπτεμβρίου 1988 προς την κοινότητα, ζητώντας να ονοματοδοτηθεί μια πλατεία ή μια οδός προς τιμήν του συναδέλφου τους. Απαντώντας, ο κοινοτάρχης Μπαγλατζής ανέφερε τα εξής:

«Με την ευκαιρία αυτή, κύριε πρόεδρε, σας παρακαλώ να δεχθείτε εσείς και τα μέλη του συλλόγου σας την έκφραση θαυμασμού των μελών του κοινοτικού συμβουλίου Βάρης και των κατοίκων της περιοχής μας για το ηρωικό σας κατόρθωμα, που αποδείξατε στην υφήλιο ότι οι ήρωες γεννιώνται Έλληνες, συνεχίζοντας τη μακραίωνη ιστορία της φυλής μας».

Το 1976, το κοινοτικό συμβούλιο της Βάρης, έπειτα από πρόταση του προέδρου Κωνσταντίνου Νάσσου, αποφάσισε να ανακηρύξει επίτιμο δημότη τον πρώην υφυπουργό Παιδείας και

Θρησκευμάτων Χρυσόστομο Καραπιπέρη, που είχε διατελέσει υφυπουργός Συγκοινωνιών και Δημοσίων Έργων (1956-1958), υφυπουργός Παιδείας και Θρησκευμάτων (1974-1976), και υφυπουργός Γεωργίας (1980-1981). Ο λόγος ήταν ότι, επί των ημερών Καραπιπέρη, το Δημοτικό Σχολείο Βάρκιζας έγινε διθέσιο από μονοθέσιο, δημιουργήθηκαν εγκαταστάσεις για νηπιαγωγείο στην ίδια περιοχή, ιδρύθηκαν δημοτικό σχολείο στο Δίλοφο και γυμνάσιο στη Βάρη. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Νάσσος είχε διαδεχθεί τον Παναγιώτη Παΐζη, έπειτα από τον θάνατό του το 1976, και παρέμεινε στη θέση του έως τα τέλη του 1986.

Ένα άλλο τραγικό περιστατικό στη Βάρη έλαβε χώρα τον Απρίλιο του 1977, όταν στους δρόμους του οικισμού έχασε τη ζωή του ο Τάσος Σουρούνης, ποδοσφαιριστής με σπουδαία καριέρα στον Ολυμπιακό και στην Προοδευτική. Μάλιστα, είχε σκοράρει στην ιστορική «φιλική» νίκη του Ολυμπιακού επί της βραζιλιάνικης Σάντος με 2-1, στις 4 Ιουλίου 1961. Ο Σουρούνης τραυματίστηκε θανάσιμα όταν τον παρέσυρε διερχόμενο Ι.Χ. που είχε αναπτύξει ιλιγγιώδη ταχύτητα, ακριβώς τη στιγμή που αυτός επιχειρούσε να επιδιορθώσει βλάβη στο αυτοκίνητό του. Παρότι ο ποδοσφαιριστής διακομίστηκε γρήγορα στο νοσοκομείο, οι γιατροί δεν κατάφεραν να σώσουν τη ζωή του.

Την ίδια περίοδο εντείνονταν οι συζητήσεις για τη μετεγκατάσταση της Στρατιωτικής Σχολής Ευελπίδων στη Βάρη. Στις 22 Δεκεμβρίου 1978, η εφημερίδα *Μακεδονία* ανέφερε τα εξής:

«"Μέχρι τα τέλη του 1981 θα έχει μεταφερθεί η Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων στις ανεγειρόμενες νέες εγκαταστάσεις της, στη Βάρη. Οι σημερινές εγκαταστάσεις της σχολής δεν πληρούν τους βασικούς όρους διαβίωσης και εκπαίδευσης των ευελπίδων, γι' αυτό και αποφασίστηκε η μεταφορά της. Για την απόκτηση της απαιτούμενης έκτασης στην περιοχή Βάρης και για την ανέγερση και των νέων εγκαταστάσεων καταβλήθηκαν 295.000.000 δρχ. Νωρίτερα από το έτος 1981 θα καταστεί δυνατή η μεταστάθμευση στη Βάρη μέρους της σχολής". Αυτό αναφέρει ο υπουργός Αμύνης κ. Αβέρωφ σε απάντηση σχετικής ερωτήσεως των βουλευτών κ.κ. Χονδροκούκη, Σερπάνου, Περράκη και Ροκόφυλλου».

Η προτομή του Αντώνιου Ζησιμόπουλου στη Βάρκιζα (φωτογραφία Χρ. Μαμμέλη)

The bust of Antonios Zisimopoulos in Varkiza (photo by Chr. Mammelis)

Πράγματι, η μεταφορά της Σχολής Ευελπίδων ολοκληρώθηκε το 1982, έναν χρόνο μετά την αρχική πρόβλεψη του Αβέρωφ. Λίγο νωρίτερα, το 1981, οι οικισμοί Δίλοφο και Αλίανθος καταργήθηκαν, προσαρτώμενοι στην κοινότητα Βάρης. Η διοικητική αυτή μεταβολή, η μετεγκατάσταση της Στρατιωτικής Σχολής Ευελπίδων, καθώς και η οικονομική ανάπτυξη της περιοχής συνέβαλαν τα μέγιστα στη δημιουργία αυτόνομου δήμου.

Στις 30 Αυγούστου 1990, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας Κωνσταντίνος Καραμανλής υπέγραψε την εξής απόφαση:

«Έχοντας υπόψη:

1. Τις διατάξεις των άρθρων 2, παρ. 4, τελευταίο εδάφιο και 276 του Δημοτικού και Κοινοτικού κώδικα (Π.Δ. 323/1989) (Λ 146).
2. Τις διατάξεις του άρθρου 23 του Ν. 1558/1985 "Κυβέρνηση και Κυβερνητικά Όργανα" (Α 137), σε συνδυασμό με τις διατάξεις του άρθρου 4 του Π.Δ. 137/1986 "Συγκρότη-

ση της Γενικής Γραμματείας Δημόσιας Τάξης σε Υπουργείο Δημόσιας Τάξης" (Α51).
3. Τις από 12/07/1990 και 20/08/1990 γνώμες του Συμβουλίου Τοπωνυμίων που διατυπώθηκαν στα 2/1990 και 4/1990 πρακτικά.
4. Την 426/1990 γνωμοδότηση του Συμβουλίου της Επικρατείας με πρόταση του Υπουργού Εσωτερικών,

Αποφασίζουμε

Η Κοινότητα Βάρης της Επαρχίας και του Νομού Αττικής αναγνωρίζεται σε δήμο με το όνομα Δήμος "Βάρης", με έδρα τον συνοικισμό "Βάρη, η", για λόγους ιδιαίτερης ιστορικής σημασίας».

Πρώτος δήμαρχος Βάρης ανέλαβε ο Κωνσταντίνος Μπαγλατζής, την 1η Ιανουαρίου 1991· είχε διατελέσει πρόεδρος της κοινότητας (01/01/1987-31/12/1990), προερχόταν δε από οικογένεια με σπουδαία κοινωνική και πολιτική δράση. Παραμένοντας στη θέση του έπειτα από συνεχείς εκλογικές νίκες έως το 2002, βοήθησε σημαντικά στην ανάπτυξη της Βάρης. Επί των ημερών του, το οδικό δίκτυο και οι συγκοινωνίες βελτιώθηκαν, με την περιοχή να συνδέεται μέσω συχνών δρομολογίων των λεωφορείων με την Αθήνα. Στον τομέα της καθαριότητας ο δήμος επέδειξε σπουδαία προσήλωση, αποκτώντας μέσω αγορών ή δωρεών νέα απορριμματοφόρα. Επίσης, έλαβαν χώρα αντιπλημμυρικά έργα, τα οποία περιόρισαν τις συνέπειες των έντονων βροχοπτώσεων της δεκαετίας του 1990. Στον τομέα της Παιδείας, ιδιαίτερη μέριμνα δόθηκε στη συντήρηση και τη δημιουργία νέων σχολικών μονάδων, ενώ έγινε προσπάθεια προστασίας του περιβάλλοντος και δημιουργίας χώρων πρασίνου. Όσον αφορά τον πολιτισμό, ενδυναμώθηκε η παρουσία παραδοσιακών για τον τόπο διοργανώσεων, όπως η «Γιορτή των Λουλουδιών», και προστέθηκαν νέες εκδηλώσεις. Τέλος, μια από τις πλέον σημαντικές συνεισφορές του Μπαγλατζή στην αναμόρφωση της ποιότητας ζωής της περιοχής αφορά τον τομέα του αθλητισμού: το 2014, υπό την αιγίδα του τότε δημάρχου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης Σπύρου Πανά, το Αθλητικό Κέντρο Βάρης μετονομάστηκε σε Αθλητικό Κέντρο «Κωνσταντίνος Μπαγλατζής», καθότι επί θητείας του ξεκίνησε η κατασκευή των εγκαταστάσεων.

Βούλα

Η ανάπτυξη της Βούλας στη διάρκεια της Μεταπολίτευσης οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στον τουρισμό. Ήδη, τον Ιούλιο του 1975, η εφημερίδα *Μακεδονία* πληροφορούσε το αναγνωστικό κοινό της ότι «εκατόν εξήντα χιλιάδες εισιτήρια κόπηκαν στη διάρκεια της περασμένης εβδομάδος στις τέσσερις πλαζ του Σαρωνικού του Οργανισμού Τουρισμού. Συγκεκριμένα, κόπηκαν από τη Δευτέρα 14 έως και την Κυριακή 20 Ιουλίου 159.722 εισιτήρια, ήτοι στο Α΄ Αλίπεδον Βούλας 7.315, Βάθη 27.800, Β΄ Αλίπεδον Βούλας 17.000 και Βουλιαγμένη 63.546». Από τους αριθμούς αυτούς εξάγεται το συμπέρασμα ότι σημαντικό τμήμα των λουομένων επέλεγε για τις διακοπές του τη Βούλα, συνδράμοντας στην οικονομική ανάπτυξή της.

Όπως συμβαίνει σε ανάλογες περιπτώσεις, η οικονομική ανάπτυξη ακολουθείται από διοικητική αναβάθμιση. Στις 13 Αυγούστου 1982, με βάση σχετική γνωμοδότηση του Συμβουλίου της Επικρατείας, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας Κωνσταντίνος Καραμανλής υπέγραψε το διάταγμα αναγνώρισης ορισμένων κοινοτήτων σε αυτόνομους δήμους. Η απόφαση αφορούσε τη Βούλα, το Ελληνικό, τη Νέα Ερυθραία, τη Νέα Χαλκηδόνα, το Νέο Ψυχικό, την περιοχή Παπάγου, την Πεύκη, το Ψυχικό, το Ελευθέριο, τη Μενεμένη, την Πυλαία και την Τριανδρία.

Το 1982 διεξήχθησαν οι πρώτες εκλογές στον –ανεξάρτητο πλέον– Δήμο Βούλας. Νικητής αναδείχθηκε ο Ιωάννης Κιούκης, έμπορος, που είχε εγκατασταθεί στην περιοχή με την οικογένειά του το 1950 και είχε διατελέσει πρόεδρος της κοινότητας την περίοδο 1979-1982. Ο νέος δήμαρχος επικέντρωσε τις προσπάθειές του στη βελτίωση των υποδομών, ιδίως της ασφαλτόστρωσης, του φωτισμού των δημόσιων οδών, της διαμόρφωσης των πλατειών και της επισκευής οικημάτων, δίνοντας έμφαση στην αποκατάσταση του αποχετευτικού συστήματος. Επί των ημερών του, μεταξύ άλλων, εγκρίθηκε το ΦΕΚ με το οποίο συστάθηκε το ΚΑΠΗ Βούλας, ενισχύθηκαν οι τοπικοί αθλητικοί σύλλογοι, δημιουργήθηκαν εγκαταστάσεις και ανεγέρθηκαν σχολικά κτίρια.

Το 1987, τη δημαρχία ανέλαβε ο Άγγελος Αποστολάτος, ο οποίος εξελέγη τον προη-

Τμήμα των ακτών της Βούλας (Λερίου & Μουρουγκλού 2006, 200-201)

View of the Voula coastline (Λερίου & Μουρουγκλού 2006, 200-201)

Πανοραμική άποψη της Βούλας και του Σαρωνικού από το Πανόραμα (Λερίου & Μουρουγκλού 2006, 184-185)

Panoramic view of Voula and the Saronic Sea from Panorama (Λερίου & Μουρουγκλού 2006, 184-185)

Η κεντρική λεωφόρος Βασιλέως Παύλου (συλλογή Γ. Σταμπέλου)

The central Vasileos Pavlou Avenue (G. Stambelos collection)

γούμενο χρόνο ως επικεφαλής του συνδυασμού «Βούλα - Δημιουργική Ανεξάρτητη Δημοτική Ανανέωση». Παρέμεινε στη θέση του επί εννέα χρόνια, επιτελώντας αξιοθαύμαστο έργο. Από την επαγγελματική εμπειρία του ως επιχειρηματίας στον τομέα των τεχνικών και οικοδομικών έργων, ο Αποστολάτος γνώριζε τα προβλήματα της ευρύτερης περιοχής. Έτσι, δεν άργησε να προωθήσει την επέκταση, συντήρηση και αναδιοργάνωση του δικτύου αποχέτευσης ακαθάρτων και ομβρίων, τη διάνοιξη, ασφαλτόστρωση και συντήρηση των οδών, τη δημιουργία πεζοδρομίων, τον σχεδιασμό χώρων πρασίνου, τη δημιουργία νέου νεκροταφείου του δήμου στα Κρεββατάκια Υμηττού και την αγορά οχημάτων καθαρισμού, τα οποία βελτίωσαν σημαντικά την εικόνα της Βούλας. Επί των ημερών του έγιναν συζητήσεις σχετικά με τους περιορισμούς δόμησης στην παραλιακή ζώνη, ενώ ψηφίστηκε ένας ιδιαίτερα αυστηρός κανονισμός λειτουργίας καταστημάτων υγειονομικού ενδιαφέροντος.

Στον τομέα των υποδομών, ο Αποστολάτος προώθησε την κατασκευή σχολικών κτιρίων και την ενίσχυση των υφιστάμενων με νέες αίθουσες, δημιούργησε αρκετούς παιδοτόπους και το Πάρκο Κυκλοφοριακής Αγωγής, ενώ το 1990 μετέφερε τις δημοτικές υπηρεσίες από ενοικιασμένο ιδιωτικό χώρο, εξοικονομώντας σημαντικούς πόρους. Παράλληλα, νέες εγκαταστάσεις κατασκευάστηκαν για την Πνευματική Εστία, το Πνευματικό Κέντρο στεγάστηκε σε ανακαινισμένο χώρο, χτίστηκε το ανοιχτό Δημοτικό Θέατρο «Σοφία Βέμπο» και δημιουργήθηκε ένα μικρότερο παιδικό, δίπλα στην Πνευματική Εστία. Μάλιστα, ύστερα από πρόταση της τελευταίας, το δημοτικό συμβούλιο αποφάσισε τη θεσμοθέτηση εορταστικών εκδηλώσεων για την Αποκριά και την Πρωτομαγιά (συνεδρίαση 4459/10.5.94). Ακόμα, επί των ημερών του Αποστολάτου δημιουργήθηκε Τράπεζα Αίματος, η οποία λειτουργεί με την υποστήριξη του Ασκληπιείου. Όσον αφορά τον αθλητισμό, μόνο με την απόφαση 106/6-5-1996 του δημοτικού συμβουλίου εγκρίθηκε η χρηματοδότηση τεσσάρων τοπικών αθλητικών συλλόγων (Άρης Βούλας, Πρωτέας Βού-

Ιωάννης Κιούκης, δήμαρχος Βούλας, 1983-1986

Ioannis Kioukis, Mayor of Voula during 1983-1986

λας, Αιγέας, Εξωραϊστικός Σύλλογος Πανοράματος) με το συνολικό ποσό των 7.000.000 δραχμών. Τα χρήματα αυτά συνέβαλαν καθοριστικά στην ανάπτυξή τους. Τέλος, το 1996, ο Δήμος Βούλας αδελφοποιήθηκε με τον Δήμο Ομπόριστε της Βουλγαρίας.

Η επιτυχημένη δράση του Αποστολάτου σε τοπικό επίπεδο διεκόπη τον Σεπτέμβριο του 1996, όταν αποφάσισε να κατέβει στις βουλευτικές εκλογές και να εγκαταλείψει τον δημαρχιακό θώκο της Βούλας. Τον αντικατέστησε ο Αντώνιος Φαμέλης, ο οποίος ασχολούνταν με τα κοινά από το 1970, διατελώντας, μεταξύ άλλων, τρεις φορές αντιδήμαρχος. Ο Φαμέλης έθεσε ως κύριο στόχο την εξυγίανση των οικονομικών, επιδιώκοντας παράλληλα τον καλλωπισμό του δήμου με έργα πρασίνου και καθαριότητας. Η στήριξή του στον αθλητισμό εκφράστηκε με τη συνέχιση της χρηματοδότησης διαφόρων σωματείων, αλλά και με τη σύσταση του Δημοτικού Αθλητικού Οργανισμού Βούλας.

Έπειτα από τις εκλογές του Οκτωβρίου του 1998, τη δημαρχία ανέλαβε ο Γεώργιος Μάντεσης. Επρόκειτο για διαπρεπή γιατρό, ο οποίος γεννήθηκε και μεγάλωσε στη Βούλα, ειδικεύτηκε ως ορθοπεδικός στο Ασκληπιείο και συνέχισε την εκπαίδευσή του στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης. Ο Μάντεσης εξελέγη πρώτη φορά δημοτικός σύμβουλος το 1986 με τον συνδυασμό του Αποστολάτου, όντας πρόεδρος του δημοτικού συμβουλίου τα έτη 1987-1988 και 1990-1994. Για τις εκλογές του 1998 είχε δημιουργήσει τη δική του παράταξη (Δημοτική Μεταρρύθμιση Βούλας), με την οποία κέρδισε όλες τις εκλογικές αναμετρήσεις έως την κατάργηση του δήμου, το 2010. Στόχος του ήταν η διαμόρφωση ενός ανθρωποκεντρικού και σύγχρονου δήμου, με αναπτυγμένες υποδομές και κοινωνικές δράσεις. Στα 12 χρόνια της παραμονής του στον δημαρχιακό θώκο άφησε ως παρακαταθήκη σπουδαίο έργο. Μεταξύ άλλων, υλοποίησε την επέκταση του αποχετευτικού δικτύου, την επιδιόρθωση, ασφαλτόστρωση και μετονομασία αρκετών οδών, την ανακατασκευή πεζοδρομίων, τον ηλεκτροφωτισμό κοινόχρηστων χώρων, την ανακαίνιση του δημαρχιακού μεγάρου και την ανάπλαση σχολικών κτιρίων και αθλητικών εγκαταστάσεων. Νέοι χώροι πρασίνου, πλατείες, δρόμοι περιπάτου και παιδότοποι δημιουργήθηκαν, ενώ η υπηρεσία καθαριότητας εκσυγχρονίστηκε με στόχο την αποτροπή των πυρκαγιών.

Όσον αφορά τις κοινωνικές υπηρεσίες του δήμου, ιδρύθηκαν φορείς, όπως το Κέντρο Ανοιχτής Προστασίας Ηλικιωμένων (ΚΑΠΗ) και το Δημοτικό Γραφείο Κοινωνικής Μέριμνας. Επίσης, λειτούργησε η Δημοτική Επιχείρηση Ανάπτυξης Βούλας (ΔΕΑΒ), ένα σημαντικό όργανο με δράσεις στους τομείς του πολιτισμού, της ψυχαγωγίας, του αθλητισμού, καθώς και της προστασίας του περιβάλλοντος. Επιπλέον, επί δημαρχίας Μάντεση δραστηριοποιήθηκε ο Δημοτικός Αθλητικός Οργανισμός Βούλας (ΔΑΟΒ), συμβάλλοντας στην προώθηση του μαζικού αθλητισμού. Στο ίδιο πλαίσιο, αναπτύχθηκε περαιτέρω το γραφείο της Δημοτικής Επιτροπής Παιδείας, υποστηρίχθηκαν οι δράσεις της Πνευματικής Εστίας Βούλας, ελήφθησαν μέτρα για τη φύ-

Αριστερά προς δεξιά:
Οι δήμαρχοι Βούλας Άγγελος Αποστολάτος (1987-1996), Αντώνιος Φαμέλης (1996-1998) και Γεώργιος Μάντεσης (1999-2010)

From left to right: Mayors of Voula Angelos Apostolatos (1987-1996), Antonios Famelis (1996-1998) and Georgios Mantesis (1999-2010)

Το δημαρχείο της Βούλας (Λερίου & Μουρουγκλού 2006, 188-189)

The Town Hall of Voula (Λερίου & Μουρουγκλού 2006, 188-189)

Το κυλικείο του Κέντρου Ανοιχτής Προστασίας Ηλικιωμένων (ΚΑΠΗ) Βούλας (Λερίου & Μουρουγκλού 2006, 260)

The canteen of the Open Care Centre for the Elderly (KAPI) of Voula (Λερίου & Μουρουγκλού 2006, 260)

Το κτίριο της Δημοτικής Επιχείρησης Ανάπτυξης Βούλας (ΔΕΑΒ) στο πάρκο Εθνικής Αντίστασης (Λερίου & Μουρουγκλού 2006, 206)

View of the Municipal Development Enterprise of Voula building in Ethnikis Antistasis (National Resistance) Park (Λερίου & Μουρουγκλού 2006, 206)

Το κτίριο της Πνευματικής Εστίας Βούλας (Λερίου & Μουρουγκλού 2006, 240)

The Cultural Centre of Voula (Λερίου & Μουρουγκλού 2006, 240)

Ο πρώτος αγώνας ανώμαλου δρόμου Βούλας, που διοργανώθηκε από την Αθλητική Ένωση Βούλας επί δημαρχίας Ι. Κιούκη (αρχείο Γ. Σταμπέλου)

The first Voula cross-country race, which was organised by the Voula Sports Club during I. Kioukis' tenure (G. Stambelos collection)

λαξη των σχολικών κτιρίων και ενισχύθηκε η καλλιτεχνική και η αθλητική παιδεία στα σχολεία.

Το 2001, ο Δήμος Βούλας αδελφοποιήθηκε με τον Δήμο Καλυμνίων (2001).

Βουλιαγμένη

Πατρίκιος Καραγεώργος, δήμαρχος Βουλιαγμένης, 1979-1986

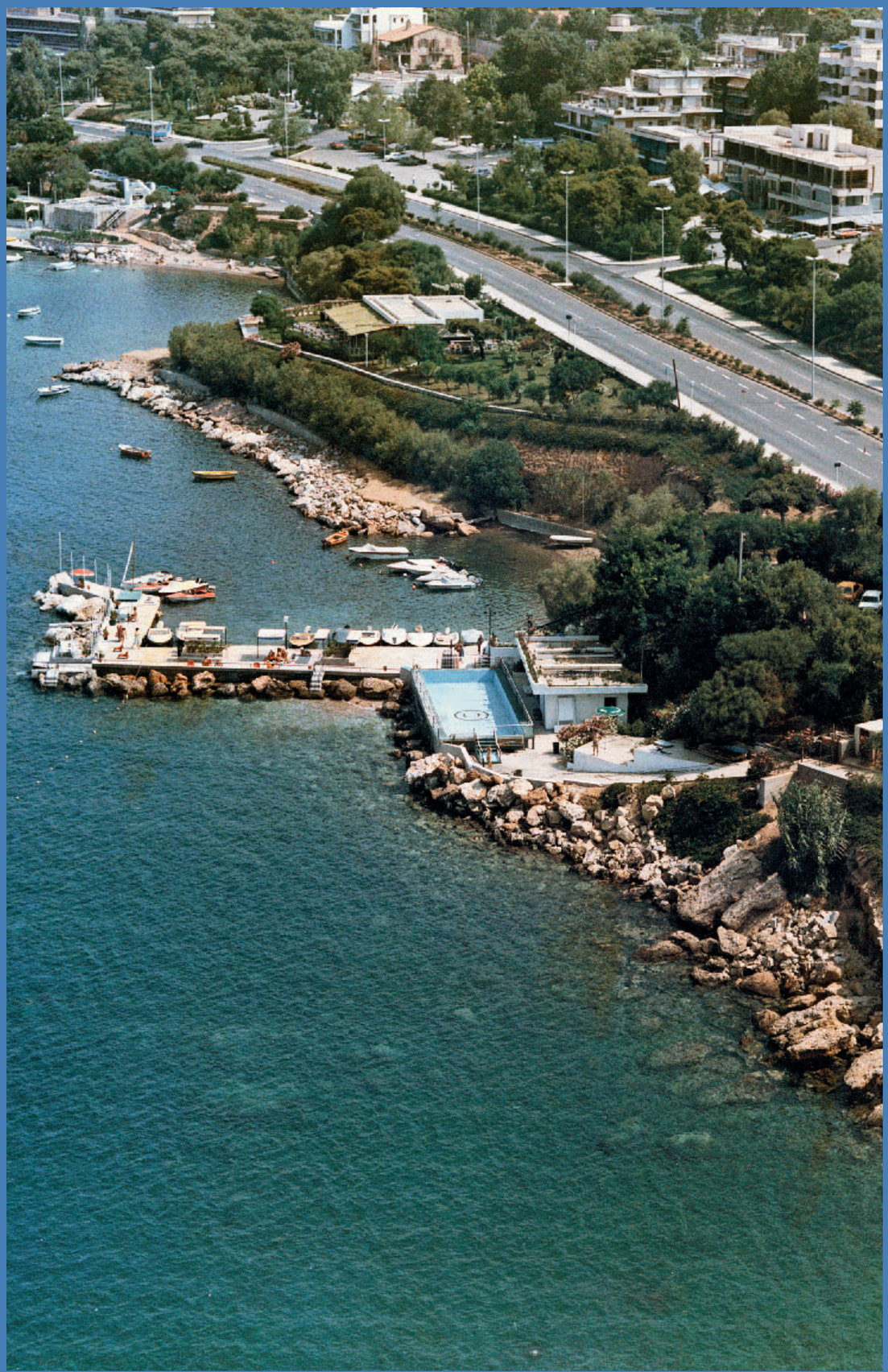
Patrikios Karageorgos, Mayor of Vouliagmeni during 1979-1986

Στη Βουλιαγμένη, η οικονομική ανάπτυξη συνδυάστηκε αρχικά με την αύξηση της εγκληματικότητας και των τροχαίων δυστυχημάτων.

Το 1978 διεξήχθησαν οι πρώτες εκλογές της Μεταπολίτευσης στην κοινότητα Βουλιαγμένης. Νικητής αναδείχθηκε ο Πατρίκιος Καραγεώργος με ποσοστό 78,23%. Ένα από τα κύρια προβλήματα που έπρεπε να αντιμετωπίσει ήταν οι άθλιες συνθήκες διαβίωσης πολλών κατοίκων της περιοχής. Το 1978 ιδρύθηκε ο Εξωραϊστικός και Οικοδομικός Συνεταιρισμός των Αστέγων Δημοτών Κοινότητος Βουλιαγμένης, με σκοπό να καλύψει τις ανάγκες 74 οικογενειών που διέμεναν σε παράγκες ή σε παραπήγματα σε δημόσιους και καταπατημένους χώρους. Μάλιστα, η ταξική ανισότητα ήταν τέτοια, ώστε απόσταση λίγων εκατοντάδων μέτρων χώριζε τις πολυτελείς παραθεριστικές κατοικίες των εύπορων Αθηναίων από τα πρόχειρα αυθαίρετα οικοδομήματα των απόρων, οι οποίοι, κατά δήλωση του συμβουλίου της κοινότητας, ζούσαν υπό «άθλιες συνθήκες διαβιώσεως, χωρίς αποχέτευση κ.λπ., ενώ δίπλα τους υπάρχει η χλιδή, η πολυτέλεια, η άνεση».

Προσπαθώντας να αντιμετωπίσει το ζήτημα, ο Καραγεώργος αιτήθηκε στην Εκκλησία της Ελλάδος και στο υπουργείο Γεωργίας την παραχώρηση έκτασης 40 στρεμμάτων, σχεδιάζοντας την κατασκευή ευρύχωρων μονοκατοικιών. Σύμφωνοι με την ιδέα του ήταν όχι μόνο η τοπική κοινωνία, αλλά και η κυβέρνηση Καραμανλή, καθώς και ο Αρχιεπίσκοπος Σεραφείμ. Οι σχετικές παραχωρήσεις γης ολοκληρώθηκαν το 1977, ενώ η κατάσταση των δικαιούχων οριστικοποιήθηκε τον επόμενο χρόνο. Ωστόσο, γραφειοκρατικά ζητήματα καθυστέρησαν την έγκριση νέου ρυμοτομικού σχεδίου, που θα επεξέτεινε το σχέδιο πόλεως, με αποτέλεσμα το άδοξο τέλος της προσπάθειας.

Μερική άποψη
του παραλιακού μετώπου
στη Βουλιαγμένη,
μέσα δεκαετίας 1980
(αρχείο Π. Καραγεώργου)

Partial view of the seafront
area in Vouliagmeni
during the mid-1980s
(P. Karageorgos collection)

Ο πρωθυπουργός Κωνσταντίνος Καραμανλής και ο Αρχιεπίσκοπος Αμερικής Ιάκωβος στον «Αστέρα» (αρχείο «Αστέρα» Βουλιαγμένης, προσφορά του φωτογραφικού αρχείου του Μουσείου Μπενάκη)

Prime Minister Konstantinos Karamanlis, and the Archbishop of America Jacob in Astir (Vouliagmeni Astir Archive, by kind courtesy of the Benaki Museum Archive)

Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας Κωνσταντίνος Τσάτσος (αριστερά) και ο Νέλσον Μαντέλα (δεξιά) στον «Αστέρα» (αρχείο «Αστέρα» Βουλιαγμένης, προσφορά του φωτογραφικού αρχείου του Μουσείου Μπενάκη)

President of the Hellenic Republic, Konstantinos Tsatsos (left), and Nelson Mandela (right) in Astir (Vouliagmeni Astir Archive, by kind courtesy of the Benaki Museum Archive)

Ο πρωθυπουργός Ανδρέας Παπανδρέου στον «Αστέρα» (αρχείο «Αστέρα» Βουλιαγμένης, προσφορά του φωτογραφικού αρχείου του Μουσείου Μπενάκη)

Prime Minister Andreas Papandreou in Astir (Vouliagmeni Astir Archive, by kind courtesy of the Benaki Museum Archive)

Ο πρόεδρος των ΗΠΑ Τζίμι Κάρτερ στον «Αστέρα» (αρχείο «Αστέρα» Βουλιαγμένης, προσφορά του φωτογραφικού αρχείου του Μουσείου Μπενάκη)

USA President Jimmy Carter in Astir (Vouliagmeni Astir Archive, by kind courtesy of the Benaki Museum Archive)

Άποψη σχολικού συγκροτήματος της Βουλιαγμένης, δεκαετία 1980 (αρχείο Π. Καραγεώργου)

School complex in Vouliagmeni, 1980s (P. Karageorgos collection)

Ο πρώτος παιδικός σταθμός στη Βουλιαγμένη, σε κτίριο-δωρεά της Κ. Ξανθία (αρχείο Π. Καραγεώργου)

The first municipal nursery of Vouliagmeni; it was housed in a building donated by K. Ksanthias (P. Karageorgos collection)

Το δημαρχείο Βουλιαγμένης (αρχείο Π. Καραγεώργου)

The Vouliagmeni Town Hall (P. Karageorgos collection)

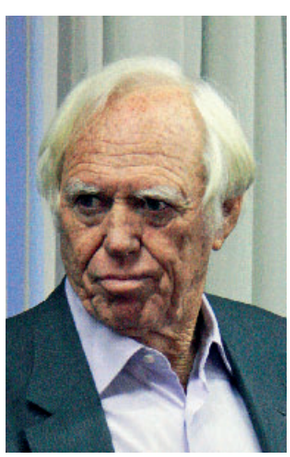
Στις εκλογές του 1986 επικράτησε με ισχνή πλειοψηφία (51,86% έναντι 48,14% του Καραγεώργου) ο 44χρονος Γρηγόρης Κασιδόκωστας, δημοφιλής στην τοπική κοινωνία χάρη στις αθλητικές επιδόσεις του. Σε νεαρή ηλικία ασχολήθηκε με την υδατοσφαίριση ως αθλητής του Παναθηναϊκού, καθώς και με το θαλάσσιο σκι, έχοντας σημαντικές διακρίσεις, και συνέχισε τη σταδιοδρομία του ως δάσκαλος. Το 1986 αποφάσισε να κατέβει στις εκλογές επικεφαλής της Ανεξάρτητης Κίνησης Βουλιαγμένης και επικράτησε του αντιπάλου του με περιπετειώδη τρόπο. Έκτοτε, ο Κασιδόκωστας νίκησε σε ακόμη πέντε εκλογικές αναμετρήσεις (1990, 1994, 1998, 2002, 2006), όντας κατόπιν ο πρώτος δήμαρχος του ενιαίου Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης (2010-2012). Ωστόσο, σοβαρό πρόβλημα υγείας τον ανάγκασε να παραιτηθεί από τη θέση του το 2012, δίχως να εξαντλήσει την τετραετή θητεία του.

Κατά τη διάρκεια της δημαρχίας του, ο Κασιδόκωστας προσπάθησε να προστατεύσει τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της περιοχής μέσω της μείωσης του συντελεστή δόμησης, της κατάργησης της πιλοτής στις πολυκατοικίες και της επιβολής της κεραμοσκεπής για τις οικίες. Στο ίδιο πλαίσιο, πέτυχε τη διατήρηση του βουνού της Φασκομηλιάς ως προστατευόμενης περιοχής, διεκδίκησε δε σημαντικές εκτάσεις για τον δήμο. Οι δράσεις αυτές είχαν ως αποτέλεσμα την προστασία της περιοχής από φαινόμενα αισχροκέρδειας, σε μια εποχή μάλιστα κατά την οποία η οικονομική ανάπτυξη εντεινόταν. Επί των ημερών του, η Βουλιαγμένη έγινε ο πρώτος δήμος της Ελλάδας που ίδρυσε Γραφείο Πολεοδομίας και απέκτησε δημοτική αστυνομία.

Εν κατακλείδι, έως την έλευση της νέας χιλιετίας, η Βάρη, η Βούλα και η Βουλιαγμένη αναπτύχθηκαν σημαντικά, βελτιώνοντας τις υποδομές τους και προοδεύοντας στους τομείς του πολιτισμού, του αθλητισμού, της περιβαλλοντικής προστασίας και της εκπαίδευσης. Τα αρμόδια κοινοτικά και τοπικά συμβούλια ενέκριναν μια σειρά έργων που επέδρασαν καθοριστικά στην καθημερινότητα των πολιτών. Η πορεία αυτή συνεχίστηκε έως το 2010, οπότε συγκροτήθηκε ο ενιαίος Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης.

Γρηγόρης Κασιδόκωστας, δήμαρχος Βουλιαγμένης, 1986-2012

Grigoris Kasidokostas, Mayor of Vouliagmeni during 1986-2012

Πανοραμική άποψη του αθλητικού κέντρου του Δήμου Βουλιαγμένης, μέσα δεκαετίας 1980 (αρχείο Π. Καραγεώργου)

Panoramic view of the Vouliagmeni municipal sports centre, mid-1980s (P. Karageorgos collection)

Η λίμνη της Βουλιαγμένης

Αναμφίβολα, ένα από τα ομορφότερα μέρη της Αττικής, που προσελκύει πλήθος επισκεπτών, είναι η λίμνη της Βουλιαγμένης, δίπλα στη θάλασσα. Παράλληλα, αποτελεί ένα εντυπωσιακό γεωλογικό φαινόμενο που απασχολεί επιστήμονες διαφόρων ειδικοτήτων, ενώ η ιστορία του έχει και τραγικές πτυχές.

Πρόκειται για μια υφάλμυρη φυσική λίμνη, τα νερά της οποίας διαθέτουν ιαματικές ιδιότητες – η μοναδική του είδους στην Αττική. Η θερμοκρασία των υδάτων της κυμαίνεται συνήθως από 21°C τον χειμώνα έως 29°C το καλοκαίρι και ενδείκνυνται για ρευματικές, δερματικές, γυναικολογικές παθήσεις κ.ά.

Η ύπαρξη της λίμνης δεν αναφέρεται από κανέναν αρχαίο Έλληνα ή Ρωμαίο συγγραφέα, ούτε από μεταγενέστερους, όπως ο Στέφανος Βυζάντιος (αρχές 6ου μ.Χ. αιώνα). Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με σύγχρονες γεωλογικές μελέτες, οδήγησε στο συμπέρασμα ότι δημιουργήθηκε λιγότερο από 2.000 χρόνια νωρίτερα, εξαιτίας της καθίζησης τμήματος της οροφής ενός υπόγειου ασβεστολιθικού σπηλαίου που είχε διαβρωθεί από τα θερμά νερά στο εσωτερικό του. Η έκταση της λίμνης είναι περίπου 4 στρέμματα, με μέγιστο βάθος 13 μέτρα. Εκτός από το κυρίως υδάτινο σώμα, στην τοποθεσία υπάρχει και παρακείμενη, πολύ μικρότερη και ρηχότερη λίμνη.

Από τον πυθμένα της μεγάλης λίμνης ξεκινά ένα δαιδαλώδες υποβρύχιο σπήλαιο, ένας λαβύρινθος κοσμημένος ενίοτε με σταλακτίτες και σταλαγμίτες, που μέχρι σήμερα έχει εξερευνηθεί σε μήκος 3.123 μέτρων. Μία από τις 14 σήραγγές του εκτείνεται σε μήκος 813 μέτρων και θεωρείται η μεγαλύτερη υποβρύχια αίθουσα στην Ευρώπη. Στους οργανισμούς που ζουν στη λίμνη συγκαταλέγονται το ενδημικό είδος θαλάσσιας ανεμώνης Paranemonia Vouliagmeniensis, το δίθυρο μαλάκιο Cerastoderma glaucum και το είδος γωβιού Millerigobius macrocephalus.

Επί Τουρκοκρατίας, η λίμνη ονομαζόταν Καρά Σου (Μαύρο Νερό), λόγω των σκουρόχρωμων νερών της. Με σκοπό την οργανωμένη εκμετάλλευση των ιαματικών ιδιοτήτων της κατασκευάστηκαν οι πρώτες υποτυπώδεις κτιριακές εγκαταστάσεις στα τέλη του 19ου αιώνα, ενώ το 1889 εκδόθηκε η μελέτη του χημικού Αναστάσιου Χρηστομάνου (1841-1906) με τίτλο *Χημική ανάλυσις του ιαματικού ύδατος της λίμνης*

Άποψη της λίμνης της Βουλιαγμένης και του Σαρωνικού κόλπου (φωτογραφία Εμ. Τζοβάρα)

View of the Vouliagmeni Lake and the Saronic Gulf (photograph by Gr. Tzavaras)

Βουλιαγμένης. Με την πάροδο των δεκαετιών, οι απαραίτητες υποδομές επεκτείνονταν, βελτιώνονταν και εκσυγχρονίζονταν, ενώ κατά καιρούς στον ειδυλλιακό χώρο διεξάγονταν κυρίως πολιτιστικές, αλλά και αθλητικές εκδηλώσεις. Από το 1992 μέχρι σήμερα, την εμπορική αξιοποίηση της λίμνης έχει αναλάβει η εταιρεία «Ιαματικά Λουτρά Βουλιαγμένης - Τουριστικές Επιχειρήσεις Α.Ε.». Επίσης, η λίμνη είναι ενταγμένη στο πανευρωπαϊκό δίκτυο Natura 2000 και έχει χαρακτηριστεί τόπος ιδιαίτερου φυσικού κάλλους από το υπουργείο Πολιτισμού.

Αναπόφευκτα, γύρω από το μυστηριώδες σπήλαιο της λίμνης έχουν αναπτυχθεί μύθοι και ατεκμηρίωτες θεωρίες. Λέγεται ότι στη διάρκεια της Κατοχής οι Γερμανοί επιχείρησαν πρώτοι την εξερεύνησή του, με άγνωστα αποτελέσματα. Γεγονός είναι ότι στο πρόσφατο παρελθόν ορισμένοι δύτες έχασαν τη ζωή τους στον υποβρύχιο λαβύρινθο. Ενδεικτικά, το 1978 εξαφανίστηκαν τρεις Αμερικανοί (δύο άνδρες και μία γυναίκα)· τα οστά τους βρέθηκαν το 2006 και ταυτοποιήθηκαν με τη μέθοδο του DNA το επόμενο έτος. Επίσης, δύο Έλληνες στρατιωτικοί χάθηκαν στο σπήλαιο το 1993 και οι σοροί τους εντοπίστηκαν ύστερα από αρκετές ημέρες. Το σπήλαιο έκλεισε για το κοινό το 1995 και, έκτοτε, επιτρέπεται μόνο η συστηματική εξερεύνηση και χαρτογράφησή του από ειδικευμένες, κατάλληλα εξοπλισμένες ομάδες δυτών, η οποία είχε ξεκινήσει στα τέλη της δεκαετίας του 1980 από το υπουργείο Πολιτισμού με χρηματοδότηση του Δήμου Βουλιαγμένης.

Η λίμνη της Βουλιαγμένης (φωτογραφία Ι. Φακή)

The Vouliagmeni Lake (photograph by I. Fakis)

CHAPTER V

FROM THE METAPOLITEFSI TO THE END OF THE 20th CENTURY

Manolis Peponas

Introduction

The year 1974 was a crucial one for Greece, marking the fall of the dictatorship and the beginning of the very difficult process of bringing the country back to conditions of political stability, a period referred to as the "Metapolitefsi". The then Prime Minister, Konstantinos Karamanlis and his cabinet managed to rapidly get the situation under control. Under the guidance of the widely respected member of the Academy of Athens, Konstantinos Tsatsos, the country gained a new constitution and became a presidential parliamentary democracy. At the local level, however, the road to political stability was far from easy. In July 1975, an attempt was made to set fire to the buildings of the National Tourist Organisation in Voula and Vouliagmeni. The perpetrators explained their actions in slogans left on the walls of surrounding buildings, stating that they were a reaction against the fencing off and commercialisation of the local beaches. The action resulted in a larger police presence in the area. Incidents such as these underline the difficulties faced during the Metapolitefsi. During this period, the Communities of Vari, Voula and Vouliagmeni followed parallel paths until their eventual reunification.

Vari

The tragic events following the Turkish invasion of Cyprus on the 20th of July 1974, had an immense impact in Vari. Two days later on July 22, a young paratrooper and resident of Varkiza, Antonios Zisimopoulos, was killed in Cyprus in an incident during Operation "Niki". Following the suggestion by the Community Council, it was decided that, in order to offer its condolences to the family, the flag at the Community office would be flown at half-mast for three days and a wreath would be laid during a memorial service. A marble monument was erected in the small square near his home, which was renamed in his name.

In 1976, after a suggestion by the president, Konstantinos Nassos, the Community Council of Vari decided to elect Chrisostomos Karapiperis, a former Deputy Minister of Education and Religions as its honorary resident, in recognition of his service to the Community. His initiatives included the expansion of the Varkiza primary school from one to two classes, the building of a new nursery school in the same area and the foundation of a primary school in Dilofo and a secondary school in Vari.

During the following year, a famous footballer who played for the teams of Olympiakos and Proodeftiki, Tasos Sourounis, was killed in Vari. At the same time, crucial discussions regarding the relocation of the Hellenic Army Academy from Athens to Vari were ongoing, with the move completed in 1982. A year earlier, in 1981, the settlements of Dilofo and Alianthos were attached to the Vari Community. For these reasons, along with improving economic prosperity in the region, Vari continued to move towards becoming a municipality.

Konstantinos Karamanlis in the inauguration of the new facilities of Hellenic Army Academy in Vari

Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής στα εγκαίνια των νέων εγκαταστάσεων της Στρατιωτικής Σχολής Ευελπίδων στη Βάρη

On August 30, 1990, Konstantinos Karamanlis, President of Greece, signed the declaration of Vari as an independent municipality. The first Vari Mayor, Konstantinos Baglatzis, was inaugurated on January 1, 1991. During his mayoral term, he oversaw improvements to the road network and transportation system. Additional support was given to the cleansing department, through the purchase and donation of new waste collection vehicles. In addition, flood defences were constructed, reducing soil loss during severe rains, such as those experienced in the 1990s. In terms of education, new schools were constructed and old ones repaired, while an effort was made to create more green spaces and to protect the environment in general. Traditional festivals such as the flowers fair were restarted and others begun. One of the most important contributions of Mayor Baglatzis, and one which did much to improve the quality of the citizens' life, was in the field of sports facilities. In recognition of his contribution, Mayor Spyros Panas, in 2014, had the Vari Sports Centre named after Konstantinos Baglatzis.

Voula

The development of Voula during Metapolitefsi is mainly attributed to the growth in tourism, which gradually led to financial prosperity and then to administrative independence. The latter took place on the August 13, 1982. The first elected Voula Mayor was Ioannis Kioukis, who focused on improving local infrastructure with special emphasis on road construction, installation of street lights, remodelling of squares and repair of buildings, along with the modernisation of the sewage network.

In 1987, Angelos Apostolatos was elected Mayor and remained in the position for nine years. During his term, he expanded on the work begun by his predecessor, with continued maintenance and expansion of the sewage and drainage networks and road construction. At the same time, he increased pedestrian areas and green spaces. Moreover, land at the site of Krevvatakia was allocated for a new cemetery, while more refuse collection vehicles were purchased. All of these initiatives contributed significantly to the improvement

of the town's image. During Apostolatos' mayoral term, the building restriction framework for the coastal zone was also extensively debated, while strict controls were imposed on the businesses providing food and drink. His other positive initiatives were in the fields of sport and culture.

The successful tenure of Angelos Apostolatos ended in September 1996, when he decided to run in the parliamentary elections. He was succeeded by Antonios Famelis, who set the improvement of the Municipality's finances, as well as landscaping and enhancing the cleanliness of the town as his priorities. The elections of October 1998, led to Georgios Mantesis being inaugurated as Mayor of Voula, remaining in this position for 12 years. Like his predecessors, he left a significant legacy, which included the expansion of the sewage network, along with road construction. He initiated pedestrian areas construction, installation of street lighting and the renovation of the Town Hall, as well as the upgrading of school buildings and sports facilities. New green spaces were added, along with squares, while more playgrounds were created. The cleansing department was also upgraded, with special attention to fire prevention. Finally, he strongly supported public participation in large sporting events.

Vouliagmeni

Economic prosperity in Vouliagmeni led initially to an increase in crime, including sexual attacks, robberies and drug dealing. The first elections took place in 1978 and led to Patrikios Karageorgos being elected as Community President, receiving just over 78% of the total 898 votes. One of the most pressing problems he faced was the appalling living conditions of many of the residents, particularly the homeless. To address this, Karageorgos promoted the construction of single storey houses. But due to bureaucratic hurdles, his plans to expand the residential areas of the Community failed.

The elections of 1986 saw the 44-year-old Grigoris Kasidokostas elected as Mayor, a post he held for the subsequent five elections (1990, 1994, 1998, 2002 and 2006). He also beca,e the first Mayor of the unified Municipality of Vari Voula Vouliagmeni for the period 2010-2012. During his term, Kasidokostas managed to protect the special character of the area by lowering the building coefficient, banning the construction of ground floor covered parking (piloti) for blocks of flats and requiring the use of tile roofs for private residences. He also managed to have the mountainous area of Faskomilia declared a protected zone and expanded the boundaries of the Municipality. All of these initiatives resulted in the protection of the area from property speculation during a period in which the town experienced financial prosperity. During the mayoral term of Kasidokostas, Vouliagmeni was the first Municipality in Greece to acquire its own Town Planning Department and Municipal Police.

Following the fall of the dictatorship and up until the onset of the new millennium, the towns of Vari, Voula and Vouliagmeni expanded significantly and through various initiatives, improved their infrastructure in terms of culture, sports, environmental protection and education, thus improving the lives of their residents. This continued up until 2010, when the three towns were incorporated into a single municipality.

The Vouliagmeni Lake

Located next to the coast, the Vouliagmeni Lake is undoubtedly one of the most charming attractions of Attica and a popular spot for visitors. It is also an impressive geological monument which has been repeatedly studied, although it has also been associated with a number of tragedies.

The brackish waters of the natural lake have healing properties, the only one of its kind in Attica. Ranging from between 21 ^{o}C in winter and 29 ^{o}C during the summer months, the waters are suitable for the treatment of rheumatic and skin diseases, as well as gynecological problems.

Ancient Greek, Roman and much later reports, including that by Stephanos Byzantios during the early 6th century AD, mention nothing about the lake. In conjunction with recent geological research, this lack of literary evidence suggests that the lake was probably formed around 2,000 years ago, after the partial col-

The American actor John Wayne in Astir (Vouliagmeni Astir Archive, by kind courtesy of the Benaki Museum Archive)

Ο Αμερικανός ηθοποιός Τζον Γουέιν στον «Αστέρα» (αρχείο «Αστέρα» Βουλιαγμένης, προσφορά του φωτογραφικού αρχείου του Μουσείου Μπενάκη)

The American actor Robert Wagner and his wife Natalie Wood, also an American actress, in Astir (Vouliagmeni Astir Archive, by kind courtesy of the Benaki Museum Archive)

Ο Αμερικανός ηθοποιός Ρόμπερτ Βάγκνερ και η Αμερικανίδα σύζυγός του Νάταλι Γουντ, επίσης ηθοποιός, στον «Αστέρα» (αρχείο «Αστέρα» Βουλιαγμένης, προσφορά του ιστορικού αρχείου του Μουσείου Μπενάκη)

The Greek-American polititian Michael Doukakis, third from the left in Astir (Vouliagmeni Astir Archive, by kind courtesy of the Benaki Museum Archive)

Ο Ελληνοαμερικανός πολιτικός Μάικλ Δουκάκις, τρίτος από αριστερά, στον «Αστέρα» (αρχείο «Αστέρα Βουλιαγμένης», προσφορά του φωτογραφικού αρχείου του Μουσείου Μπενάκη)

Dancers of the world renowned Bolshoi Ballet, in one of their many visits to Greece (Vouliagmeni Astir Archive, by kind courtesy of the Benaki Museum Archive)

Χορεύτριες των φημισμένων μπαλέτων Μπολσόι σε μια από τις πολλές επισκέψεις τους στην Ελλάδα για παραστάσεις στον «Αστέρα» (αρχείο «Αστέρα» Βουλιαγμένης, προσφορά του φωτογραφικού αρχείου του Μουσείου Μπενάκη)

lapse of the roof of a subterranean cave formed by dissolution of the limestone by upwelling geothermally heated water. The surface area of the lake extends to approximately 4 stremmata, while its maximum depth is just 13m. Next to the main lake is another smaller and much shallower body of water.

At the bottom of the main lake lies the entrance to a labyrinthine underwater cave which has been explored to a length of 3,123m and in which there are stalagmites and stalactites. One of its chambers is 813m long, probably the longest example in Europe, while amongst the organisms living in the lake is a local species of sea anemone, *Paranemonia Vouliagmeniensis*, a marine bivalve mollusc, *Cerastoderma glaucum* and a type of minnow, *Millerigobius microcephalus*.

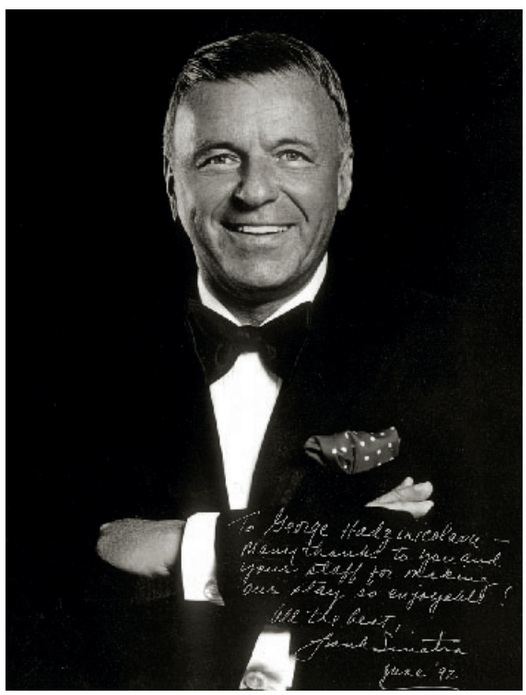
Historically, the lake was referred to by the Ottomans as "Karasu" (Black Water), due to its dark colour. Towards the end of the 19th century, the first elementary buildings were constructed around the lake, to allow more systematic exploitation of its waters, while in 1889 a study was published by the chemist Anastastios Christomanos, entitled *Chemical analysis of the thermal waters of the Vouliagmeni Lake*. Over the years the buildings and the general infrastructure associated with the exploitation of the lake was improved, modernised and expanded. At the same time, various cultural and athletic events were organised nearby, attracted by the idyllic scenery. Since 1982, the private Thermal Waters of Vouliagmeni-Tourist Enterprises SA has been responsible for the lake's commercial development, while at the same time the area has been integrated within the pan-European network Natura 2000 and has been characterised by the Hellenic Ministry of Culture as a place of exceptional natural beauty.

The mysterious nature of the cave has inevitably led to its associated with various myths and unsubstantiated rumours. According to one of these, during the Nazi Occupation the Germans tried to investigate the lake but their results were never published. However, it is well-known that during the recent past a number of divers have lost their lives attempting to explore the underwater maze of caves. In 1978, three Americans were presumed drowned, two men and a woman, whose scattered bones were discovered in 2006 and their identities confirmed during the following year by DNA analysis. In 1983, the bodies of two Greek army officers were recovered a number of days after they were reported missing. The cave was closed to the public in 1995, with exploration and mapping only permitted by specialist and properly equipped teams of divers. Such a project was carried out towards the end of the 1980s by the Ministry of Culture, funded by the Municipality of Vouliagmeni.

View of the Vouliagmeni Lake

Άποψη της λίμνης Βουλιαγμένης

Autographed dedication of Frank Sinatra, after his stay in Astir (Vouliagmeni Astir Archive, by kind courtesy of the Benaki Museum Archive)

Αυτόγραφη αφιέρωση του Φρανκ Σινάτρα ύστερα από τη διαμονή του στον «Αστέρα» (αρχείο «Αστέρα» Βουλιαγμένης, προσφορά του ιστορικού αρχείου του Μουσείου Μπενάκη)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Ο ΔΗΜΟΣ ΒΑΡΗΣ ΒΟΥΛΑΣ ΒΟΥΛΙΑΓΜΕΝΗΣ ΑΠΟ ΤΟ 2000 ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ

CHAPTER VI

THE MUNICIPALITY OF VARI VOULA VOULIAGMENI FROM 2000 TO THE PRESENT DAY

Αεροφωτογραφία του Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης

Aerial view of the Municipality of Vari Voula Vouliagmeni

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Ο ΔΗΜΟΣ ΒΑΡΗΣ ΒΟΥΛΑΣ ΒΟΥΛΙΑΓΜΕΝΗΣ ΑΠΟ ΤΟ 2000 ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ

ΜΕΡΟΣ Α΄: ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Γιώργος Λαουτάρης

Από τις πόλεις στην Πόλη

Από τη γειτονία στη συνύπαρξη και από τις αντιθέσεις στην ενότητα! Δέκα χρόνια μετά το αυτοδιοικητικό πρόγραμμα «Καλλικράτης», που το 2010 δημιούργησε τον ενιαίο Δήμο Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης, αυτό που έμοιαζε τότε τεχνητή συγκόλληση τριών πόλεων πλέον μετατρέπεται σε λειτουργική, αναπόσπαστη ενότητα. Η μετάβαση από τις «πόλεις» στην «πόλη» δεν ήταν αυτόματη διαδικασία, ούτε κατήργησε τη διακριτή γεωγραφική φυσιογνωμία και το ιστορικό φορτίο κάθε περιοχής.

Καθένα από τα «τρία Βήτα» (όπως επικράτησε στην καθομιλουμένη, και για λόγους συντομίας, από πολύ νωρίς να αποκαλείται ο δήμος) διατηρεί την αυτοτέλειά του, έχοντας όμως ενταχθεί σε μια νέα καθημερινότητα κοινωνικής και διοικητικής συνύπαρξης με τις υπόλοιπες δημοτικές ενότητες.

Η πρώτη δεκαετία ζωής του νέου δήμου είναι ένας σταθμός, μια αφορμή για ανασκόπηση της ιστορικής ταυτότητας της –ενιαίας πια– πόλης. Τρεις διακριτές πορείες στον χρόνο, που χαράχθηκαν παράλληλα, αλλά και σε σύνδεση εδώ και πάνω από έναν αιώνα, ενώθηκαν πλέον σε ένα βέλος που ξεκίνησε τη δική του διαδρομή στην Ιστορία. Βέβαια, για μια σύντομη περίοδο στο παρελθόν, μεταξύ των ετών 1929 και 1934, Βάρη, Βούλα και Βουλιαγμένη είχαν βρεθεί και πάλι ενωμένες διοικητικά, υπό την τότε κοινότητα Βάρης. Ωστόσο, σε δημογραφικό και κοινωνικοοικονομικό επίπεδο, οι εποχές άλλαξαν ριζικά και ανεπιστρεπτί. Σήμερα, η σύνθεση των αντιθέσεων και η νέα διαλεκτική ενότητα στο πλαίσιο του δήμου ήταν εξαρχής και παραμένει ένα από τα κεντρικά αυτοδιοικητικά ζητούμενα, μια πρόκληση για να συνυπάρξουν οι πολλαπλές γεωγραφικές ταυτότητες στην καινούργια, συμπεριληπτική δομή του ενιαίου δήμου, ο οποίος οργανώνει πολλές πλευρές της καθημερινότητας των πολιτών.

Σε αυτή τη νέα, σύνθετη ταυτότητα, ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης διατηρεί και αναδεικνύει όσα σφράγισαν τη σύγχρονη ιστορία του τόπου: την κτηνοτροφική και την αγροτική παράδοση στη Βάρη, τις μνήμες των Μικρασιατών προσφύγων στη Βούλα, τα βιώματα των ορφανών που μεγάλωσαν στη Βουλιαγμένη κ.λπ. Αναζητεί τα ίχνη στο παρελθόν των αρχαίων χρόνων, αναδεικνύοντας την αδιάσπαστη συνέχεια στην κατοίκηση του τόπου από ανθρώπους όλων των ιστορικών περιόδων.

Παράλληλα, ο δήμος ετοιμάζεται για τη νέα εποχή της χώρας και της Αυτοδιοίκησης, ως ένα προάστιο το οποίο εξασφαλίζει στους κατοίκους του υψηλό βιοτικό επίπεδο και στους επισκέπτες του έναν φιλόξενο τόπο. Ως ένα προάστιο που κληροδοτεί στις επόμενες γενιές το απαράμιλλο φυσικό κάλλος απαράλλακτο και εμπλουτισμένο.

Μια νέα δημοτική φιλοσοφία

Οι μεγάλες μεταρρυθμίσεις στην Αυτοδιοίκηση, που ξεκίνησαν το 1997 με το πρόγραμμα «Καποδίστριας» και συνεχίζονταν, με μικρότερες ή

Το μαγικό ηλιοβασίλεμα στη θάλασσα της Βούλας θαυμάζουν χιλιάδες κάτοικοι και επισκέπτες στην όμορφη, ανοιχτή ακτογραμμή μεταξύ δημαρχείου και Ασκληπιείου Βούλας, μήκους 2 χιλιομέτρων (φωτογραφία Γ. Λαουτάρη)

The magical sunset on the sea of Voula, admired by thousands of residents and visitors of the 2km long coastline between the City Hall and the Asklepieio Hospital (photo by G. Laoutaris)

μεγαλύτερες τροποποιήσεις, ακατάπαυστα ως και το 2021, έχουν δύο κεντρικά χαρακτηριστικά: αφενός, την αλλαγή της διοικητικής διαίρεσης της χώρας στην κατεύθυνση της συγκέντρωσης και ενοποίησης των παλαιότερων μικρών διοικητικών μονάδων (κοινότητες και νομαρχίες), αφετέρου, το πρόταγμα της αποκέντρωσης των εξουσιών. Συγκεντροποίηση και αποκέντρωση πάνε μαζί – οι οικονομίες κλίμακας τις οποίες δημιουργούν οι μεγαλύτερες διοικητικές ενότητες επιτρέπουν τη μεταβίβαση αρμοδιοτήτων από την κεντρική διοίκηση στην Αυτοδιοίκηση.

Ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης ανταποκρίθηκε με ενθουσιασμό στη μεγάλη αυτή πρόκληση, η οποία όρισε με σαφήνεια όρια και αρμοδιότητες, άφησε ωστόσο και σημαντικό περιθώριο για την ανάπτυξη πρωτοβουλιών. Μετά τον πρώτο χρόνο προσαρμογής στα νέα χωρικά δεδομένα, η διοίκηση Κωνσταντέλλου σφράγισε μια περίοδο στην οποία ο δήμος επεκτάθηκε σε πεδία εκτός των στενών αρμοδιοτήτων του, πρεσβεύοντας μια νέα διοικητική φιλοσοφία. Αυτή έλαβε τις εξής μορφές:

– Δραστικές πρωτοβουλίες κατά τη διαχείριση κρίσεων, όπως, για παράδειγμα, ο περιορισμός της πετρελαιοκηλίδας στον Σαρωνικό, τον Σεπτέμβριο του 2016.

– Επέκταση των δημοκρατικών διαδικασιών διαβούλευσης, όπως έγινε με την οργάνωση ανοιχτών συζητήσεων για το μοντέλο διαχείρισης απορριμμάτων και την ανάπλαση της πλατείας Βουλιαγμένης.

– Νέα πεδία άσκησης της τοπικής πρωτοβουλίας, όπως συνέβη με τη διεκδίκηση από την ΕΤΑΔ και την τελική επίτευξη του στόχου της διαχείρισης από τον δήμο σημαντικών κομματιών του παραλιακού μετώπου.

– Αποφασιστική παρέμβαση στην κεντρική διοίκηση για θέματα τοπικού ενδιαφέροντος, όπως συνέβη με την αλλαγή του επενδυτικού σχεδίου για τον «Αστέρα» Βουλιαγμένης, αλλά και με τη μεγάλη επιχείρηση για την αποτροπή περαιτέρω αξιοποίησης της εκκλησιαστικής περιουσίας.

Ο δήμος μπορεί να είναι πολύ περισσότερα από την οργάνωση της αποκομιδής των απορριμμάτων και τον ηλεκτροφωτισμό των κοινόχρηστων χώρων. Μπορεί να αποκτά ρόλο και βάρος στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, να δίνει κίνητρα για την καινοτομία, προάγοντας την απασχόληση, να ενσωματώνει τις τελευταίες τεχνολογικές εφαρμογές, διευκολύνοντας την καθημερινότητα και την εξυπη-

ρέτηση των δημοτών, να αποτελεί μια διοικητική μηχανή που ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις μιας δύσκολης κοινωνικής και πολιτικής πραγματικότητας, διευκολύνοντας την παραγωγική διαδικασία, ακόμη και στις πρωτόγνωρες συνθήκες της πανδημίας, να δημιουργεί τις βασικές υποδομές που θα προστατεύουν τους πολίτες από τα επικίνδυνα φυσικά φαινόμενα. Αυτό είναι το πολυεπίπεδο στοίχημα το οποίο καλείται καθημερινά να κερδίζει ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης, θέτοντας ολοένα ψηλότερα τον πήχη των προσδοκιών και των επιδιώξεων, και χαράσσοντας τον δρόμο για τους δήμους του μέλλοντος.

Ένας δήμος γεννιέται

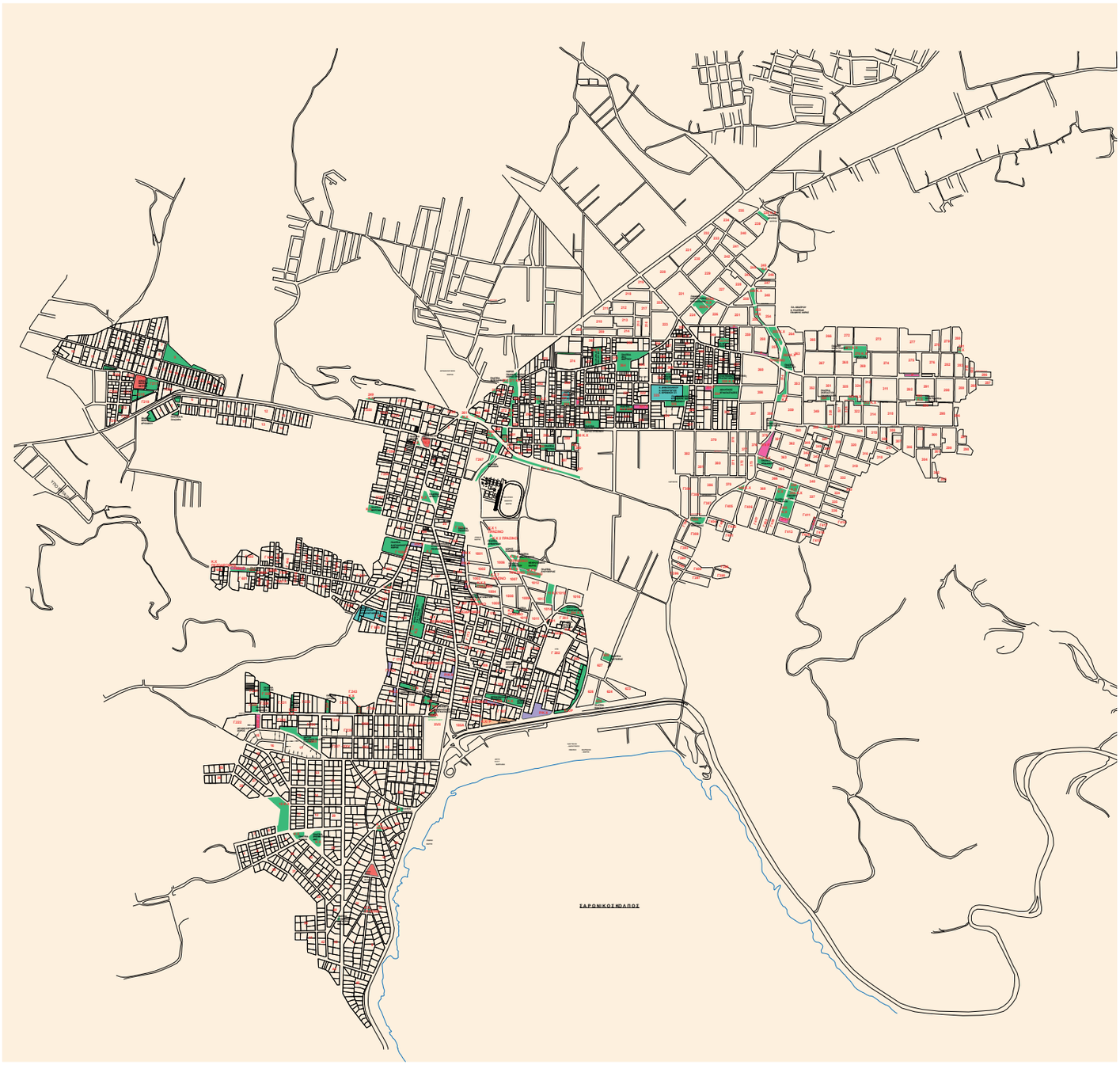
Η αυγή της νέας χιλιετίας βρήκε τους τρεις ξεχωριστούς πρώην Δήμους Βάρης, Βούλας και Βουλιαγμένης με παγιωμένες και συνάμα διαφορετικές φυσιογνωμίες, «τόσο κοντά και τόσο μακριά». Στη Βάρη, ο μαραθώνιος για την εξασφάλιση των στοιχειωδών υποδομών σε όλο το εύρος της πόλης μόλις είχε ξεκινήσει να αποδίδει τους πρώτους καρπούς. Η Βούλα, έχοντας πλέον καθιερωθεί ως προάστιο υψηλών προδιαγραφών στον χάρτη της Αττικής, επένδυε σε τομείς της ποιότητας ζωής, όπως ο πολιτισμός και το πράσινο. Τέλος, στη Βουλιαγμένη, οι δημοτικές διοικήσεις, έχοντας να διαχειριστούν την αίγλη μιας από τις ομορφότερες πόλεις της Μεσογείου, πάσχιζαν να διατηρήσουν μια πολιτική μη επέμβασης στο φυσικό περιβάλλον.

Σε πολιτικό επίπεδο, μόνο στη Βάρη παρατηρήθηκε στην προ «Καλλικράτη» δεκαετία 2000-2010 εναλλαγή δημοτικών αρχόντων, σε αντίθεση με τη Βούλα και τη Βουλιαγμένη, στις οποίες η περίοδος αυτή χαρακτηρίστηκε από διοικητική σταθερότητα. Συγκεκριμένα, στη Βάρη, στις δημοτικές εκλογές του 2002 ανα-

Το 2011, έδρα του νέου, ενιαίου δήμου ορίστηκε η Βούλα, ως η πολυπληθέστερη δημοτική ενότητα (φωτογραφία Χρ. Μαμμέλη)

As the most populous municipal unit, Voula was chosen as seat of the new, unified Municipality (photo by Chr. Mammelis)

δείχθηκε δήμαρχος ο Δημήτρης Αναστασίου, ύστερα από τέσσερις συνεχόμενες θητείες του Κωνσταντίνου Μπαγλατζή (1986-2002), ως συνεχιστής της ίδιας ιστορικής παράταξης. Το 62% που έλαβε και η άνετη εκλογή του από τον πρώτο γύρο προοιωνίζονταν μακροημέρευση της διοίκησής του, η οποία ωστόσο δεν επιτεύχθηκε. Το 2006, ο Δημήτρης Αναστασίου επικράτησε στον πρώτο γύρο τού Παναγιώτη Καπετανέα, αλλά ηττήθηκε στον δεύτερο. Ο Παναγιώτης Καπετανέας εξελέγη δήμαρχος με 53%, κάνοντας την ανατροπή και απολαμβάνοντας τη στήριξη του πρώην δημάρχου Κωνσταντίνου Μπαγλατζή, ο οποίος ήρθε τρίτος.

Στη Βούλα, ο Γιώργος Μάντεσης νίκησε στις εκλογές του 1998 και επικράτησε και στις επόμενες δύο αναμετρήσεις, το 2002 (με αυτοδυναμία από τον πρώτο γύρο) και το 2006, ολο-

κληρώνοντας 12 έτη στον δημαρχιακό θώκο, προτού αποσυρθεί.

Στη Βουλιαγμένη, το «αυτοδιοικητικό φαινόμενο», όπως έχει χαρακτηριστεί, Γρηγόρης Κασιδόκωστας ξεκίνησε το 1986 και συνέχισε αδιάλειπτα την πορεία του μέχρι τις νικηφόρες εκλογές του 2010. Πρόκειται για έναν από τους μακροβιότερους Έλληνες δημάρχους, καθώς πήρε επτά συνεχόμενες νίκες σε εκλογικές αναμετρήσεις. Είναι χαρακτηριστικό ότι το 2006, έχοντας μόνο έναν αντίπαλο, έλαβε το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό του (66%), ενώ η κορυφαία επίδοσή του στις κάλπες καταγράφηκε στις δημοτικές εκλογές του 1994 (67,4%).

Στη Βάρη, το στοίχημα της προ «Καλλικράτη» δεκαετίας ήταν αυτό των υποδομών. Οι δημοτικές διοικήσεις Αναστασίου και Καπετανέα επικέντρωσαν τις προσπάθειές τους στη βελτίωση της καθημερινότητας, επενδύοντας γενναία ποσά του δημοτικού προϋπολογισμού στην ασφαλτόστρωση νέων οδών αλλά και στη βελτίωση του δημοτικού οδικού δικτύου. Παράλληλα, την περίοδο αυτή ολοκληρώθηκε το 3ο Δημοτικό Σχολείο Βάρης στην περιοχή του Ασυρμάτου, τέθηκαν οι βάσεις για τον Βρεφονηπιακό Σταθμό της Μηλαδέζας, ενώ υλοποιήθηκε η ανάπλαση γύρω από τους σχολικούς και τους αθλητικούς χώρους της οδού Μουτούση, που δημιούργησαν τη σημερινή, ενιαία εικόνα τους. Επίσης, τέθηκε σε φάση ολοκλήρωσης η Πράξη Εφαρμογής τού Κόρμπι, άλλη μια μακρόχρονη και δύσκολη πολεοδομική εκκρεμότητα, ενώ άρχισε η μακρά διαδικασία οριοθέτησης του ρέματος του Κόρμπι, ένα αντιπλημμυρικό έργο που τελικά ξεκίνησε πολύ αργότερα.

Στη Βούλα, επί διοίκησης Μάντεση τέθηκαν οι βάσεις για την ανάπτυξη του δήμου ως ανθρωποκεντρικού φορέα. Παράλληλα με τις συμβατικές υποχρεώσεις των υπηρεσιών για την καθαριότητα των κοινόχρηστων χώρων και τη φροντίδα του πρασίνου, εγκαινιάστηκαν δράσεις για το κοινωνικό πρόσωπο της Αυτοδιοίκησης σε ένα προάστιο πρότυπο. Η επέκταση του αποχετευτικού δικτύου, η ανακαίνιση του δημαρχείου, η λειτουργία του Κέντρου Ανοιχτής Προστασίας Ηλικιωμένων (ΚΑΠΗ), η ίδρυση της Δημοτικής Επιχείρησης Ανάπτυξης Βούλας (ΔΕΑΒ) και του Δημοτικού Αθλητικού Οργανισμού Βούλας (ΔΑΟΒ), αλλά και οι εκδηλώσεις της Πνευματικής Εστίας Βούλας (ΠΕΒ) εντάσσονται στο μεγάλο πλαίσιο πρωτοβουλιών της περιόδου.

Στη Βουλιαγμένη, η «σχολή» Κασιδόκωστα συνδέθηκε με τη μείωση του συντελεστή δόμησης, όπως αποτυπώθηκε στο Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο του 1997, και με μια πολιτική ελάχιστης παρέμβασης στο φυσικό περιβάλλον. Οι δημοτικές υπηρεσίες επικεντρώθηκαν στη συντήρηση και στον εμπλουτισμό του πρασίνου, η Πολιτική Προστασία στελεχώθηκε με μόνιμο προσωπικό, δημιουργήθηκε αξιόλογη Δημοτική Αστυνομία, αξιοποιήθηκε μια σειρά από δωρεές επιφανών πολιτών για τον εκσυγχρονισμό του δημοτικού εξοπλισμού, ενώ ο δήμος έλαβε πρωτοποριακές πρωτοβουλίες που συζητήθηκαν αρκετά την εποχή εκείνη, όπως η μείωση της ταχύτητας των οχημάτων σε κεντρικές αρτηρίες με «σαμαράκια».

Μια από τις σημαντικές στιγμές της πόλης τη δεκαετία αυτή ήταν, αναμφισβήτητα, η διεξαγωγή του τριάθλου κατά τους Ολυμπιακούς Αγώνες στην Αθήνα το 2004. Στις 25 και 26 Αυγούστου 2004, το Ολυμπιακό Κέντρο Βουλιαγμένης φιλοξένησε 51 αθλητές και αθλήτριες του απαιτητικού αθλήματος στην κορυφαία διοργάνωση. Με αφετηρία και τερματισμό στην Ακτή Βουλιαγμένης, οι τριαθλητές κολύμπησαν

Αριστερή σελίδα:
Τον Οκτώβριο του 2022 ξεκίνησε η διαδικασία σύνταξης ενιαίου τοπικού πολεοδομικού σχεδίου της πόλης, με στόχο να ενοποιήσει υπό μια συνεκτική φιλοσοφία τα επιμέρους γενικά πολεοδομικά σχέδια των τριών πρώην δήμων

Left page: In October 2022, a new Local Town Planning Scheme began to be drafted, with a view to unifying the separate planning schemes of the three former municipalities under a cohesive philosophy

Η ακτογραμμή της Βάρκιζας προσελκύει επισκέπτες και παραθεριστές από τις αρχές του προηγούμενου αιώνα

The Varkiza coastline has been attracting visitors and holidaymakers since the early 20th century

1.500 μέτρα στον όρμο, διένυσαν 40 χιλιόμετρα με ποδήλατο και 10 χιλιόμετρα τρέχοντας, περνώντας από διαδρομές εντός του οικιστικού ιστού και φτάνοντας μέχρι τα πρώτα Λιμανάκια.

Ο «Καλλικράτης» αιφνιδιάζει

Το πρόγραμμα αυτοδιοικητικής μεταρρύθμισης «Καλλικράτης» άλλαξε ριζικά τον διοικητικό χάρτη της χώρας, μεταξύ άλλων συγχωνεύοντας 910 δήμους και 124 κοινότητες, που είχαν δημιουργηθεί από τη μεταρρύθμιση του προγράμματος «Καποδίστριας», σε 325 νέους δήμους. Καθότι ένα από τα βασικά κριτήρια της νέας διάρθρωσης της Τοπικής Αυτοδιοίκησης ήταν να μην υπάρχει δήμος με πληθυσμό μικρότερο των 25.000 κατοίκων στο πολεοδομικό συγκρότημα της πρωτεύουσας, οι τρεις όμοροι Δήμοι Βάρης, Βούλας και Βουλιαγμένης συνενώθηκαν, συγκροτώντας έναν νέο, ενιαίο Οργανισμό Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Ωστόσο, οι ανακοινώσεις του τότε υπουργού Εσωτερικών Γιάννη Ραγκούση, στις 28 Απριλίου 2010, όταν παρουσίασε για πρώτη φορά ολοκληρωμένη την κυβερνητική πρόταση, αιφνιδίασαν τις τοπικές κοινωνίες. Και αυτό όχι μόνο επειδή έως τότε υπήρχαν μόνο υπόνοιες και συγκεχυμένες πληροφορίες για τα όρια των νέων δήμων, αλλά και διότι οι δημοτικές εκλογές είχαν προγραμματιστεί για τον Νοέμβριο του ίδιου χρόνου, συρρικνώνοντας την προεκλογική περίοδο σε χρονικό διάστημα έξι μηνών, πολύ μικρό για να εμπεδωθεί από τους πολίτες η έκταση των νέων δήμων και να καταρτιστούν πλήρη πολιτικά προγράμματα από τους νέους δημοτικούς συνδυασμούς.

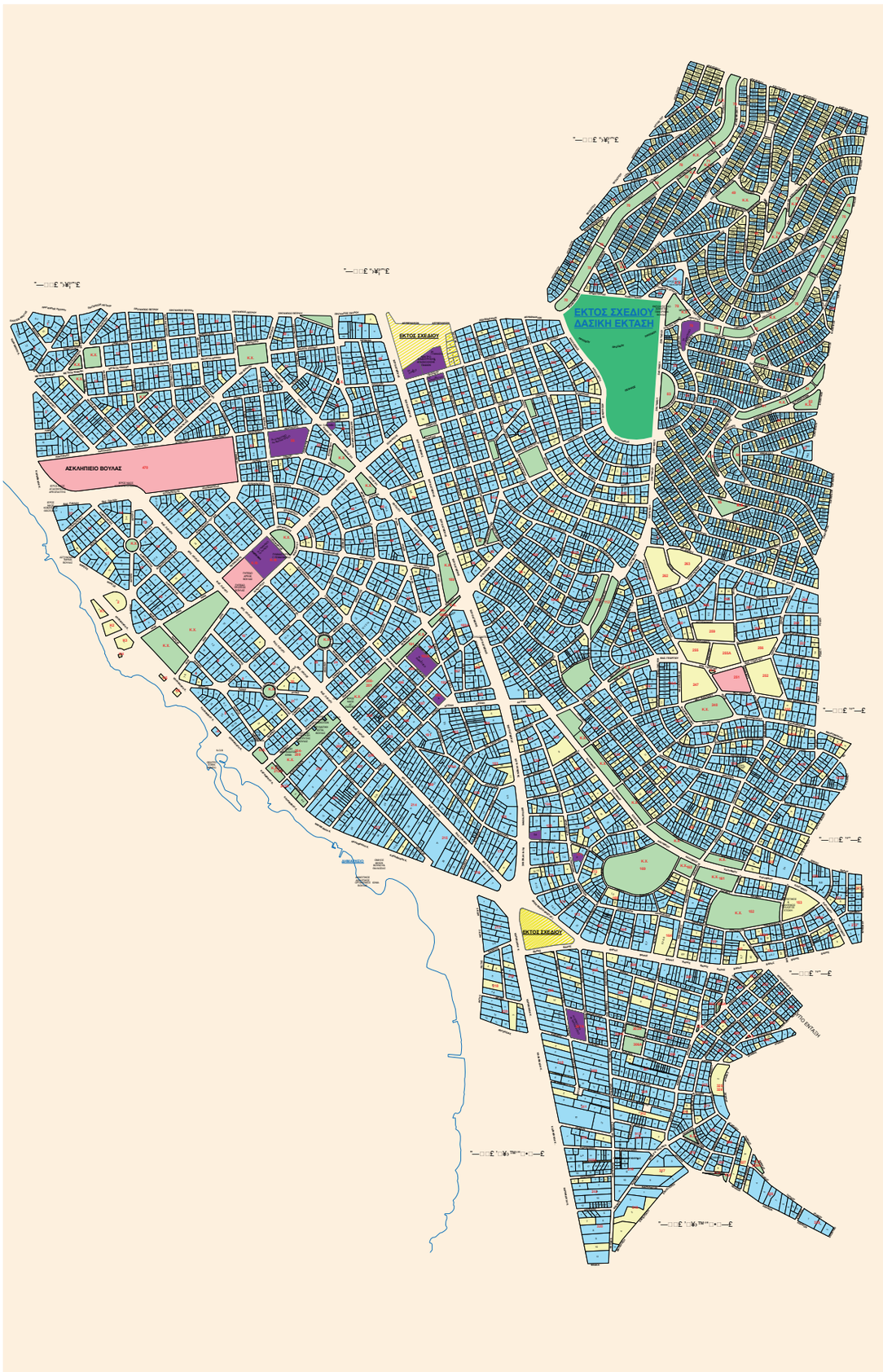
Είναι χαρακτηριστικό ότι υποψηφιότητες για τις εκλογές του 2010 είχαν ανακοινωθεί αρκετούς μήνες πριν από τις ανακοινώσεις της κυβέρνησης, προφανώς σε εντελώς διαφορετικό πολιτικό περιβάλλον. Στη Βούλα, ο Γρηγόρης Κωνσταντέλλος, έως τότε αντιδήμαρχος της διοίκησης του Γιώργου Μάντεση, ανακοίνωσε την υποψηφιότητά του για τον Δήμο Βούλας στις 27 Φεβρουαρίου 2009, με συνέντευξη Τύπου. Η κεντρική προεκλογική συγκέντρωση της καμπάνιας του πραγματοποιήθηκε σε κεντρικό ξενοδοχείο της περιοχής, στις 22 Νοεμβρίου 2009. Ανάλογες προκαταρκτικές κινήσεις για τη συγκρότηση δημοτικών συνδυασμών στη Βούλα είχαν δημοσιοποιήσει ο Άγγελος Αποστολάτος και ο Ανδρέας Κάσδαγλης, οι οποίοι μέχρι τις ανακοινώσεις Ραγκούση είχαν ήδη συσπειρώσει γύρω τους βασικά στελέχη. Ομοίως, στη Βάρη, ο εν ενεργεία δήμαρχος Παναγιώτης Καπετανέας είχε εγκαινιάσει το 2009 την εκστρατεία για την ανανέωση της θητείας του, με κορμό την τότε διοικούσα παράταξη της πόλης. Μόνο ο Γρηγόρης Κασιδόκωστας στη Βουλιαγμένη τήρησε στάση αναμονής, ανακοινώνοντας την υποψηφιότητά του για τον ενιαίο δήμο τον Αύγουστο του 2010.

Μια σύντομη περίοδος έντονων διεργασιών και ζυμώσεων για τη διαμόρφωση τοπικών συμμαχιών κατέληξε στη συμμετοχή έξι συνδυασμών στις δημοτικές εκλογές της 7ης Νοεμβρίου, όσων είχαν ήδη ανακοινώσει την υποψηφιότητά τους, δηλαδή των Γρηγόρη Κωνσταντέλλου, Άγγελου Αποστολάτου, Ανδρέα Κάσδαγλη και Παναγιώτη Καπετανέα, καθώς και των Γρηγόρη Κασιδόκωστα και Κώστα Πασακυριάκου. Το αποτέλεσμα της κάλπης, από τη μια, δικαίωσε τη φήμη και τη δημοφιλία του Γρηγόρη Κασιδόκωστα σε όλο το εύρος του δήμου και, από την άλλη, ανέδειξε ένα νέο αυτοδιοικητικό άστρο, αυτό του Γρηγόρη Κωνσταντέλλου. Ο Γρηγόρης Κασιδόκωστας, λοιπόν, κέρδισε καθαρά τον πρώτο και τον δεύ-

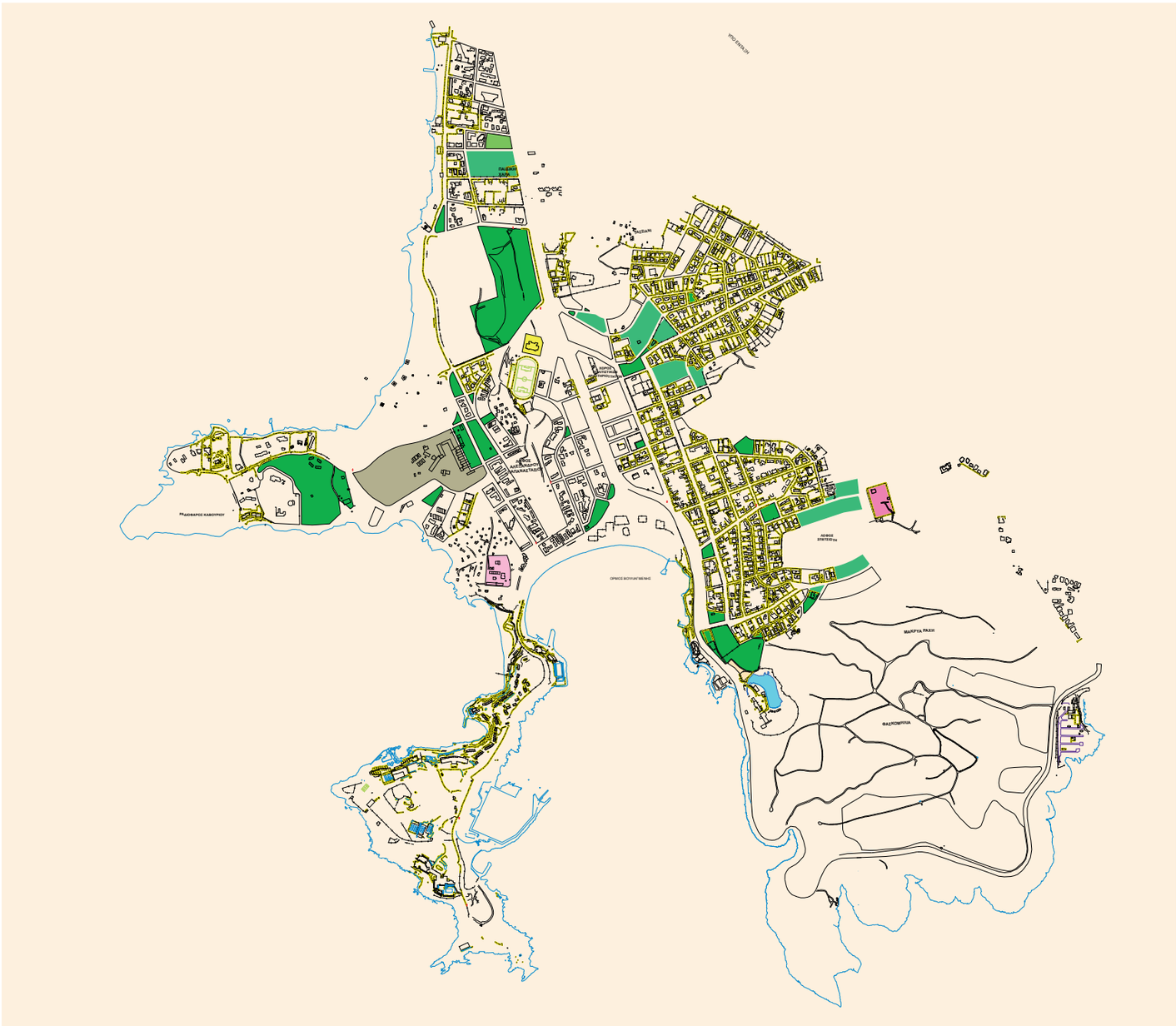
Ο πεζόδρομος της πλατείας Βούλας, στη λεωφόρο Βασιλέως Παύλου, κατασκευάστηκε το 1996 από τον δήμαρχο Άγγελο Αποστολάτο ως σημείο συνάθροισης της πόλης. Το 2023 είχε ήδη δρομολογηθεί η ριζική ανακατασκευή του σημείου (αρχείο Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης)

The walkway of the Voula square on Vasileos Pavlou Avenue was constructed by Mayor Angelos Apostolatos, as an assembly point, and in 2023 the radical redesign of the area is already underway (Municipality of Vari Voula Vouliagmeni archive)

Έως το 1929, ο οικισμός της Βούλας διοικητικά ανήκε στην κοινότητα Κορωπίου και, κατόπιν, στην κοινότητα Βάρης. Το 1934 αυτονομήθηκε ως κοινότητα. Η Βούλα αναγνωρίστηκε ως δήμος το 1982

Until 1929, the settlement of Voula administratively belonged to the Community of Koropi and later to the Community of Vari. In 1934, it became an autonomous Community, which was recognised as a Municipality in 1982

ΠΑΛΑΙΟΣ ΚΑΣΤΡΟ

στικά σχετικά με το ποια δημοτική ενότητα θα εκλέξει δήμαρχο. Με τον τρόπο αυτόν εξουδετερώθηκε το μειονέκτημα του δημάρχου Βουλιαγμένης ότι προερχόταν από τη δημοτική ενότητα με το μικρότερο εκλογικό σώμα. Ωστόσο, τα αποτελέσματα του δεύτερου γύρου απέναντι στον Γρηγόρη Κωνσταντέλλο έδειξαν ότι ο Γρηγόρης Κασιδόκωστας δεν έπεισε τη Βούλα: αν και στη Βουλιαγμένη η επικράτηση Κασιδόκωστα ήταν συντριπτική (75%-25%), στη Βάρη ήταν σαφής, αλλά όχι μεγάλη (55%-45%), ενώ στη Βούλα πήρε προβάδισμα ο Κωνσταντέλλος (52%-48%).

Η ιδιαιτερότητα στην πρώτη σύνθεση του δημοτικού συμβουλίου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης ήταν ότι, εκτός από τον δήμαρχο Κασιδόκωστα, συμμετείχαν ως σύμβουλοι τρεις πρώην δήμαρχοι (Αναστασίου, Αποστολάτος, Καπετανέας), καθώς και ένα μελλοντικό μέλος του ελληνικού Κοινοβουλίου, η Γεωργία Μαρτίνου.

Αστάθεια αντί προσαρμογής

Η ενοποίηση των δήμων σε διοικητικό επίπεδο ήταν ένα μεγάλο τεχνοκρατικό στοίχημα για τον μηχανισμό της ελληνικής Αυτοδιοίκησης. Εκτός από την πληθώρα των πρακτικών προβλημάτων που προέκυψαν αναφορικά με τη νέα κατανομή του προσωπικού και τη χωροταξία των δημοτικών υπηρεσιών και κτιρίων, ώστε να υπηρετούν αποτελεσματικά την καινούργια δομή, ο «Καλλικράτης» εισήγαγε μια σειρά από νέες διαδικασίες και αρμοδιότητες στην καθημερινή λειτουργία τους, οι οποίες τις άλλαξαν ριζικά. Ούτως ή άλλως, βάσει νόμου, η πρώτη δημοτική περίοδος του «Καλλικράτη» ήταν σημαντικά μειωμένη χρονικά. Βούληση του νομοθέτη ήταν η σύνδεση των αυτοδιοικητικών εκλογών στην Ελλάδα με τις ευρωεκλογές και η διεξαγωγή τους ανά πέντε έτη. Για λόγους προσαρμογής λοιπόν στο «ημερολόγιο» των ευρωπαϊκών εκλογών, η θητεία των νέων δημοτικών διοικήσεων που προέκυψαν από τις εκλογές του 2010 ξεκίνησε την 1η Ιανουαρίου 2011 και έληξε στις 31 Αυγούστου 2014, περιοριζόμενη σε μόλις 3,5 χρόνια, ενώ οι επόμενες θητείες προβλεπόταν ότι θα ήταν πενταετείς. Ήταν προφανές ότι επρόκειτο για μια περίοδο προσαρμογής της Αυτοδιοίκησης στα δεδομένα του «Καλλικράτη», που εισήγαγε τους νέους θεσμούς της Περιφέρειας και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης, επέβαλε διαφορετική μεθοδολογία στον έλεγχο του κράτους επί των δαπανών και των αποφάσεων – αλλαγές οι οποίες κατά κανόνα

Αριστερά: Η ιδιαιτερότητα του πολεοδομικού σχεδιασμού της Βουλιαγμένης, με την πρόβλεψη εκτεταμένων κοινόχρηστων χώρων, αποτέλεσε διαχρονικά σημείο τριβής των δημοτικών διοικήσεων με τη μονή Πετράκη, ιδιοκτήτρια μεγάλων εκτάσεων

Left: The peculiarity of the Vouliagmeni urban planning with provision for large public spaces has been a constant friction point between the municipal administration and the Petrakis Monastery which owns a fair amount of land

Η λίμνη Βουλιαγμένης (φωτογραφία Γ. Λαουτάρη)

Lake Vouliagmeni (photo by G. Laoutaris)

Ο δήμαρχος Γρηγόρης Κασιδόκωστας (φωτογραφία Γ. Λαουτάρη)

Mayor Grigoris Kasidokostas (photo by G. Laoutaris)

«μεταβολίζονται» αργά στον δυσκίνητο μηχανισμό της Δημόσιας Διοίκησης.

Στο ήδη ασταθές τοπίο, ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης κλυδωνίστηκε σοβαρά μόλις οκτώ μήνες μετά την ορκωμοσία της νέας διοίκησης. Στις 25 Αυγούστου 2011, ο δήμαρχος Γρηγόρης Κασιδόκωστας υπέστη ισχαιμικό εγκεφαλικό επεισόδιο στο σπίτι του και εισήχθη για νοσηλεία στη Μονάδα Εντατικής Θεραπείας του Νοσοκομείου «Ερρίκος Ντυνάν», από το οποίο πήρε εξιτήριο στις 29 Σεπτεμβρίου. Ακολούθως μεταφέρθηκε σε κέντρο αποκατάστασης για την ολοκλήρωση της αποθεραπείας του. Η κατάσταση της υγείας του δημάρχου κρίθηκε εξαρχής σοβαρή και, παρότι απέφυγε το μοιραίο, η αποκατάστασή του αποδείχθηκε μια μακρά και επίπονη διαδικασία, η οποία δεν του επέτρεψε ποτέ ξανά να ασκήσει τα καθήκοντά του στον νέο δήμο.

Τη θέση του δημάρχου κατέλαβε προσωρινά ο –ορισμένος από τον Γρηγόρη Κασιδόκωστα– αναπληρωτής του Σπυράγγελος (Σπύρος) Πανάς, στενός συνεργάτης του επί μια 20ετία και αντιδήμαρχος στον πρώην Δήμο Βουλιαγμένης και τον νέο δήμο. Ωστόσο, η πολύμηνη απουσία του δημάρχου και η αναπλήρωσή του από έναν αντιδήμαρχο προκάλεσαν πρωτοφανείς τριβές και συγκρούσεις εντός της διοικούσας παράταξης αλλά και του δημοτικού συμβουλίου. Ύστερα από μακροχρόνιες διεργασίες και προστριβές για το νόμιμο των διαδικασιών αναπλήρωσης, στις 26 Μαρτίου 2012 ο Γρηγόρης Κασιδόκωστας υπέβαλε γραπτώς την παραίτησή του, ξεκινώντας τις διαδικασίες αντικατάστασής του.

Το βράδυ της Τετάρτης 29 Μαρτίου 2012, σύμφωνα με την αυτοδιοικητική νομοθεσία, διεξήχθη μυστική ψηφοφορία μεταξύ των 20 εκλεγμένων δημοτικών συμβούλων της Ανεξάρτητης Κίνησης Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης, της διοικούσας παράταξης Κασιδόκωστα, σε δημόσια συνεδρίαση στο δημαρχείο, για την αντικατάσταση του δημάρχου. Ο Σπύρος Πανάς με 12 ψήφους αναδείχθηκε νέος δήμαρχος, έναντι του Δημήτρη Δαβάκη που έλαβε 4 ψήφους και του Γιάννη Νιτερόπουλου με 3 ψήφους, ενώ βρέθηκε και ένα λευκό ψηφοδέλτιο.

Ωστόσο, η διχογνωμία εντός της διοικούσας παράταξης εντάθηκε και σύντομα ο νέος δήμαρχος απώλεσε τη στήριξη της πλειονότητας των συμβούλων του, με αποτέλεσμα τα δημοτικά όργανα να λαμβάνουν αποφάσεις σπάνια και μόνο ύστερα από δύσκολες συναινέσεις. Το βραχύ αυτό διάστημα μέχρι τις δημοτικές εκλογές του Μαΐου του 2014 χαρακτηρίστηκε από ανεξαρτητοποιήσεις δημοτικών συμβούλων και συνεδριάσεις του δημοτικού συμβουλίου οι οποίες διαρκούσαν μέχρι τις πρώτες πρωινές ώρες και δονούνταν από εντάσεις και διαφωνίες.

Παρ' όλα αυτά, την ταραχώδη εκείνη περίοδο και μέχρι τις εκλογές ολοκληρώθηκαν σημαντικά έργα, όπως το 3ο Δημοτικό Σχολείο Βάρης, ο Βρεφονηπιακός Σταθμός της Μηλαδέζας στη Βάρη, η αίθουσα πολλαπλών χρήσεων του 2ου Δημοτικού Σχολείου Βούλας και το νέο γυμνάσιο στη Βουλιαγμένη. Από τις αναπλάσεις κοινόχρηστων χώρων που ξεχώρισαν ήταν αυτές στην παραλία του Με-

γάλου Καβουρίου και στον παραλιακό χώρο της Βούλας. Ταυτόχρονα, η παράταξη του Γρηγόρη Κωνσταντέλλου εξελίχθηκε στον βασικό αντιπολιτευτικό πόλο, ο οποίος προσέλκυσε μια σειρά από στελέχη της παράταξης του Γρηγόρη Κασιδόκωστα.

Δώδεκα ψήφοι διαφορά

Οι εκλογές του Μαΐου του 2014 διεξήχθησαν σε συνθήκες ακραίας πόλωσης. Βασικοί διεκδικητές της δημαρχίας ήταν ο Σπύρος Πανάς, ο οποίος, παρότι δήμαρχος, πρώτη φορά κατέβαινε ως επικεφαλής παράταξης την ψήφο των δημοτών του, και ο Γρηγόρης Κωνσταντέλλος, που, έχοντας θητεύσει ως επικεφαλής της μείζονος αντιπολίτευσης αλλά και διαθέτοντας μακρά αυτοδιοικητική εμπειρία, καθώς εξελέγη πρώτη φορά δημοτικός σύμβουλος Βούλας σε ηλικία 23 ετών, ετοιμαζόταν να αναλάβει τη διοίκηση με ένα στελεχιακό σύνολο που απαρτιζόταν από νέους, αλλά και έμπειρους αυτοδιοικητικούς.

«Δυνατή ομάδα για μια πράσινη πόλη με ανθρώπινες γειτονιές» ήταν το κεντρικό σύνθημα στην καμπάνια της Ανεξάρτητης Κίνησης του Σπύρου Πανά. «Η πόλη πάνω απ' όλα» ήταν η φράση που ξεχώριζε στο προεκλογικό υλικό του Γρηγόρη Κωνσταντέλλου, η παράταξη του οποίου, σε μια σημαδιακή απόφαση, άλλαξε με σχεδόν ανεπαίσθητο, αλλά ουσιαστικό τρόπο τον τίτλο της: από «Βάρη Βούλα Βουλιαγμένη, *Πόλεις* για να ζεις», στα ψηφοδέλτια του 2010, μετονομάστηκε σε «Βάρη Βούλα Βουλιαγμένη, *Πόλη* για να ζεις», ανακλώντας τη νέα φιλοσοφία για την πραγματική ενοποίηση των πρώην δήμων, εκτός από τη διοικητική. Έκτοτε, ο Γρηγόρης Κωνσταντέλλος στις ομιλίες και τις το-

Ο ΠΑΛΜΟΣ

ΣΑΒΒΑΤΟ 27 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 2011

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΤΟΠΙΚΗ ΤΗΣ ΓΛΥΦΑΔΑΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

ΕΤΟΣ 23ο • ΑΡ. ΦΥΛΛΟΥ 950 • ΕΚΔΟΤΗΣ: Δ.Ηλ. ΦΙΛΙΠΠΟΠΟΥΛΟΣ • ΓΡΑΦΕΙΑ: ΓΡΗΓ. ΛΑΜΠΡΑΚΗ 13 - 166 75 ΓΛΥΦΑΔΑ • Τ.Θ. 70325 • ΤΙΜΗ ΦΥΛΛΟΥ: 0,30 € • ΚΩΔΙΚΟΣ 1015

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΔΗΜΟΥΣ: ΑΛΙΜΟΥ • ΒΑΡΗΣ-ΒΟΥΛΑΣ-ΒΟΥΛΙΑΓΜΕΝΗΣ • ΓΛΥΦΑΔΑΣ • ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ- ΑΡΓΥΡΟΥΠΟΛΗΣ

Ήχοι και Απήχοι

από τον Δημ. Καρατσένα

Όλη η αλήθεια για το Νεκροταφείο

Σελ. 3

Διαβάστε σ' αυτό το φύλλο

Φρίξος Δήμοις: Αν δεν πάει στις παυφές της πόλης το Νεκροταφείο, πού θα πάει; Σελ. 3

Αθηνά Λυγνού: Να σταματήσει ο δήμαρχος την τυχοδιωκτική πολιτική σε βάρος του βουνού Σελ. 5

Τάσος Τσιτάνης: Τα εγκλήματα στον Υμηττό συνεχίζονται χωρίς ιερό και όσιο Σελ. 6

Λαϊκή Συσπείρωση Γλυφάδας: Ανάγκη δημιουργίας χώρου αποτέφρωσης νεκρών Σελ. 7

ΣΗΜΕΡΑ ΜΑΖΙ ΜΕ ΤΟΝ «ΠΑΛΜΟ»

Μετά από βαρύ εγκεφαλικό επεισόδιο...

Στην Εντατική ο Γρ. Κασιδόκωστας

Συγκίνηση των κατοίκων σε Βάρη-Βούλα-Βουλιαγμένη για την κατάσταση υγείας του Δημάρχου τους

Λίγο μετά το μεσημέρι της Πέμπτης και μετά από συνεργασία που είχε στον δήμο με τον Πρόεδρο του δημοτικού συμβουλίου κ. Δημ. Αναστασίου, ο Δήμαρχος της Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης κ. Γρ. Κασιδόκωστος αναχώρησε για το σπίτι του για να ξεκουραστεί. Εκεί σταματά η επικοινωνία μαζί του και αρχίζουν να έρχονται τα δυσάρεστα νέα που λένε ότι... στο σπίτι του και ειδικά στο σα-

λόνι τον βρήκε σε άσχημη κατάσταση ο γιος του, Πάρις. Κάλεσε το ασθενοφόρο όπου και τον μετέφερε στο νοσοκομείο «Ερρίκος Ντυνάν» προς νοσηλεία.

Οι γιατροί διαπίστωσαν βαρύ εγκεφαλικό επεισόδιο και εισήχθη στην εντατική μονάδα του νοσοκομείου ασπευσμένα και τέθηκε σε καταστολή. Οι θεράποντες ιατροί κρίνουν την κατάσταση εξαιρετικά κρίσιμη, ιδιαίτερα τις πρώτες 48ωρο και θεωρούν ότι είναι νωρίς για εξαγωγή συμπερασμάτων.

Η είδηση διεδόθη αστραπιαία σε όλο το δήμο προκαλώντας συγκίνηση και αμηχανία στους κατοίκους. Όλοι δε οι δημοτικοί σύμβουλοι έδειχναν ξαφνιασμένοι και μουδιασμένοι από το δυσάρεστο γεγονός. Μέχρι που γράφονταν αυτές οι γραμμές η κατάσταση

Παρασκευή δεν υπήρχαν άλλα νέα της πορείας της υγείας του Δημάρχου. Ο «Παλμός» εύχεται στο δήμαρχο Γρ. Κασιδόκωστα περαστικά και σύντομα στα καθήκοντα του.

Κατακα(η)μένε Υμηττέ!

23:55, βράδυ 24ης Δημερωματα. 26ης Αυγούστου Έσπασε μεγάλη φωτιά στη Γλυφάδα. Οι πιο κοντινές άντληση του λιόντα στην περιοχή εντάσεως 5-6 μποφορ έδωσαν μεγάλες διαστάσεις στη φωτιά η οποία κινή-

Το πρωτοσέλιδο της εφημερίδας *Ο Παλμός της Γλυφάδας* της 27ης Αυγούστου 2011 σχετικά με το πρόβλημα υγείας του δημάρχου Γρηγόρη Κασιδόκωστα

The front page of the *O Palmos tis Glyfadas* newspaper (27 August 2011), featuring an article on the health issue of Grigoris Kasidokostas

Ο Σπύρος Πανάς διετέλεσε δήμαρχος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης από το 2012 έως το 2014 (φωτογραφία Γ. Λαουτάρη)

Spyros Panas was Mayor of Vari Voula Vouliagmeni from 2012 till 2014 (photo by G. Laoutaris)

ποθετήσεις του χρησιμοποιεί τον όρο «πόλη», στον ενικό, κάθε φορά που αναφέρεται στον ενιαίο δήμο. Την εκλογή τους διεκδίκησαν άλλες τέσσερις παρατάξεις, υπό τους Δημήτρη Δαβάκη, Θάνο Ματόπουλο, Δημοσθένη Δόγκα και Κώστα Πασακυριάκο.

Στον πρώτο γύρο της εκλογικής αναμέτρησης, στις 18 Μαΐου 2014, ο Σπύρος Πανάς έλαβε το 37,55% των ψήφων, έναντι 34,72% του Γρηγόρη Κωνσταντέλλου, μια διαφορά 669 ψήφων. Αναλύοντας τα αποτελέσματα ανά δημοτική ενότητα, είναι σαφές ότι ο Γρηγόρης Κωνσταντέλλος υπερίσχυσε του Σπύρου Πανά σε Βάρη και Βούλα, όμως η υπεροχή του τότε δημάρχου στη Βουλιαγμένη ήταν τέτοια που υπερκάλυψε τις απώλειές του στις άλλες δύο εκλογικές περιφέρειες. Οι δύο παρατάξεις οδηγήθηκαν σε δεύτερο γύρο για την ανάδειξη δημάρχου.

Το αποτέλεσμα της κάλπης την Κυριακή 25 Μαΐου 2014 έμελλε να αποτελέσει σημείο αναφοράς στην αυτοδιοικητική ιστορία, καθώς ήταν οριακό. Σύμφωνα με την ανακοίνωση του Πρωτοδικείου Αθηνών που αναρτήθηκε στο δημαρχείο, ο Γρηγόρης Κωνσταντέλλος ανακηρυσσόταν δήμαρχος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης με 11.851 ψήφους, έναντι 11.839 ψήφων του Σπύρου Πανά. Όπως ήταν αναμενόμενο, ο ηττημένος υποψήφιος από την πρώτη στιγμή αμφισβήτησε το αποτέλεσμα, προσφεύγοντας στη Δικαιοσύνη. Στις 14 Ιουνίου 2014 ολοκληρώθηκε η ανακαταμέτρηση των ψηφοδελτίων στο Πρωτοδικείο, ενώ την 1η Σεπτεμβρίου (συμπτωματικά, ήταν η πρώτη ημέρα της θητείας του Γρηγόρη Κωνσταντέλλου ως δημάρχου) εκδικάστηκαν από το Εκλογοδικείο οι ενστάσεις επί συγκεκριμένων ψηφοδελτίων που κατέθεσαν οι δύο παρατάξεις. Η απόφαση, που εκδόθηκε τον Νοέμβριο, δεν ανέτρεψε το αποτέλεσμα των εκλογών. Ωστόσο, η Ανεξάρτητη Κίνηση αποφάσισε να εξαντλήσει τα ένδικα μέσα, προσφεύγοντας και στο Συμβούλιο της Επικρατείας. Η απόφαση του ανώτατου διοικητικού δικαστηρίου εκδόθηκε έναν χρόνο μετά τις εκλογές, τον Μάιο του 2015, απορρίπτοντας τα νομικά επιχειρήματα των ηττημένων και επικυρώνοντας τελεσίδικα το αποτέλεσμα της κάλπης υπέρ του Γρηγόρη Κωνσταντέλλου.

Από το θρίλερ στον θρίαμβο

Η πρώτη διοικητική περίοδος του νέου δημάρχου χαρακτηρίστηκε από έναν αγώνα ταχύτητας για την εξασφάλιση πόρων και τη δρομολόγηση αναγκαίων και μεγάλων έργων υποδομής. Παρόλο που ήταν η πρώτη –και μοναδική, όπως αποδείχθηκε, μετά την αλλαγή της νομοθεσίας– δημοτική περίοδος διάρκειας πέντε και όχι τεσσάρων ετών, η επίσπευση όλων των γραφειοκρατικών διαδικασιών ήταν προτεραιότητα της διοίκησης Κωνσταντέλλου. Στόχος της ασυνήθιστης αυτής κινητοποίησης τους πρώτους μήνες της νέας δημαρχιακής περιόδου ήταν η εξασφάλιση ώριμων τεχνικών μελετών όσο το δυνατόν νωρίτερα, ώστε να λάβουν προτεραιότητα στη χρηματοδότηση από κρατικούς φορείς και να υλοποιηθούν ταχύτερα.

Πράγματι, από τους σημαντικότερους καρπούς αυτής της προσπάθειας ήταν η χρηματοδότηση από την Περιφέρεια Αττικής 10 έργων τα οποία εισηγήθηκε ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης, δεσμεύοντας το ποσό των 43.000.000 ευρώ. Τα σπουδαιότερα και πιο δαπανηρά εξ αυτών ήταν η κατασκευή του ρέματος στο Κόρμπι Βάρης, η κατασκευή αγωγών όμβριων υδάτων σε όλη τη Βουλιαγμένη (για πρώτη φορά στην ιστορία της πόλης), αλλά και στη Βάρη (οδός Βασιλέως Κωνσταντίνου) και στο Πανόραμα Βούλας, αντιπλημμυρικές παρεμβάσεις για την ασφάλεια των πολιτών απέναντι στα έντονα καιρικά φαινόμενα κ.ά.

Μια σπάνια υπερδραστηριότητα όσον αφορά τα τεχνικά έργα στον δημόσιο χώρο οδήγησε σε θεαματικά αποτελέσματα εντός της πενταετίας. Στη Βάρη, μεταξύ άλλων παρεμβάσεων, ο ναός Πέτρου και Παύλου στο Δίλοφο απέκτησε πλατεία, το κέντρο της Βάρκιζας άλλαξε όψη με την κατασκευή πλατείας στον χώρο όπου μέχρι τότε στάθμευαν άναρχα ταξί, έγινε ολική ανακατασκευή της πλατείας Ζησιμοπούλου, ανατάχθηκε το κοιμητήριο της πόλης και το γήπεδο «Κωνσταντίνος Μπαγλατζής» απέκτησε νέο, υπερσύγχρονο χλοοτάπητα. Στη Βούλα έλαβε χώρα η πρώτη φάση ανάπλασης της πλατείας Ιμίων, ξεκίνησε η ανακατασκευή του Αθλητικού Κέντρου της πόλης, αναδείχθηκαν οι αρχαιότητες σε δρόμο στα Πηγαδάκια και δρομολογήθηκε η κατασκευή νέου βιοκλιματικού βρεφονηπιακού σταθμού, ο σχεδιασμός του οποίου κέρδισε τι-

μητικές διακρίσεις. Στη Βουλιαγμένη ξεχώρισαν η κατασκευή αγωγού ακάθαρτων υδάτων στον Λαιμό, η ανακατασκευή του Δημοτικού Αθλητικού Κέντρου με νέο, υβριδικό χλοοτάπητα και διαδρομές στίβου, αλλά και η φύτευση δεκάδων νέων φοινικοειδών (ουασινγκτόνιες) στο διάζωμα της παραλιακής λεωφόρου. Από τα έργα που χαρακτήρισαν την πρώτη θητεία του Γρηγόρη Κωνσταντέλλου ήταν η ανακατασκευή, ο εξοπλισμός και η πιστοποίηση, σύμφωνα με τις προδιαγραφές, των 48 παιδικών χαρών του δήμου, στις οποίες κατευθύνθηκαν πόροι ύψους 3.000.000 ευρώ, αλλά και η υιοθέτηση διαφορετικής φιλοσοφίας στη διαχείριση απορριμμάτων, με την αξιοποίηση των «πράσινων» αποβλήτων (τα κλαδέματα των κήπων), μαζί με τα υπολείμματα τροφών για την παραγωγή εδαφοβελτιωτικού υλικού – μια πρωτοποριακή κίνηση στην Αττική που μείωσε δραστικά τα απορρίμματα τα οποία οδεύουν προς ταφή και άνοιξε νέους ορίζοντες στην ανακύκλωση.

Επιπλέον, τους πρώτους μήνες του 2015 τέθηκε σε εφαρμογή ένα σχέδιο ψηφιακού μετασχηματισμού του δήμου σε όλα τα επίπεδα. Η δημιουργία δημοτικής εφαρμογής για κινητά τηλέφωνα, ώστε να δηλώνονται από τους πολίτες όποια προβλήματα συναντούν στη γειτονιά τους, η ψηφιοποίηση και η διαδικτυακή δημοσίευση όλων των γεωχωρικών και πολεοδομικών δεδομένων του δήμου, η αλλαγή του συνόλου του δημοτικού φωτισμού με νέας τεχνολογίας λαμπτήρες εξοικονόμησης ενέργειας, η δημιουργία διαδικτυακού καναλιού του δήμου και η ζωντανή μετάδοση όλων των συνεδριάσεων του δημοτικού συμβουλίου συνθέτουν, μεταξύ άλλων, ένα μεγάλο σύνολο πρωτοβουλιών οι οποίες άλλαξαν την εικόνα του δήμου.

Δεν είναι τυχαίο, λοιπόν, ότι ο συσχετισμός δυνάμεων του 2014, που οδήγησε σε οριακή πλειοψηφία, μέσα σε πέντε χρόνια άλλαξε ριζικά υπέρ του Γρηγόρη Κωνσταντέλλου. Στον δρόμο προς τις δημοτικές εκλογές του 2019, η παράταξη του δημάρχου προσέλκυσε νέα στελέχη και διεύρυνε την επιρροή της στις περιοχές όπου είχε συναντήσει δυσπιστία. Παρότι η αυτοδιοικητική μεταρρύθμιση «Κλεισθένης» καθιέρωσε την απλή αναλογική, με σκοπό την ενίσχυση των μικρών παρατάξεων της αντιπολίτευσης και την αποψίλωση των εξουσιών από τις δημοτικές Αρχές, στον Δήμο Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης παρατηρήθηκε μια πρωτοφανής στην ιστορία των πόλεων συσπείρωση γύρω από τη διοικού-

Η ορκωμοσία του δημάρχου Γρηγόρη Κωνσταντέλλου και του νέου δημοτικού συμβουλίου (φωτογραφία Γ. Λαουτάρη)

Taking of the oath by Mayor Grigoris Konstantellos and the members of the new Municipal Council (photo by G. Laoutaris)

Από το 2012, η λίμνη της Βουλιαγμένης είναι το επίκεντρο του φιλανθρωπικού αγώνα δρόμου «Run the Lake», που διοργανώνει ο Σύλλογος Δρομέων Νοτίων Προαστίων «Ευκλής» σε συνεργασία με τον Δήμο Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης. Ο αγώνας δεν διεξήχθη την περίοδο 2020-2022 λόγω της πανδημίας (φωτογραφία Γ. Λαουτάρη)

Lake Vouliagmeni is the centre of the charity "Run the lake", which is organised by the Southern Suburbs Runners Association "Eucles" in collaboration with the Municipality of Vari Voula Vouliagmeni. The event did not take place during 2020-2022 due to the pandemic (photo by G. Laoutaris)

σα παράταξη. Άλλοι τέσσερις συνδυασμοί κατήλθαν στον εκλογικό στίβο, υπό τους Δημήτρη Δαβάκη, Θάνο Ματόπουλο, Μαρία Χόβρη-Σίνα και Μανώλη Δασκαλάκη. Ωστόσο, η νίκη του Γρηγόρη Κωνσταντέλλου, στις 26 Μαΐου 2019, ήταν συντριπτική, καθώς σε σύνολο 25.088 ψήφων έλαβε 18.082 (72%).

Η «μάχη» του «Αστέρα» Βουλιαγμένης

Ένα από τα εμβληματικά τουριστικά ακίνητα της χώρας, ο «Αστέρας» Βουλιαγμένης, βρέθηκε στο επίκεντρο σημαντικών εξελίξεων και μετασχηματισμών από το 2013. Η διαδικασία πώλησης του μοναδικού αυτού ακινήτου στον Λαιμό από το Ελληνικό Δημόσιο, το οποίο είχε τον έλεγχο του συγκροτήματος μέσω της Εθνικής Τράπεζας, έλαβε χώρα σε μια περίοδο κατά την οποία η προσέλκυση κεφαλαίων και επενδύσεων βρισκόταν ψηλά στις προτεραιότητες της ελληνικής κυβέρνησης. Η θεωρούμενη ως «ναυαρχίδα» του ελληνικού τουρισμού, το ξενοδοχείο που από τη δεκαετία του 1960 σταθερά προτιμούν οι κορυφαίες διεθνείς προσωπικότητες οι οποίες επισκέπτονται την Αθήνα, συγκέντρωσε, όπως ήταν αναμενόμενο, το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης.

Η κυβερνητική απόφαση για τις ιδιωτικοποιήσεις, και συγκεκριμένα το πωλητήριο στον «Αστέρα» Βουλιαγμένης, συνάντησε αντιδράσεις στην ελληνική κοινωνία από μερίδα πολιτών οι οποίοι καταλόγιζαν στο Ταμείο Αξιοποίησης Ιδιωτικής Περιουσίας του Δημοσίου (ΤΑΙΠΕΔ) διάθεση «ξεπουλήματος», υπό το βάρος της εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους – ζήτημα που εκείνη την περίοδο μονοπωλούσε την επικαιρότητα. Η ένταση αναφορικά με την επένδυση κλιμακώθηκε απότομα, κυρίως σε τοπικό επίπεδο, όταν δημοσιοποιήθηκε η Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων για το Ειδικό Σχέδιο Χωρικής Ανάπτυξης Δημόσιου Ακινήτου (ΕΣΧΑΔΑ), τον Σεπτέμβριο του 2013. Στις κατ' εξαίρεση πολεοδομικές ρυθμίσεις και διαδικασίες που όρισε η Πολιτεία ειδικά για το ακίνητο αυτό, προκειμένου να προσελκύσει επενδυτές, συμπεριλαμβανόταν μια πρόβλεψη η οποία προκάλεσε την αντίδραση της τότε δημοτικής διοίκησης του Σπύρου Πανά. Συγκεκριμένα, το υπό έγκριση επενδυτικό σχέδιο περιελάμβανε τη δημιουργία νέας οικιστικής περιοχής στη θέση του –ανενεργού από το 2000– ξενοδοχείου «Αφροδίτη», με την κατασκευή 100 κατοικιών, η οποία θα προκαλούσε την αλλαγή χρήσης του ακινήτου. Με τη θέση του δήμου για τη Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων διαφώνησε το Περιφερειακό Συμβούλιο Αττικής, το οποίο με εισήγηση της τότε διοίκησης του Γιάννη Σγουρού τής έδωσε θετική γνωμοδότηση.

Η κινητοποίηση της δημοτικής Αρχής ήταν έντονη. Ο Σπύρος Πανάς συναντήθηκε με τους αρχηγούς όλων των κοινοβουλευτικών κομμάτων, προβάλλοντας τις θέσεις της τοπικής κοινωνίας και υποστηρίζοντας ότι η φυσιογνωμία της Βουλιαγμένης και του ενιαίου δήμου θα άλλαζε τελεσίδικα προς το χειρότερο. Ένα από τα επιχειρήματα του δήμου ήταν ότι, βάσει συγκοινωνιακής μελέτης που είχε εκπονήσει, προέκυπτε κυκλοφοριακή επιβάρυνση της χερσονήσου του Λαιμού με επιπλέον 3.000 κινήσεις οχημάτων ημερησίως. Επίσης, ο τότε δήμαρχος, στις 4 Δεκεμβρίου 2013, παραχώρησε συνέντευξη Τύπου στα κεντρικά ΜΜΕ, στο κτίριο της ΕΣΗΕΑ στην Αθήνα, για την προβολή των απόψεών του.

Το ΣτΕ αλλάζει τα δεδομένα

Η λύση δεν δόθηκε παρά αρκετούς μήνες αργότερα, με την 28/2015 απόφαση του Ε΄ Τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας για το Σχέδιο Προεδρικού Διατάγματος. Το εν λόγω τμήμα, στη σύνθεση του οποίου συμμετείχε και η νυν Πρόεδρος της Δημοκρατίας Κατερίνα Σακελλαροπούλου, επικαλέστηκε την πάγια νομολογία του ΣτΕ, σύμφωνα με την οποία «απαγορεύεται, καταρχήν, η λήψη μέτρων που επιφέρουν την επιδείνωση των όρων διαβιώσεως και την υποβάθμιση του υπάρχοντος φυσικού ή του προβλεπόμενου από την ισχύουσα πολεοδομική νομοθεσία οικιστικού περιβάλλοντος». Περαιτέρω έκρινε ότι η ανέγερση μεγάλου αριθμού κατοικιών, ύψους 7,5 μέτρων, «συνιστά επιβάρυνση των ήδη επιτρεπομένων χρήσεων και μετατρέπει στο διηνεκές την ευαίσθητη περιοχή της χερσονήσου σε οικιστική περιοχή με μεικτές χρήσεις, προεχόντως κατοικίας». Τέλος, αποφάσισε ότι το σχέδιο «δεν

Αεροφωτογραφία των εγκαταστάσεων του «Αστέρα» στη χερσόνησο του Λαιμού (αρχείο Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης)

Aerial view of the Astir facilites on the Laimos peninsula (Municipality of Vari Voula Vouliagmeni archive)

προτείνεται νομίμως κατά το μέρος που επιτρέπει τη χρήση κατοικίας εκτός των ξενοδοχείων συνιδιοκτησίας, ήτοι σε αυτοτελείς κατοικίες με τη διαμόρφωση και ανακατασκευή υφιστάμενων κτισμάτων και με την ανέγερση νέων κατοικιών, καθώς και κατά το μέρος που επιτρέπει τη δόμηση σε αδόμητες επιφάνειες της χερσονήσου του Μικρού Καβουρίου».

Η απόρριψη του ΕΣΧΑΔΑ οδήγησε αρχικά στη ματαίωση των επενδυτικών σχεδίων. Ωστόσο, με την ενεργή εμπλοκή της δημοτικής Αρχής Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης, το έργο επανασχεδιάστηκε με διπλό στόχο: αφενός να επιστρέψουν οι επενδυτές, αφετέρου να τεθούν νέες παράμετροι για μια πιο ήπια παρέμβαση στη χερσόνησο του Λαιμού. Τα νέα δεδομένα που έθεσε ο δήμος στο ΤΑΙΠΕΔ και βέβαια οι κατευθύνσεις που όρισε η απόφαση του ΣτΕ οδήγησαν σε ένα νέο, αναθεωρημένο ΕΣΧΑΔΑ, που χαρακτηρίστηκε «πράσινο» από την αύξηση των δέντρων στο ακίνητο, την αφαίρεση του αρχικά προβλεφθέντος συνεδριακού κέντρου και τη δραστική μείωση της δόμησης. Κομβικό σημείο για την ίδια την επένδυση αλλά και την τύχη του νέου σχεδίου στο Συμβούλιο της Επικρατείας ήταν ο μεγάλος περιορισμός της χρήσης κατοικίας. Συγκεκριμένα, η νέα πρόταση έκανε πρόβλεψη για δόμηση έως 15 μεγάλων κατοικιών, που κατά το ΤΑΙΠΕΔ θα διατηρούσε τον τουριστικό χαρακτήρα του ακινήτου κατά 74% (αργότερα, έγινε σαφές ότι θα κατασκευαστούν 13 κατοικίες, συνολικής επιφάνειας 15.000 τετραγωνικών μέτρων). Το γεγονός ότι ο δήμος ενεπλάκη ενεργά στον επανασχεδιασμό του έργου υπήρξε καταλυτικός παράγοντας για την επιστροφή των επενδυτών στη διαδικασία πώλησης και την αποδοχή του νέου σχεδίου ηπιότερης παρέμβασης. Όπως ανακοίνωσε το Ταμείο στις 31 Δεκεμβρίου 2015, οι ενδιαφερόμενοι επενδυτές συμφώνησαν στο νέο σχέδιο και, λίγους μήνες αργότερα, στις 27 Οκτωβρίου 2016, ανακοινώθηκε επισήμως η πώληση του 90% των μετοχών της «Αστήρ Παλλάς Βουλιαγμένης ΑΞΕ», με την υπογραφή της σχετικής συναλλαγής από τις διοικήσεις του ΤΑΙΠΕΔ, της Εθνικής Τράπεζας και των

επενδυτών (Apollo Investment Holdco). Το τίμημα ανήλθε σε συνολικά 393.152.844 ευρώ.

Το ΤΑΙΠΕΔ στο δημοτικό συμβούλιο

Είχε προηγηθεί η αναλυτική παρουσίαση του δεύτερου ΕΣΧΑΔΑ στο δημοτικό συμβούλιο Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης. Στην ειδική αυτή συνεδρίαση, στις 3 Φεβρουαρίου 2016, παρέστησαν ο τότε πρόεδρος του ΤΑΙΠΕΔ Στέργιος Πιτσιόρλας και ο επικεφαλής μελετητής Σπύρος Τσαγκαράτος, οι οποίοι παρουσίασαν λεπτομερώς στους εκπροσώπους της τοπικής κοινωνίας τον νέο σχεδιασμό των παρεμβάσεων στη χερσόνησο.

Στη θετική εισήγησή του ως προς το νέο ΕΣΧΑΔΑ, ο Γρηγόρης Κωνσταντέλλος τόνισε:

«Είμαι πεπεισμένος ότι αυτή η επένδυση είναι επ' ωφελεία της περιοχής. Θα παρακολουθούμε στενά τη διαδικασία, βήμα βήμα, όχι μόνο στη φάση της αγοραπωλησίας, αλλά και στη φάση υλοποίησης του έργου και στη φάση λειτουργίας της εγκατάστασης, γιατί αυτός είναι ο ρόλος μας. Έτσι, θα έχουμε προστατεύσει το περιβάλλον και θα έχουμε προσφέρει χρηστή υπηρεσία στον τόπο. Μέσω των ανταποδοτικών ωφελειών που θα εξασφαλίσουμε για την πόλη μας θα έχουμε βοηθήσει την περιοχή να πάει πιο ψηλά και πιο μπροστά».

Κατόπιν, το δημοτικό συμβούλιο υιοθέτησε ψήφισμα το οποίο υπογράμμιζε, μεταξύ άλλων, ότι «εφόσον τηρηθούν όλες οι περιβαλλοντικές και λοιπές ρυθμίσεις που παρουσιάστηκαν και περιέχονται στο προτεινόμενο ΕΣΧΑΔΑ, θα στηρίξει το σχέδιο αξιοποίησης. Πιθανή παρέκκλιση από τα ανωτέρω θα σημαίνει την απόλυτη αντίθεση του δημοτικού συμβουλίου και των κατοίκων της περιοχής με όλα τα μέσα που έχουν στη διάθεσή τους».

Με τη γνωμοδότηση 152/2016, που εκδόθηκε στις 4 Ιουλίου 2016, η Ολομέλεια του Συμβουλίου της Επικρατείας ενέκρινε τη νέα Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, στο πλαίσιο του τροποποιημένου ΕΣΧΑΔΑ.

Η Four Seasons έρχεται στην Ελλάδα

Η ανακαίνιση των ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων των κτιρίων «Αρίων» και «Ναυσικά» ολοκληρώθηκε τον Μάρτιο του 2019, ενώ τη λειτουργία της μονάδας ανέλαβε η διεθνής αλυσίδα Four Seasons. Η οικιστική περιοχή, μετά την ολική καθαίρεση του ξενοδοχείου «Αφροδίτη», στις αρχές του 2021 βρισκόταν ακόμα υπό κατασκευή.

Μεταξύ του Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης και του «Αστέρα» υπεγράφη, στις 11 Ιανουαρίου 2018, ένα σύμφωνο συναντίληψης, στο οποίο αποτυπώθηκε η πρόθεση των επενδυτών να αντισταθμιστεί η επιβάρυνση της περιοχής κατά τη φάση των εργασιών ανακαίνισης με έργα υποδομής στον δήμο που θα χρηματοδοτούσε η εταιρεία τους. Ο δήμαρχος Γρηγόρης Κωνσταντέλλος και ο τότε διευθύνων σύμβουλος της «Αστήρ Παλάς ΑΞΕ» Στέλιος Κουτσιβίτης συμφώνησαν το ύψος των αντισταθμιστικών ωφελειών να ανέλθει σε έργα καθαρής αξίας 650.000 ευρώ. Αργότερα έγιναν συγκεκριμένες οι παρεμβάσεις αυτές: η «Αστήρ Παλάς ΑΞΕ» χορήγησε 3.200 φωτιστικά νέας τεχνολογίας για τους κοινόχρηστους χώρους του δήμου, χρηματοδότησε την κατασκευή των νέων διαδρόμων στίβου στο Δημοτικό Αθλητικό Κέντρο Βουλιαγμένης, ενώ προγραμματιζόταν να συμβάλει κατά περίπου 50% στο έργο ανάπλασης της πλατείας Νυμφών στη Βουλιαγμένη.

Οι ακτές περιέρχονται στον δήμο

Ένας από τους ιστορικούς στόχους της ελληνικής Αυτοδιοίκησης επιτεύχθηκε στον Δήμο Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης τον Σεπτέμβριο του 2016. Σημαντικό τμήμα της αττικής ακτογραμμής στα όριά του πέρασε στη διαχείριση του δήμου με μια συμφωνία μακροχρόνιας παραχώρησης από το Δημόσιο και την Εταιρεία Ακινήτων Δημοσίου (ΕΤΑΔ), έπειτα από τη συστηματική διεκδίκηση δύο ετών. Στην πραγματικότητα, οι παραλιακοί δήμοι της χώρας ήθελαν να έχουν αποφασιστικό λόγο επί των τουριστικών ακινήτων για σχεδόν τέσσερις δεκαετίες.

Η αξιοποίηση των καλύτερων κομματιών της ακτογραμμής από το κράτος και η δημιουργία κλειστών λουτρικών εγκαταστάσεων έχουν τις ρίζες τους στην περίοδο της χούντας και την απόφαση της κυβέρνησης των συνταγματαρχών, τον Φεβρουάριο του 1968, να «προικίσει» τον ΕΟΤ με παραλιακούς χώρους προς εκμετάλλευση. Η Κ΄ Συντακτική Πράξις, στην οποία αποτυπώθη-

Αριστερά: Πανοραμική άποψη του «Αστέρα» στη Βουλιαγμένη (φωτογραφία Γ. Λαουτάρη)

Left: Panoramic view of Astir, Vouliagmeni (photo by G. Laoutaris)

κε νομικά η απόφαση αυτή (ΦΕΚ 33/14-2-1968 τ. Α), πέρασε από το φίλτρο του Αρείου Πάγου κατά τη Μεταπολίτευση, διατηρώντας τη νομική ισχύ της μέχρι σήμερα. Το μοντέλο της κλειστής πλαζ, που ύψωσε κάγκελα στην ακτογραμμή, επέβαλλε εισιτήριο στην είσοδο και προσέφερε ως αντάλλαγμα μια φροντισμένη ακτή με επιπλέον υπηρεσίες, εγκαινιάστηκε τότε – και το ελληνικό κράτος ουδέποτε το αναίρεσε.

Από την απαξίωση στην αναβίωση

Ωστόσο, τα επιχειρηματικά πλάνα των ιδιωτών που μίσθωσαν τις ακτές από τον ΕΟΤ δεν ευδοκιμούσαν πάντα. Δύο από τα πλέον χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτυχίας ήταν η Β΄ Πλαζ Βούλας και το Κάμπινγκ Βούλας, παραλιακές εκτάσεις οι οποίες, μετά την αποχώρηση των επιχειρηματιών, παρέμειναν εγκαταλειμμένες για περίπου 25 χρόνια στο έλεος της φθοράς. Η εικόνα απαξίωσης, με τις κλειδωμένες για τους λουομένους ακτές της Βούλας να γίνονται καταλύματα αστέγων, ενίοτε εστίες εγκληματικότητας ή πεδίο δραστηριότητας ομάδων αυτοοργάνωσης, κινητοποίησε πολλές φορές την τοπική κοινωνία για την αλλαγή της κατάστασης.

Η διεκδίκηση των ακτών ήταν η πρώτη μεγάλη πρωτοβουλία του δημάρχου Γρηγόρη Κωνσταντέλλου, ευθύς μόλις ανέλαβε τα καθήκοντά του τον Σεπτέμβριο του 2014. Σταθμός της πρώτης πρωτοβουλίας ήταν η διοργάνωση διήμερου συνεδρίου στη Βούλα, στις 13 και τις 14 Δεκεμβρίου 2014, με τον εύγλωττο τίτλο «Οι παραλίες στους δήμους», από τον Δήμο Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης και την Περιφέρεια Αττικής. Στην εν λόγω διημερίδα, το αίτημα της Αυτοδιοίκησης προσυπέγραψαν και τεκμηρίωσαν με πλήθος επιχειρημάτων επιστήμονες, εκπρόσωποι της Αυτοδιοίκησης και του πολιτικού κόσμου. Μετά το πέρας των εργασιών, ο Γρηγόρης Κωνσταντέλλος και η τότε περιφερειάρχης Αττικής Ρένα Δούρου εξέδωσαν κοινή δήλωση η οποία, μεταξύ άλλων, τόνιζε: «Προκρίνουμε λογικές ήπιας αξιοποίησης που διασφαλίζουν την ελεύθερη πρόσβαση, που ενοποιούν τον αστικό ιστό των πόλεων με τις ακτές, με σεβασμό στο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον. Για

Ο δήμαρχος Γρηγόρης Κωνσταντέλλος στο βήμα του συνεδρίου «Οι παραλίες στους δήμους», το οποίο διοργανώθηκε στη Βούλα τον Δεκέμβριο του 2014 (φωτογραφία Γ. Λαουτάρη)

The Mayor Grigoris Konstantellos on the podium of the conference "The beaches to the Municipalities" that was organised in Voula, in December 2014 (photo by G. Laoutaris)

Στην ελεύθερη παραλία δίπλα στο δημαρχείο Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης έχουν εγκατασταθεί κοινόχρηστος εξοπλισμός (ομπρέλες, ντους, αποδυτήρια), καθώς και σύστημα sea track για την πρόσβαση στη θάλασσα Ατόμων με Αναπηρία (φωτογραφία Γ. Λαουτάρη)

In the free access beach of the Vari Voula Vouliagmeni Municipality, there are communal facilities (umbrellas, showers, changing rooms), as well as a sea track system to help disabled people enter the sea (photo by G. Laoutaris)

τον σχεδιασμό, την υλοποίηση των αναπλάσεων και τη διαχείριση των ακτών και των δημόσιων ακινήτων στο παραλιακό μέτωπο είναι αδήριτη ανάγκη τον πρώτο λόγο να έχουν οι τοπικές κοινωνίες με τους αιρετούς εκπροσώπους τους».

Τότε, το αίτημα προς την κεντρική διοίκηση έλαβε συγκεκριμένη μορφή και είχε την απαραίτητη συναίνεση για να υλοποιηθεί. Ακολούθησαν περισσότερες από 20 υπηρεσιακές συναντήσεις των στελεχών του Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης με τις διοικήσεις της ΕΤΑΔ, του ΤΑΙΠΕΔ και των αρμόδιων υπουργείων. Μια σειρά από νομικά και διαδικαστικά ζητήματα επιλύθηκαν, με αποτέλεσμα, σχεδόν δύο χρόνια μετά το συνέδριο της Βούλας, στις 20 Σεπτεμβρίου 2016, η ΕΤΑΔ να αποφασίσει να παραχωρήσει μεγάλο μέρος του παραλιακού μετώπου στη διαχείριση του Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης. Στη διαδικασία παραχώρησης εντάχθηκαν, κατά το μοντέλο των 3Β, και οι Δήμοι Γλυφάδας και Αλίμου, που είχαν ανάλογες διεκδικήσεις σε μικρότερα παραλιακά κομμάτια.

Στις 26 Σεπτεμβρίου 2016, το δημοτικό συμβούλιο Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης ενέκρινε με μεγάλη πλειοψηφία τους όρους παραχώρησης περίπου 540 στρεμμάτων παραλιακού μετώπου στον δήμο, τα οποία περιελάμβαναν το πρώην Κάμπινγκ Βούλας, τη Β΄ Πλαζ Βούλας, τα παραλιακά κομμάτια στη Βούλα μεταξύ Α΄ και Β΄ Πλαζ, την ανατολική παραλία της Βάρκιζας, τμήμα της δυτικής και, τέλος, τμήματα αιγιαλού σε Καβούρι και Βουλιαγμένη (χωρίς όμως την οργανωμένη Ακτή Βουλιαγμένης, που παραμένει στη διαχείριση της ΕΤΑΔ). Μεταξύ των όρων παραχώρησης ήταν η υποχρέωση καταβολής από τον δήμο στην ΕΤΑΔ ποσοστού άνω του 20% επί των ακαθάριστων εσόδων από την εκμετάλλευση των ακτών, με την πρόβλεψη εγγυημένου ετήσιου ανταλλάγματος. Η συμφωνία προέβλεπε την παραχώρηση για 20 έτη. Ο Γρηγόρης Κωνσταντέλλος χαρακτήρισε την απόφαση «πολύ σημαντικό, ιστορικής σημασίας γεγονός».

Σχέδια αναβάθμισης με ελεύθερη πρόσβαση

Οι εξελίξεις αυτές ήταν η αφετηρία μιας σύνθετης διαδικασίας σχεδιασμού για την αναβί-

ωση των ακτών με τα σύγχρονα δεδομένα και, μαζί, την προσέλκυση επενδυτών για την υλοποίηση του οράματος να αποκτήσει ο δήμος οργανωμένες λουτρικές εγκαταστάσεις, στις οποίες η τοπική κοινωνία θα έχει για πρώτη φορά τον πρώτο λόγο. Στην παρθενική αυτή φάση, το ενδιαφέρον της αγοράς εστιάστηκε στη Β΄ Πλαζ Βούλας και στο πρώην Κάμπινγκ Βούλας, καθώς στην ανατολική παραλία της Βάρκιζας, εξαιτίας των έργων κατασκευής του μεγάλου ρέματος Κόρμπι, δεν ήταν δυνατόν να ξεκινήσουν έργα διαμόρφωσης της ακτής. Οι αρχιτεκτονικές μελέτες για τις δύο λουτρικές εγκαταστάσεις εγκρίθηκαν από το δημοτικό συμβούλιο τον Μάρτιο του 2018, ανοίγοντας τον δρόμο για τις δημοπρατήσεις των ακινήτων από τον δήμο.

Η Β΄ Πλαζ Βούλας σχεδιάστηκε εκ νέου ως κλειστή λουτρική εγκατάσταση, αυτή τη φορά όμως εξασφαλίζοντας ελεύθερη πρόσβαση στους δημότες Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης. Επιπλέον, η ακτή προορίζεται να φιλοξενήσει νέο ανοιχτό κολυμβητήριο προπονητικών διαστάσεων, τρία αναψυκτήρια και γήπεδα τένις. Ο χώρος του πρώην Κάμπινγκ Βούλας σχεδιάστηκε για να αναβιώσει ως κατασκήνωση, αυτή τη φορά όμως ακολουθώντας την τάση τού «glamping», δηλαδή της πολυτελούς φιλοξενίας σε εγκαταστάσεις πέντε αστέρων δίπλα στη φύση και τη θάλασσα. Σε ξεχωριστό χώρο του νέου κάμπινγκ πρόκειται να λειτουργήσει υπερσύγχρονος θερινός κινηματογράφος. Η πρόσβαση στη θάλασσα από αυτό το σημείο σχεδιάστηκε να είναι ελεύθερη για όλους τους πολίτες.

Αναπτυξιακό αποτύπωμα

Το αναπτυξιακό αποτύπωμα των δύο επενδύσεων εκτιμάται ότι θα είναι πρωτόγνωρο για τα δεδομένα της Αυτοδιοίκησης και της περιοχής. Συνολικά, αναμένονται επενδύσεις ύψους 15.000.000 ευρώ για τη φάση κατασκευής των έργων ανάπλασης στις εγκαταστάσεις, ενώ υπολογίζεται ότι θα δημιουργηθούν 500 νέες θέσεις εργασίας, από τις οποίες πάνω από 100 θα είναι μόνιμες. Ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης κατά τη φάση πλήρους λειτουργίας των νέων εγκαταστάσεων αναμένεται να εισπράττει 900.000 ευρώ ετησίως.

Τον Απρίλιο του 2019 διεξήχθη δημοπρασία στο δημαρχείο Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης, στην οποία αναδείχθηκαν πλειοδότες εταιρικά σχήματα με τη συμμετοχή κορυφαίων εταιρειών του τουριστικού κλάδου: της Temes, στην οποία ανήκουν το «Costa Navarino» και το «Hilton», στη Β΄ Πλαζ Βούλας, και της Grivalia και Tanweer στο Κάμπινγκ Βούλας. Από τότε άρχισαν νέες δαιδαλώδεις διαδικασίες αδειοδότησης για να ξεκινήσουν τα έργα. Πάντως, τον Ιούνιο του 2020, η ΕΤΑΔ εκκίνησε εκ νέου τις διαπραγματεύσεις με τον δήμο για το Κάμπινγκ Βούλας και η αρχική συμφωνία τροποποιήθηκε, ανεβάζοντας το τίμημα που πρέπει να καταβάλει ο δήμος, επεκτείνοντας παράλληλα την παραχώρηση κατά επιπλέον 20 έτη. Ως το τέλος του 2020 τα έργα ανάπλασης δεν είχαν ξεκινήσει, ωστόσο οι διαδικασίες βρίσκονταν στην τελική ευθεία.

Η ακτή Βουλιαγμένης
(φωτογραφία Γ. Λαουτάρη)

The Vouliagmeni coast
(photo by G. Laoutaris)

Το εμπορικό κέντρο «Status» στο κέντρο της Βουλιαγμένης (φωτογραφία Γ. Λαουτάρη)

The "Status" shopping mall in central Vouliagmeni (photo by G. Laoutaris)

Ένα δημοτικό Green Deal

Πολύ πριν συμφωνηθεί και επισημοποιηθεί η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία, τον Νοέμβριο του 2019, ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης υιοθέτησε και έκτοτε ακολουθεί συστηματική πολιτική μείωσης του περιβαλλοντικού αποτυπώματος και ευαισθητοποίησης της κοινωνίας σε ένα από τα σημαντικότερα παγκόσμια προβλήματα, αυτό της κλιματικής αλλαγής. Το τοπικό Green Deal για τη μείωση της κατανάλωσης ενέργειας και τον περιορισμό της παραγωγής αερίων του θερμοκηπίου ξεκίνησε άτυπα τους πρώτους μήνες του 2015, με τον σχεδιασμό κεντρικών παρεμβάσεων, και τον Σεπτέμβριο του 2016 επισημοποιήθηκε με την έγκριση εισόδου του Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης στο Ευρωπαϊκό Σύμφωνο των Δημάρχων για το Κλίμα και την Ενέργεια.

Η γλώσσα της γραφειοκρατίας και της επικοινωνίας περιγράφει με εντυπωσιακές φράσεις, αλλά με μικρή σαφήνεια, τους στόχους της «κλιματικής ουδετερότητας» και της μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Στην πραγματικότητα, για έναν δήμο, η επίτευξη των στόχων αυτών απαιτεί μεγάλης κλίμακας προσαρμογές στις υποδομές των πόλεων, αλλαγές στην παγιωμένη επί δεκαετίες εργασιακή ρουτίνα των δημοτικών υπηρεσιών, μακρόπνοο σχεδιασμό, ο οποίος υπερβαίνει τη βραχυπρόθεσμη λογική έργων εντός του εκλογικού κύκλου της τετραετίας και, τέλος, μελετημένες πολιτικές κινήσεις ευαισθητοποίησης της κοινωνίας. Διότι το μεγάλο στοίχημα για την αναχαίτιση της κλιματικής αλλαγής δεν θα κριθεί αποκλειστικά από τις πρωτοβουλίες του κράτους και των δήμων· θα εξαρτηθεί και από τη διάθεση της κοινωνίας στην πρόκληση να αλλάξει συνήθειες δεκαετιών.

Περιορίζοντας δραστικά τις εκπομπές CO_2

Σε ό,τι αφορά τις πρωτοβουλίες του Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης, η μείωση των εκπομπών πιστοποιήθηκε επισήμως από το Εργαστήριο Συστημάτων Αποφάσεων και

Το κτίριο που σήμερα στεγάζει το Δημοτικό Σχολείο Βουλιαγμένης έως το 2014 φιλοξενούσε και το Γυμνάσιο της πόλης (φωτογραφία Γ. Λαουτάρη)

The building that is currently accommodating the Primary School of Vouliagmeni housed its High School until 2014 (photo by G. Laoutaris)

Διοίκησης του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου (EPU-NTUA), το οποίο μελέτησε την κατανάλωση ενέργειας από τον δήμο, συγκρίνοντας τα έτη 2010 και 2018. Στη συνοπτική αναφορά παρακολούθησης του δήμου, που υπέβαλε το εργαστήριο, διαπιστώνει «μια σημαντική μείωση στην κατανάλωση ενέργειας και μια εξίσου σημαντική μείωση στις εκπομπές CO_2», τις οποίες αποδίδει «στις δράσεις που έχει ήδη πραγματοποιήσει ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης μέσω του Σχεδίου Δράσης Αειφόρου Ενέργειας (ΣΔΑΕ) που έχει ήδη υποβάλει». Καταγράφοντας τις συνολικές εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα, το εργαστήριο του ΕΜΠ διαπίστωσε μείωση από τους 450.000 τόνους CO_2 το 2010 στους 330.000 τόνους το 2018 (ποσοστό 28,61%). «Αυτό είναι ένα σημαντικό επίτευγμα για τον δήμο, αλλά παράλληλα υποδηλώνει ότι ακόμα υπάρχει σημαντικό περιθώριο βελτίωσης μέχρι να επιτευχθεί ο στόχος του 40% μείωσης των αερίων του θερμοκηπίου μέχρι το 2030» σημειώνεται χαρακτηριστικά στην έκθεση.

Βέβαια, η περίοδος που ακολούθησε απέδειξε ότι η επίτευξη του στόχου θα ερχόταν για τον Δήμο Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης πολύ πιο γρήγορα από τον γενικό προγραμματισμό. Και αυτό διότι τους τελευταίους μήνες του 2018 ολοκληρώθηκε μια μεγάλη ενεργειακή παρέμβαση: η αλλαγή του συνόλου των παλιών, ενεργοβόρων λαμπών νατρίου (οδοφωτισμός) με νέας τεχνολογίας λαμπτήρες εξοικονόμησης (LED). Τα περίπου 6.200 φωτιστικά των δρόμων καταγράφουν πλέον τη λειτουργία και την κατανάλωσή τους σε κεντρική κονσόλα διαχείρισης, μέσω της οποίας διαπιστώνονται αυτόματα το μέγεθος της ενεργειακής εξοικονόμησης και, αναλόγως, οι ποσότητες διοξειδίου του άνθρακα που γλιτώνει η ατμόσφαιρα. Η ενεργειακή έκθεση για τις καταναλώσεις των νέων φωτιστικών αναφέρει ότι από τον Δεκέμβριο του 2017, όταν σταδιακά ξεκίνησε η αντικατάσταση του δικτύου, μέχρι τον Δεκέμβριο του 2020 εξοικονομήθηκαν 8.220.380 κιλοβατώρες σε σχέση με τις καταναλώσεις των λαμπτήρων νατρίου, μια επίδοση

που για το ενεργειακό μείγμα της χώρας μας αντιστοιχεί σε αποφυγή απελευθέρωσης 4.521 τόνων CO_2 στην ατμόσφαιρα. Πλέον, με τα νέα φωτιστικά στους δρόμους του Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης σε λειτουργία, κάθε μήνα που περνά, ο πλανήτης γλιτώνει 145 τόνους διοξείδιο του άνθρακα. Ανάλογης δυναμικής ενέργεια (για την οποία, όμως, δεν υπάρχει καταγραφή των στοιχείων κατανάλωσης) ήταν η αντικατάσταση επιπλέον 3.250 λαμπτήρων παλιάς τεχνολογίας με LED σε κοινόχρηστους χώρους του δήμου (πλατείες, πεζόδρομοι κ.α.), επιτυγχάνοντας περαιτέρω ενεργειακή εξοικονόμηση.

Δημοτικά κτίρια από το μέλλον

Το 2018 ολοκληρώθηκε η εγκατάσταση φωτοβολταϊκών πάνελ σε σχολεία του δήμου, ώστε αυτά να καταστούν ενεργειακά αυτόνομα. Στις οροφές του 1ου Δημοτικού Σχολείου Βάρης, του 1ου Δημοτικού Σχολείου Βούλας, του 2ου Δημοτικού Σχολείου Βούλας και του Γυμνασίου Βουλιαγμένης τοποθετήθηκαν συστήματα συνδεδεμένα με το δίκτυο του ΔΕΔΔΗΕ, ώστε με τον συμψηφισμό ενέργειας να εξοικονομούνται χρήματα για τα δημοτικό ταμείο και να μειώνεται έτι περαιτέρω το περιβαλλοντικό αποτύπωμα. Ενεργειακές παρεμβάσεις συνολικού κόστους 2.500.000 ευρώ σχεδίασε και άρχισε να υλοποιεί το 2020 ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης σε άλλα 14 σχολικά συγκροτήματα και σε επιπλέον επτά δημοτικά κτίρια, λαμβάνοντας μέριμνα για τον εκσυγχρονισμό των συστημάτων θέρμανσης (αντικαθιστώντας τους παλιούς λέβητες πετρελαίου με αντλίες θερμότητας αέρα - νερού), τη μόνωση μέσω νέων κουφωμάτων και τον φωτισμό με νέας τεχνολογίας λαμπτήρες. Επιπλέον, συμμετέχοντας στο ευρωπαϊκό ερευνητικό πρόγραμμα «InnoWEE» 3.360.000 ευρώ, ο Δήμος 3Β ανακαίνισε το 2016 ένα τμήμα του παλιού δημαρχείου Βουλιαγμένης με πρωτοποριακό μονωτικό υλικό που προέρχεται από κατασκευαστικά απόβλητα και μειώνει θεαματικά τις ενεργειακές καταναλώσεις για ψύξη και θέρμανση.

Παρέμβαση-ορόσημο στο ενεργειακό πεδίο μπορεί να χαρακτηριστεί ο σχεδιασμός ενός νέου βρεφονηπιακού σταθμού στη Βούλα. Το κτίριο αυτό επρόκειτο να διαθέτει πλήρη ενεργειακή αυτονομία, μηδενικό αποτύπωμα και συστήματα περισυλλογής, φιλτραρίσμα-

Ο δήμαρχος Γρηγόρης Κωνσταντέλλος παραλαμβάνει τιμητική πλακέτα από τον Αρχηγό ΓΕΣ και πρώην διοικητή της σχολής, αντιστράτηγο Χαράλαμπο Λαλούση, στις 17/04/2021, με αφορμή την ημερίδα που συνδιοργάνωσαν ο δήμος και η Σχολή Ευελπίδων για τα 200 χρόνια από την Επανάσταση του 1821 (αρχείο Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης)

Mayor Grigoris Konstantellos accepting an honorary plaque from the HAGS Chief and former Superintendent of the Hellenic Army Academy, Lieutenant General Charalambos Lalousis, on 17 April 2021, on the occasion of the 200th Anniversary of the 1821 Revolution (Municipality of Vari Voula Vouliagmeni archive)

Τελετή ορκωμοσίας των γυναικών υπολοχαγών το 2020, μετά την αποφοίτησή τους από τη Σχολή Ευελπίδων· οι πρώτες γυναίκες αξιωματικοί αποφοίτησαν το 1991, στη Βάρη (Eurokinissi)

The swearing-in ceremony of female Second Lieutenants in 2020, after their graduation from the Hellenic Army Academy; the very first female officers graduated in 1991, in Vari (Eurokinissi)

τος και κατανάλωσης του βρόχινου νερού. Η μελέτη του βιοκλιματικού σχολείου έχει λάβει διακρίσεις, ενώ στις αρχές του 2021 βρισκόταν στην τελική φάση υλοποίησής της, καθώς είχε εγκριθεί από το 2016 η χρηματοδότηση της κατασκευής του από την Περιφέρεια Αττικής.

Οι ένοπλες δυνάμεις στον δήμο

Μια ξεχωριστή σελίδα στην Ιστορία, αλλά και στο παρόν του Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης αποτελεί η παρουσία στρατιωτικών εγκαταστάσεων στην περιοχή. Η απόσταση από την πρωτεύουσα, που εξασφάλιζε –κυρίως κατά το παρελθόν– διακριτικότητα και απομόνωση, αλλά και το γεγονός ότι ιδιοκτήτης ενιαίων εκτάσεων, κατάλληλων για τη δημιουργία μεγάλων δομών, υπήρξε η Εκκλησία της Ελλάδος φαίνεται ότι διευκόλυναν την επιλογή του στρατού και της αεροπορίας να στραφούν στη Βάρη και τη Βουλιαγμένη για τη φιλοξενία καίριων εγκαταστάσεών τους.

Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων

Αναμφίβολα, η σημαντικότερη εγκατάσταση, από άποψη εθνικής σημασίας και κοινωνικής λειτουργίας, εντός του δήμου είναι η Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων, το πρώτο ιστορικά ίδρυμα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης της χώρας, στο οποίο φοιτούν και διαμορφώνονται οι αξιωματικοί και όλα τα ανώτατα στελέχη του ελληνικού στρατού. Οι πρώτοι ευέλπιδες ορκίστηκαν στη Βάρη και τα εγκαίνια του μεγάλου κτιριακού συγκροτήματος έγιναν από τον τότε Πρόεδρο της Δημοκρατίας Κωνσταντίνο Καραμανλή, παρουσία του πρωθυπουργού Ανδρέα Παπανδρέου, στις 10 Δεκεμβρίου 1982.

Βέβαια, η απόφαση μετεγκατάστασης από το Πεδίον του Άρεως και το Αβερώφειο Στρατόπεδο, όπου λειτουργούσε η σχολή από το 1894, είχε ληφθεί πολύ νωρίτερα, στα τέλη της δεκαετίας του 1960. Από τη συνολική έκταση που κατέχει σήμερα (4.310 στρέμματα), τα 1.620 στρέμματα απαλλοτριώθηκαν αντί 225.000.000 δραχμών, ενώ τα υπόλοιπα 2.690, που ανήκαν στον Οργανισμό Διαχειρίσεως Εκκλησιαστικής Περιουσίας, ανταλλάχθηκαν με μια έκταση κοντά στη μονή Πετράκη. Οι μελέτες των νέων κτιριακών εγκαταστάσεων εκπονήθηκαν από το Γραφείο Δοξιάδη μεταξύ 1970 και 1974, ενώ οι πρώτες εργασίες ξεκίνησαν τον Νοέμβριο του 1972.

Το συγκρότημα αναπτύχθηκε σταδιακά. Ιδιαίτερη στιγμή ήταν τα εγκαίνια του κλειστού κολυμβητηρίου, στις 3 Μαΐου 1995, από τον

τότε Πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας Γλαύκο Κληρίδη. Το κολυμβητήριο έλαβε το όνομα «Κύπρος», καθώς αποτέλεσε δωρεά της Κυπριακής Δημοκρατίας, η οποία δαπάνησε 2 δισεκατομμύρια δραχμές.

Η σχολή ιδρύθηκε το 1828, στο Ναύπλιο, και ήταν μια από τις πρώτες ενέργειες του κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια. Σταθμοί στη σύγχρονη λειτουργία της στη Βάρη είναι δύο γεγονότα: πρώτον, το 1983, η κατάργηση του παραδοσιακού τρόπου εισόδου με ιδιαίτερες εξετάσεις των υποψηφίων, ο οποίος ίσχυε από το 1829. Έκτοτε, η ένταξή της στο σύστημα των πανελλαδικών εξετάσεων θεωρείται και από τα ιστορικά στελέχη της σχολής μια από τις σημαντικότερες καινοτομίες στη μακρόχρονη ιστορία της. Δεύτερον, το 1991, η κατάργηση της ανδροκρατίας. Οι τρεις πρώτες μαθήτριες πέρασαν την πύλη της Βάρης στις 16 Σεπτεμβρίου 1991 και εξήλθαν ως ανθυπολοχαγοί τον Ιούνιο του 1995.

Παρότι η Σχολή Ευελπίδων είναι μια άριστα επιμελημένη στρατιωτική εγκατάσταση, με απόλυτα ελεγχόμενη είσοδο και φυλάκια με βάρδιες περιμετρικά της ισχυρής περίφραξης, τα τελευταία χρόνια επιλογή των διοικήσεών της είναι το άνοιγμα στην τοπική κοινωνία. Έτσι, από το 2007, τοπικά αθλητικά σωματεία από τον Δήμο Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης και τον Δήμο Κρωπίας έχουν πρόσβαση στο κλειστό κολυμβητήριο, επιτρέποντας καθημερινά σε εκατοντάδες παιδιά να αθλούνται στις εγκαταστάσεις της σχολής τις απογευματινές ώρες. Ως ανταπόδοση, η τοπική κοινωνία, με πρωτοβουλία του δημάρχου Γρηγόρη Κωνσταντέλλου και ύστερα από απόφαση του δημοτικού συμβουλίου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης, μετονόμασε τη λεωφόρο μπροστά στην κεντρική πύλη από «Βάρης - Κορωπίου» σε «Ευελπίδων», στις 12 Νοεμβρίου 2018, στην επέτειο των 190 χρόνων της σχολής. Τα αποκαλυπτήρια της νέας οδοσήμανσης έκανε ο τέως Πρόεδρος της Δημοκρατίας Προκόπης Παυλόπουλος.

Τον Απρίλιο του 1947, το Κέντρο Εκπαιδεύσεως Μονάδων Καταδρομών στη Βουλιαγμένη υποδέχτηκε τους πρώτους 20 λόχους που πολέμησαν σε μάχες του Εμφύλιου πολέμου. Οι πεσόντες τιμώνται ονομαστικά στο μνημείο στο Καβούρι (Eurokinissi)

In April 1947, the Commando Group Training Centre at Vouliagmeni welcomed the first 20 companies that fought in the Civil War, the fallen men from which are honoured by name on the walls of the Kavouri monument (Eurokinissi)

Το Μνημείο Εθνικής Ενότητας στο Καβούρι (αρχείο Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης)

The National Solidarity Monument at Kavouri (Municipality of Vari Voula Vouliagmeni archive)

Λόχοι Ορεινών Καταδρομών

Το Καβούρι της Βουλιαγμένης είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την ιστορία των Ελλήνων καταδρομέων. Η έναρξη του Εμφύλιου πολέμου, το 1946, και η ανάγκη του Εθνικού Στρατού για την αντιμετώπιση της μη συμβατικής απειλής, που συνιστούσαν οι αντάρτες, οδήγησαν, έπειτα από σχετική εισήγηση του συνταγματάρχη Ανδρέα Καλίνσκη, στη συγκρότηση των πρώτων Λόχων Ορεινών Καταδρομών (ΛΟΚ). Τον Απρίλιο του 1947, και ενώ ήταν πλέον φανερή η ανάγκη για συστηματική στρατολόγηση και εκπαίδευση των ανδρών μετά τις πρώτες αποτυχίες, η εκπαίδευση των ΛΟΚατζήδων μεταφέρθηκε από το Χαϊδάρι στο Κέντρο Εκπαιδεύσεως Μονάδων Καταδρομών (ΚΕΜΚ) στη Βουλιαγμένη, το οποίο υποδέχθηκε τους άρτι συγκροτηθέντες 20 νέους λόχους. Το στρατόπεδο αυτό δεν υπάρχει πλέον (μόνο κάποια οικοδομικά κατάλοιπα) και βρισκόταν σε έκταση που σήμερα ξεκινά από τη συμβολή της παραλιακής λεωφόρου με την οδό Απόλλωνος ως τον ναό του Αγίου Γεωργίου. Ένα αστικό ενθύμιο της παρουσίας του στρατοπέδου είναι η στάση «ΛΟΚ» των λεωφορείων του ΟΑΣΑ. Σύμφωνα με τη στρατιωτική ιστορία, από τον Μάιο του 1947, οι 20 νέοι λόχοι, χωρίς να έχουν ολοκληρώσει την εκπαίδευσή τους στο Καβούρι, συμμετείχαν τμηματικά στις βασικές επιχειρήσεις του πολέμου σε Ρούμελη, Θεσσαλία και Ήπειρο.

Το τέλος του Εμφυλίου, τον Αύγουστο του 1949, οδήγησε σε γενική αναδιάταξη του στρατεύματος, ενώ η χώρα μετρούσε τις πληγές της. Ο Ανδρέας Καλίνσκης προήχθη σε μόνιμο εξ εφέδρων υποστράτηγο, παραμένοντας αρχηγός των Δυνάμεων Καταδρομών. Με πρωτοβουλία του, το 1953 ανεγέρθηκε το Μνημείο των Πεσόντων Καταδρομέων στον λόφο της περιοχής του Αγίου Νικολάου στο Καβούρι, με τη χαρακτηριστική επιγραφή «Έπεσαν εν πολέμω». Το μνημείο σχεδίασε ο γλύπτης Μιχάλης Τόμπρος, ο οποίος υπήρξε καθηγητής Αρχιτεκτονικής στο ΕΜΠ, ενώ από το 1938 κατείχε την έδρα της Γλυπτικής στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών. Στα πλέον γνωστά έργα του συγκαταλέγεται ο χάλκινος ανδριάντας του ορφανού ναυτικού στην Άνδρο. Τα αποκαλυπτήρια του μνημείου έγιναν στις 30 Απριλίου 1953 από τον βασιλιά Παύλο, παρουσία της βασίλισσας Φρειδερίκης και του πρωθυπουργού Αλέξανδρου Παπάγου. Μετά την τελετή ακολούθησε παρέλαση των ανδρών των ΛΟΚ ενώπιον των επισήμων, στη Βουλιαγμένη. Στο πνεύμα κατευνασμού των πολιτικών παθών, το μνημείο μετονομάστη-

Στιγμιότυπο από την τελετή παράδοσης - παραλαβής στην 128 ΣΕΤΗ στο Καβούρι (αρχείο Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης)

Snapshot of a handing over of command ceremony at 128 SETI in Kavouri (Municipality of Vari Voula Vouliagmeni archive)

κε σε «Μνημείο Εθνικής Ενότητας». Έκτοτε, την τελευταία Κυριακή του Μαΐου διεξάγεται επιμνημόσυνη δέηση για τους καταδρομείς που έχασαν τη ζωή τους στη διάρκεια των επιχειρήσεων του Εμφύλιου πολέμου, αλλά και στις κατοπινές μάχες που έδωσε ο ελληνικός στρατός ως την τουρκική εισβολή στην Κύπρο, το 1974. Από το 2015, έπειτα από ενέργειες της δημοτικής Αρχής, η παρουσία του δημάρχου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης προβλέπεται στο πρωτόκολλο της τελετής.

Επιβλητικός είναι ο ναός του Αγίου Γεωργίου, που ανεγέρθηκε στη βόρεια πλευρά του παλιού στρατοπέδου για τις ανάγκες εκκλησιασμού των καταδρομέων και ξεχωρίζει για την απέριττη αισθητική του. Το παρεκκλήσι σχεδιάστηκε από τον διάσημο αρχιτέκτονα της εποχής Περικλή Σακελλάριο και αποτελεί ένα από τα χαρακτηριστικότερα έργα του (μαζί με τα μοντέρνα κτίρια της πλαζ του ΕΟΤ στη Βουλιαγμένη). Σύμφωνα με τη μαρμάρινη επιγραφή του, ο ναός κατασκευάστηκε το 1950 «φροντίδι της ευσεβεστάτης Λιλίκας, συζύγου του Στρατηγού Ανδρέου Καλίνσκη, διά συνδρομής και εξόδου αξιωματικών και οπλιτών των Δυνάμεων Καταδρομών και άλλων ευσεβών χριστιανών». Με βάση τη στρατιωτική ιστορία, η πρώτη λειτουργία στον Άγιο Γεώργιο τελέστηκε στις 25 Μαΐου 1951. Το 1956, δηλαδή εννέα χρόνια μετά τη δημιουργία του στρατοπέδου, το Κέντρο Εκπαιδεύσεως Μονάδων Καταδρομών μεταφέρθηκε από το Καβούρι στη Νέα Πέραμο (Μεγάλο Πεύκο) της Αττικής, όπου παραμένει μέχρι σήμερα.

Σχολή «Συνεννόησης» της Αεροπορίας

Το Καβούρι είναι επίσης έδρα μιας σημαντικής εγκατάστασης της Πολεμικής Αεροπορίας από το 1955 μέχρι σήμερα. Η τότε Σχολή «Σ» (από τη λέξη «Συνεννόηση») σήμερα ονομάζεται 128 Σμηναρχία Εκπαίδευσης Τηλεπικοινωνιών - Ηλεκτρονικών (128 ΣΕΤΗ) και κατά τους επιτελείς της Αεροπορίας αποτελεί το βασικό κέντρο μετεκπαίδευσης και επιμόρφωσης των στελεχών στις σχετικές τεχνολογικές ειδικότητες. Η χρήση των νέων ραντάρ, οι ασύρματες και ενσύρματες επικοινωνίες, ο ηλεκτρονικός πόλεμος, τα συστήματα ραδιοναυτιλίας αλλά και τα ηλεκτρονικά δίκτυα που αξιοποιεί σήμερα η Πολεμική Αεροπορία αποτελούν αντικείμενο

εκπαίδευσης της σχολής στις 36 αίθουσες, στο αμφιθέατρο και στα εργαστήριά της.

Η ανάγκη για εκπαίδευση στελεχών στις εκάστοτε τεχνολογίες αιχμής στον τομέα των ηλεκτρονικών και των επικοινωνιών προέκυψε στη χώρα μας μετά το τέλος του Β΄ Παγκόσμιου και του Εμφύλιου πολέμου. Η πυκνότητα των σχολών γύρω από τις εγκαταστάσεις του αεροδρομίου του Τατοΐου έστρεψε τους επιτελείς του κλάδου σε αναζήτηση νέου χώρου, ο οποίος έπρεπε να πληροί κάποιες βασικές προϋποθέσεις: την πρόσβαση σε ηλεκτρικό ρεύμα και σε τηλεφωνικό δίκτυο, αλλά και τη δυνατότητα ανάπτυξης ραντάρ και σχετικών τηλεπικοινωνιακών συστημάτων. Η έκταση αυτή βρέθηκε στο Καβούρι, επί της οδού Λητούς, με τις οικοδομικές εργασίες να αρχίζουν το 1953 και τη σχολή να εγκαινιάζει τη λειτουργία της το 1955.

Τα πρώτα ραντάρ που εγκαταστάθηκαν ήταν τεχνολογίας του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου και χρησιμοποιήθηκαν ως το 1981, οπότε αντικαταστάθηκαν από νέα. Το 2002, ο υφιστάμενος σταθμός ραντάρ κρίθηκε μη επιχειρησιακός, διέκοψε τη λειτουργία του και χρησιμοποιείται πλέον μόνο για επίδειξη. Από το 1999, στις εγκαταστάσεις του Καβουρίου φιλοξενείται η Σχολή Τεχνικών Υπαξιωματικών Αεροπορίας και από το 2001 η Σχολή Ιπτάμενων Ραδιοναυτίλων.

Σήμερα, η δομή του Καβουρίου διαδραματίζει διεθνή ρόλο στη μετεωρολογία. Τον Ιούλιο του 2008, με ευθύνη της Εθνικής Μετεωρολογικής Υπηρεσίας (ΕΜΥ), εντός της σχολής εγκαταστάθηκε δορυφορικός μετεωρολογικός σταθμός του δικτύου EUMETSAT (Ευρωπαϊκός Οργανισμός για την Εκμετάλλευση των Μετεωρολογικών Δορυφόρων), με τομέα κάλυψης τη Νοτιοανατολική Μεσόγειο. Τον Νοέμβριο του 2018, αναβαθμίστηκε και έγινε ένας από τους πέντε κύριους σταθμούς του οργανισμού και ο πρώτος παγκοσμίως με τη δυνατότητα λήψης σημάτων από τους ευρωπαϊκούς δορυφόρους πολικής τροχιάς δεύτερης γενιάς. Εξάλλου, από τον Σεπτέμβριο του 2009, στις εγκαταστάσεις της 128 ΣΕΤΗ λειτουργούν τα σχολεία της ΕΜΥ.

Στιγμιότυπο από την τελετή μετονομασίας της λεωφόρου Βάρης - Κορωπίου σε «Ευελπίδων», που πραγματοποιήθηκε τον Νοέμβριο του 2018, παρουσία του Προέδρου της Δημοκρατίας Προκόπη Παυλόπουλου (φωτογραφία Γ. Λαουτάρη)

The ceremony of changinhg the name of the former Varis-Koropiou Avenue to "Evelpidon", which took place in November 2018, in the presence of Prokopis Pavlopoulos, President of the Helenic Republic (photo by G. Laoutaris)

Η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου στο Καβούρι (φωτογραφία Χρ. Μαμμέλη)

The church of Saint George at Kavouri (photo by Chr. Mammelis)

Η εκκλησία της Παναγίας Φανερωμένης στην Βουλιαγμένη (φωτογραφία Χρ. Μαμμέλη)

The church of Virgin Mary Faneromeni (Revealed) in Vouliagmeni (photo by Chr. Mammelis)

Η εκκλησία της Κοιμήσεως της Θεοτόκου στη Βούλα (φωτογραφία Χρ. Μαμμέλη)

The church of the Dormition of Virgin Mary in Voula (photo by Chr. Mammelis)

Η εκκλησία της Κοιμήσεως της Θεοτόκου στη Βάρκιζα (φωτογραφία Χρ. Μαμμέλη)

The church of the Dormition of Virgin Mary in Varkiza (photo by Chr. Mammelis)

Η εκκλησία των Αγίων Αποστόλων Πέτρου και Παύλου στο Δίλοφο Βάρης (φωτογραφία Χρ. Μαμμέλη)

The church of the Holy Apostles Peter and Paul at Dilofo, Vari (photo by Chr. Mammelis)

ΜΕΡΟΣ Β΄: Ο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΔΗΜΟΣ ΒΑΡΗΣ ΒΟΥΛΑΣ ΒΟΥΛΙΑΓΜΕΝΗΣ

Ρόμπερτ Κιουτσουκαλτιντζίογλου

Υποδομές

Το 2010, όταν τέθηκε σε εφαρμογή το πρόγραμμα «Καλλικράτης» με τη συνένωση των πρώην Δήμων Βάρης, Βούλας και Βουλιαγμένης, δημιουργήθηκε ο ομορφότερος δήμος της χώρας: ένα πάντρεμα της πλούσιας παράδοσης της Βάρης με τη μοναδική φυσική ομορφιά της Βουλιαγμένης και την υπέροχη κηπούπολη της Βούλας. Βασική υποχρέωση όλων όσοι βρέθηκαν στο τιμόνι του δήμου ήταν να θέσουν τις βάσεις ώστε η –ενιαία πλέον– πόλη να καταστεί πιο ανθρώπινη και λειτουργική.

Από το 2015, για την αναβάθμιση των σχολικών μονάδων, ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης έχει δαπανήσει το ποσό των 8.300.000 ευρώ με στόχο την ασφάλεια της μαθητικής και της εκπαιδευτικής κοινότητας, καθώς και τη λειτουργικότητα των σχολείων. Έγιναν για πρώτη φορά παρεμβάσεις σε γερασμένα κτίρια, όπως το 1ο Δημοτικό Σχολείο Βάρης, το παλαιότερο κτίριο του δήμου, το οποίο επί της ουσίας ανακατασκευάστηκε εξ ολοκλήρου, καθώς και εργασίες συντήρησης τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό των 30 σχολικών κτιρίων την οκταετία 2015-2023, ενώ οι αναδιαμορφώσεις των αύλειων χώρων έγιναν με υλικά τελευταίας γενιάς. Για το άμεσο μέλλον έχουν προγραμματιστεί η κατασκευή αίθουσας εκδηλώσεων στο Δημοτικό Σχολείο Βουλιαγμένης και η ανέγερση ενός νέου βιοκλιματικού παιδικού σταθμού στη Βούλα, ενώ ψηλά στην ατζέντα του δήμου

Τμήμα της ανατολικής παραλίας της Βάρκιζας (αρχείο Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης)

Section of the eastern Varkiza beach (Municipality of Vari Voula Vouliagmeni archive)

παραμένει η δημιουργία του 3ου Γυμνασίου - Λυκείου Βούλας.

Οι παιδικές χαρές είναι το σημείο συνάντησης των παιδιών, ένας τόπος όπου περνούν πολλές ώρες της ημέρας με ατελείωτο παιχνίδι. Το 2014, το νομικό πλαίσιο λειτουργίας των παιδικών χαρών άλλαξε. Σύμφωνα με αυτό, ο λειτουργούν με ευθύνη του οικείου δήμου, ο οποίος λαμβάνει όλα τα απαραίτητα μέτρα για την ασφάλειά τους και οφείλει να ελέγχει την τήρηση του προγράμματος συντήρησης και γενικά τη σωστή λειτουργία τους. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης, όπως και όλοι οι δήμοι της χώρας, δεν διέθετε καμιά πιστοποιημένη παιδική χαρά. Ωστόσο, έως το 2023, ο Δήμος 3Β βρισκόταν στην πρώτη θέση με τις περισσότερες παιδικές χαρές (άνω των 50), που καλύπτουν επιφάνεια η οποία ξεπερνά τα 30.000 τ.μ., αριθμός μεγάλος αναλογικά με τον πληθυσμό και την έκταση της πόλης. Το κόστος για την ολική ή μερική ανακατασκευή και συντήρηση των παιδικών χαρών την εννιαετία 2014-2023 ξεπέρασε τα 3.000.000 ευρώ.

Ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης διατηρεί τρία δημοτικά αθλητικά κέντρα: το ΔΑΚ Βάρης, το ΔΑΚ Βουλιαγμένης και το Αθλητικό Κέντρο Βούλας. Το 2018, ο Δήμος 3Β εγκαινίασε ένα εκτεταμένο πρόγραμμα αναβάθμισης και συντήρησης των παραπάνω χώρων, αλλά και των ανοιχτών γηπέδων στις γειτονιές της πόλης. Το Αθλητικό Κέντρο Βουλιαγμένης είναι το πρώτο στη χώρα με εξ ολοκλήρου υβριδικό χλοοτάπητα (φυσικό και τεχνητό) για τη μέγιστη απόδοση. Επίσης, το 2020 ολοκληρώθηκε η ανακατασκευή των γηπέδων μπάσκετ και τένις με τα πλέον σύγχρονα υλικά. Στο γήπεδο της Βούλας ανακατασκευάστηκαν τα αποδυτήρια, ενώ έχει αντικατασταθεί και ο συνθετικός χλοοτάπητας. Παράλληλα, ολοκληρώθηκε ο εκσυγχρονισμός των ανοιχτών γηπέδων, καθώς και το νέο κλειστό «μπαλόνι», παραδίδοντας στους

Πάνω από 3.000.000 ευρώ έχει επενδύσει ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης από το 2014 στην ανακατασκευή και τη συντήρηση των παιδικών χαρών, όπως η εικονιζόμενη στον «Νότο» της Βούλας (φωτογραφία Χρ. Μαμμέλη)

The Municipality of Vari Voula Vouliagmeni has invested over 3 million euros since 2014 in rebuilding and maintaining their playgrounds, like the one pictured here, which is located in "Notos", Voula (photo by Chr. Mammelis)

Τα γυάλινα μπουκάλια συλλέγονται στους χαρακτηριστικούς μπλε κώδωνες (αρχείο Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης)

The glass bottles are collected in the distinctive blue bell bins (Municipality of Vari Voula Vouliagmeni archive)

κατοίκους, και κυρίως στη νεολαία της πόλης, σύγχρονες και ασφαλείς εγκαταστάσεις.

Η αντιπλημμυρική θωράκιση της Βάρης, της Βουλιαγμένης και της Βούλας κρίθηκε αναγκαία, ειδικά μετά τα συχνά ακραία καιρικά φαινόμενα που πλήττουν την Ελλάδα εξαιτίας της κλιματικής αλλαγής. Εκτός από τη δημοτική ενότητα Βούλας, που διέθετε δίκτυο ομβρίων υδάτων από τα μέσα της δεκαετίας του 1990, και συγκεκριμένα μετά τις καταστροφικές πλημμύρες του 1993, οι περιοχές της Βάρης και της Βουλιαγμένης ήταν ουσιαστικά απροστάτευτες, παραδομένες στο έλεος των ακραίων φυσικών φαινομένων. Στις αρχές του 2019, ένα εκτεταμένο και οργανωμένο σχέδιο αντιπλημμυρικής προστασίας πήρε σάρκα και οστά, ανακουφίζοντας τους κατοίκους της πόλης, οι οποίοι σε κάθε δυνατή καταιγίδα προσπαθούσαν να σώσουν τις περιουσίες τους. Ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης τη διετία 2019-2020 ολοκλήρωσε την κατασκευή δικτύου ομβρίων υδάτων στη Βουλιαγμένη, με το κόστος να ανέρχεται σε 9.000.000 ευρώ. Παράλληλα, εγκαταστάθηκε αγωγός ομβρίων υδάτων στο Πανόραμα, περιοχή από την οποία μέχρι πρότινος ξεκινούσαν οι χείμαρροι και μετέτρεπαν τη Βούλα σε μια απέραντη λίμνη.

Η Βάρη είναι η πόλη που είχε πληγεί περισσότερο από κάθε άλλη δημοτική ενότητα του δήμου. Για αυτό, τα περισσότερα έργα αντιπλημμυρικής προστασίας έγιναν εκεί, κόστους άνω των 41.000.000 ευρώ. Η κατασκευή του ρέματος του Κόρμπι, που ξεκίνησε το 2019 και θα ολοκληρωθεί το 2022 (21.000.000 ευρώ), καθώς και του ρέματος Χερώματος - Μηλαδέζας (18.000.000 ευρώ) είναι σε εξέλιξη, ενώ έχουν ολοκληρωθεί ο αγωγός, μήκους 914 μέτρων, στη Βασιλέως Κωνσταντίνου, που συνδέει τη Βάρη με τη Βάρκιζα, και η αντιπλημμυρική θωράκιση της «Αθανασίου Διάκου.

Ακόμα, σε έκταση περίπου 6.000 τ.μ. έγινε επίστρωση νέων πεζοδρομίων και κοινόχρηστων χώρων με προβλήματα βατότητας, πρόσβασης και ασφάλειας. Αποκαταστάθηκαν κατεστραμμένα κρασπεδόρειθα, διαμορφώθηκαν δίοδοι πρόσβασης για Άτομα με Αναπηρία και αντικαταστάθηκαν φθαρμένα κιγκλιδώματα και κολωνάκια. Επίσης, ασφαλτοστρώθηκαν κεντρικοί δρόμοι, αλλά και δρόμοι που είχαν παραμείνει για πολλές δεκαετίες χωμάτινοι, κυρίως σε σημεία της δημοτικής ενότητας Βάρης. Παράλληλα, ολοκληρώθηκε η πεζοδρόμηση οδών στη Βούλα και τη Βάρη, με στόχο τα επόμενα χρόνια να αυξηθούν οι πεζόδρομοι στην πόλη.

Διαχείριση απορριμμάτων

Τα τελευταία χρόνια, η διαχείριση των απορριμμάτων της Αττικής μοιάζει με χαμένο στοίχημα. Και αυτό διότι κάθε χρόνο παράγονται σχεδόν 1.800.000 τόνοι σκουπιδιών, εκ των οποίων σχεδόν τα 2/3 καταλήγουν να θάβονται στη Φυλή. Την ίδια στιγμή, η Ευρωπαϊκή Ένωση ζητεί έως το 2030 για το 60% των παραγόμενων αστικών απορριμμάτων να γίνεται διαχείριση εκτός ταφής, δηλαδή είτε να ανακυκλώνονται είτε να επαναχρησιμοποιούνται. Ανάμεσα στους συνολικά 66 δήμους της Περιφέρειας Αττικής, κάποιοι δείχνουν τον δρόμο. Ένας από αυτούς είναι ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης.

Από το 2017 μια σειρά πρωτοβουλιών που ανέλαβε ο Δήμος 3Β στον τομέα της διαχείρισης απορριμμάτων ενίσχυσε θεαματικά την ανακύκλωση, κατατάσσοντάς τον, βάσει στοιχείων, στην πρώτη θέση πανελλαδικά, με το ποσοστό εκτροπής απορριμμάτων από την ταφή να ξεπερνά πλέον (σύμφωνα με τις μετρήσεις του δήμου για το 2019) το 30%. Ο στόχος του Εθνι-

κού Σχεδιασμού Διαχείρισης Αποβλήτων αλλά και της Ευρωπαϊκής Ένωσης ήταν, εντός του 2020, το ποσοστό εκτροπής από την ταφή να φτάσει το 50% των αποβλήτων σε όλη τη χώρα, κάτι που θεωρείται ανέφικτο πανελλαδικά με τα σημερινά δεδομένα, για αυτό και μετατέθηκε για το 2025. Ωστόσο, ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης έχει θέσει ήδη τις βάσεις για να φτάσει πρώτος στην επίτευξη του στόχου.

Το έτος αυξήθηκαν οι ποσότητες αποβλήτων που συνέλεξε ο δήμος. Η χωριστή συλλογή των πράσινων αποβλήτων (κλαδέματα) εντατικοποιήθηκε, με αποτέλεσμα, από 267 τόνους το 2016, να φτάσει σχεδόν τους 5.000 τόνους το 2018 και να ξεπεράσει τους 6.700 τόνους το 2019. Παράλληλα, με την τοποθέτηση των καφέ κάδων συλλογής υπολειμμάτων τροφών σε νοικοκυριά, καταστήματα εστίασης στις πλατείες των δημοτικών ενοτήτων και στα ξενοδοχεία τη διετία 2018-2019, αφαίρεσε από τον πράσινο κάδο, ο οποίος οδεύει στη χωματερή της Φυλής, 1.520 τόνους αποβλήτων. Έως το 2020 είχαν διανεμηθεί περίπου 1.000 καφέ κάδοι σε Πηγαδάκια, Βούλα, Μπλαδέζα Βάρης και Βουλιαγμένη. Επιπλέον, η εγκατάσταση, σε 30 σημεία της πόλης, κόκκινων κάδων για τη χωριστή συλλογή ρούχων και άλλων ειδών προς ανακύκλωση απέδωσε καρπούς σε λιγότερο από 18 μήνες, καθώς σχεδόν 100 τόνοι αποβλήτων δεν μεταφέρθηκαν στη Φυλή.

Το 2019, ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης ξεκίνησε ένα πρωτοποριακό πρόγραμμα ολοκληρωμένης Διαλογής στην Πηγή (ΔσΠ), στην περιοχή Πηγαδάκια Βούλας. Με βάση το πιλοτικό πρόγραμμα, κάθε πολυκατοικία και αυτόνομη κατοικία διαθέτει τον δικό της καφέ κάδο για την απόρριψη των υπολειμμάτων τροφών και τον δικό της πράσινο κάδο για όσα απορρίμματα δεν ανακυκλώνονται. Ο καφέ κάδος κλειδώνει και ανοίγει από τον δημότη με κλειδί, με τα οργανικά σκουπίδια να αποτίθενται συγκεκριμένη ημέρα, για να αδειάσει από τα συνεργεία του δήμου το επόμενο πρωί. Παράλληλα, τα γυάλινα μπουκάλια συλλέγονται στους χαρακτηριστικούς μπλε κώδωνες που πυκνώνουν, ώστε να υπάρχει ένας ανά τρία οικοδομικά τετράγωνα, ενώ τα υπόλοιπα ανακυκλώσιμα υλικά αφήνονται σε συμφωνημένη ημέρα στο πεζοδρόμιο, μέσα σε χωριστές σακούλες που παρέχει δωρεάν ο δήμος. Πρόθεση του Δήμου 3Β είναι, από το 2021, το πρόγραμμα να επεκταθεί σε όλη την έκτασή του.

Κέντρο Διαλογής Ανακυκλώσιμων Υλικών στο Κορωπί, όπου κατευθύνονται, διαχωρίζονται, συσκευάζονται και προωθούνται στην αγορά τα υλικά του μπλε κάδου ανακύκλωσης που προέρχονται από τον Δήμο Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης (φωτογραφία Γ. Λαουτάρη)

Sorting centre of recyclable materials in Koropi, where the contents of the blue bins of the Vari Voula Vouliagmeni Municipality are gathered, separated, packaged and advanced to the market (photo by G. Laoutaris)

Ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης συμμετέχει ως βασικός εταίρος στο ευρωπαϊκό πρόγραμμα «LIFE IP CEI-GREECE», με στόχο την καθολική εφαρμογή της Διαλογής στην Πηγή των οικιακών απορριμμάτων σε χωριστά ρεύματα ανακύκλωσης και του συστήματος «Πληρώνω όσο Πετάω» (ΠΟΠ). Συγκεκριμένα, λαμβάνει χρηματοδότηση που ανέρχεται σε 1.450.000 ευρώ, λόγω των σύγχρονων μεθόδων διαχείρισης απορριμμάτων τις οποίες εφαρμόζει και των εντυπωσιακών αποτελεσμάτων τους. Ήδη, 13.000 τόνοι αποβλήτων, που οι υπόλοιποι δήμοι της χώρας στέλνουν στις χωματερές, στον Δήμο 3Β υπέστησαν επεξεργασία, με αποτέλεσμα να καταστούν υλικό προς επαναχρησιμοποίηση, και μάλιστα περιζήτητο, αφού η ποιότητά του πιστοποιήθηκε και από τον οργανισμό ΔΗΩ. Ένα τέτοιο υλικό είναι το εδαφοβελτιωτικό Vita Green, που παράγει ο δήμος από τα βιοαποδομήσιμα απόβλητά του (κλαδέματα και υπολείμματα τροφών). Τον Ιούνιο του 2016 υπεγράφη σύμβαση με τη WATT Α.Ε. για την παραγωγή εδαφοβελτιωτικού από φυτικά υπολείμματα και τον Ιούλιο του 2017 ξεκίνησε η διανομή του υλικού από το Δημοτικό Φυτώριο. Έως τις αρχές του 2023 είχαν μοιραστεί περισσότερα από 20.000 σακιά σε δημότες, επιχειρήσεις και δημοτικούς φορείς, ενώ ο δήμος αποφάσισε να βγαίνουν στην αγορά ως εμπορεύσιμο προϊόν με βιολογική πιστοποίηση για χρήση σε φυτώρια και καλλιέργειες. Τα έσοδα από τις πωλήσεις του εδαφοβελτιωτικού Vita Green θα επιστρέφονται στον τομέα διαχείρισης απορριμμάτων, καλύπτοντας φυσικά μεγάλο μέρος του κόστους της επένδυσης του Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης για την υιοθέτηση και υλοποίηση του προγράμματος. Στον τομέα ανακύκλωσης, οι επιδόσεις του Δήμου 3Β την περίοδο 2016-2019 ξεπέρασαν τους 30.000 τόνους, εξοικονομώντας πόρους ύψους 1.650.000 ευρώ.

Με τη χωριστή συλλογή ρούχων και άλλων ειδών προς ανακύκλωση στους κόκκινους κάδους, σχεδόν 100 τόνοι αποβλήτων δεν μεταφέρθηκαν στη Φυλή (αρχείο Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης)

Owing to the separate collection of clothes and other recyclable materials, nearly 100 tons of waste was not transferred to the Fili landfill (Municipality of Vari Voula Vouliagmeni archive)

Οι ενέργειες προς την κατεύθυνση μιας «πράσινης» πόλης συνεχίζονται. Στο πλαίσιο αυτό, εγκαινιάστηκε μια πολιτική «έξυπνης» διαχείρισης αποβλήτων η οποία χρησιμοποιεί τις νέες τεχνολογίες, και συγκεκριμένα την τηλεματική διαχείριση των απορριμματοφόρων και την εγκατάσταση αισθητήρων που προβαίνουν σε πραγματικό χρόνο σε μέτρηση πλήρωσης των κάδων με στερεά απόβλητα. Ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης προχώρησε στην εγκατάσταση 1.000 «έξυπνων» κάδων σε κρίσιμα σημεία ενδιαφέροντος των τριών πόλεων για τη διαχείριση των αστικών στερεών αποβλήτων. Το έργο καλύπτει την ανάγκη απομακρυσμένης παρακολούθησης του ποσοστού πλήρωσης των κάδων απορριμμάτων στους δρόμους των πόλεων, ώστε να ελαττωθούν τα σχετικά κόστη μέσω της στοχευμένης κίνησης των οχημάτων αποκομιδής για την περισυλλογή των απορριμμάτων και τον δυναμικό σχεδιασμό τοποθέτησης κάδων σύμφωνα με τη ζήτηση. Τα πλεονεκτήματα των «έξυπνων» κάδων είναι η ελάττωση του κόστους, που επιτυγχάνεται μέσω της μείωσης χρήσης στόλου αποκομιδής και της μείωσης στην κατανάλωση καυσίμου, η αυξομείωση των κάδων αναλόγως της ζήτησης και ο περιορισμός των κλοπών και των βανδαλισμών τους. Η βελτιστοποίηση της υπηρεσίας συλλογής απορριμμάτων θα επιτευχθεί μέσω της αύξησης κάδων σε περιοχές με υψηλή ζήτηση, της αποκομιδής μόνο γεμάτων κάδων και της δυνατότητας ενημέρωσης των οδηγών απορριμματοφόρων με φορητές συσκευές για

τις πιο αποτελεσματικές διαδρομές συλλογής. Στους νέους κάδους θα ενσωματωθεί συσκευή τηλεματικής, η οποία διαθέτει αισθητήρες και σύστημα επικοινωνίας μέσω του δικτύου δεδομένων κινητής τηλεφωνίας.

Ψηφιακός δήμος

Ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης, πρωτοπόρος στην αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών για την καλύτερη εξυπηρέτηση των κατοίκων και δημοτών του, δημιούργησε το 2015 την εφαρμογή «Novoville». Η ηλεκτρονική πλατφόρμα για «έξυπνα» κινητά καταγράφει και διαχειρίζεται τα προβλήματα της καθημερινότητας. Συγκεκριμένα, οι πολίτες, με τη χρήση κινητού τηλεφώνου, δηλώνουν σε πραγματικό χρόνο τις δυσχέρειες στην καθημερινότητά τους στην πόλη, στέλνοντας τοποθεσία, φωτογραφία και τον τύπο του προβλήματος άμεσα στον δήμο, χωρίς κόστος και γραφειοκρατικές διαδικασίες. Με αυτόν τον τρόπο, οι δημοτικές υπηρεσίες έχουν πραγματική εικόνα των προβλημάτων της πόλης, προγραμματίζουν καλύτερα τις εργασίες τους και, κυρίως, είναι υπόλογες για το έργο και την ανταπόκρισή τους στους πολίτες. Κάθε φορά που ένα ζήτημα διευθετείται, ο δημότης λαμβάνει ζωντανή ενημέρωση στο κινητό τηλέφωνο. Έως τα τέλη του 2022 είχαν ικανοποιηθεί 75.000 αιτήματα δημοτών, αριθμός που δείχνει πως η εφαρμογή είναι ένα χρήσιμο εργαλείο τόσο για τον δήμο όσο και για τους κατοίκους της πόλης.

Ο δήμος παράγει το εδαφοβελτιωτικό Vita Green από τα βιοαποδομήσιμα απόβλητά του – κλαδέματα και υπολείμματα τροφών (φωτογραφία Γ. Λαουτάρη)

The Municipality produces the soil conditioner Vita Green from its biodegradable waste – pruning and food waste (photo by G. Laoutaris)

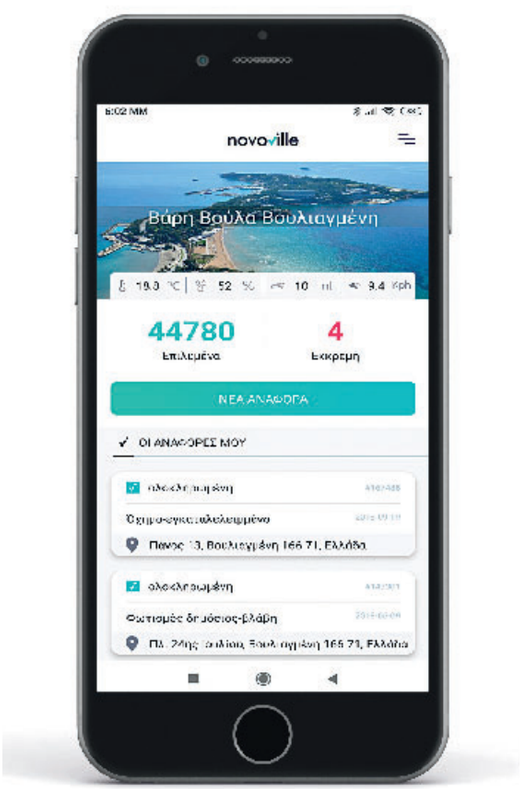
Με την τοποθέτηση των καφέ κάδων συλλογής των υπολειμμάτων τροφής σε νοικοκυριά, καταστήματα εστίασης, στις πλατείες των δημοτικών ενοτήτων και στα ξενοδοχεία αφαιρέθηκαν από τον πράσινο κάδο 1.520 τόνοι αποβλήτων (φωτογραφία Γ. Λαουτάρη)

Placing brown food waste collection bins in households, eating establishments, town squares and hotels resulted in 1,520 tons less waste in the green bins (photo by G. Laoutaris)

Το 2020, την περίοδο της πανδημίας του κορονοϊού, ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης δημιούργησε ειδική εφαρμογή με την ονομασία «BBB Μένουμε Σπίτι», για να διευκολύνει τις απαραίτητες μετακινήσεις των πολιτών και να απλοποιήσει την υποχρέωση αποστολής μηνύματος SMS για έξοδο από το σπίτι τις ημέρες της καραντίνας. Για τη λειτουργία της εφαρμογής δεν ήταν απαραίτητη η σύνδεση δεδομένων κινητής τηλεφωνίας ή δικτύου Wi-Fi. Η απήχησή της στους πολίτες ήταν τεράστια, καθώς περισσότεροι από 60.000 είχαν «κατεβάσει» την εφαρμογή από όλα τα μέρη της Ελλάδας. Είναι χαρακτηριστικό ότι η «BBB Μένουμε Σπίτι» τις πρώτες ημέρες λειτουργίας της έφτασε στην τρίτη θέση των προτεινόμενων εφαρμογών για συσκευές IOS, ενώ ολοένα περισσότεροι δήμοι της χώρας ξεκίνησαν να δημιουργούν αντίστοιχες εφαρμογές, στα πρότυπα του Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης.

Το ίδιο έτος, ο Δήμος 3Β εγκαινίασε ένα νέο πρόγραμμα κοινής χρήσης ηλεκτρικών αυτοκινήτων (eCarSharing). Στο πλαίσιο αυτό δημιουργήθηκε η εφαρμογή «VVV eCarSharing», μια υπηρεσία διαμερισμού οχημάτων για βραχυπρόσθεσμη μίσθωση. Απευθύνεται σε κοινό που θέλει να ενισχύσει την κοινωνική ευθύνη του, επιλέγοντας ηλεκτρικό όχημα για τις καθημερινές μετακινήσεις και βοηθώντας το περιβάλλον.

Το 2015, ο δήμος δημιούργησε την εφαρμογή «Novoville», μια ηλεκτρονική πλατφόρμα για «έξυπνα» κινητά που καταγράφει και διαχειρίζεται τα προβλήματα της καθημερινότητας των δημοτών

The Municipality created, in 2015, the "Novoville" application, a platform for smartphones, to record and manage the daily problems of the residents

Η δημοτική συγκοινωνία του Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης έχει αποκτήσει τη δική της «έξυπνη» πλατφόρμα. Η εφαρμογή είναι διαθέσιμη, μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή, στη διεύθυνση www.vvv-telematics.gr, για Android, iOS και Windows των κινητών τηλεφώνων και τάμπλετ. Ενημερώνει το επιβατικό κοινό για την ακριβή ώρα άφιξης των οχημάτων, την ακύρωση δρομολογίων, αλλά για και συμβάντα που αλλάζουν τη συχνότητά τους.

Μία ακόμα δημοφιλής εφαρμογή είναι το «Δημοτικό Taxis», η οποία παρέχει σε πραγματικό χρόνο στους πολίτες και στις επιχειρήσεις προσωποποιημένη ηλεκτρονική πληροφόρηση σχετικά με τις οφειλές τους στον δήμο. Μέσω αυτής, οι δημότες έχουν τη δυνατότητα να πληρώσουν ηλεκτρονικά, με χρήση της κάρτας τους, οποιαδήποτε ώρα της ημέρας και από οποιοδήποτε σημείο του πλανήτη, με άνεση και ασφάλεια.

Στο πλαίσιο αξιοποίησης της τεχνολογίας, ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης ψηφιοποίησε πλήρως το αρχείο του. Η ηλεκτρονική καταχώριση των αρχείων των πρώην Δήμων Βάρης, Βούλας και Βουλιαγμένης, καθώς και του ενιαίου Δήμου 3Β, σε ενιαία βάση δεδομένων είχε σκοπό τη διατήρησή τους στο διηνεκές, αλλά και την ταχεία εύρεση και αναπαραγωγή εγγράφων. Επιπλέον, αντικαταστάθηκε η έντυπη αλληλογραφία και ενημέρωση των συλλογικών πολιτικών οργάνων με την ηλεκτρονική. Με αυτόν τον τρόπο, ο δήμος εξοικονομεί περίπου 140.000 φύλλα χαρτί ετησίως, αφού η ενημέρωση των δημοτικών συμβούλων για τα θέματα συζήτησης και τις εισηγήσεις των υπηρεσιών γίνεται με ηλεκτρονική αλληλογραφία και όχι με την παραδοσιακή μέθοδο της παράδοσης κατ' οίκον από δημοτικούς υπαλλήλους. Οι πρωτοβουλίες αυτές ίσως μοιάζουν αυτονόητες, όμως η εμπειρία δείχνει ότι οι γραφειοκρατικοί μηχανισμοί του Δημοσίου καθυστερούν χαρακτηριστικά να τις αποδεχτούν και να τις ενσωματώσουν λειτουργικά στην καθημερινότητα των υπηρεσιών. Ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης ανακηρύχθηκε ο κορυφαίος ψηφιακός δήμος της χώρας ως προς

την αποτελεσματικότητα των εφαρμογών που εγκαταστάθηκαν και τις μεθόδους του.

Το 2019, ο Δήμος 3Β ήταν ο πρώτος πανελλαδικά που προχώρησε σε συνολική αντικατάσταση του δημοτικού δικτύου φωτισμού με νέους, σύγχρονους λαμπτήρες LED. Η αλλαγή των 9.500 φωτιστικών σωμάτων σε ολόκληρο το τοπικό οδικό δίκτυο, στους κοινόχρηστους χώρους, στα πάρκα, στις παιδικές χαρές, στα σχολεία και τα δημοτικά κτίρια διήρκεσε σχεδόν δύο χρόνια, από τα τέλη του 2017 έως το 2019. Ο δήμος επένδυσε στην τεχνολογία και, παράλληλα, εξοικονομεί πόρους κάθε χρόνο. Συγκεκριμένα, το 2017, χρονιά στην οποία ο δημοτικός φωτισμός ήταν ακόμα παλιάς τεχνολογίας, ο δήμος πλήρωσε σε λογαριασμούς ρεύματος το αστρονομικό ποσό των 1.258.677 ευρώ, ενώ το 2019, ύστερα από την εγκατάσταση του δικτύου νέας τεχνολογίας, κατέβαλε 811.450 ευρώ (εξοικονόμηση 447.227 ευρώ). Παράλληλα, τα νέα φωτιστικά είναι συνδεδεμένα μεταξύ τους με ασύρματη τεχνολογία και ελέγχονται κεντρικά, με αποτέλεσμα οι υπηρεσίες του δήμου να έχουν εικόνα του οδοφωτισμού σε πραγματικό χρόνο, ενώ το δίκτυο προσφέρεται για την προσθήκη «έξυπνων» εφαρμογών τα επόμενα χρόνια.

Βιώσιμη κινητικότητα

Η ολοένα αυξανόμενη χρήση των ιδιωτικών μέσων μετακίνησης και η αστικοποίηση των πόλεων έχουν επιπτώσεις στην ποιότητα ζωής στα αστικά κέντρα. Η κυκλοφοριακή συμφόρηση, η ρύπανση, η έλλειψη χώρων στάθμευσης και η δυσκολία προσβασιμότητας είναι ορισμένα από τα προβλήματα που χρονίζουν και μεγεθύνονται.

Η βιώσιμη κινητικότητα είναι πολυσυζητημένη έννοια και κατέχει εξέχουσα θέση στην ατζέντα του σχεδιασμού των μεταφορών στην Ευρώπη. Αφορά την προώθηση της κινητικότητας με έξυπνες, κοινόχρηστες και φιλικές προς το περιβάλλον οικονομικές επιλογές. Η θεώρηση της βιώσιμης αστικής κινητικότητας στοχεύει στην ανάπτυξη των πόλεων με τρόπο που να μην επιβαρύνεται η ποιότητα ζωής κατοίκων και επισκεπτών – αντιθέτως, να δημιουργείται ένα συγκοινωνιακό περιβάλλον περισσότερο φιλικό για όλους.

Ένα πλήθος ψηφιακών εφαρμογών έχει καταστήσει εφικτές τις συναλλαγές των πολιτών με τον δήμο εκτός των συμβατικών ωραρίων, καταργώντας τις «ουρές»

A multitude of digital applicationss have made the transactions with the Municipality possible out-of-hours, effectively negating the need for queues

Το Σχέδιο Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας (ΣΒΑΚ) είναι ένα ολοκληρωμένο στρατηγικό σχέδιο συγκοινωνιών ενός δήμου, που έχει σκοπό την οργάνωση της κινητικότητας ανθρώπων και επιχειρήσεων με απώτερο σκοπό τη βελτίωση της ποιότητας ζωής. Στο πλαίσιο αυτό, ένα ΣΒΑΚ στοχεύει στην οικονομική αποδοτικότητα και τη βελτίωση της σχέσης κόστους - οφέλους των προτάσεων, στην περιβαλλοντική βιωσιμότητα με τη μείωση εκπομπών ρύπων από τις μεταφορές, στην προσβασιμότητα και την κοινωνική ένταξη με την εξασφάλιση ίσων επιλογών μετακίνησης για όλους τους πολίτες, στην οδική ασφάλεια, στη βελτίωση της ποιότητας του αστικού περιβάλλοντος με ευρύτερα οφέλη σε πολίτες, κοινωνία και οικονομία. Βασική ιδιαιτερότητα ενός ΣΒΑΚ είναι η ενεργή συμμετοχή πολιτών και εμπλεκόμενων φορέων στη διαμόρφωσή του μέσω διαβουλεύσεων, της ανάλυσης της κινητικότητας και της ανάπτυξης στρατηγικών και σεναρίων για τη βελτίωση της κατάστασης, της δημιουργίας κοινού οράματος, του καθορισμού προτεραιοτήτων και εναλλακτικών πακέτων μέτρων και της προετοιμασίας στρατηγικής προώθησης και μάρκετινγκ.

Το 2019, ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης ξεκίνησε τη διαβούλευση για το Σχέδιο Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας απευθυνόμενος προς όλους τους φορείς, επαγγελματίες και κατοίκους της πόλης, με στόχο την καταγρα-

Στον δήμο υπάρχουν 35 κοινόχρηστα ποδήλατα σε έξι αυτοματοποιημένους σταθμούς, με περισσότερους από 1.530 χρήστες, οι οποίοι έχουν πραγματοποιήσει πάνω από 18.000 ενοικιάσεις (αρχείο Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης)

The Municipality features 35 common use bikes in six automated stations with more than 1,530 users who have undertaken more than 18,000 rentals (Municipality of Vari Voula Vouliagmeni archive)

φή των αναγκών και των προβλημάτων της πόλης, και την αναζήτηση λύσεων. Παράλληλα, το 2020 ήρθε μια σημαντική διάκριση για τον Δήμο Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης, καθώς ο δήμαρχος Γρηγόρης Κωνσταντέλλος εκλέχθηκε στην Πολιτική Επιτροπή - Political Advisory Committee (PAC) του Δικτύου Πόλεων CIVITAS. Το CIVITAS δημιουργήθηκε με πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Civitas Initiative και έχει στόχο την προώθηση της βιώσιμης κινητικότητας για πιο ασφαλείς και καθαρές πόλεις στην Ευρώπη. Μέλη του CIVITAS είναι περισσότεροι από 300 δήμοι πανευρωπαϊκά που

Πληροφοριακή πινακίδα σε στάση της δημοτικής συγκοινωνίας (αρχείο Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης)

Informatory sign on a municipal bus stop (Municipality of Vari Voula Vouliagmeni archive)

προωθούν τη βιώσιμη κινητικότητα και από την έναρξη λειτουργίας του έχει εφαρμόσει πάνω από 800 προτάσεις σε ζητήματα αστικών μεταφορών, σε περισσότερες από 80 πόλεις.

Ήδη το 2018, ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης ξεκίνησε ενέργειες προς την κατεύθυνση μιας πόλης βιώσιμης τόσο περιβαλλοντικά όσο και από πλευράς σεβασμού στον συνάνθρωπο, με τη λειτουργία της δημοτικής συγκοινωνίας. Δύο λεωφορεία των 20 θέσεων πραγματοποιούν κυκλικές διαδρομές και ενώνουν τις τρεις δημοτικές ενότητες της πόλης, με στόχο την εξυπηρέτηση σημείων που δεν καλύπτονται από το δίκτυο αστικών συγκοινωνιών. Τα λεωφορεία της δημοτικής συγκοινωνίας σε μηνιαία βάση εξυπηρετούν περίπου 5.000 επιβάτες, αριθμός που συνεχώς αυξάνεται. Ως απόρροια αυτού, εγκαταστάθηκε τηλεματική στις στάσεις. Η δημοτική συγκοινωνία παρέχεται δωρεάν στους κατοίκους και τους επισκέπτες του Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης.

Το 2017, ο δήμος εγκαινίασε την υπηρεσία κοινόχρηστων ποδηλάτων με αυτόματη εξυπηρέτηση. Το δίκτυο αποτελείται από σταθμούς με ποδήλατα προς μίσθωση σε σημεία εξυπηρέτησης των πολιτών. Το σύστημα μπορεί να χρησιμοποιηθεί τόσο από συνδρομητές-κατόχους προσωπικής ηλεκτρονικής κάρτας όσο και από περιστασιακούς χρήστες-κατόχους πιστωτικής κάρτας. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι η εγγραφή στην υπηρεσία, συμπληρώνοντας μια απλή φόρμα στο δημαρχείο και στα ΚΕΠ. Η παραλαβή ενός κοινόχρηστου ποδηλάτου του Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης γίνεται εύκολα και γρήγορα, ακολουθώντας τα παρακάτω βήματα: επιλέγεις το ποδήλατο που επιθυμείς και πιέζεις το πλήκτρο το οποίο αντιστοιχεί στην κλειδαριά του. Με αυτόν τον τρόπο ενεργοποιείται η ηλεκτρονική οθόνη στη βάση πρόσδεσης των ποδηλάτων. Εφόσον κάποιος είναι συνδρομητής-κάτοχος προσωπικής ηλεκτρονικής κάρτας, τη βάζει στον αναγνώστη, ακριβώς κάτω από την οθόνη. Μόλις αναγνωριστεί η κάρτα, η κλειδαριά ανοίγει και το κοινόχρηστο ποδήλατο παραλαμβάνεται. Στον δήμο λειτουργούν συνολικά έξι αυτοματοποιημένοι σταθμοί, το δε σύστημα φιλοξενεί 35 κοινόχρηστα ποδήλατα και είναι διαθέσιμο καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου. Έως

το 2020, οι χρήστες ξεπέρασαν τους 1.530, ενώ καταγράφηκαν περισσότερες από 18.000 ενοικιάσεις.

Το πρώτο σύστημα ηλεκτρικών αυτοκινήτων στην Αττική και τη δημιουργία ολοκληρωμένου δικτύου φόρτισης, που απαρτίζεται από 80 σταθμούς, παρουσίασε ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης τον Σεπτέμβριο του 2020. Οι κάτοικοι και οι επισκέπτες του δήμου μπορούν, μέσω εφαρμογής στο κινητό τηλέφωνο, (vvveCarSharing), να κάνουν χρήση των ηλεκτρικών αυτοκινήτων που προμηθεύτηκε, με ιδιαίτερα χαμηλή χρέωση. Παράλληλα με το σύστημα κοινόχρηστων αυτοκινήτων παρουσιάστηκε ο πρώτος από τους 10 διπλούς σταθμούς φόρτισης ιδιωτικών ηλεκτρικών αυτοκινήτων, οι οποίοι, ύστερα από συμφωνία του δήμου με τη ΔΕΗ, τροφοδοτούνται αποκλειστικά με ρεύμα που παράγεται από τους ηλιακούς φορτιστές ή από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, δημιουργώντας έτσι πραγματικά «πράσινη» κινητικότητα με μηδενική επιβάρυνση για το περιβάλλον.

Με βασικό στόχο την προώθηση εναλλακτικών τρόπων μετακίνησης στην πόλη και την επίτευξη Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας, ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης, πέραν των άλλων επιλογών που προσφέρει σε κατοίκους και επισκέπτες της πόλης, αναβαθμίζει την εμπειρία εναλλακτικών και οικονομικών μετακινήσεων, καθώς από το 2022 διαθέτει κοινόχρηστο σύστημα με ηλεκτρικά πατίνια 5ης γενιάς. Συνολικά 75 πατίνια είναι διαθέσιμα για κατοίκους και επισκέπτες, μέσω της ειδικής εφαρμογής «Hopp Scooters», που είναι διαθέσιμη για λογισμικά Android και IOS.

Ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης έχει χτίσει ισχυρά θεμέλια για μια πόλη φιλική στον άνθρωπο και στο περιβάλλον, ενώ, στο πλαίσιο του Σχεδίου Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας, οι δράσεις του θα ενταθούν.

Τα λεωφορεία της δημοτικής συγκοινωνίας εξυπηρετούν περίπου 5.000 επιβάτες σε μηνιαία βάση (αρχείο Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης)

The municipal buses serve more than 5,000 passengers on a monthly basis (Municipality of Vari Voula Vouliagmeni archive)

Σημείο στάθμευσης και φόρτισης ηλεκτρικών αυτοκινήτων (αρχείο Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης)

Electric car parking and charging station (Municipality of Vari Voula Vouliagmeni archive)

Νέες πλατείες και αστικό πράσινο

Οι πλατείες αποτελούν σημεία δραστηριοποίησης των ανθρώπων, είναι δημόσιοι χώροι συνάντησης, συναναστροφής, αναψυχής και ανεμελιάς, τόποι άσκησης πολιτιστικής, πολιτικής και κοινωνικής δράσης, και φυσικά πνεύμονες πρασίνου, με σημαντικό ρόλο στην αστική αναβάθμιση του περιβάλλοντος κάθε πόλης. Η επένδυση σε σύγχρονες υποδομές, με στόχο ο ενιαίος δήμος να γίνει πιο όμορφος, πιο ανθρώπινος, πιο φιλικός και πιο λειτουργικός, ήταν συνεχής τα τελευταία χρόνια, και αυτό πιστοποιήθηκε με την κατασκευή και την ανάπλαση 11 πλατειών και στις τρεις δημοτικές ενότητες.

Από το 2013, σε Βάρη και Βάρκιζα έχουν κατασκευαστεί επτά νέες πλατείες. Η πλατεία Εθνικής Αντίστασης στο Κόρμπι Βάρης αποτελεί σημείο αναφοράς για τους κατοίκους της περιοχής. Η πλατεία Ζησιμοπούλου στη Βάρκιζα, η οποία ανακατασκευάστηκε, είναι ένα έργο που πέρασε από χίλια κύματα μέχρι να παραδοθεί στους κατοίκους. Η νέα, σύγχρονη πλατεία χαρακτηρίζεται από το πράσινο στοιχείο, καθώς έχουν γίνει δεκάδες φυτεύσεις δέντρων. Οι μικροί δημότες απέκτησαν έναν πολύ όμορφο και ελκυστικό χώρο, με πολύ χρώμα, καινούργιο δάπεδο και ασφαλή παιχνίδια. Επιπλέον, η νέα πλατεία διαθέτει φωτισμό τελευταίας τεχνολογίας. Στην «καρδιά» της Βάρης ανακατασκευάστηκε η πλατεία Δήμα, μετατρέ-

ποντας έναν χώρο μικρής επισκεψιμότητας σε σημείο συνάντησης των κατοίκων· προστέθηκε πράσινο, ανανεώθηκε ο εξοπλισμός της (παγκάκια, κάδοι) και βελτιώθηκε η αρχιτεκτονική της με την καθαίρεση του συνόλου του πέτρινου αμφιθεάτρου, το οποίο, λόγω του όγκου του, μείωνε την οπτική διαπερατότητα της πλατείας. Στο Δίλοφο της Βάρης κατασκευάστηκε πλατεία στον περιβάλλοντα χώρο του ναού Πέτρου και Παύλου. Με το έργο αυτό προέκυψε μια νέα έκταση πρασίνου, συνάθροισης, αναψυχής και περιπάτου σε έναν δημοτικό χώρο ο οποίος παρέμενε για χρόνια αναξιοποίητος. Πόλος έλξης στην πλατεία είναι ένας κεντρικός λοφίσκος, στην κορυφή του οποίου δεσπόζει ένα επίπεδο σιντριβάνι σύγχρονης αρχιτεκτονικής. Τον λοφίσκο και το υδάτινο στοιχείο περιβάλλει μια κυκλική διαδρομή από κουρασάνι, στην οποία φυτεύτηκε δενδροστοιχία φίκων που εξασφαλίζει τη σκίαση της διαδρομής. Στην πλατεία Ηρώων Πολυτεχνείου, στη Βάρη, πραγματοποιήθηκαν εργασίες κηποτεχνικής ανάπλασης και δημιουργήθηκε χώρος στάθμευσης. Έτσι, προέκυψε ένας ακόμα πνεύμονας πρασίνου στην πόλη, καθώς ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην επιλογή μεγάλων, αειθαλών και φυλλοβόλων δέντρων για επαρκή σκίαση της πλατείας και της παιδικής χαράς, ενώ για εδαφοκάλυψη χρησιμοποιήθηκαν ποώδη φυτά και έτοιμος χλοοτάπητας. Στη Μηλαδέζα της Βάρης, το 2020 ξεκίνησε για δεύτερη φορά η ανάπλαση της πλατείας, μετά το «πάγωμα» των εργασιών που οφειλόταν στο Δασαρχείο Πειραιά, το οποίο απέρριπτε την κατασκευή παιδικής χαράς στο σημείο. Ύστερα από ενέργειες του Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης ξεπεράστηκαν όλα τα γραφειοκρατικά εμπόδια και η δημοτική Αρχή ολοκλήρωσε την ανάπλαση της νέας, βιοκλιματικής πλατείας, η οποία θα περιλαμβάνει χώρους πρασίνου και οργάνων γυμναστικής, παιδική χαρά, φωτιστικούς ιστούς, φύτευση δέντρων περιμετρικά, ενώ ο υφιστάμενος ελαιώνας, που αποτελείται από 17 δέντρα, διατηρείται.

Κοινόχρηστος χώρος στην παραλία της Βάρκιζας

Public area in the Varkiza beach

Πλατεία στα Βλάχικα της Βάρης (αρχείο Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης)

Square at Vlachika, Vari (Municipality of Vari Voula Vouliagmeni archive)

Ακόμα, ανακατασκευάστηκε η πλατεία της Βάρκιζας, στο κέντρο της πόλης, με αποτέλεσμα να διευθετηθεί σε μεγάλο βαθμό η κυκλοφορία στο σημείο. Όσον αφορά το αισθητικό κομμάτι, στο τμήμα που κατελάμβανε το κάτω μέρος της πλατείας σχεδιάστηκαν δύο υπερυψωμένες πυραμίδες με υδατοκατασκευές-σιντριβάνια στο εσωτερικό τους. Στόχος είναι να αμβλυνθεί η οπτική όχληση που δημιουργείται από τα πολυάριθμα αυτοκίνητα περιμετρικά. Επιπλέον, λίγα μέτρα δίπλα από τη νέα πλατεία, ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης αγόρασε την έκταση της Βίλας Κατσουλάκου για τη δημιουργία ελεύθερου χώρου πρασίνου και στάθμευσης.

Η πλατεία της Βάρκιζας είναι εξαιρετικής σημασίας για τον Δήμο 3Β, καθώς αποτελεί τον πυρήνα της τοπικής αγοράς. Για πολλές δεκαετίες έμοιαζε με απέραντο χώρο άναρχης στάθμευσης, χωρίς καμιά πρόβλεψη για τη μετακίνηση των πεζών και την κυκλοφορία τον αυτοκινήτων. Επίσης, ολοκληρώθηκε η ανακατασκευή της πλατείας Σοφοκλή Βενιζέλου, στη Βούλα, ενός χώρου που περιλαμβάνει σύγχρονη παιδική χαρά, ένα μικρό γήπεδο εδαφοσφαίρισης (πετάνγκ) και φυτεύσεις, αποτελώντας όαση πρασίνου. Το καλοκαίρι του 2017, ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης, ύστερα από εντολή του Δασαρχείου Πειραιά, έκοψε και απομάκρυνε 35 λεύκες από την πλατεία Σοφοκλή Βενιζέλου λόγω σοβαρής εντομολογικής προσβολής. Η Διεύθυνση Περιβάλλοντος και Πρασίνου του δήμου εκπόνησε μελέτη συνολικής κηποτεχνικής ανάπλασης της πλατείας, η οποία περιελάμβανε την απομάκρυνση των προσβεβλημένων και τη φύτευση τουλάχιστον διπλάσιου αριθμού δέντρων μεγάλου μεγέθους, με σκοπό την αύξηση του «πράσινου» ισοζυγίου της πόλης.

Το 2015 ολοκληρώθηκε η ανακατασκευή τμήματος της πλατείας Ιμίων στη Βούλα. Οι εργασίες αφορούσαν την υπογειοποίηση όλων των καλωδίων της ΔΕΗ και των υπέργειων σταθμών ηλεκτροδότησης, το παλιό σιντριβάνι αντικαταστάθηκε με νέο, καλαίσθητο, χαμηλού τύπου, ενώ αναδείχθηκε η επιτύμβια στήλη στη μνήμη των τριών πιλότων που «έπεσαν» στα Ίμια με ειδικό φωτισμό. Επιπλέον, τοποθετήθηκε

σύγχρονος φωτισμός χαμηλής κατανάλωσης και λειτούργησε για πρώτη φορά υπόγειος σταθμός συμπίεσης σκουπιδιών. Η φύτευση της πλατείας αυξήθηκε κατά 20% με αναπτυγμένα δέντρα, προκειμένου να αναδειχθεί άμεσα το πράσινο της πλατείας. Το 2019, ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης ολοκλήρωσε τη μελέτη για τη συνολική ανακατασκευή της πλατείας Ιμίων, με ταυτόχρονη διαπλάτυνση της λεωφόρου Βασιλέως Παύλου, αλλά και τη δημιουργία νέων κοινόχρηστων χώρων και θέσεων στάθμευσης.

Μια καινούργια πλατεία κατασκευάστηκε στη Βούλα, το 2020. Μετά τη διαδικασία απαλλοτρίωσης έκτασης 710 τετραγωνικών μέτρων στην οδό Διγενή, δημιουργήθηκε νέος κοινόχρηστος χώρος. Επίσης, ένα από τα σημαντικότερα έργα στη Βουλιαγμένη τις τελευταίες δεκαετίες είναι η ανάπλαση της απαρχαιωμένης πλατείας Νυμφών, στο κέντρο της πόλης. Η επιφάνεια της πλατείας μεγάλωσε κατά 25%, ενώ ενισχύθηκε ο «πράσινος» χαρακτήρας της με αλλαγή των δομικών υλικών και νέες φυτεύσεις. Αντί για άσφαλτο χρησιμοποιήθηκε κυβόλιθος στις περιμετρικές οδούς, ενώ εντός της πλατείας οι πλάκες πεζοδρομίου αντικαταστάθηκαν με πατημένο χώμα για τους διαδρόμους και με χυτό βοτσαλωτό δάπεδο για τις υπόλοιπες επιφάνειες. Με αυτόν τον τρόπο, οι σκληρές επιφάνειες μειώθηκαν κατά 28% (380 τ.μ.). Επιπλέον, αυξήθηκε το πράσινο με την προσθήκη 25 δέντρων, ανεβάζοντας τον αριθμό τους σε 90. Η τελευταία φορά που έγινε παρέμβαση στη συγκεκριμένη πλατεία ήταν το 1975.

Ιδιαίτερα επιθετική πολιτική ασκήθηκε για τη συντήρηση και την αύξηση του αστικού πρασίνου στον Δήμο Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης από το 2014 έως το 2020. Η Διεύθυνση Περιβάλλοντος και Πρασίνου του δήμου, με σκοπό τη διατήρηση και την αύξηση του πράσινου ισοζυγίου της πόλης, πραγματοποίησε από το 2015 έως το 2023 περισσότερες από 2.500 φυτεύσεις δέντρων εντός του κεντρικού ιστού της πόλης. Συγκεκριμένα, 1.500 δέντρα άνω των 2,5 μέτρων φυτεύτηκαν σε πλατείες, πάρκα και σχολεία. Εντυπωσιακός είναι ο αριθμός φυτεύσεων στον περιαστικό ορεινό όγκο της πόλης, οι οποίες ανέρχονται σε 14.520, με νέα δενδρύλλια ύψους άνω των 60 εκατοστών. Συνολικά, από το 2014 έως το 2020, για την προμήθεια δέντρων και σπόρων, για τις εργασί-

Η πλατεία Ζησιμοπούλου στη Βάρκιζα (αρχείο Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης)

Zisimopoulou Square in Varkiza (Municipality of Vari Voula Vouliagmeni archive)

Το μνημειακών διαστάσεων γλυπτό «Ανάτασις» του διεθνούς φήμης εικαστικού Κωστή Γεωργίου στην κεντρική πλατεία της Βούλας (αρχείο Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης)

The monumental sculpture "Anatasis" by the internationally renowned artist Kostis Georgiou in the central square of Voula (Municipality of Vari Voula Vouliagmeni archive)

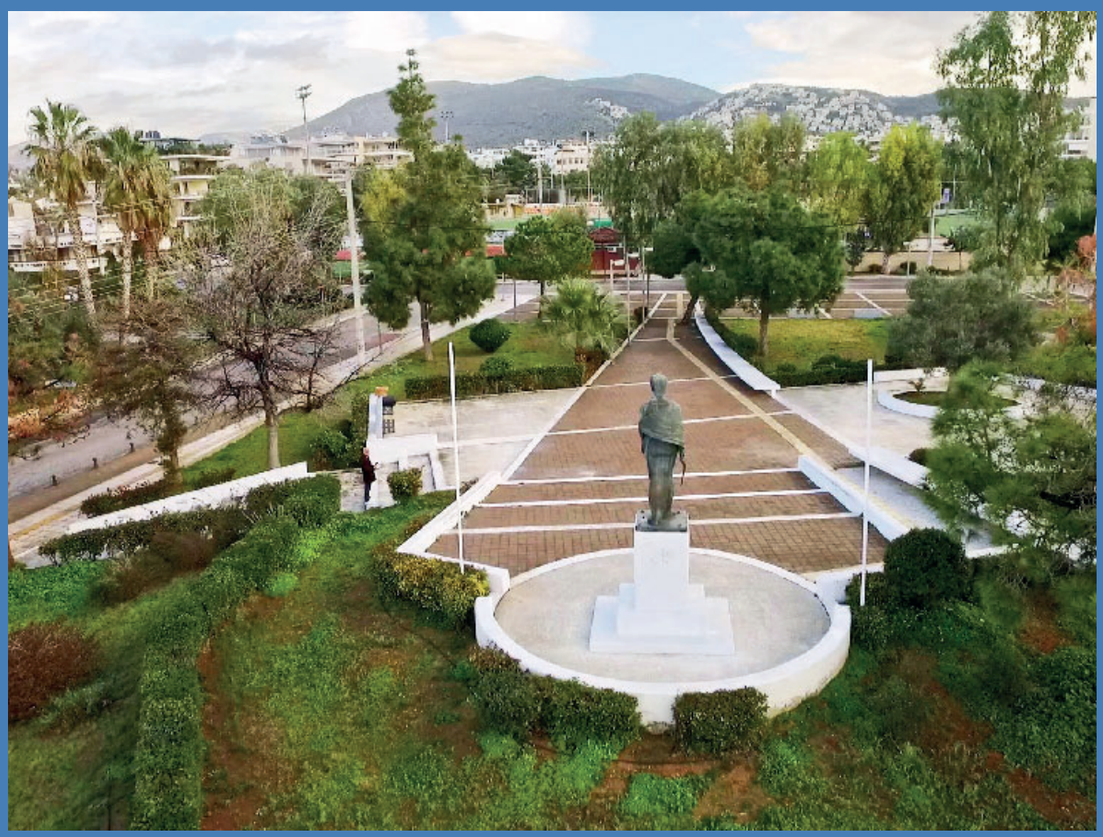
Ο μεγάλος πεζόδρομος στην πλατεία Ιμίων κατασκευάστηκε το 1996, επί δημάρχου Άγγελου Αποστολάτου, με πρόσφατα τα συνταρακτικά γεγονότα της ελληνοτουρκικής κρίσης. Στο κέντρο της είναι χαραγμένα σε μάρμαρο τα ονόματα των πεσόντων στελεχών του Πολεμικού Ναυτικού τη νύχτα του θερμού επεισοδίου (αρχείο Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης)

The large walkway in Imion Square was constructed in 1996, during the mayoralty of Angelos Apostolatos, with the devastating events of the Greek-Turkish crisis fresh in everyone's minds. In its centre, one can find the names of the Hellenic Navy officers who fell in the night of the heated incident (Municipality of Vari Voula Vouliagmeni archive)

Η παιδική χαρά της πλατείας Ζησιμοπούλου στη Βάρκιζα από ψηλά, αμέσως μετά την ολοκλήρωση της ριζικής ανάπλασής της (αρχείο Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης)

Aerial view of the Zisimopoulou Square playground in Varkiza, immediately after its thorough redevelopment was completed (Municipality of Vari Voula Vouliagmeni archive)

Το μνημείο στην πλατεία Ηρώων Πολυτεχνείου στη Βούλα (αρχείο Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης)

The monument on Iroon Politechniou Square, Voula (Municipality of Vari Voula Vouliagmeni archive)

Αεροφωτογραφία της κεντρικής πλατείας στη Βάρκιζα (αρχείο Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης)

Aerial view of the central square in Varkiza (Municipality of Vari Voula Vouliagmeni archive)

ες συντήρησης του πρασίνου, την εγκατάσταση συστήματος τηλεμετρίας, προηγμένων ποτιστικών συστημάτων και για άλλες εργασίες για την προστασία και την αύξηση του πρασίνου στην πόλη δαπανήθηκαν περισσοτερα απο 3.000.000 ευρώ. Επιπλέον, το 2015 ανασυγκροτήθηκε και επεκτάθηκε το Δημοτικό Υδροπονικό Φυτώριο στο Μεγάλο Καβούρι, με αποτέλεσμα να παράγονται σε ετήσια βάση περισσότερα από 80.000 ανθοφόρα και καλλωπιστικά φυτά, τα οποία προορίζονται για χρήση από την Υπηρεσία Πρασίνου. Ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης είναι πλέον σε θέση να εγκαθιστά στους κοινόχρηστους χώρους της πόλης, στα παρτέρια, στις σχολικές αυλές και τις πλατείες φυτά αποκλειστικά δικής του παραγωγής, εξοικονομώντας χρήματα από το δημοτικό ταμείο.

Κοινωνική πολιτική

Ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης είναι από τις περιοχές με το υψηλότερο βιοτικό επίπεδο. Ωστόσο, τα σημάδια της κρίσης που μαστίζει τη χώρα από το 2010 έκαναν την εμφάνισή τους και στα «πλούσια» νότια προάστια. Στο πλαίσιο αυτό, ο Δήμος 3Β δημιούργησε μια σειρά δομών προκειμένου να παρέχει στήριξη στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, ήτοι άτομα με περιορισμένη ή καθόλου πρόσβαση σε κοινωνικά και δημόσια αγαθά (π.χ., στέγη, εργασία, ικανοποιητικό εισόδημα, εκπαίδευση, ιατρική περίθαλψη, κοινωνική ασφάλιση κ.ά.). Πρόκειται κυρίως για αστέγους, ανέργους, μακροχρόνια ανέργους, Άτομα με Αναπηρία (ΑμεΑ), πάσχοντες (σοβαρά παθολογικά προβλήματα, ψυχικές ασθένειες), χρήστες και πρώην χρήστες εξαρτησιογόνων ουσιών.

Έπειτα από δωρεά κατοίκου της Βουλιαγμένης, το 1986 ιδρύθηκε ο Κοινωνικός Ξενώνας Βουλιαγμένης. Στη δομή φιλοξενούνται 40 άνθρωποι, στους οποίους παρέχονται διαμονή, σίτιση, ψυχοκοινωνική φροντίδα. Έτσι, ακολουθείται μια διαδικασία επανένταξής τους στην κοινωνία και γενικά στη ζωή. Αποστολή του ξενώνα είναι να παρέχει ηθική στήριξη, στέγη και σίτιση σε άτομα που δεν είναι σε θέση να παραμείνουν στο σπίτι τους για οποιονδήποτε λόγο. Απώτερος στόχος του είναι να βοηθήσει ανθρώπους, οι οποίοι βρίσκονται σε παραγωγική ηλικία, να επανενταχθούν στην κοινωνία το συντομότερο δυνατόν, καθώς και να υποστηρίξει ηλικιωμένους και άτομα με προβλήματα

υγείας, ώστε να μεταβούν με τρόπο ομαλό σε εξειδικευμένα κέντρα (π.χ., γηροκομεία). Από την έναρξη λειτουργίας του, ο ξενώνας έχει φιλοξενήσει περισσότερους από 2.000 ανθρώπους, εκ των οποίων πολλοί ήταν άστεγοι, άνεργοι, χρήστες ναρκωτικών σε φάση αποτοξίνωσης, καρκινοπαθείς και κακοποιημένες γυναίκες. Από το 2014, πρόεδρος του Κοινωνικού Ξενώνα Βουλιαγμένης είναι ο δήμαρχος της πόλης Γρηγόρης Κωνσταντέλλος.

Το 2014 λειτούργησε στον Δήμο Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης ο Κοινωνικός Ξενώνας Ηλικιωμένων, στη Βούλα. Το τριώροφο κτίριο στην οδό Πλαπούτα 8 είναι δωρεά του ζεύγους Καλογεράτου. Έως το 2019, στη μονάδα φιλοξενούνταν 12 ηλικιωμένοι, στους οποίους παρέχονταν στέγη, τροφή και φροντίδα. Ο Κοινωνικός Ξενώνας Ηλικιωμένων έχει τη δυνατότητα να φιλοξενήσει έως 25 άτομα.

Ένα από τα μεγαλύτερα στοιχήματα της διοίκησης Κωνσταντέλλου είναι η ανέγερση Δημοτικού Γηροκομείου στη Βούλα. Η ιστορία του Διαμαντοπούλειου Γηροκομείου ξεκινά το 1979, όταν ο Νικόλαος Διαμαντόπουλος με τη διαθήκη του κληροδότησε τέσσερα συνεχόμενα οικόπεδα στον πρώην Δήμο Βούλας, συνολικού εμβαδού 2.500 τ.μ., τα οποία αποτελούν ένα ενιαίο, άρτιο και οικοδομήσιμο οικόπεδο. Την υλοποίηση του κοινωφελούς σκοπού ανέθεσε σε πενταμελή επιτροπή. Επειδή όμως οι διαθήκες του Νικόλαου Διαμαντόπουλου δεν διασαφηνίζουν τον φορέα υλοποίησης της βούλησής του και καθότι οι εκτελεστές της διαθήκης αδυνατούσαν να ιδρύσουν το γηροκομείο, προέβησαν στις απαραίτητες ενέργειες προκειμένου να καθοριστεί ο επωφελέστερος τρόπος αξιοποίησης της περιουσίας. Συγκεκριμένα, κατέθεσαν αίτηση στο αρμόδιο δικαστήριο για να δοθεί στον δήμο η εντολή σύστασης Δημοτικού Γηροκομείου, ο οποίος θα αναλάβει με δικές του δαπάνες την οικοδόμηση του κτιρίου όπου θα στεγαστεί το υπό σύσταση Διαμαντοπούλειο Γηροκομείο. Τον Ιούλιο του 2019 ολοκληρώθηκε η δικαστική εκκρεμότητα και ως φορέας διαχείρισης του

Το ηρώο στο κέντρο της Βουλιαγμένης που από το 1984 κοσμείται με χάλκινο άγαλμα, φιλοτεχνημένο από τον γλύπτη Μεμά Καλογηράτο (φωτογραφία Χρ. Μαμμέλη)

The memorial in central Vouliagmeni which, since 1984, has been adorned by the bronze statue created by the sculptor Memas Kalogiratos (photo by Chr. Mammelis)

Τα γραφεία της Κοινωνικής Υπηρεσίας του δήμου στεγάζονται στο πάρκο Εθνικής Αντίστασης στη Βούλα (αρχείο Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης)

The Municipal Social Service office, which is accommodated in Ethnikis Antistasis Park, Voula (Municipality of Vari Voula Vouliagmeni archive)

ιδρύματος ορίστηκε ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης, ανοίγοντας διάπλατα τον δρόμο για την κατασκευή και λειτουργία του Δημοτικού Γηροκομείου.

Με σκοπό τη φροντίδα και τη στήριξη ευάλωτων ομάδων πολιτών, ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης δημιούργησε ένα μεγάλο δίκτυο δομών. Το Κέντρο Κοινότητας χρηματοδοτήθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ), στο πλαίσιο του ΠΕΠ Αττικής 2014-2020. Η λειτουργία του αποσκοπεί στην παροχή ολιστικής υποστήριξης στους κατοίκους του Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης, μέσα από ένα συνολικό πλέγμα υπηρεσιών, με προτεραιότητα στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες που βιώνουν τον κοινωνικό αποκλεισμό και κάθε μορφής κοινωνικές διακρίσεις.

Το πρόγραμμα «Στήριξη και Συμβουλευτική Ατόμων και Οικογενειών» απευθύνεται σε κάθε δημότη ή κάτοικο που αντιμετωπίζει προσωπικές, οικογενειακές και κοινωνικές δυσκολίες, οι οποίες του προκαλούν δυσλειτουργία που μπορεί να εκφράζεται με ένταση, άγχος, μελαγχολία, αϋπνία, κρίσεις πανικού, εκρήξεις θυμού, ανορεξία, υπερφαγία, χρήση αλκοόλ, εξαρτησιογόνων ουσιών κ.ά. Στόχος είναι η παροχή υπηρεσιών συμβουλευτικού χαρακτήρα για την προαγωγή της ψυχικής υγείας του ατόμου. Επίσης, δρα υποστηρικτικά στη διαχείριση κρίσεων μέσα στην οικογένεια, όπως προβλήματα στην επικοινωνία, δυσκολίες στη λήψη αποφάσεων, επίλυση συγκρούσεων, πένθος, διαζύγιο, βία, προβλήματα σωματικής και ψυχικής υγείας, εξαρτήσεις, απώλεια εργασίας κ.ά., και περιλαμβάνει ψυχολογική εκτίμηση-αξιολόγηση, συμβουλευτική υποστήριξη και παραπομπή σε αρμόδια ψυχιατρική δομή, όπου αυτό απαιτείται.

Το «Βοήθεια στο Σπίτι» είναι ένα κοινωνικό πρόγραμμα που παρέχει δωρεάν υπηρεσίες φροντίδας για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των εξυπηρετούμενων ατόμων και των προσώπων που έχουν την ευθύνη φροντίδας τους. Απευθύνεται σε ανθρώπους 65 ετών και άνω, καθώς και σε Άτομα με Αναπηρία που χρήζουν κατ' οίκον βοήθειας, διαμένουν στον Δήμο Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης και πληρούν τα κριτήρια ένταξης. Οι υπηρεσίες τού «Βοήθεια στο Σπίτι» παρέχονται με περιοδικές επισκέψεις κατ' οίκον, ανάλογα με τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες κάθε ανθρώπου, και είναι οι εξής: κοινωνι-

κή εργασία, νοσηλευτική φροντίδα, οικογενειακή βοήθεια, φυσικοθεραπευτική φροντίδα.

Το Γραφείο Απασχόλησης του Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης συστήθηκε με στόχο την ενίσχυση των μηχανισμών πληροφόρησης για την προώθηση της απασχόλησης σε τοπικό επίπεδο. Στις αρμοδιότητές του είναι η ενημέρωση των ανέργων για τις διαθέσιμες θέσεις εργασίας, καθώς και η διοργάνωση επιμορφωτικών σεμιναρίων, ημερίδων και εκδηλώσεων.

Από το 2013, στο πλαίσιο της πράξης «Δομές παροχής βασικών αγαθών» λειτουργούν το Κοινωνικό Φαρμακείο και το Κοινωνικό Παντοπωλείο. Δικαιούχοι του Κοινωνικού Φαρμακείου είναι κάτοικοι του δήμου που ζουν σε συνθήκες ακραίας φτώχειας και δεν είναι σε θέση να καλύψουν τη δαπάνη της φαρμακευτικής αγωγής. Το φαρμακείο διαθέτει δωρεάν φάρμακα, υγειονομικό υλικό και παραφαρμακευτικά προϊόντα, εκτός από τα φάρμακα ειδικής συνταγογράφησης. Αντίστοιχα, δικαιούχοι του Κοινωνικού Παντοπωλείου είναι δημότες που πλήττονται ή απειλούνται από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό· διαθέτει δωρεάν είδη σίτισης και πρώτης ανάγκης (συσκευασμένα τρόφιμα, είδη ατομικής υγιεινής). Τέλος από το 2022 ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης εφαρμόζει ένα μεγάλο πρόγραμμα περίθαλψης αδέσποτων γατιών.

Τοπική δημοκρατία - ΜΜΕ

Η δεκαετία 2010-2020 μπορεί να χαρακτηριστεί περίοδος άνθησης του τοπικού Τύπου στον Δήμο Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης και της ενεργού συμμετοχής των κατοίκων της πόλης σε αποφάσεις για το μέλλον της.

Με το πρόγραμμα «Καλλικράτης» (ν. 3852/2010) και ύστερα από απόφαση του δημοτικού συμβουλίου, στον δήμο συγκροτήθηκε δημοτική επιτροπή διαβούλευσης ως όργανο με συμβουλευτικές αρμοδιότητες. Ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης καλεί τους πολίτες σε ανοιχτή συζήτηση για θέματα σχετικά με την ποιότητα ζωής και το αστικό

Η Στέγη Υπερηλίκων Βούλας, στην οδό Πλαπούτα, δημιουργήθηκε με το κληροδότημα της Ευτυχίας Καλογηράτου (αρχείο Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης)

The Voula House of the Elderly on Plapouta Street, the creation of which was funded by the Eftychia Kalogiratou Bequest (Municipality of Vari Voula Vouliagmeni archive)

περιβάλλον, προκειμένου να ληφθούν αποφάσεις από κοινού. Τα τελευταία χρόνια, η δημόσια διαβούλευση αποτέλεσε απαραίτητο συστατικό στοιχείο για τον σχεδιασμό και την εφαρμογή πολιτικών σε τοπικό επίπεδο. Για την πλειονότητα των στελεχών του δημόσιου, του ευρύτερου δημόσιου τομέα και της Αυτοδιοίκησης είναι μια διαδικασία ανταλλαγής απόψεων μεταξύ εμπλεκομένων (δήμος και κάτοικοι), με στόχο τη χάραξη πολιτικής σε συγκεκριμένους τομείς.

Στην Ευρώπη, η πρακτική της διαβούλευσης είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη και καλύπτει πολυποίκιλες ανάγκες. Αντίθετα, στην Ελλάδα, η συνήθης εφαρμογή της από την πλειονότητα των δήμων, συμπεριλαμβανομένου του Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης, προέβλεπε τη διοργάνωση ημερίδων με συμμετέχοντες κυρίως εκπροσώπους φορέων και πιθανότατα περιορισμένο αριθμό πολιτών. Στις περισσότερες περιπτώσεις, τα αποτελέσματα ήταν πενιχρά σε σχέση με τους αναμενόμενους στόχους, αλλά και τον βασικό σκοπό της διαβούλευσης. Αυτό οδήγησε στην απαξίωση ανάλογων πρωτοβουλιών, αλλά και της κοινωνικής συμμετοχής.

Ωστόσο, ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης επιδιώκει τη συνεργασία με τους κατοίκους της πόλης, για αυτό τα τελευταία χρόνια έχουν διεξαχθεί πάνω από 30 –περισσότερες από κάθε άλλον δήμο της Αττικής– διαβουλεύσεις, με τους δημότες να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στις τελικές αποφάσεις της διοίκησης. Οι σημαντικότερες εξ αυτών είναι οι εξής: διαβούλευση για το Σχέδιο Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας, για την κυκλοφοριακή μελέτη του Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης, για την πλατεία Νυμφών στη Βουλιαγμένη, για την πλατεία Ιμίων και τη διάνοιξη της Βασιλέως Παύλου, για τη μελέτη αντιστήριξης πρανών στο παραλιακό μέτωπο, για τη μελέτη κατασκευής πολιτιστικού χώρου στη Μηλαδέζα, για τον Παιδικό Σταθμό στη Βούλα, για το Νηπιαγωγείο στη Βουλιαγμένη, για την πλατεία Ναυαρίνου στη Βάρη, για τη μελέτη ανάπλασης της περιοχής εισόδου στο Ασκληπιείο Νοσοκομείο, για το σχέδιο κανονισμού αναφορικά με την άδεια χρήσης-λειτουργίας μουσικής και μουσικών οργάνων, καθώς και παράτασης του ωραρίου λειτουργίας μουσικής καταστημάτων υγειονομικού ενδιαφέροντος στα όρια του Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένη, για την ανάπλαση της πλατείας Βάρκιζας, για την ανάπλαση κοινόχρηστου χώρου παραπλεύρως του ναού Πέτρου και Παύλου στο Δίλοφο Βάρης, για την ανάπλαση της πλατείας Ζησιμοπούλου στη Βάρκιζα κ.ά.

Το 2015, ο Δήμος 3Β δημιούργησε τη δημοτική διαδικτυακή τηλεόραση (web TV), μια δωρεάν εφαρμογή την οποία μπορεί οποιοσδήποτε να έχει στον υπολογιστή του. Μέσω της δημοτικής web TV, ο δήμος μεταδίδει ζωντανά όλες τις συνεδριάσεις του δημοτικού συμβουλίου, πολιτιστικές, αθλητικές, περιβαλλοντικές και εκπαιδευτικές δράσεις.

Ο τοπικός Τύπος αποτελεί δημόσιο βήμα, μέσω του οποίου αναδεικνύεται η άποψη του μέσου δημότη, επισημαίνονται προβλήματα και παραλείψεις, δίνεται η δυνατότητα ανοιχτής επικοινωνίας και συνεργασίας με τις τοπικές Αρχές, ελέγχεται η τοπική εξουσία και κινητοποιούνται –όταν χρειάζεται– οι πολίτες.

Ο ιστότοπος *3vita.gr* καλύπτει σε καθημερινή βάση την πολιτική, πολιτιστική, αθλητική και κοινωνική ειδησεογραφία του Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης και ευρύτερα των νοτίων προαστίων

The website *3vita.gr* covers all the news of the Municipality of Vari Voula Vouliagmeni and the southern suburbs in general, from a political, cultural, athletic and social standpoint

Δημοσιογράφος, η εφημερίδα που καλύπτει την επικαιρότητα του δήμου κάθε μήνα από το 2018

Dimosiographos, a monthly newspaper covering the affairs of the Municipality since 2018

Με τη δημιουργία του Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης, το 2010, γεννήθηκε ταυτόχρονα η ανάγκη πληρέστερης ενημέρωσης για θέματα τοπικού ενδιαφέροντος. Έτσι, με την άνθηση του διαδικτύου δημιουργήθηκαν ιστοσελίδες όπως το alkyonidanews.gr, η πρώτη με καθαρά τοπική ειδησεογραφία. Ωστόσο, το 2013 διέκοψε τη λειτουργία της. Το vimaonline.gr είναι άλλο ένα μέσο που ασχολείται με την επικαιρότητα του Δήμου 3Β, αλλά ενημερώνει τους αναγνώστες του για θέματα που απασχολούν και άλλους δήμους του παραλιακού μετώπου, καθώς και για την κεντρική πολιτική σκηνή της χώρας, επιδεικνύοντας υπερτοπικό ενδιαφέρον. Η «επανάσταση» στη διαδικτυακή ενημέρωση των κατοίκων του Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης ήρθε το 2012 και το 2013, με τις ενημερωτικές ιστοσελίδες notiareport.gr και 3vita.gr, που καλύπτουν όλο το φάσμα της επικαιρότητας (κοινωνία, πολιτική, αθλητισμός, πολιτισμός) με πρωτογενές ρεπορτάζ.

Εκτός από τον τοπικό ηλεκτρονικό Τύπο υπάρχει και ο έντυπος, παρά τις οικονομικές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι εφημερίδες στην εποχή μας. Το 1997 εκδόθηκε η εβδομαδιαία εφημερίδα *Εβδόμη*, που κυκλοφορεί μία φορά την εβδομάδα σε 5.000 αντίτυπα, καλύπτοντας την ειδησεογραφία δήμων της Ανατολικής Αττικής, συμπεριλαμβανομένου του Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης. Η μηνιαία εφημερίδα *Η Βούλα και ο Κόσμος της*, παρά την ονομασία της, δεν ασχολείται με την τοπική επικαιρότητα, αλλά φιλοξενεί άρθρα και απόψεις για θέματα ποικίλης ύλης.

Το τοπίο όσον αφορά τον έντυπο Τύπο της περιοχής άλλαξε με την ίδρυση της μηνιαίας εφημερίδας *Δημοσιογράφος*, το 2018, η οποία κυκλοφορεί κάθε μήνα σε 15.000 φύλλα, αριθμός εντυπωσιακός για τοπικό μέσο. Ασχολείται αυστηρά με την επικαιρότητα του Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης, αναδεικνύοντας θέματα που συχνά προβάλλονται στα κεντρικά δελτία ειδήσεων τηλεοπτικών σταθμών πανελλήνιας εμβέλειας. Καθ' ομολογίαν των κατοίκων της πόλης, η εφημερίδα *Δημοσιογράφος* ανέβασε το επίπεδο του τοπικού Τύπου, φιλοξενώντας απόψεις υπουργών των εκάστοτε κυβερνήσεων, επιστημόνων, καθηγητών πανεπιστημίου.

Το *notiareport.gr* καλύπτει την επικαιρότητα της Βάρης, της Βούλας και της Βουλιαγμένης

Notiareport.gr covers the news of Vari, Voula & Vouliagmeni

Από το 2010 παρατηρείται άνθηση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, με ναυαρχίδα το facebook. Έτσι, δημιουργήθηκαν αρκετές τοπικές διαδικτυακές ομάδες, μέσα από τις οποίες κάτοικοι και δημότες εκφράζουν την άποψή τους για θέματα που σχετίζονται με τον Δήμο Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης. Μάλιστα, κάποιες εξ αυτών έχουν συγκεντρώσει μεγάλο κοινό, με περισσότερους από 15.000 ακολούθους, όπως η ομάδα «Το forum των 3Β». Επίσης, το «Καφενείο κατοίκων στα 3Β» δημιουργήθηκε το 2016, αναδεικνύοντας μια σειρά θεμάτων που έφτασαν να συζητούνται ακόμα και στο δημοτικό συμβούλιο.

Πολιτισμός

Τα φεστιβάλ και οι πολιτιστικές εκδηλώσεις αποτελούν μια από τις ταχύτατα αναπτυσσόμενες μορφές αστικής τουριστικής ανάπτυξης. Η προώθηση και η προβολή τους λαμβάνουν ολοένα μεγαλύτερη έκταση, ανεξάρτητα από το μέγεθος, την πόλη και το περιεχόμενο της εκδήλωσης.

Ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης έχει δώσει προτεραιότητα στην οργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων υψηλού επιπέδου, στην προαγωγή του πολιτισμού, στην ανάδειξη της τοπικής καλλιτεχνικής δημιουργίας και την καλλιέργεια της εξωστρέφειάς του. Τα τελευταία χρόνια, στον δήμο έχουν διεξαχθεί περισσότερα από 300 φεστιβάλ και εκδηλώσεις.

Το 2015, ο Δήμος 3Β καθιέρωσε ένα ετήσιο πολιτιστικό τριήμερο εκδηλώσεων μνήμης για τον Μικρασιατικό Ελληνισμό, τον Σεπτέμβριο. Η Βούλα υποδέχθηκε πολλούς πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία το 1922, οι οποίοι συγκρότησαν μια δυναμική κοινότητα και διακρίθηκαν στην κοινωνική ζωή της περιοχής. Το τριήμερο μνήμης των χαμένων πατρίδων και του ξεριζωμού περιλαμβάνει έκθεση φωτογραφίας, προβολή ντοκιμαντέρ, συναυλία, θεατρικά και μουσικά δρώμενα, με τη συμμετοχή συλλόγων που παρουσιάζουν χορούς και τραγούδια της Μικράς Ασίας. Στο Μικρασιατικό Φεστιβάλ έχουν λάβει μέρος κορυφαίοι μουσικοσυνθέτες και τραγουδοποιοί, όπως η Ελευθερία Αρβανιτάκη, ο Γιάννης Κότσιρας, ο Κώστας Μακεδόνας, η Ζωή Παπαδοπούλου, ο Γιώργος Νταλάρας, η Ασπασία Στρατηγού, ο Γρηγόρης Βαλτινός, η Γλυκερία και ο Σταύρος Ξαρχάκος.

Ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης κηρύσσει κάθε χρόνο την έναρξη του καλοκαιριού με τη διοργάνωση του Μεσογειακού Φεστιβάλ στο πλακόστρωτο της παραλίας της Βάρκιζας. Πρόκειται για θεσμό που εγκαινιάστηκε το 2016 και ο οποίος από την πρώτη στιγμή βρήκε τεράστια ανταπόκριση από τους κατοίκους και τους επισκέπτες της πόλης. Το 1ο Μεσογειακό Φεστιβάλ ήταν αφιερωμένο στη μουσική και στον οίνο, σε μια διαδρομή στην τέχνη και την οινογνωσία, με σταθμούς την Κάτω Ιταλία, τη Σικελία, τη Γαλλία και τη νησιωτική Ελλάδα· φιλοξένησε συναυλίες, βραδιές οινογνωσίας, μουσικό αφιέρωμα στη νησιωτική Ελλάδα, στην Κάτω Ιταλία, στη Νότια Γαλλία και την Ισπανία, αλλά και εικαστικά δρώμενα. Οι θεατές μυήθηκαν στη μαγεία της Μεσογείου, όπως αυτή αποτυπώνεται μέσα από γεύσεις και μουσικές, με φόντο τη θάλασσα του Σαρωνικού, σε ένα από τα ωραιότερα σημεία της Αττικής, τη Βάρκιζα.

Μετά την επιτυχία του 1ου Μεσογειακού Φεστιβάλ, το οποίο παρακολούθησαν πάνω από 4.000 άτομα, ο Δήμος 3Β το καθιέρωσε σε θεσμό, προσελκύοντας κάθε χρόνο μεγάλα ονόματα του ελληνικού πενταγράμμου· οι

Θάνος Μικρούτσικος, Μιλτιάδης Πασχαλίδης, Στέφανος Κορκολής, Σοφία Μανουσάκη, Ελένη Τσαλιγοπούλου, Άλκηστις Πρωτοψάλτη, Ορφέας Περίδης, Μελίνα Κανά, Λιζέτα Καλημέρη και Θάνος Ματζίλης έχουν βάλει την υπογραφή τους.

Το 2018, ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης σύναψε συνεργασία με το κορυφαίο μουσικό σύνολο της Ελλάδας, την Κρατική Ορχήστρα Αθηνών, με σκοπό να φέρει τους κατοίκους του κοντά στη μαγεία της κλασικής μουσικής, τόσο μέσω εκπαιδευτικών δράσεων για τους μαθητές της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, καθώς δόθηκαν 50 συναυλίες σε 31 σχολικές μονάδες της πόλης, όσο και μέσω της διάθεσης προσκλήσεων στους δημότες σε κάθε συμφωνική συναυλία της ορχήστρας στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών. Οι δύο γιορτινές φιλανθρωπικές συναυλίες έγιναν το 2018 και το 2019, και αποτέλεσαν την κορύφωση του χριστουγεννιάτικου προγράμματος του δήμου.

Ο Δήμος 3Β διοργάνωσε διήμερο Νεανικό Φεστιβάλ την άνοιξη του 2019, αποκλειστικά για τη νεολαία της πόλης, με χορό, μουσική και θέατρο από τις τοπικές νεανικές ομάδες. Σε αυτό συμμετείχαν 26 ερασιτεχνικές ομάδες νέων ηλικίας 16-26 ετών, δίνοντας τον καλύτερο εαυτό τους. Σκοπός του Νεανικού Φεστιβάλ ήταν να δώσει βήμα στους νέους, ώστε να εκφραστούν και να καταθέσουν το καλλιτεχνικό αποτύπωμά τους. Η εκδήλωση δεν είχε διαγωνιστικό χαρακτήρα, παρά μόνο συναγωνιστικό πολιτιστικό πρόσημο, με γνώμονα τη γνωριμία των νεανικών καλλιτεχνικών σχημάτων, την έκφραση και τη συγκρότηση μιας πρώτης, μικρής Στέγης Τεχνών. Οι νεανικές ομάδες έδειξαν το ταλέντο τους και δημιούργησαν ένα πολιτιστικό «μητρώο» νεαρών καλλιτεχνών, πρωτόγνωρο στον ενιαίο πλέον δήμο.

Ο δημοτικός θερινός κινηματογράφος «Ακτή» (φωτογραφία Γ. Λαουτάρη)

Municipal open air cinema "Akti" (photo by G. Laoutaris)

Ο Σταύρος Ξαρχάκος και ο Γιώργος Νταλάρας έχουν συμμετάσχει στο Μικρασιατικό Φεστιβάλ Βούλας, το οποίο διοργανώνεται από το 2015 (αρχείο Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης)

Stavros Ksarhakos and Giorgos Dalaras have taken part in the Asia Minor Festival which has been taking place in Voula since 2015 (Municipality of Vari Voula Vouliagmeni archive)

Η Όλγα Βενέτη τραγουδά στο θέατρο «Σοφία Βέμπο» (φωτογραφία Γ. Λαουτάρη)

Olga Veneti performing at the open theatre "Sofia Vembo" (photo by G. Laoutaris)

Με πολύ μεράκι, διάθεση, ζωντάνια και ποικιλία χρωμάτων, ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης διοργανώνει από το 2014 ένα φεστιβάλ αφιερωμένο στα παιδιά. Στόχος είναι η εξοικείωσή τους με τον πολιτισμό, η περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση, η δημιουργική απασχόληση δίπλα στη θάλασσα. Το Παιδικό Φεστιβάλ διαρκεί δύο ημέρες και περιλαμβάνει εκπαιδευτικά προγράμματα, θεματικές γωνιές, καλλιτεχνικά εργαστήρια, μουσικοθεατρικές παραστάσεις, εμψυχωτικές και ψυχαγωγικές δράσεις, ομάδες κουκλοθεάτρου και μαριονέτας, μουσικά δρώμενα, παρελάσεις καλλιτεχνών, ξυλοπόδαρων, ζογκλέρ και θέατρο δρόμου, προσελκύοντας κάθε χρόνο εκατοντάδες παιδιά.

Στην πορεία των ετών, ο Δήμος ΒΒ έχει διοργανώσει συναυλίες καταξιωμένων καλλιτεχνών, θεατρικές παραστάσεις για μικρούς και μεγάλους, χορωδιακές συναυλίες, ομιλίες με θέμα την ιστορία του τόπου, αφιερωματικές εκδηλώσεις και εκδηλώσεις όπως το 1ο Πανηγύρι στα Βλάχικα της Βάρης, με παραδοσιακούς χορούς και τραγούδια. Πλούσιο είναι το πρόγραμμα εκδηλώσεων και την περίοδο των Χριστουγέννων, με την εγκατάσταση Χριστουγεννιάτικου Χωριού στην πλατεία της Βούλας, που κάθε χρόνο μαγεύει τους μικρούς δημότες.

Αθλητικοί σύλλογοι

Μεγάλες επιτυχίες και διακρίσεις έφεραν οι αθλητικοί σύλλογοι που δραστηριοποιούνται στον Δήμο Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης τη δεκαετία 2010-2020, τόσο σε συλλογικό όσο και σε ατομικό επίπεδο, προβάλλοντας με τον καλύτερο δυνατό τρόπο την περιοχή.

Με τον βασιλιά των σπορ, το ποδόσφαιρο, ασχολούνται τρεις ομάδες στον Δήμο Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης: ο Κυανός Αστέρας Βάρης, ο Άρης Βούλας και ο Αθλητικός Όμιλος Βουλιαγμένης (ΑΟΒ). Η ομάδα της Βάρης ιδρύθηκε το 1964 και τα τελευταία χρόνια βιώνει την ακμή της. Το 2013, ο Κυανός Αστέρας Βάρης ανέβηκε στην Γ΄ κατηγορία του ελληνικού ποδοσφαίρου, όπου παρέμεινε έως το 2015-2016. Στη συνέχεια, ύστερα από ένα διάλειμμα τριών ετών στα τοπικά πρωταθλήματα της Αττικής, επέστρεψε στη

Στο Μεσογειακό Φεστιβάλ έχουν συμμετάσχει, μεταξύ άλλων, η Άλκηστις Πρωτοψάλτη, ο Σταύρος Ξαρχάκος και ο Γιώργος Νταλάρας (φωτογραφία Γ. Λαουτάρη)

Alkistis Protopsalti, Stavros Ksarhakos and Giorgos Dalaras among others have taken part in the Mediterranean Festival (photo by G. Laoutaris)

Στο Μικρασιατικό Φεστιβάλ έχουν λάβει μέρος κορυφαίοι ερμηνευτές και τραγουδοποιοί, όπως η Ελευθερία Αρβανιτάκη και ο Γιάννης Κότσιρας (φωτογραφία Γ. Λαουτάρη)

Top singers and composers, like Eleftheria Arvanitaki and Giannis Kotsiras, have taken part in the Asia Minor Festival (photo by G. Laoutaris)

Pearl

Αριστερή και δεξιά σελίδα: Την άνοιξη του 2019, ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης διοργάνωσε το Νεανικό Φεστιβάλ, στο οποίο συμμετείχαν 26 ερασιτεχνικές ομάδες (φωτογραφία Γ. Λαουτάρη)

Left & right side: In the spring of 2019 the Municipality of Vari Voula Vouliagmeni organised a Youth Festival, where 26 amateur groups took part (photo by G. Laoutaris)

Ο Ναυτικός Όμιλος Βουλιαγμένης (ΝΟΒ) δραστηριοποιείται στα θαλάσσια σπορ και στον υγρό στίβο (φωτογραφία Γ. Λαουτάρη)

The activities of the Vouliagmeni Nautical Club include water sports and aquatics (photo by G. Laoutaris)

Γ΄ Εθνική τη σεζόν 2020-2021, ως πρωταθλητής και κυπελλούχος Ανατολικής Αττικής. Την ίδια χρονιά συμμετείχε και στο Κύπελλο Ελλάδας. Το 2023, η ομάδα της Βάρης επιστρέφει θριαμβευτικά στη Γ' Εθνική. Αναμφισβήτητα, η περίοδος 2010-2023 για τον Κυανό Αστέρα Βάρης χαρακτηρίζεται «χρυσή». Έδρα του είναι το Δημοτικό Στάδιο Βάρης «Κωνσταντίνος Μπαγλατζής».

Ο Άρης Βούλας είναι το αρχαιότερο σωματείο της Βούλας, με έτος ίδρυσης το 1952. Οι «κιτρινόμαυροι» αγωνίζονται σταθερά στο πρωτάθλημα της Α΄ κατηγορίας Ανατολικής Αττικής. Στα μέσα της δεκαετίας του 2010, ο σύλλογος άλλαξε σελίδα, αναβαθμίζοντας τις ακαδημίες και το οργανωτικό κομμάτι του, με αποτέλεσμα να έρθουν οι πρώτες επιτυχίες. Το 2019 αγωνίστηκε για πρώτη φορά στον τελικό του Κυπέλλου Ανατολικής Αττικής, με μια ομάδα που απαρτιζόταν από ποδοσφαιριστές η πλειονότητα των οποίων προερχόταν από τα «σπλάχνα» του συλλόγου. Το 2022, ο Άρης Βούλας κατέκτησε το πρώτο τρόπαιο της ιστορίας του, καθώς αναδείχθηκε κυπελλούχος Ανατολικής Αττικής. Έδρα του είναι το Δημοτικό Γήπεδο Βούλας.

Η Βουλιαγμένη (ΑΟΒ) ίσως είναι από τις ελάχιστες ομάδες που εξακολουθούν να λειτουργούν με ρομαντισμό στον χώρο της στρογγυλής θεάς, έχοντας αναδείξει δεκάδες ποδοσφαιριστές οι οποίοι έχουν αφήσει εποχή διαχρονικά. Χωρίς το άγχος του αποτελέσματος και της διάκρισης, ο ΑΟΒ αγωνίζεται τα τελευταία χρόνια στο πρωτάθλημα της Β΄ κατηγορίας Ανατολικής Αττικής, στηρίζοντας τις προσπάθειές του σε γηγενείς αθλητές, με στόχο να τους γαλουχήσει στο «ευ αγωνίζεσθαι» και στη χαρά του παιχνιδιού. Ο ΑΟΒ αγωνίζεται στο Δημοτικό Στάδιο Καβουρίου.

Ο Ναυτικός Όμιλος Βουλιαγμένης (ΝΟΒ) δραστηριοποιείται στα θαλάσσια σπορ και στον υγρό στίβο, σημειώνοντας δεκάδες εγχώριες και πανευρωπαϊκές επιτυχίες τόσο στο άθλημα της υδατοσφαίρισης όσο και στα υπόλοιπα θαλάσσια ατομικά αθλήματα. Το γυναικείο τμήμα υδατοσφαίρισης του Ν.Ο. Βουλιαγμένης αποτελεί την πιο επιτυχημένη ομάδα γυναικείου πόλο στην Ελλάδα και μια από τις δυνατότερες στην Ευρώπη. Το 2010, ο σύλλογος κατέκτησε τρεις τίτλους, δύο ευρωπαϊκούς και το πρωτάθλημα Ελλάδας. Η συνέχεια ήταν ανάλογη, καθώς στέφθηκε ξανά πρωταθλήτρια το 2012 και το 2013, ενώ το 2019 κατέκτησε το πρώτο της Κύπελλο Ελλάδας. Η ανδρική ομάδα υδατοσφαίρισης, μετά τον άθλο του 1997 με την κατάκτηση του Κυπέλλου Ευρώπης, επέ-

στρεψε στους τίτλους, πανηγυρίζοντας ένα πρωτάθλημα (2012) και δύο Κύπελλα Ελλάδος (2012, 2017). Φυσικά, η παρουσία της ομάδας στις ευρωπαϊκές διοργανώσεις είναι αδιάλειπτη, κατακτώντας την 4η θέση στο Κύπελλο Πρωταθλητριών το 2023.

Στο άθλημα της καλαθοσφαίρισης, ο Πρωτέας Βούλας έχει σημειώσει αρκετές επιτυχίες, με αποκορύφωμα την κατάκτηση του Κυπέλλου Ελλάδας γυναικών το 2013. Στη δεκαετία 2010-2020 αγωνίστηκε επί έξι συναπτά έτη (2013-2019) στο πρωτάθλημα της Α1 μπάσκετ γυναικών. Η ανδρική ομάδα του Πρωτέα συμμετείχε για πολλά χρόνια στα τοπικά πρωταθλήματα της Ανατολικής Αττικής, ενώ από τα μέσα της δεκαετίας συμμετέχει στη Β΄ Εθνική. Ο σύλλογος ιδρύθηκε το 1980, στο Πανόραμα Βούλας, και από το 1994 αγωνίζεται στο κλειστό γήπεδο «Γεώργιος Γεννηματάς» στη Βούλα.

Ο ΑΣΠΕ Θέτις Βούλας είναι ο μοναδικός σύλλογος στην ευρύτερη περιοχή των νοτίων προαστίων που ασχολείται αποκλειστικά με το άθλημα της πετοσφαίρισης (βόλεϊ). Τη σεζόν 2016-2017 πραγματοποίησε την παρθενική εμφάνισή του στο πρωτάθλημα της Α1 βόλεϊ γυναικών, ενώ ακολούθησαν ακόμα έξι συμμετοχές (2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023), με τη Θέτιδα Βούλας να αποτελεί μια από τις κορυφαίες ομάδες στην Ελλάδα.

Εκτός από τα ομαδικά σπορ, επιτυχίες έχουν σημειωθεί και στα ατομικά αθλήματα. Σύλλογοι που δραστηριοποιούνται στο σκάκι, στον κλασικό αθλητισμό, στις πολεμικές τέχνες και στα υδάτινα σπορ (Ναυτικός Όμιλος Βουλιαγμένης, Ναυτικός Όμιλος Κατοίκων Βουλιαγμένης, Ναυτικός Όμιλος Βάρης - Βάρκιζας, Ναυτικός Αθλητικός Όμιλος Βούλας) έχουν φέρει μεγάλες διακρίσεις, κάνοντας περήφανο τον Δήμο Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης αλλά και την Ελλάδα στη δεκαετία 2010-2020.

Ο πρόεδρος του Α.Ο. Κυανός Αστέρας Βάρης Δημήτρης Πάπιος πανηγυρίζει την κατάκτηση του Κυπέλλου και του πρωταθλήματος της ΕΠΣΑΝΑ, τη σεζόν 2019-2020 (φωτογραφία Γ. Λαουτάρη)

The president of the SC Kyanous Astir Varis, Mr Dimitris Papios, celebrating the winning of the Cup and the EPSANA Championship for 2019-2020 (photo by G. Laoutaris)

Η έδρα του Αστέρα Βάρης είναι το Δημοτικό Στάδιο Βάρης «Κωνσταντίνος Μπαγλατζής» (αρχείο Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης)

The Vari Municipal Stadium "Konstantinos Baglatzis" constitutes the seat of Astir Varis (Municipality of Vari Voula Vouliagmeni archive)

Δεξιά σελίδα: Το Δημοτικό Αθλητικό Κέντρο Βουλιαγμένης, έδρα του Α.Ο. Βουλιαγμένης (αρχείο Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης)

Right page: The Municipal Sports Centre of Vouliagmeni, where the headquarters of AO Vouliagmeni are located (Municipality of Vari Voula Vouliagmeni archive)

Ο Γ.Σ. Άρης Βούλας χρησιμοποιεί τις εγκαταστάσεις του Αθλητικού Κέντρου Βούλας (αρχείο Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης)

CG Aris of Voula is based in the Voula Sports Centre (Municipality of Vari Voula Vouliagmeni archive)

Νεαροί αθλητές παρακολουθούν συναθλητές τους στο 1ο Διασχολικό Πρωτάθλημα Ποδοσφαίρου που διοργανώθηκε στον δήμο, το 2015 (φωτογραφία Γ. Λαουτάρη)

Young athletes watching their co-athletes in the first inter-school Football Championship, which was hosted by the Municipality in 2015 (photo by G. Laoutaris)

Πολιτιστικοί σύλλογοι

Πλούσια είναι η δράση των πολιτιστικών συλλόγων στον Δήμο Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης, είτε πρόκειται για παραδοσιακούς χορούς από κάθε γωνιά της χώρας είτε για αυτοοργάνωση κατοίκων σε πολιτιστικό άξονα ή για διοργάνωση σεμιναρίων και εκδηλώσεων λαογραφικού περιεχομένου.

Ο Πολιτιστικός Σύλλογος Γυναικών «Απολλωνία» είναι από τους πλέον δραστήριους στην περιοχή. Στόχοι του είναι η προώθηση του πολιτισμού στον Δήμο 3Β με τη διοργάνωση εκδηλώσεων, η ανάδειξη των γυναικείων θεμάτων και των δραστηριοτήτων ατόμων και ομάδων που ασχολούνται με τον πολιτισμό, και η ανάδειξη της ιστορίας και των αρχαιολογικών χώρων. Ο Πολιτιστικός και Περιβαλλοντικός Σύλλογος «Τριλογία» δημιουργήθηκε από ομάδα γονέων και αποφοίτων του 2ου Λυκείου Βούλας, με σκοπό να συνεχίσει το έργο που ξεκίνησε ο Σύλλογος Γονέων του σχολείου. Ο Εκπολιτιστικός και Φυσιολατρικός Σύλλογος Χερώματος Βάρης «Ο Νυμφόληπτος» ιδρύθηκε το 2010, αριθμεί περισσότερα από 500 μέλη και έχει διοργανώσει πληθώρα περιβαλλοντικών και πολιτιστικών εκδηλώσεων. Ένας από τους ιστορικότερους συλλογικούς φορείς του Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης είναι ο Επιμορφωτικός Σύλλογος Βάρης. Από το 1982, διεξάγει κάθε χρόνο πλήθος επιμορφωτικών σεμιναρίων, δραστηριοτήτων και πολιτιστικών εκδηλώσεων. Ο Λαογραφικός και Φυσιολατρικός Όμιλος «Σεμέλη» Βάρης ιδρύθηκε το 2005 με σκοπό τη διάδοση και τη διάσωση στοιχείων του ελληνικού λαϊκού πολιτισμού, καθώς και την ευαισθητοποίηση των κατοίκων της περιοχής σε ζητήματα περιβάλλοντος και οικολογίας. Ο «Αρχέδημος» είναι σύλλογος που στοχεύει στη διατήρηση και την αναβάθιση του φυσικού περιβάλλοντος και του οικιστικού χαρακτήρα της πόλης.

Εκτός από τους προαναφερθέντες, υπάρχουν και άλλοι πολιτιστικοί σύλλογοι με έντονη δραστηριότητα, όπως η Ένωση Κρητών Βάρης

Βούλας Βουλιαγμένης, η Ένωση Μικρασιατών «Ιωνία», η Ένωση Πολιτών Βούλας, το Εξωραϊστικό Σωματείο ΘΕΑ Βούλας, ο Εξωραϊστικός και Πολιτιστικός Σύλλογος Βουλιαγμένης «Τάσσιανης», το Εξωραϊστικό Εκπολιτιστικό Σωματείο «Πανόραμα» Βούλας, ο Εξωραϊστικός Πολιτιστικός και Αθλητικός Σύλλογος «Εξοχή», το Εξωραϊστικό Σωματείο «Πηγαδάκια», ο Εξωραϊστικός - Εκπολιτιστικός Σύλλογος Βούλας «Πολιτεία», ο Εξωραϊστικός και Εκπολιτιστικός Σύλλογος «Μηλαδέζα» Βάρης, ο Εξωραϊστικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος «Κόρμπι», ο Εξωραϊστικός, Πολιτιστικός και Αθλητικός Σύλλογος Βάρκιζας, ο Όμιλος «Νέοι Ορίζοντες Φιλίας», ο Σύλλογος «Φίλοι του ΠΙΚΠΑ Βούλας», ο Σύλλογος Μανιατών Νοτίων Προαστίων, ο Σύλλογος Σαρακατσανέων Διλόφου Βάρης «Ο Άγιος Πέτρος».

Επιτιμοποιήσεις

Η ιδιότητα του επίτιμου δημότη αποτελεί μεγάλη διάκριση. Πρόκειται για τη μέγιστη τιμή που δίνεται από έναν δήμο σε άνθρωπο εν ζωή, αφού οι ανώτερες και μονιμότερες τιμές, όπως οι ανδριάντες και οι ονομασίες δημόσιων χώρων (οδοί, πλατείες, στάδια κ.λπ.), απονέμονται μόνο όταν έχει ολοκληρώσει ο τιμώμενος τον βίο του –συνεπώς είναι μετρήσιμη με ασφάλεια η συνολική διαδρομή του–, και αφορά τις μεγάλης σπουδαιότητας υπηρεσίες που προσέφερε ο τιμώμενος στο κοινωνικό σύνολο. Ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης έχει προχωρήσει στην επιτιμοποίηση πέντε προσωπικοτήτων.

Στις 10 Δεκεμβρίου 2017, ο καθηγητής Φυσικής Δημήτρης Νανόπουλος ανακηρύχθηκε επίτιμος δημότης για το πολυσχιδές έργο του, κατά τη διάρκεια της Ημερίδας Φυσικών Επιστημών στη Βούλα. Τον Νοέμβριο του 2018, ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης, έπειτα από αίτημα του Γενικού Επιτελείου Στρατού, μετονόμασε την λεωφόρο Βάρης - Κορωπίου σε «Ευελπίδων», στο πλαίσιο του εορτασμού των 190 χρόνων λειτουργίας της Σχολής Ευελπίδων. Στην τελετή μετονομασίας κλήθηκε να παραστεί ο τέως Πρόεδρος της Δημοκρατίας Προκόπης Παυλόπουλος, ενώ σε ειδική εκδήλωση που ακολούθησε έλαβε το χρυσό μετάλλιο της πόλης από τον δήμαρχο Γρηγόρη Κωνσταντέλλο και ανακηρύχθηκε επίτιμος δημότης. Στις 24 Φεβρουαρίου 2018, ο διακεκριμένος αστροφυσικός και ακαδημαϊκός Σταμάτης Κριμιζής ανακηρύχθηκε

Κάθε Σεπτέμβριο, το μνημείο της Ιωνίας, στην πλατεία του Αγίου Ιωάννη στη Βούλα, γίνεται επίκεντρο των θρησκευτικών εκδηλώσεων στη μνήμη των πεσόντων της Μικρασιατικής Καταστροφής, στο Μικρασιατικό Φεστιβάλ Βούλας
(φωτογραφία Γ. Λαουτάρη)

The Ionia monument in the Agios Ioannis Square, in Voula, has become the focal point of religious events in the memory of the fallen during the Asia Minor Catastrophe, every September, called "The Asia Minor festival of Voula" (photo by G. Laoutaris)

επίτιμος δημότης Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης, έχοντας συμβάλει σε μερικές από τις σπουδαιότερες διαστημικές αποστολές της NASA και δίνοντας το όνομά του σε έναν αστερισμό. Ο Έλληνας αστροφυσικός και ακαδημαϊκός βρέθηκε στη Βούλα προσκεκλημένος του δήμου, του Πρότυπου Εκπαιδευτηρίου Αθηνών και της Ένωσης Ελλήνων Φυσικών, στο πλαίσιο της ημερίδας με τίτλο «Πανηγύρι Φυσικών Επιστημών» για μαθητές, το οποίο διοργανώθηκε στην αίθουσα «Ιωνία», στη Βούλα. Επίτιμη δημότης Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης είναι, από τις 20 Μαρτίου 2019, η πρύτανης του Πανεπιστημίου της Ευρώπης και πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Πολιτιστικού Κέντρου Δελφών Ελένη Γλύκατζη-Αρβελέρ. Σε ειδική τελετή στην κατάμεστη αίθουσα του δημοτικού συμβουλίου στη Βούλα, ο δήμαρχος Γρηγόρης Κωνσταντέλλος απένειμε στην Ελληνίδα ακαδημαϊκό, που συγκαταλέγεται στις κορυφαίες πνευματικές προσωπικότητες της Γαλλίας, την τιμητική πλακέτα, έπειτα από την «ομόφωνη και ομόθυμη», όπως είπε, απόφαση του δημοτικού συμβουλίου του Δήμου 3Β, ύστερα από πρόταση του Πολιτιστικού Συλλόγου Γυναικών «Απολλωνία». Ένας κορυφαίος Έλληνας του εξωτερικού έγινε επίτιμος δημότης Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης στις 28 Σεπτεμβρίου 2019. Ο Αριστείδης Πατρινός, γενετιστής βιολόγος ξεκίνησε από την ελληνική κοινότητα του Καΐρου και διέπρεψε στις ΗΠΑ, συμμετέχοντας στην ομάδα η οποία αποκωδικοποίησε το ανθρώπινο DNA. Κατά τον ίδιο, αυτό ήταν το μεγαλύτερο ορόσημο της επιστήμης τα τελευταία 50 χρόνια, ακόμα μεγαλύτερο από το ταξίδι στη Σελήνη.

Μια ξεχωριστή εκδήλωση προς τιμήν της Νάνας Μούσχουρη διοργάνωσε την Τρίτη 1 Νοεμβρίου ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης, στην οποία η διεθνούς φήμης Ελληνίδα τραγουδίστρια ανακηρύχθηκε επίτιμη δημότης Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης και της απονεμήθηκε το χρυσό μετάλλιο της πόλης από το δημοτικό συμβούλιο με ομόφωνη απόφασή του.

Η πρύτανης του Πανεπιστημίου της Ευρώπης και πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Πολιτιστικού Κέντρου Δελφών Ελένη Γλύκατζη-Αρβελέρ κατά την τελετή απονομής τιμητικής πλακέτας και ανακήρυξής της σε επίτιμη δημότη από τον δήμαρχο Γρηγόρη Κωνσταντέλλο, τον Μάρτιο του 2019 (φωτογραφία Γ. Λαουτάρη)

The University of Europe Dean and President of the European Cultural Centre of Delphi, Eleni Glykatzi-Ahrweiler, during the award ceremony of an honorary plaque and her proclamation as an honorary citizen by the Mayor Grigoris Konstantellos in March 2019 (photo by G. Laoutaris)

Ο τέως Πρόεδρος της Δημοκρατίας Προκόπης Παυλόπουλος έλαβε το χρυσό μετάλλιο της πόλης από τον δήμαρχο Γρηγόρη Κωνσταντέλλο και ανακηρύχθηκε επίτιμος δημότης (αρχείο Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης)

Former President of the Hellenic Republic Prokopis Pavlopoulos received the gold medal of the city from Mayor Grigoris Konstantellos and was proclaimed an honorary citizen of the Municipality (Municipality of Vari Voula Vouliagmeni archive)

Ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης, έπειτα από αίτημα του Γενικού Επιτελείου Στρατού, μετονόμασε τη λεωφόρο Βάρης - Κορωπίου σε «Ευελπίδων», στο πλαίσιο του εορτασμού των 190 χρόνων λειτουργίας της Σχολής Ευελπίδων (φωτογραφία Γ. Λαουτάρη)

After a request from the Hellenic Army General Staff, the Municipality of Vari Voula Vouliagmeni had the Varis-Koropiou Avenue renamed “Evelpidon”, on the occasion of the 190 years of operation of the Hellenic Army Academy (photo by G. Laoutaris)

CHAPTER VI

THE MUNICIPALITY OF VARI VOULA VOULIAGMENI FROM 2000 TO THE PRESENT DAY

PART A: DEVELOPMENTS AND ISSUES

Giorgos Laoutaris

From towns to the City

From neighbouring towns to coexistence and from differences to unity; ten years after the administrative "Kallikratis" programme, which in 2010 created the unified Municipality of Vari Voula Vouliagmeni; what appeared then as an 'technical' joining up of three towns, has resulted in a effectively functioning and well-integrated unit. The transition from towns to the City, was not an automatic process, nor did it do away with their distinct geographic character and historical background.

Each of the "three V's" maintain their independence, as the Municipality was called for reasons of brevity in everyday speech from its earliest formation, while at the same time having been integrated within the social and administrative unit.

The first decade of its existence has been a milestone and an occasion for reflection on the historical identity of the now united Municipality. The three towns which had parallel but discrete trajectories in time and were associated for over a century, are now united and together follow a unified path. For a brief period between 1929 and 1934, Vari, Voula and Vouliagmeni were administratively combined, as the then Community of Vari. However, circumstances have radically and irreversibly changed since then, both demographically and socio-economically. How to unify the contradictions in a dialectical unity within a single municipality, has been one of the central aims of local self-government. The challenge has been to integrate the complex multiple geographic identities within the new structure of the unified Municipality, which manages many aspects of the daily lives of its citizens.

The Municipality seeks to both retain the unique character and rich history of each of the towns, while at the same time combining them within the multifaceted identity of the new unified structure.

These include the agricultural traditions of Vari, the memories of the refugees from Asia Minor in Voula and the experiences of the orphans who grew up in Vouliagmeni, just a few glimpses into the rich history of the area. The Municipality traces the past by promoting the continuing use of the area through time, while also preparing for developments in the country as a whole, as well as in self-government, by offering its residents a high standard of living and its visitors a hospitable welcome. At the same time, bequeathing to following generations a natural environment both unchanged and enriched, unique in its beauty.

A new municipal philosophy

The major reforms in local self-government that began in 1997 with the Kapodistrias programme, continuing with major or minor changes until 2021, have had two main outcomes. The first has seen a change in the scale of administrative units countrywide, with earlier smaller communities combined. Secondly, these changes have led to a transfer of power. This concentration of functions and resources has allowed for decentralisation, or, in other words, the economies of scale provided by larger administrative units

The two sides of Laimos: Astir beach and the public beach; the remains of the ancient temple of Apollo Zoster dominate the scenery (Municipality of Vari Voula Vouliagmeni archive)

Οι δύο πλευρές του Λαιμού, η παραλία του «Αστέρα» και η δημόσια παραλία, στο σημείο στο οποίο δεσπόζει ο αρχαίος ναός του Απόλλωνα Ζωστήρα (αρχείο Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης)

have enabled the transfer of responsibilities from central to local government.

The Municipality of Vari Voula Vouliagmeni responded enthusiastically to this great challenge, which, although defining strict boundaries and responsibilities, nevertheless left a significant degree of freedom for the development of initiatives. After the first year of the adoption of the new municipal structure, the leadership of Mayor Konstantellos sealed a period during which the Municipality expanded beyond the strict confines of its responsibilities, advocating a new administrative philosophy that took the following forms:

- Major crisis management initiatives, for example, containing the oil spill in the Saronic Gulf during September 2016
- Expansion of democratic consultative processes, with open meetings in which waste management models and the renovation of Vouliagmeni Square were discussed
- Pursuing local self-government through new initiatives, for example, the case of the Public Properties Company (ETAD), with the Municipality finally securing control over important parts of the coast
- Decisive intervention in the policies of central government regarding issues of local interest, as in changes made to the investment plan for the Asteras hotel in Vouliagmeni and preventing further commercialisation of church property.

The role of the Municipality is much more than just the organisation of refuse collection and electric lighting of communal areas. It has the potential to play a major role in tackling climate change, incentivising innovation and promoting employment. By integrating the latest technological applications, it can facilitate the daily lives of its citizens, while its efficient administrative mechanisms can meet the challenges posed by difficult social and political realities. For example, by stimulating the economy during difficult and unprecedented conditions, such as during the pandemic. It can also ensure that key infrastructure is put in place to protect its citi-

Right page: The tiny church of Saint Nicholas, situated in a hard to reach location of Kavouri, was built stone by stone from the 1940s onwards by the artist Nikos Ksenos (1908-1983), who was adding decorations year by year (Municipality of Vari Voula Vouliagmeni archive)

Δεξιά σελίδα: Το μικροσκοπικό εκκλησάκι του Αγίου Νικολάου σε δυσπρόσιτο σημείο στο Καβούρι έφτιαξε, πέτρα την πέτρα, ο ζωγράφος Νίκος Ξένος (1908-1983) τη δεκαετία του 1940, προσθέτοντας διακοσμήσεις χρόνο με τον χρόνο (αρχείο Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης)

zens from events and natural phenomena. These are just some of the challenges the Municipality of Vari Voula Vouliagmeni faces each day, rising to them and paving the way for the future of local self-government.

A new municipality is born, 2000-2019

The beginning of the new millennium saw the three former Municipalities of Vari, Voula and Vouliagmeni having established their own unique characters. Vari, which had focused its efforts on setting up the basic infrastructure of the town was the first to see results. Voula, which had been established as a luxurious suburb, invested in culture and the protection of the environment which ensured the high standards of living of its residents. Vouliagmeni enjoyed the prestige as one of the most beautiful Mediterranean towns by also promoting policies that ensured the protection of the natural surroundings.

In Vari, the winner of the municipal elections of 2002 was Dimitris Anastasiou, who succeeded Konstantinos Baglatzis, Mayor of the town for sixteen years, from 1986 to 2002. In the following elections (2006), Panagiotis Kapetaneas was elected as the new Mayor, receiving 53% of the votes in the second round. In Voula, the mayoral term of Georgios Mantesis began in 1998 and he was re-elected during the following two campaigns, in 2002 and 2006. By the time he stepped down, he had held office for a total of 12 years. In Vouliagmeni, Grigoris Kasidokostas was one of the longest-serving mayors anywhere in Greece, having been re-elected during seven campaigns in a row and serving from 1986 up until 2012. During this time he oversaw the Municipality receiving self-governing local administrative status.

In Vari, during the years before the major administrative reorganisation of the "Kallikratis" Programme, the main focus of the municipal work was on the development of infrastructure. In Voula, during the mayoral term of Mantesis, the focus was on running the town in a people-centred way. In Vouliagmeni, the policies of Kasidokostas led to a reduction in the building coefficient and the impact on the environment. One of the most important events to take place in the town during the decade was the triathlon during the Olympic Games held in Athens in 2004. On the 25th and 26th of August, the Olympic Centre in Vouliagmeni hosted this world-renowned event with the participation of 51 male and female athletes.

The surprise of the "Kallikratis" Programme

The "Kallikratis" Programme led to a radical change in the administrative map of Greece, leading to the merger of 910 municipalities and 124 communities into 325 new municipalities. The neighbouring towns of Vari, Voula and Vouliagmeni were unified within a new local authority. On the 28th of April 2010, the Minister of Home Affairs, Ioannis Ragkousis, announced the scope of the changes. This took local communities by surprise, since long before the announcement of the measures, they had announced the candidacies for the municipal elections of the same year that were about to begin, following the previous political system. What followed in Vari Voula Vouliagmeni was a short but intense period of discussion and negotiation, in which six different candidates were put forward for the new elections to be held on the 7th of November 2010. They included Grigoris Konstantellos, Angelos Apostolatos, Andreas Kasdaglis, Panagiotis Kapetaneas, Grigoris Kasidokostas and Kostas Pasakyriakos. The result once again underlined the good name and popularity of Grigoris Kasidokostas, who was elected Mayor of the new municipality. The results also showcased a new political personality in the self-governing local administration, Grigoris Konstantellos, who as an independent candidate was runner-up in the second round, far ahead of former Mayors Angelos Apostolatos and Panagiotis Kapetaneas. Another interesting result of the election was the inclusion in the municipal council of three former Mayors, Anastasiou, Apostolatos and Kapetaneas, along with a future member of the Greek Parliament, Georgia Martinou.

Instability instead of adaptability

The reform of the administrative system which led to the Municipalities' unification put serious pressure on the mechanism of local admin-

Tamarisk trees are prominent all along the seafront between Voula and Vouliagmeni (photo by Chr. Mammelis)

Τα μεγάλης ανάπτυξης αρμυρίκια ξεχωρίζουν σε όλο το μήκος του παραλιακού μετώπου μεταξύ Βούλας και Βουλιαγμένης (φωτογραφία Χρ. Μαμμέλη)

istration throughout Greece. The lives of the first Municipal Councils within the "Kallikratis" Programme were short. Eight months after the elections, a period marked by fragile politics, the Municipality of Vari Voula Vouliagmeni suffered a severe blow. On the 25th of August 2011, Mayor Kasidokostas suffered an ischemic stroke while at home and remained in intensive care until the 29th of September. His recovery was drawn-out and he never returned to his post. He was replaced by Spyraggelos (Spyros) Panas, a close collaborator for over 20 years, who had served as deputy mayor of the new municipality, as well as in the previous one in Vouliagmeni. After the formal resignation of Kasidokostas, on the 29th of March 2012, Panas took over as the Mayor, after a vote of confidence by the Municipal Council. Despite this, the situation changed for the worst quite rapidly. As a result and until the new elections of May 2014, several council members became independent, while the municipal board meetings were characterised by intense disagreement. Nonetheless, many important projects were completed during this turbulent time, including the 3rd Primary School in Vari, the nursery in Miladeza in Vari, a function room at the 2nd Primary School in Voula and a new high school in Vouliagmeni.

Difference by 12 votes

The elections of May 2014 took place in extremely polarised conditions. The second round of voting for the candidates Spyros Panas and Grigoris Konstantellos, which took place on Sunday the 25th of May 2014, became a legal test case. According to a ruling by the Court of the First Instance (Protodikeio) in Athens and posted in the Town Hall, Konstantellos was proclaimed Mayor of Vari Voula Vouliagmeni with 11,851 votes, compared to 11,839 for Panas. As expected, from the moment the judgement was announced, the defeated candidate challenged

the result by appealing to the law. However, both the Election Appeals Court (Eklogodikeio) and the Council of State confirmed the results of the election.

From thriller to triumph

The first municipal term of the new mayor was marked by rapid efforts to improve the finances of the Municipality and to initiate several major infrastructure projects. One of the most important results of these was the decision by the Attica Region to finance the ten projects proposed by the Municipality with a total cost of 43 million euros. Intense technical work in the public domain led to spectacular results within five years. One of the projects that marked the first mayoral term of Grigoris Konstantellos was the construction, equipping and certification according to current specifications of 48 playgrounds. Another notable achievement included the adoption of a new waste management system, with the composting of garden waste and food residues. At the same time and during the initial months of 2015, the Municipality switched to a digital system for all levels of its services and functions.

It is no coincidence that the marginal showing that Grigoris Konstantellos achieved in the elections of 2014, had within five years radically moved in his favour. Despite four other political parties fielding candidates in the recent elections, the victory of Konstantellos on the 26th of May 2019 was overwhelming, where he received 18,082 votes or 72% of the total 25,088 ballots cast.

The 'battle' of Astir, Vouliagmeni

Since the 1960s, the prominent hotel of Vouliagmeni has regularly hosted leading international figures when visiting Athens, resulting in heightened public interest in its fate following the decision to privatise it. The reconstruction plan put forward in September 2013 provoked significant local reactions. The exceptional urban planning regulations and procedures set by the State for the property, specifically in order to attract investors, included a provision that provoked a major reaction from the then mayor, Spyros Panas. In particular, the approved investment plan included the creation of a new residential area with the construction of 100 homes. The reaction against this plan by of the municipal authority was intense, with Spyros Panas arguing that the character of Vouliagmeni and the merged Municipality in general, would be forever negatively impacted.

A solution was not forthcoming until several months later, when the Council of State ruled that the construction of large numbers of residences of 7.5 meters high "would exceed the already permitted usage" and they therefore decided that the development would be illegal. With the active involvement of the municipal authority of Vari Voula Vouliagmeni, the project was redesigned with the new plan characterised as more environmentally friendly, with an increase in the number of trees and the drastic scaling down of the building surface area. The new proposals provided for the construction of just 13 residences instead of the 100 originally stipulated, which would have covered 15,000 square meters. The active role played by the Municipality in the redesign of the scheme proved to be a catalyst for the return of investors. On October the 27th 2016 it was officially announced that the hotel had been sold to the Apollo Investment Holding Company, for the amount of 393,152,844 Euros.

The sale was preceded by a detailed presentation of the second Special Planning for the Spatial Development of Public Property (ESCHADA) at the Municipal Council of Vari Voula Vouliagmeni. The meeting took place on February the 3rd 2016 and was attended by the President of Hellenic Republic Asset Development Fund (TAIPED), who presented in detail to the representatives of the local community, the new schedule of planned interventions on the peninsula. On July the 4th 2016, the proposal was approved by the Council of State.

The renovation of the "Arion" and "Nafsika" buildings of the hotel complex was completed in March 2019, with their operation awarded to the Four Seasons international hotel chain. The residential area was still under construction at the beginning of 2021, after the complete demolition of the "Aphrodite" hotel. An agreement was signed between the Municipality of Vari Voula Vouliagmeni and Astir, on January the 11th 2018,

View from Pefkoto Hill towards Laimos and the Astir peninsula (photo by G. Laoutaris)

Θέα από τον λόφο του Πευκωτού, στη Βούλα, προς τον Λαιμό και τη χερσόνησο του «Αστέρα» (φωτογραφία Γ. Λαουτάρη)

in which the investors made a commitment to finance projects of the Municipality up to a net value of 650,000 euros. These included the installation of 3,200 new LED lights in public areas, the construction of new running tracks at the Municipal Sports Centre of Vouliagmeni and a 50% contribution of the amount required to renovate the central square in Vouliagmeni.

The beaches are incorporated within the municipality

One of the historic goals of Greek self-government was achieved by the Municipality of Vari Voula Vouliagmeni in September 2016, when a significant part of the Attica coastline within the limits of the Municipality came under its control. A long-term concession was agreed between the Greek State and the Public Properties Company (ETAD), after two years of systematic negotiations.

The second beach and camping ground in Voula had remained abandoned for approximately 25 years after the failure of their business development. Taking control of the beaches was the first major initiative of Mayor Grigoris Konstantellos, who took office in September 2014. One of the main events of this initiative was the organisation of a two-day conference in Voula on the 13th and 14th of December 2014, with the apt title "The beaches are returned to the Municipalities". After the conference, the request for the return of the beaches took its final shape, gathering the necessary consents before being forwarded to the central government for implementation. Finally, on September the 20th 2016, ETAD agreed to proceed with the concession of a large part of the coastal zone, to be managed by the Municipality of Vari Voula Vouliagmeni for 20 years. Grigoris Konstantellos characterized the decision as "a very important event of historical significance".

The second beach of Voula was remodelled as a closed bathing facility, although with free access to the citizens of Vari, Voula and Vouliagmeni. In addition, the beach is to host a new open-air training swimming pool, three refreshment bars and tennis courts. The site of the former camping in Voula was designed to retain this function, but following the more recent trend of "glamping", with more luxurious 5 star facilities close to nature and the sea. A modern open-air summer cinema will also be in operation in a separate part of the new campsite. Access to the sea from this point was designed to be free for all citizens.

In total, an investment of 15 million euros is envisaged for the construction phase of the renovation works, while it is estimated that 500 new jobs will be created, of which over 100 will be of permanent character. Once the facilities are fully operational, it is expected that the Municipality of Vari Voula Vouliagmeni will benefit by an amount of around 900,000 euros per year. The company investing in the second beach of Voula is Temes, the owners of the Costa Navarino and Hilton hotels, along with Grivalia and Tanweer, who invested in the camping ground.

A municipal Green Deal

The Municipality of Vari Voula Vouliagmeni has adopted a policy which sets out to reduce its environmental footprint and to raise public awareness regarding the issue of climate change. The local Green Deal was formalised in September 2016, with the admission of the Municipality of Vari Voula Vouliagmeni to the European Covenant of Mayors for Climate and Energy. The results of this policy were officially certified by a Laboratory of the National Technical University of Athens (EPU-NTUA), which assessed the reduction in energy consumption of the Municipality by comparing the years 2010 and 2018, recording a decrease from 450,000 tons of CO_2 in 2010, to 330,000 tons in 2018, a reduction of 28.61%.

In the final months of 2018, a major energy saving scheme was completed with a change to new LED street lighting. The gradual replacement of the approximately 6,200 street lamps began in December 2017, with power consumption measurements continuing until December 2020. The results pointed to a saving of 8,220,380 kilowatt hours compared to sodium lamps, corresponding to a reduction of 4,521 tons of CO_2 released into the atmosphere. This equates to a monthly re-

The Municipal Police of Vari Voula Vouliagmeni guarantees the city's proper functioning and supervises the public areas with a modern and friendly attitude (Municipality of Vari Voula Vouliagmeni archive)

Η Δημοτική Αστυνομία Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης εγγυάται την εύρυθμη λειτουργία της πόλης και επιτηρεί τον δημόσιο χώρο με σύγχρονο, φιλικό στον πολίτη πρόσωπο (αρχείο Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης)

duction of 145 tons of CO_2 emitted by the street lighting in the Municipality of Vari Voula Vouliagmeni. A similar initiative involved the replacement of lighting in public areas of the Municipality, with the fitting of 3,250 new LED lamps.

In 2018, the installation of photovoltaic panels in four schools of the Municipality was completed, allowing them to be energy independent. Other energy initiatives with a total cost of 2.5 million euros were designed and initiated in 2020 by the Municipality in another 14 school complexes and seven in other municipal buildings. In 2016, in the old City Hall of Vouliagmeni, an innovative insulation material from construction waste was installed, dramatically reducing the energy consumption for cooling and heating of the building. Finally, a milestone was achieved in energy consumption, with the design of a new nursery school in Voula, a building which is totally energy independent and has a zero carbon footprint.

Among the initiatives for sustainable urban mobility that stood out during the period between 2015-2020, was the establishment of a Public Transport network, the installation of six communal bicycle stations in central locations and the first public electric car sharing system in the country, inaugurated in Voula in September 2020 by the Minister of Environment. Finally in 2020, three new pedestrianised roads were established, the main one being in Megalo Kavouri.

The Hellenic Armed Forces in the Municipality

A separate chapter in the history of the Municipality of Vari Voula Vouliagmeni, as well as today, is the presence of military facilites in the area. Particularly in the past, its distance from the capital ensured its isolation, while the fact that the owner of single areas of land suitable for the creation of such large facilities was the Church of Greece, both facilitated the choice of the Army and Air Force, of Vari and Vouliagmeni for the establishment of their training facilities.

The Hellenic Army Academy

The Academy was the first higher education institution in the country for the training of officers and senior officials of the Greek Army. The decision to relocate from Pedion tou Areos and the Averoff military camp, where the Acad-

The Municipality has established an annual honorary event for the Army officers who were killed during the Imia crisis in 1996, featuring laying of wreaths and speeches in the central square of Voula which was renamed, due to the area's historical bonds with Kalymnos, "Imia Square" (Municipality of Vari Voula Vouliagmeni archive)

Ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης έχει καθιερώσει μια εκδήλωση τιμής για τα στελέχη των ενόπλων δυνάμεων που «έπεσαν» στην κρίση των Ιμίων το 1996. Συνοδεύεται από κατάθεση στεφάνων και ομιλίες στην κεντρική πλατεία της Βούλας, η οποία, λόγω των ιστορικών δεσμών της περιοχής με την Κάλυμνο, ονομάστηκε πλατεία Ιμίων (αρχείο Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης)

emy was previously in operation since 1894, had been taken much earlier, in the late 1960s. Of the area currently belonging to the Academy, amounting to a total of 4,310 stremmata, 1,620 were compulsorily purchased for 222 million drachmas, while the remaining 2,690, which belonged to the Ecclesiastical Property Management Organisation (ODEP), were exchanged with land near to the Petrakis Monastery. The commission for the design of the new buildings was awarded to Doxiadis' firm between 1970 and 1974, while construction began in November 1972, with the complex built in stages. An emotional moment was the inauguration of the indoor swimming pool on the 3rd of May 1995 by the President of the Cypriot Democracy, Glafkos Kliridis. The facility was named "Cyprus", as it was paid for by the Republic of Cyprus, costing two billion drachmas.

Although the Academy is a fully operational military base in terms of security, in recent years its administration decided to open the facilities to the local community. Since 2007, sports clubs from the Municipalities of Vari Voula Vouliagmeni and Kropia, have been able to use the indoor swimming pool, allowing hundreds of children every day to swim in the afternoon. Following an initiative by Mayor Gregoris Konstantellos and supported by the Municipal Council, Varis-Koropiou Avenue which passed in front of the camp, was named "Evelpidon Avenue". On the occasion of the Academy's 190th anniversary the renamed avenue was ceremonially inaugurated by President of Greece Prokopis Pavlopoulos.

Mountain Raider Companies (LOK)

Kavouri in Vouliagmeni is inseparable from the history of the Greek Mountain Raider Companies. The beginning of the Civil War in 1946 and the need for a National Army to deal with the unconventional threat posed by the rebels, led Colonel Andreas Kallinskis to recommend the foundation of the first Mountain Raider Company. In April 1947, and after a series of disap-

pointing performances by the trainees, the training was moved from Chaidari to the Commando Unit Training Centre (KEMK) in Vouliagmeni, which welcomed 20 newly formed companies. This camp no longer exists, apart from a few isolated buildings. It was located in the area that begins at the junction between the coastal road and Apollonos Street, ending at the church of Saint George. At the camp's location a bus stop named "LOK" is currenntly to be found. In May 1947, the 20 new companies, without having fully completed their training in Kavouri, were dispatched and took part in basic operations during the fighting in Roumeli, Thessaly and Epirus.

The end of the Civil War in August 1949 was followed by a reorganisation of the Hellenic Army, while the country attempted to heal its wounds. Andreas Kallinskis was promoted to the rank of colonel, and he remained in command of the commandos. In 1953, a monument by the distinguished sculptor Michalis Tombros was erected in memory of fallen commandos on the hill of Agios Nikolaos in Kavouri. The monument was unveiled by King Paul on the 30th of April 1953, attended by Queen Frederica and Prime Minister Alexandros Papagos. The ceremony was followed by a parade in Vouliagmeni in front of distinguished guests, by the men of the Commando Forces. In an attempt to heal political division, the monument was named "Monument of National Unity". Each year, on the last Sunday of May, a memorial service is held for the commandos who lost their lives in operations during the Civil War and in the following battles fought by the Greek Army until the Turkish invasion of Cyprus in 1974. In 2015, following an initiative by the Municipal Council, it became obligatory for the Mayor of Vari Voula Vouliagmeni to attend the memorial service.

The imposing church of Saint George, constructed on the northern side of the old military base to serve the spiritual needs of the soldiers, stands out even today for its simplicity. Designed by the famous architect Periklis Sakellarios, the church is one of the most distinctive examples of his work, together with the modern buildings along the Vouliagmeni EOT beach. The first service at the church took place on the 25th of May 1951. In 1956, nine years after the opening of the camp, the training centre for Commando Forces was moved from Kavouri to Nea Peramos (Megalo Pefko) in Attica, where it remains to this day.

"Synennoisi" School of the Hellenic Air Force

Kavouri also served as the centre of a major Air Force facility from 1955 until the present day. School Sigma (from the Greek work "Synennoisi" = consultation) is today called "128 Telecommunications - Electronics Training Group" (128 SETI). According to the Hellenic Air Force Chief of Staff "it is the main centre for training and retraining in the various technical specialties". These include the use of new radar systems, wireless and wired communications, electronic warfare, radio navigation systems and the electronic networks currently used by the Air Force. All of these systems are taught in School, which has 36 classrooms, a lecture theatre and laboratories.

The need to train specialists in current cutting-edge technologies in the fields of electronics and communications arose after the end of the World War II and the Civil War. The lack of space at the Schools' facilities around the Tatoi airport, encouraged the Air Force Staff to search for a new location that would be suitable and meet some basic criteria. These included a reliable electricity supply and telephone network, but also the suitability of the area for the development of radar and related telecommunications systems. Kavouri met these conditions, with building work beginning in 1953, on a plot on Litous Street, with the school operational in 1955.

The first radar systems that were installed were of World War II technology and were used until 1981, when they were replaced. From 1999 until 2001, located on the premises of the School was the Technical School of Aviation for Non-Commissioned Officers, and from 2001, the School of Flying Radionauts. In July 2008, a satellite monitoring meteorological station of the European Agency for the Exploitation of Meteorological Satellites was established within the Kavouri establishment, managed by the National Meteorological Service (EMY) and responsible for the south-eastern Mediterranean area.

PART B: THE MODERN MUNICIPALITY OF VARI VOULA VOULIAGMENI

Robert Kioutsoukaltintzioglou

Infrastructure

In 2010, when the "Kallikratis" Programme was introduced, it led to the creation of one of the most attractive municipalities in Greece. Consisting of Vari, Voula and Vouliagmeni, it combined all the unique characteristics of each, including the rich traditions of Vari, the beautiful landscape of Vouliagmeni and the attractive garden town of Voula. The main responsibility of all those who deal with municipal affairs, is to build a more humane and functional town for present and future generations alike. Since 2015, the Municipality of Vari Voula Vouliagmeni has invested more than 8.5 million euros in the upgrading of schools facilities. In addition, the Municipality has had under its care since 2023, more than 50 playgrounds covering 30,000 square meters, the largest number of certified ones in the country, proportionally far exceeding the size of its population and that of the Municipality. It also features three municipal sport centres, one in each town, while, since 2018, it has been upgrading and repairing these venues, together with the outdoors sports facilities scattered across the neighbourhoods of the area. In addition, since 2019 an extensive and well-organised flood protection programme has been in operation, proving relief for the citizens, who during severe storms fear for their properties. The Municipality also undertook road maintenance as well as the construction and repair of pavements and pedestrianised areas, contributing to the continuing growth of these facilities in the years to come.

Waste management

Since 2017, thanks to several initiatives in waste management, the Municipality of Vari Voula Vouliagmeni has been ranked top in Greece for the quantities of waste recycled. According to the Council's own statistics, in 2019 it recycled approximately 30% of the material that would normally had ended up as landfill. In 2018, there was also an increase in the amount of waste collected by the Council, while at the same time the collection of green waste was intensified, increasing from 267 tonnes in 2016, to 5,000 and 6,700 tonnes in 2018 and 2019 respectively. In the same year, the Municipality launched a pioneering programme of integrated Waste Selection at Source, with the processing centre at Pigadakia in Voula. It enabled residents to easily sort their own waste at home and to be rewarded for doing so. From 2023 onwards, it is the intention of the Municipality to extend the programme to all three towns. Already, 13,000 tons of waste that other municipalities in the country have had to send to landfill, has in the Municipality of Vari Voula Vouliagmeni been processed and recycled, and even sought after, since its quality has been certified by the Certification and Inspection Organization of Organic Products. One such resource is the "Vita Green" soil conditioner produced by the Municipality itself, from biodegradable pruning and food waste.

The initiatives aimed towards a 'green' city continue, with the launch of a new 'smart' waste management policy using new technologies, with the telematic management of garbage lorries and the installation of sensors that provide real-time measurements of the amount of solid waste in the bins. The Municipality of Vari Voula Vouliagmeni is installing 1,000 of these 'smart' bins at key points in the three towns, for the management of waste. The main advantage of these bins is the reduction in costs they offer, achieved through fewer collections and the

In July 2018, the Municipality of Vari Voula Vouliagmeni donated two new vehicles to the Greek Police, in order to reinforce local patrolling (Municipality of Vari Voula Vouliagmeni archive)

Τον Ιούλιο του 2018, ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης δώρισε στην Ελληνική Αστυνομία δύο καινούργια οχήματα για να ενισχύσει τις τοπικές περιπολίες του αστυνομικού τμήματος της περιοχής (αρχείο Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης)

amount of fuel used. This enables the number of bins to be managed according to demand, while also reducing theft and vandalism of them.

A digital municipality

In the era of technological evolution, earlier types of communication have been replaced to a larger extent by new ones, such as the internet and 'smart' applications. To provide better-quality services for its citizens, the Municipality of Vari Voula Vouliagmeni has launched the pioneering application "Novoville" in 2015. This online platform for smartphones, allows residents of the area to notify the Municipality of any issues they encounter in their daily lives. In 2020, during the COVID-19 pandemic, to simplify the process of SMS texting each time a resident had to leave their home, the Council created a special application called "VVV We Stay Home". Its appeal was immense as more than 60,000 people from all over Greece downloaded the application. In the same year, a new programme was launched involving the communal use of electric cars (e-CarSharing). In this context, the application "VVV e-CarSharing" was created, a short-term vehicle hiring service. Another application launched was "Council Taxis", an on-line service which provides real time personalised information to citizens regarding their debts to the Municipality. In 2019, the Municipality of Vari Voula Vouliagmeni became the first in Greece to replace its entire lighting network with modern LED bulbs. Replacement of the lamps took two years, from the end of 2017 up until 2019, and included 9,500 bulbs, covering the entire street lighting network, communal spaces, parks, playgrounds, schools and public buildings. Due to all of these programmes, the Municipality it was nominated as the top digital Municipality in Greece, for the effectiveness of its initiatives.

In January 2019, the central square of Panorama was renamed "Angelos Apostolatos Square" to honour of the late Voula Mayor (Municipality of Vari Voula Vouliagmeni archive)

Τον Ιανουάριο του 2019, η κεντρική πλατεία του Πανοράματος μετονομάστηκε σε πλατεία Άγγελου Αποστολάτου, προς τιμήν του αείμνηστου δημάρχου Βούλας (αρχείο Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης)

Sustainable Mobility

Ever increasing use of private vehicles and severe urbanisation has had a significant impact on the quality of life in cities. Some of the oldest and most severe problems that residents face are traffic jams, pollution, shortages of parking spaces and difficulties in accessibility. Within this framework, the Municipality of Vari Voula Vouliagmeni initiated discussions in 2019 with many of its residents, professionals and others, for the implementation of the "Plan for Sustainable Urban Mobility". Its aim was to identify the needs and problems faced by the citizens and seek solutions. Since 2018, to contribute to a sustainable town and to show respect to its citizens, the Municipality launched the Council Transportation scheme, while a year earlier, in 2017, it inaugurated a communal automatic bicycle hire service. In September 2020, the Municipality introduced the first electric vehicles in Attica, with a charging network consisting of ten stations. Citizens and visitors alike can use the vehicles at extremely low cost, by downloading an application on their mobile phones (VVV e-CarSharing). Since 2022, the Municipality has also been offering a number of electric scooters for public use. The Municipality of Vari Voula Vouliagmeni has set in place strong foundations for the improvement of the lives of its citizens and to protect the environment.

New squares and parks

During the past few years, to improve the lives of its citizens, the Municipality has invested in modern infrastructure, including the construction and renovation of eleven squares within its three towns. Since 2013, in Vari and Varkiza, seven new squares were constructed, including that of Ethnikis Antistasis in Korbi in Vari, which is now a focal point for local citizens. In addition, the Zisimopoulos Square in Varkiza was also renovated, while in the centre of Vari, the Dima Square was transformed into an attractive location and favourite meeting place. In the area of Dilofo in Varkiza, a new square was constructed near the church of Saints Peter and Paul, on public land which had

remained derelict for many years, offering local citizens a place to meet, relax and walk. In 2020, in Miladeza in Vari, the renovation of the square and construction of a playground was initiated for a second time, a project that had been halted for an extended period by the Forestry Commission of Piraeus. The Municipality of Vari Voula Vouliagmeni overcame the bureaucratic hurdles and was able to proceed with work on this environmentally sustainable project; thus, the remodelling of the new bioclimatic square has already been completed. Located in the centre of the town, the square in Varkiza was also remodelled, bringing back to life the area. In addition, the Sophoklis Venizelos Square in Voula was also restored, along with the construction of a modern playground, a small pétanque court and extensive planted areas, together forming a green oasis. In 2015, the partial restoration of the Imion Square in Voula was also completed, including the underground installation of all electric cabling and substations. In addition, the earlier fountain was replaced with a new, more elegant one, while the memorial to the three pilots who lost their lives in Imia has been illuminated with special lighting. One of the most important projects in Vouliagmeni during recent decades was the renovation of the derelict Nymfon Square in the city centre.

An active policy of maintaining and increasing the amount of urban greenery in the Municipality was carried out between 2014 and 2023, by the Directorate of Environment and Green Management. In addition to maintaining and increasing the green balance of the area, the initiative also resulted in the planting of more than a 2,500 trees within the city centre during 2014-2023. A total of 1,256 trees over 2.5 meters high were planted in squares, parks and schools. At the same time, the number of trees planted within the wider urban area is impressive, amounting to 14,520 new saplings.

Welfare

Although one of the municipalities with the highest living standard in Greece, it did not escape the consequences of the economic recession that hit the country in 2010. To provide support for vulnerable groups during this difficult time, the Municipality undertook a number of initiatives. In 1986, thanks to a donation by a citizen of Vouliagmeni, the Social Guest House of Vouliagmeni was founded, providing accommodation, subsistence and psychological care for up to 40 residents. The aim of the shelter is to support people who cannot remain in their homes, and at the same time prepare them for their gradual re-integration into society. In addition, another shelter with the same name is in operation in Voula, which up until 2019 had offered accommodation, subsistence and medical care to 12 residents, although it can accommodate up to 25. One of the major achievements of Mayor Grigoris Konstantellos was the establishment of the Municipal Nursing Home in Voula, which will have an immense impact on the area, fulfilling the needs of elderly local citizens. The Municipality of Vari Voula Vouliagmeni is aware of the importance of providing care and support for the most vulnerable and needy groups of citizens and has created an extensive network of organisations ready to help quickly and efficiently.

Local Democracy - Mass Media

During 2010-2020, the local Press in the Municipality of Vari Voula Vouliagmeni flourished. In addition, it was also a period which saw the highest levels of participation by citizens in the decisions made by the Council regarding the future of the area. The Municipality always invites its citizens to participate in open meetings, where cases related to their quality of life and the urban environment are discussed. Over the past few years, this strategy has evolved into a critical element in the process of designing and organising local scale administration. The municipality continues to seek the participation of its residents by organising more than thirty meetings over the past few years, more than any other municipality in Attica. These have played an important role in the decision-making process. When the Municipality of Vari Voula Vouliagmeni was created in 2010, a better understanding of the needs of its citizens and local affairs was also born. As a result, and thanks to the internet, several websites dedicated to local issues have been launched,

In February 2019, Stamatios Krimizis, eminent astrophysicist and member of the Academy of Athens, became an honorary citizen of the Vari Voula Vouliagmeni Municipality (photo by G. Laoutaris)

Τον Φεβρουάριο του 2019, ο διαπρεπής αστροφυσικός και ακαδημαϊκός Σταμάτιος Κριμιζής έγινε επίτιμος δημότης Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης (φωτογραφία Γ. Λαουτάρη)

In 2018 and 2019, the Municipality of Vari Voula Vouliagmeni collaborated with the Athens State Orchestra and carried out introductory courses to symphonic music in all the schools of the city, while at Christmas 2018 the Orchestra gave a celebratory concert at Kavouri (Municipality of Vari Voula Vouliagmeni archive)

Τα 2018 και το 2019, ο Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης συνεργάστηκε με την Κρατική Ορχήστρα Αθηνών, η οποία υλοποίησε εκπαιδευτικά προγράμματα εισαγωγής στη συμφωνική μουσική σε όλα τα σχολεία της πόλης, ενώ τα Χριστούγεννα του 2018 έδωσε πανηγυρική συναυλία στο Καβούρι (αρχείο Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης)

Cultural creativity from the Municipality's school community is incessant, creating cultural nuclei and producing remarkable drama productions attended by hundreds of citizens each year (Municipality of Vari Voula Vouliagmeni archive)

Η πολιτιστική δημιουργία από τη μαθητική κοινότητα του δήμου είναι αδιάλειπτη, γεννώντας εστίες πολιτισμού και παράγοντας αξιόλογες θεατρικές παραστάσεις κάθε χρόνο, τις οποίες παρακολουθούν εκατοντάδες δημότες (αρχείο Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης)

while the local press continues to publish, despite all the financial difficulties currently being faced by printed news media.

Culture

When someone is declared an honorary citizen of a municipality, it is not just a great honour, but also the highest accolade that a person still alive can be awarded by a council. In contrast, high honours of a more permanent character, including statues and the naming of public places such as streets, squares and stadiums, are awarded to individuals now deceased, for their contribution. The Municipality of Vari Voula Vouliagmeni has bestowed honorary citizenship on five individuals in recognition of their profound service to the nation. On the December 10, 2017, a one-day conference dedicated to the natural aciences was hosted in Voula, while the Professor of Physics Dimitris Nanopoulos was declared an honorary citizen of the municipality for his multifaceted contribution to research. In response to a request by the General Staff of the Hellenic Army in November 2018, the Municipality of Vari Voula Vouliagmeni renamed Varis-Koropiou Avenue as "Evelpidon Avenue", on the celebration of its 190th anniversary. Prokopis Pavlopoulos, then President of Greece, was invited to the renaming ceremony, after which he was awarded the gold medal of the city by Mayor Grigoris Konstantellos, while on the same day he was also declared honorary citizen of the Municipality. On the February 24, 2018, Stamatis Krimizis, distinguished astrophysicist and member of the Academy of Athens was declared honorary citizen of the Municipality of Vari Voula Vouliagmeni. Dean of the European University and President of the European Cultural Centre of Delphi, Eleni Glykatzi-Ahrweiler was also awarded honorary citizenship on the March 20, 2019. The distinguished Greek scientist Aristidis Patrinos was declared honorary citizen on the September 28, 2019. Patrinos grew up in the Greek community of Cairo and then followed a prominent career in the United States. An expert in genetic biology, he served as the former head of the Human Genome Project. Last but not least, Nana Mouschouri was declared an honorary citizen of the Municipality of Vari Voula Vouliagmeni in 2022.

Cultural events form an important element of the life of a city, serving the double role of providing entertainment and education for its citizens, as well as enhancing the tourist potential of the area. Festivals and other cultural events represent one of the fastest growing sector of urban tourist development, allowing those taking part to get to know the

Members of city's Continuing Education Club demonstrate traditional dances in Dima Square, Vari (Municipality of Vari Voula Vouliagmeni archive)

Επίδειξη παραδοσιακών χορών στην πλατεία Δήμα της Βάρης από τμήματα του Επιμορφωτικού Συλλόγου της πόλης (αρχείο Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης)

No matter the weather, each weekend the sea of the Vari Voula Vouliagmeni Municipality is teeming with the sails of young sailors, like those on the Optimist boats of the Voula Nautical Sport Club (Municipality of Vari Voula Vouliagmeni archive)

Ανεξαρτήτως καιρικών συνθηκών, τα Σαββατοκύριακα οι θάλασσες του Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης γεμίζουν με πανιά νεαρών ιστιοπλόων, όπως των Optimist του Ναυτικού Αθλητικού Ομίλου Βούλας (αρχείο Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης)

best parts of the town hosting the event. The promotion of such events is gradually becoming more popular in urban centres, irrespective of their size, type and character. The Municipality of Vari Voula Vouliagmeni has always set as a priority the organisation of high-quality cultural events, which promote local creativity and the extrovert nature of the towns. During the last decade, over 300 such events have been organised within the Municipality.

Sports clubs and associations

During 2010-2020, the various sport clubs active in the Municipality of Vari Voula Vouliagmeni, including football, basketball, volleyball, polo, table tennis and swimming, received many distinctions and trophies, both at the individual and team levels, thus becoming notable ambassadors for the area. As far as the king of sports is concerned, there are three football clubs in the area, Asteras in Vari, Aris in Voula and the Athletic Club of Vouliagmeni. The team in Vari was founded in 1964 and over recent years has won numerous trophies. The oldest of the three is Aris of Voula, founded in 1952 and a regular of the 1st Division of the East Attica championship. The Athletic Club of Vouliagmeni is the least competitive of the three, but has many times in its history functioned as a nursery for new talents, who then followed long and successful careers in football. The Nautical Club of Vouliagmeni has also won many trophies and distinctions at the national and European level, in water polo as well as individual open-water sports. In basketball, the Voula team of Proteas has been highly successful over recent years, reaching the pinnacle of its achievements when the women's team won the Greek championship cup in 2013. During 2010-2020, they participated for six continuous years (2013-2019), in the 1st Division of women's basketball. The sports club ASPE Thetis in Voula is the only one in the southern suburbs of Attica which specialises in volleyball, with 2016-2017 its first year in the 1st Division. Equally successful as the team sports, individual athelets have also shone in chess, athletics, martial arts and water sports.

The cultural clubs of the Municipality have also been very active in bringing citizens together and offering them training and advice on how best to preserve local customs and traditions for future generations. These include traditional dances from all corners of Greece, seminars or the hosting of folklore events. The Municipality of Vari Voula Vouliagmeni features six such cultural clubs.

In the 27km long waterfront extending from Voula to Varkiza, there are several free access sandy beaches covering 4.4km of coastline, while the four organised beaches of the Municipality take up 3.6km; in the remaining 19km access is fair or rather difficult (photo by Chr. Mammelis)

Στα 27 χιλιόμετρα του παραλιακού μετώπου από τη Βούλα μέχρι και τη Βάρκιζα υπάρχουν δεκάδες ελεύθερες παραλίες με άμμο σε ακτογραμμή μήκους 4,4 χιλιομέτρων. Οι τέσσερις οργανωμένες ακτές της πόλης καταλαμβάνουν 3,6 χιλιόμετρα παραλίας και στα υπόλοιπα 19 χιλιόμετρα η πρόσβαση στη θάλασσα είναι μεσαίας ή μεγάλης δυσκολίας (φωτογραφία Χρ. Μαμμέλη)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΚΑΙ ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

APPENDIX

ADMINISTRATIVE AND POPULATION DATA

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΚΑΙ ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Α. Διοικητική ιστορία των τριών πόλεων

Οι μεταβολές στον χάρτη της ελληνικής Αυτοδιοίκησης δείχνουν ότι ο σημερινός Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης υπήρξε και στο παρελθόν ενωμένος, υπό την «ομπρέλα» της τότε κοινότητας Βάρης. Συγκεκριμένα, το 1929 δημιουργήθηκε η κοινότητα Βάρης με την απόσπαση των οικισμών Βάρης, Βούλας, Βουλιαγμένης και Αγίου Νικολάου (Βάρης) από την κοινότητα Κορωπίου. Η Βάρη ορίστηκε τότε έδρα της νέας κοινότητας. Ωστόσο, η ενότητα αυτή κράτησε μόνο λίγα χρόνια. Το 1934, ο οικισμός της Βούλας αποσπάστηκε από τη Βάρη και αποτέλεσε αυτόνομη κοινότητα, όπως ακριβώς συνέβη με τη Βουλιαγμένη τον επόμενο χρόνο.

Βάρη

Το 1929 (με το ΦΕΚ 221Α - 06/07/1929) συστάθηκε η κοινότητα Βάρης. Στις 16/10/1940 αναγνωρίστηκε ο οικισμός της Βάρκιζας και προσαρτήθηκε στην κοινότητα Βάρης. Το 1945 (ΦΕΚ 180Α - 10/07/1945), ο οικισμός Άνω Βούλας αποσπάστηκε από την κοινότητα Βάρης και προσαρτήθηκε στην κοινότητα Βούλας. Στις 07/04/1951, ο οικισμός Άγιος Νικόλαος καταργήθηκε.

Για μόλις τρεις μήνες, στα τέλη του 1952, η Βάρκιζα υπήρξε αυτόνομη κοινότητα. Με το ΦΕΚ 291Α - 09/10/1952 αποσπάστηκε από τη Βάρη, ωστόσο η απόφαση αυτή ανακλήθηκε πολύ σύντομα (ΦΕΚ 1Α - 02/01/1953). Στις 19/03/1961 αναγνωρίστηκε ο οικισμός Βλάχικα της Βάρης, ενώ δύο χρόνια αργότερα (ΦΕΚ 91Α - 13/06/1963) μετονομάστηκε σε «Δίλοφον».

Με πρωτοβουλία της χούντας των συνταγματαρχών, σε μια ευρύτερη επιχείρηση αλλαγής εκατοντάδων τοπωνυμίων προς το ελληνοπρεπέστερο κατά τις απόψεις των τότε κυβερνώντων, το 1968 η Βάρκιζα (ΦΕΚ 231Α - 28/09/1968) μετονομάστηκε σε «Αλίανθος». Το 1981, οι οικισμοί Αλίανθος και Δίλοφο καταργήθηκαν, προσαρτώμενοι στην κοινότητα Βάρης.

Το 1990, η κοινότητα αναγνωρίστηκε σε Δήμο Βάρης, ο οποίος 20 χρόνια μετά (ΦΕΚ 87Α - 07/06/2010) καταργήθηκε για να αποτελέσει κομμάτι του Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης.

Βούλα

Η Βούλα αυτονομήθηκε ως κοινότητα από τη Βάρη το 1934 (ΦΕΚ 108Α - 17/03/1934). Το 1945, ο οικισμός Άνω Βούλας αποσπάστηκε από τη Βάρη για να προσαρτηθεί στη Βούλα, ενώ στις 07/04/1951 καταργήθηκε. Το 1982 (ΦΕΚ 98Α - 23/08/1982), η κοινότητα αναγνωρίστηκε ως Δήμος Βούλας, ενώ με τη μεταρρύθμιση του «Καλλικράτη» (ΦΕΚ 87Α - 07/06/2010) ο δήμος καταργήθηκε, έχοντας οριστεί έδρα του νέου Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης.

Βουλιαγμένη

Η κοινότητα Βουλιαγμένης συστάθηκε το 1935 (ΦΕΚ 21Α - 22/01/1935) με την απόσπασή της από την κοινότητα Βάρης. Στις 07/04/1951 αναγνωρίστηκαν δύο νέοι οικισμοί της Βουλιαγμένης, ο Άγιος Νικόλαος και το Καβούρι. Ωστόσο, στις 19/03/1961 οι οικισμοί καταργήθηκαν, προσαρτώμενοι στον ενιαίο οικισμό της Βουλιαγμένης. Το 1985 (ΦΕΚ 99Α - 28/05/1985), η κοινότητα αναγνωρίστηκε ως Δήμος Βουλιαγμένης. Τελικά, ομοίως με τους άλλους δύο δήμους, το 2010 (ΦΕΚ 87Α - 07/06/2010) καταργήθηκε προς χάριν του νέου Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης.

Β. Πληθυσμιακές μεταβολές

	1928	1940	1951	1961	1971	1981	1991	2001	2011	2021
Βάρη	427	857	972	1.241	2.108	4.211	8.488	10.998	15.855	16.717
Βούλα	227	1.471	2.106	3.864	5.575	10.539	17.998	25.532	28.364	31.497
Βουλιαγμένη	233	694	1.674	1.621	1.469	2.743	3.450	6.442	4.180	4.332
Βάρη Βούλα Βουλιαγμένη									48.399	52.546

Αριθμός κατοίκων ανά έτος απογραφής. Στοιχεία από τις απογραφές πραγματικού πληθυσμού της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας.

Γ. Διατελέσαντες κοινοτάρχες - δήμαρχοι

Βάρη

Κοινοτάρχες

1931-1937	Αλέξανδρος Περσάκης
1937-1938	Ιωάννης Δήμας
1938-1946	Αλέξανδρος Περσάκης
1946	Δημήτριος Μπαγλατζής
1946-1947	Σωτήριος Αργυρίου
1947	Δημήτριος Μπαγλατζής
1947-1951	Ευθύμιος Κατσανδρής
1951-1952	Αναστάσιος Νάσσος
1952	Φίλιππος Μπαγλατζής
1952-1954	Ευθύμιος Κατσανδρής
1955-1964	Γεώργιος Πάσχος
1964-1970	Νικόλαος Μαρώτης
1970-1974	Σπυρίδων Παπασπύρου
1974-1975	Ηλίας Αγγελόπουλος
1975-1976	Παναγιώτης Παΐζης
1976-1986	Κωνσταντίνος Νάσσος
1987-1990	Κωνσταντίνος Μπαγλατζής

Δήμαρχοι

1991-2002	Κωνσταντίνος Μπαγλατζής
2003-2006	Δημήτριος Αναστασίου
2007-2010	Παναγιώτης Καπετανέας

Βούλα

Κοινοτάρχες

1936-1937	Γεώργιος Ρουμπέσης
1938-1939	Γεώργιος Δόγκας
1945-1964	Κωνσταντίνος Βουδούρης
1964-1967	Παναγιώτης Τζάιδας
1975-1978	Παναγιώτης Τζάιδας
1979-1982	Γιάννης Κιούκης

Δήμαρχοι

1983-1986	Γιάννης Κιούκης
1987-1996	Άγγελος Αποστολάτος
1996-1998	Αντώνιος Φαμέλης
1999-2010	Γεώργιος Μάντεσης

Βουλιαγμένη

Κοινοτάρχες

1937-1945	Τάκης Παπαβασιλείου
1945-1946	Ιωακείμ Λάγιας
1946-1948	Γεώργιος Ολυμπίτης
1948	Δημήτριος Τζωρτζάκης
1951-1954	Γεώργιος Ολυμπίτης
1954-1955	Διονύσης Φουρναράκης
1955-1956	Πάνος Αδαμόπουλος
1956-1960	Λάμπρος Λαμπρόπουλος
1961-1964	Δαμιανός Χαραλαμπίδης
1964-1973	Πάνος Αδαμόπουλος
1973-1974	Χρήστος Παναγιωτίδης
1975-1985	Πατρίκιος Καραγεώργος

Δήμαρχοι

1985-1986	Πατρίκιος Καραγεώργος
1987-2010	Γρηγόρης Κασιδόκωστας

Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης

Δήμαρχοι

2011-2012	Γρηγόρης Κασιδόκωστας
2012-2014	Σπυράγγελος Πανάς
2014-σήμερα	Γρηγόρης Κωνσταντέλλος

Δ. Εκλογικές αναμετρήσεις

Βάρη

Κοινοτικές εκλογές 1975

Εγγεγραμμένοι: 793/ Ψηφίσαντες: 730

Υποψήφιος	Ψήφοι (α' γύρος)	Ποσοστό (α' γύρος)	Ψήφοι (β' γύρος)	Ποσοστό (β' γύρος)	Έδρες
Κωνσταντίνος Νάσσος	408	56,20%			6
Γεώργιος Πάσχου	318	43,80%			3

Κοινοτικές εκλογές 1978

Εγγεγραμμένοι: 1.098/ Ψηφίσαντες: 1.004

Υποψήφιος	Ψήφοι (α' γύρος)	Ποσοστό (α' γύρος)	Ψήφοι (β' γύρος)	Ποσοστό (β' γύρος)	Έδρες
Κωνσταντίνος Νάσσος	586	58,89%			6
Γεώργιος Πάσχου	409	41,11%			3

Κοινοτικές εκλογές 1982

Εγγεγραμμένοι: 1.576/ Ψηφίσαντες: 1.427

Υποψήφιος	Ψήφοι (α' γύρος)	Ποσοστό (α' γύρος)	Ψήφοι (β' γύρος)	Ποσοστό (β' γύρος)	Έδρες
Κωνσταντίνος Νάσσος	815	57,92%			6
Εμμανουήλ Αργυρίου	592	42,08%			3

Κοινοτικές εκλογές 1986

Εγγεγραμμένοι: 2.090/ Ψηφίσαντες: 1.854

Υποψήφιος	Ψήφοι (α' γύρος)	Ποσοστό (α' γύρος)	Ψήφοι (β' γύρος)	Ποσοστό (β' γύρος)	Έδρες
Κωνσταντίνος Μπαγλατζής	610	33,50%			6
Γρηγόριος Μπλατσούκας	438	24,05%			1
Θωμάς Ριζάκης	423	23,23%			1
Θεμιστοκλής Καραβάτσος	350	19,22%			1

Δημοτικές εκλογές 1990

Εγγεγραμμένοι: 2.391/ Ψηφίσαντες: 2.133

Υποψήφιος	Ψήφοι (α' γύρος)	Ποσοστό (α' γύρος)	Ψήφοι (β' γύρος)	Ποσοστό (β' γύρος)	Έδρες
Κωνσταντίνος Μπαγλατζής	1.262	61,11%			7
Ανδρέας Πουλημένος	501	24,26%			3
Θωμάς Ριζάκης	302	14,62%			1

Δημοτικές εκλογές 1994

Εγγεγραμμένοι: 3.494/ Ψηφίσαντες: 3.095

Υποψήφιος	Ψήφοι (α' γύρος)	Ποσοστό (α' γύρος)	Ψήφοι (β' γύρος)	Ποσοστό (β' γύρος)	Έδρες
Κωνσταντίνος Μπαγλατζής	1.869	63,27%			10
Θωμάς Ριζάκης	601	20,35%			3
Ανδρέας Πουλημένος	484	16,38%			2

Δημοτικές εκλογές 1998

Εγγεγραμμένοι: 4.245/ Ψηφίσαντες: 3.743

Υποψήφιος	Ψήφοι (α' γύρος)	Ποσοστό (α' γύρος)	Ψήφοι (β' γύρος)	Ποσοστό (β' γύρος)	Έδρες
Κωνσταντίνος Μπαγλατζής	1.796	49,82%	1.935	54,77%	9
Κωνσταντίνος Βλαχάκης	1.016	28,18%	1.598	45,23%	4
Θωμάς Ριζάκης	662	18,36%			2
Βασίλειος Χαρβαλιάς	131	3,63%			

Δημοτικές εκλογές 2002

Εγγεγραμμένοι: 5.885/ Ψηφίσαντες: 5.160

Υποψήφιος	Ψήφοι (α' γύρος)	Ποσοστό (α' γύρος)	Ψήφοι (β' γύρος)	Ποσοστό (β' γύρος)	Έδρες
Δημήτριος Αναστασίου	3.055	61,94%			12
Παναγιώτης Καπετανέας	1.805	36,60%			7
Ελένη Φουρκιώτη	72	1,46%			

Δημοτικές εκλογές 2006

Εγγεγραμμένοι: 7.162/ Ψηφίσαντες: 6.065

Υποψήφιος	Ψήφοι (α' γύρος)	Ποσοστό (α' γύρος)	Ψήφοι (β' γύρος)	Ποσοστό (β' γύρος)	Έδρες
Παναγιώτης Καπετανέας	1.702	29,27%	2.777	52,94%	13
Δημήτριος Αναστασίου	2.221	38,19%	2.469	47,06%	5
Κωνσταντίνος Μπαγλατζής	1.023	17,59%			2
Δημήτριος Κυπριώτης	593	10,20%			1
Αγγελική Νιαροπέτρου	198	3,40%			
Νικόλαος Παπαθανασίου	78	1,34%			

Βούλα

Κοινοτικές εκλογές 1975

Εγγεγραμμένοι: 1.535/ Ψηφίσαντες: 1.305

Υποψήφιος	Ψήφοι (α' γύρος)	Ποσοστό (α' γύρος)	Ψήφοι (β' γύρος)	Ποσοστό (β' γύρος)	Έδρες
Παναγιώτης Τζάιδας	721	55,98%			7
Κωνσταντίνος Γούλας	413	32,07%			4
Θωμάς Κουμπής	154	11,96%			

Κοινοτικές εκλογές 1978

Εγγεγραμμένοι: 2.142/ Ψηφίσαντες: 1.785

Υποψήφιος	Ψήφοι (α' γύρος)	Ποσοστό (α' γύρος)	Ψήφοι (β' γύρος)	Ποσοστό (β' γύρος)	Έδρες
Ιωάννης Κιούκης	938	53,08%			7
Πέτρος Μπίκος	460	26,03%			4
Θωμάς Κουμπής	369	20,88%			

Δημοτικές εκλογές 1982

Εγγεγραμμένοι: 3.290/ Ψηφίσαντες: 2.817

Υποψήφιος	Ψήφοι (α' γύρος)	Ποσοστό (α' γύρος)	Ψήφοι (β' γύρος)	Ποσοστό (β' γύρος)	Έδρες
Πέτρος Μπίκος	1.021	36,79%	1.238	46,09%	4
Ιωάννης Κιούκης	885	31,89%	1.448	53,91%	12
Κωνσταντίνος Γούλας	869	31,32%			3

Δημοτικές εκλογές 1986

Εγγεγραμμένοι: 5.175/ Ψηφίσαντες: 4.436

Υποψήφιος	Ψήφοι (α' γύρος)	Ποσοστό (α' γύρος)	Ψήφοι (β' γύρος)	Ποσοστό (β' γύρος)	Έδρες
Άγγελος Αποστολάτος	2.321	53,19%			12
Ιωάννης Κιούκης	1.155	26,47%			5
Έκτωρ Γλένης	636	14,57%			2
Δημήτριος Ράπτης	252	5,77%			

Δημοτικές εκλογές 1990

Εγγεγραμμένοι: 6.162/ Ψηφίσαντες: 5.229

Υποψήφιος	Ψήφοι (α' γύρος)	Ποσοστό (α' γύρος)	Ψήφοι (β' γύρος)	Ποσοστό (β' γύρος)	Έδρες
Άγγελος Αποστολάτος	1.736	34,05%	2.259	53,39%	12
Σωτήριος Μαύρος	1.608	31,54%	1.972	46,61%	4
Πέτρος Θανόπουλος	1.357	26,62%			3
Έκτωρ Γλένης	397	7,79%			

Δημοτικές εκλογές 1994

Εγγεγραμμένοι: 8.347/ Ψηφίσαντες: 6.877

Υποψήφιος	Ψήφοι (α' γύρος)	Ποσοστό (α' γύρος)	Ψήφοι (β' γύρος)	Ποσοστό (β' γύρος)	Έδρες
Άγγελος Αποστολάτος	2.721	42,15%	3.161	52,08%	12
Πέτρος Θανόπουλος	1.741	26,97%	2.909	47,92%	5
Λάζαρος Καγεώργης	1.286	19,92%			2
Δημήτριος Βαφειάδης	460	7,13%			
Παύλος Βαλαής	248	3,84%			

Δημοτικές εκλογές 1998

Εγγεγραμμένοι: 10.576/ Ψηφίσαντες: 8.720

Υποψήφιος	Ψήφοι (α' γύρος)	Ποσοστό (α' γύρος)	Ψήφοι (β' γύρος)	Ποσοστό (β' γύρος)	Έδρες
Γεώργιος Μάντεσης	2.917	35,76%	4.268	55,13%	12
Δημήτριος Κιούκης	2.215	27,15%	3.474	44,87%	4
Δημήτριος Ράπτης	1.577	19,33%			2
Χρήστος Πανούσης	1.322	16,21%			1
Κωνσταντίνος Βενετσάνος	126	1,54%			

Δημοτικές εκλογές 2002

Εγγεγραμμένοι: 14.564/ Ψηφίσαντες: 11.833

Υποψήφιος	Ψήφοι (α' γύρος)	Ποσοστό (α' γύρος)	Ψήφοι (β' γύρος)	Ποσοστό (β' γύρος)	Έδρες
Γεώργιος Μάντεσης	6.056	54,70%			12
Παναγιώτης Κανελλόπουλος	4.187	37,82%			6
Βασιλική Αράπη Καραγιάννη	829	7,49%			1

Δημοτικές εκλογές 2006

Εγγεγραμμένοι: 16.212/ Ψηφίσαντες: 12.402

Υποψήφιος	Ψήφοι (α' γύρος)	Ποσοστό (α' γύρος)	Ψήφοι (β' γύρος)	Ποσοστό (β' γύρος)	Έδρες
Γεώργιος Μάντεσης	4.579	39,21%	4.751	52,47%	13
Άγγελος Αποστολάτος	3.481	29,81%	4.304	47,53%	5
Πέτρος Θανόπουλος	1.895	16,23%			2
Ηλέκτρα Τσιριγώτη	1.397	11,96%			1
Μαρία Αναστοπούλου	326	2,79%			

Βουλιαγμένη

Κοινοτικές εκλογές 1975

Εγγεγραμμένοι: -/ Ψηφίσαντες: -

Υποψήφιος	Ψήφοι (α' γύρος)	Ποσοστό (α' γύρος)	Ψήφοι (β' γύρος)	Ποσοστό (β' γύρος)	Έδρες
Πατρίκιος Καραγεώργος	582	69,42%			5
Ελευθέριος Αθηνιωτάκης	173	29,73%			2

Κοινοτικές εκλογές 1978

Εγγεγραμμένοι: 1.033/ Ψηφίσαντες: 898

Υποψήφιος	Ψήφοι (α' γύρος)	Ποσοστό (α' γύρος)	Ψήφοι (β' γύρος)	Ποσοστό (β' γύρος)	Έδρες
Πατρίκιος Καραγεώργος	697	78,23%			5
Διονύσιος Γεωργουλόπουλος	161	18,07%			2
Ελευθέριος Αθηνιωτάκης	33	3,70%			

Κοινοτικές εκλογές 1982

Εγγεγραμμένοι: 1.524/ Ψηφίσαντες: 1.329

Υποψήφιος	Ψήφοι (α' γύρος)	Ποσοστό (α' γύρος)	Ψήφοι (β' γύρος)	Ποσοστό (β' γύρος)	Έδρες
Πατρίκιος Καραγεώργος	799	61,27%			6
Διονύσιος Γεωργουλόπουλος	412	31,60%			3
Ιωάννης Μαντάς	93	7,13%			

Δημοτικές εκλογές 1986

Εγγεγραμμένοι: 2.729/ Ψηφίσαντες: 2.464

Υποψήφιος	Ψήφοι (α' γύρος)	Ποσοστό (α' γύρος)	Ψήφοι (β' γύρος)	Ποσοστό (β' γύρος)	Έδρες
Γρηγόριος Κασιδόκωστας	1.257	51,86%			7
Πατρίκιος Καραγεώργος	1.167	48,14%			4

Δημοτικές εκλογές 1990

Εγγεγραμμένοι: 3.271/ Ψηφίσαντες: 2.922

Υποψήφιος	Ψήφοι (α' γύρος)	Ποσοστό (α' γύρος)	Ψήφοι (β' γύρος)	Ποσοστό (β' γύρος)	Έδρες
Γρηγόριος Κασιδόκωστας	1.723	60,39%			7
Πατρίκιος Καραγεώργος	968	33,93%			4
Σωτήριος Ελευθερίου	162	5,68%			

Δημοτικές εκλογές 1994

Εγγεγραμμένοι: 4.207/ Ψηφίσαντες: 3.528

Υποψήφιος	Ψήφοι (α' γύρος)	Ποσοστό (α' γύρος)	Ψήφοι (β' γύρος)	Ποσοστό (β' γύρος)	Έδρες
Γρηγόριος Κασιδόκωστας	2.259	67,80%			8
Διονύσιος Γεωργουλόπουλος	555	16,66%			2
Σωτήριος Ελευθερίου	518	15,55%			1

Δημοτικές εκλογές 1998

Εγγεγραμμένοι: 4.804/ Ψηφίσαντες: 3.929

Υποψήφιος	Ψήφοι (α' γύρος)	Ποσοστό (α' γύρος)	Ψήφοι (β' γύρος)	Ποσοστό (β' γύρος)	Έδρες
Γρηγόριος Κασιδόκωστας	2.365	63,20%			8
Λεωνίδας Σεϊτανίδης	703	18,79%			2
Σωτήριος Ελευθερίου	346	9,25%			1
Μαρία Φουρναράκη	182	4,86%			
Γεώργιος Νικολαΐδης	146	3,90%			

Δημοτικές εκλογές 2002

Εγγεγραμμένοι: 5.676/ Ψηφίσαντες: 4.600

Υποψήφιος	Ψήφοι (α' γύρος)	Ποσοστό (α' γύρος)	Ψήφοι (β' γύρος)	Ποσοστό (β' γύρος)	Έδρες
Γρηγόριος Κασιδόκωστας	2.714	61,63%			9
Γεώργιος Ράπτης	897	20,37%			3
Γεώργιος Καμπάνης	793	18,01%			3

Δημοτικές εκλογές 2006

Εγγεγραμμένοι: 6.085/ Ψηφίσαντες: 4.638

Υποψήφιος	Ψήφοι (α' γύρος)	Ποσοστό (α' γύρος)	Ψήφοι (β' γύρος)	Ποσοστό (β' γύρος)	Έδρες
Γρηγόριος Κασιδόκωστας	2.886	65,83%			11
Δημήτριος Τζιώτης	1.498	34,17%			6

Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης

Δημοτικές εκλογές 2010

Εγγεγραμμένοι: 33.805/ Ψηφίσαντες: 22.014

Υποψήφιος	Ψήφοι (α' γύρος)	Ποσοστό (α' γύρος)	Ψήφοι (β' γύρος)	Ποσοστό (β' γύρος)	Έδρες
Γρηγόριος Κασιδόκωστας	8.752	41,67%	9.312	55,72%	20
Γρηγόριος Κωνσταντέλλος	4.316	20,55%	7.400	44,28%	6
Ανδρέας Κάσδαγλης	2.721	12,95%			2
Παναγιώτης Καπετανέας	2.169	10,33%			2
Άγγελος Αποστολάτος	2.119	10,09%			2
Κωνσταντίνος Πασακυριάκος	927	4,41%			1

Δημοτικές εκλογές 2014

Εγγεγραμμένοι: 37.452/ Ψηφίσαντες: 24.481

Υποψήφιος	Ψήφοι (α' γύρος)	Ποσοστό (α' γύρος)	Ψήφοι (β' γύρος)	Ποσοστό (β' γύρος)	Έδρες
Γρηγόριος Κωνσταντέλλος	8.203	34,72%	11.851	50,03%	20
Σπυράγγελος Πανάς	8.872	37,55%	11.839	49,97%	8
Δημήτριος Δαβάκης	2.195	9,29%			2
Αθανάσιος Ματόπουλος	1.853	7,84%			1
Δημοσθένης Δόγκας	1.718	7,27%			1
Κωνσταντίνος Πασακυριάκος	786	3,33%			1

Δημοτικές εκλογές 2019

Εγγεγραμμένοι: 42.177/ Ψηφίσαντες: 26.265

Υποψήφιος	Ψήφοι (α' γύρος)	Ποσοστό (α' γύρος)	Ψήφοι (β' γύρος)	Ποσοστό (β' γύρος)	Έδρες
Γρηγόριος Κωνσταντέλλος	18.060	72,10%			24
Δημήτριος Δαβάκης	3.049	12,17%			4
Αθανάσιος Ματόπουλος	1.236	4,93%			2
Μαρία Χόβρη-Σίνα	1.143	4,56%			1
Κωνσταντίνος Πασακυριάκος	1.067	4,26%			1
Εμμανουήλ Δασκαλάκης	494	1,97%			1

APPENDIX
ADMINISTRATIVE AND POPULATION DATA

I. The administrative history of the three towns

Changes to the Greek administrative map, which resulted in the creation of the unified Municipality of Vari Voula Vouliagmeni, had parallels in the earlier structure of the Community of Vari, which had been created in 1929, when the settlements of Vari, Voula, Vouliagmeni and Agios Nikolaos of Vari were removed from the Community of Koropi. Vari was subsequently selected to be the seat of the new Community, although this only lasted for a few years. In 1934, the settlement of Voula became an independent Community, followed in the subsequent year by Vouliagmeni.

Vari

According to the *Government Gazette of the Hellenic Republic* (*GG* 221A-06/07/1929), the Community of Vari was founded in 1929, while on the October 16, 1940, the settlement of Varkiza became independent and was included as well. In 1945 (*GG* 180A-10/07/1945) the settlement of Ano Voula was removed from Vari and attached to the Community of Voula, while on April 7, 1951, the settlement of Agios Nikolaos ceased to be independent. Varkiza remained an independent Community for just three months during the end of 1952. On October 19, 1952 (*GG* 291A-09/10/1952), Varkiza was removed from Vari, but this decision was withdrawn soon after (*GG* 1A-02/01/1953). On the March 19, 1961, the settlement of Vlachika in Vari was recognised as independent and two years later was named "Dilofo" (*GG* 91A-13/06/1963).

During the military junta, a significant number of place names were changed, in order to sound more Greek. Varkiza was, thus, named "Alianthos" in 1968 (*GG* 231A-28/09/1968) and together with the Community of Dilofo, was incorporated within Vari, with both therefore losing their independence.

In 1990, Vari was upgraded to a Municipality, which 20 years later (*GG* 87A-07/06/2010) became part of the unified municipality of Vari Voula Vouliagmeni.

Voula

In 1934, Voula was removed from Vari and became an independent Community (*GG* 108A-7/03/1934). In 1945, the settlement of Ano Voula was also removed from Vari and incorporated within Voula, until April 7, 1951, when the name "Ano Voula" was dropped altogether. In 1982 (*GG* 98A-23/08/1982), the Community was recognised as the Municipality of Voula, while after the administrative reforms of the "Kallikratis" Programme (*GG* 87A-07/06/2010), the Municipality of Voula was renamed as the Municipality of Vari Voula Vouliagmeni.

Vouliagmeni

Vouliagmeni was formed as an independent community in 1935 (*GG* 21A-22/01/1935), after it was removed from the Community of Vari. On April 7, 1951, Vouliagmeni acquired two new settlements, Agios Nikolaos and Kavouri, which, therefore, lost their independence. In 1985 (*GG* 99A-28/05/1985) Vouliagmeni was upgraded to a Municipality, while in 2010 (*GG* 87A-07/06/2010), it was incorporated within the new Municipality of Vari Voula Vouliagmeni.

II. Population change

	1928	1940	1951	1961	1971	1981	1991	2001	2011	2021
Vari	427	857	972	1.241	2,108	4,211	8,488	10,998	15,855	16,717
Voula	227	1,471	2,106	3,864	5,575	10,539	17,998	25,532	28,364	31,497
Vouliagmeni	233	694	1,674	1,621	1,469	2,743	3,450	6,442	4,180	4,332
Vari Voula Vouliagmeni									48,399	52,546

Census counts for the actual number of residents, with results provided by the Hellenic Statistical Authority.

III. Community Presidents - Mayors

Vari

Community Presidents

1931-1937	Alexandros Persakis
1937-1938	Ioannis Dimas
1938-1946	Alexandros Persakis
1946	Dimitrios Baglatzis
1946-1947	Sotirios Argyriou
1947	Dimitrios Baglatzis
1947-1951	Efthymios Katsandris
1951-1952	Anastasios Nassos
1952	Filippos Baglatzis
1952-1954	Efthymios Katsandris
1955-1964	Georgios Paschos
1964-1970	Nikolaos Marotis
1970-1974	Spyridon Papaspyrou
1974-1975	Ilias Angelopoulos
1975-1976	Panagiotis Paizis
1976-1986	Konstantinos Nassos
1987-1990	Konstantinos Baglatzis

Mayors

1991-2002	Konstantinos Baglatzis
2003-2006	Dimitrios Anastasiou
2007-2010	Panagiotis Kapetaneas

Voula

Leaders of the community

1936-1937	Georgios Roubesis
1938-1939	Georgios Dogkas
1945-1964	Konstantinos Voudouris
1964-1967	Panagiotis Tzaidas
1975-1978	Panagiotis Tzaidas
1979-1982	Giannis Kioukis

Mayors

1983-1986	Giannis Kioukis
1987-1996	Angelos Apostolatos
1996-1998	Antonios Famelis
1999-2010	Georgios Mantesis

Vouliagmeni

Leaders of the community

1937-1945	Takis Papavasileiou
1945-1946	Ioakeim Lagias
1946-1948	Georgios Olymbitis
1948	Dimitrios Tzortzakis
1951-1954	Georgios Olymbitis
1954-1955	Dionysis Fournarakis
1955-1956	Panos Adamopoulos
1956-1960	Lambros Lambropoulos
1961-1964	Damianos Charalambidis
1964-1973	Panos Adamopoulos
1973-1974	Christos Panagiotidis
1975-1985	Patrikios Karageorgos

Mayors

1985-1986	Patrikios Karageorgos
1987-2010	Grigoris Kasidokostas

Vari Voula Vouliagmeni

Mayors

2011-2012	Grigoris Kasidokostas
2012-2014	Spyraggelos Panas
2014-present	Grigoris Konstantellos

IV. Elections

Vari

Community elections 1975

Registered voters: 793/ Number of votes cast: 730

Candidate	Votes (1st round)	Percentage (1st round)	Votes (2nd round)	Percentage (2nd round)	Seats
Konstantinos Nassos	408	56.2%			6
Georgios Paschou	318	43.8%			3

Community elections 1978

Registered voters: 1,098/ Number of votes cast: 1,004

Candidate	Votes (1st round)	Percentage (1st round)	Votes (2nd round)	Percentage (2nd round)	Seats
Konstantinos Nassos	586	58.89%			6
Georgios Paschou	409	41.11%			3

Community elections 1982

Registered voters: 1,576/ Number of votes cast: 1,427

Candidate	Votes (1st round)	Percentage (1st round)	Votes (2nd round)	Percentage (2nd round)	Seats
Konstantinos Nassos	815	57.92%			6
Emmanouil Argyriou	592	42.08%			3

Community elections 1986

Registered voters: 2,090/ Number of votes cast: 1,854

Candidate	Votes (1st round)	Percentage (1st round)	Votes (2nd round)	Percentage (2nd round)	Seats
Konstantinos Baglatzis	610	33.50%			6
Grigorios Blatsoukas	438	24.05%			1
Thomas Rizakis	423	23.23%			1
Themistoklis Karavatsos	350	19.22%			1

Municipal elections 1990

Registered voters: 2,391/ Number of votes cast: 2.133

Candidate	Votes (1st round)	Percentage (1st round)	Votes (2nd round)	Percentage (2nd round)	Seats
Konstantinos Baglatzis	1,262	61.11%			7
Andreas Poulimenos	501	24.26%			3
Thomas Rizakis	302	14.62%			1

Municipal elections 1994

Registered voters: 3,494/ Number of votes cast: 3,095

Candidate	Votes (1st round)	Percentage (1st round)	Votes (2nd round)	Percentage (2nd round)	Seats
Konstantinos Baglatzis	1,869	63.27%			10
Thomas Rizakis	601	20.35%			3
Andreas Poulimenos	484	16.38%			2

Municipal elections 1998

Registered voters: 4,245/ Number of votes cast: 3,743

Candidate	Votes (1st round)	Percentage (1st round)	Votes (2nd round)	Percentage (2nd round)	Seats
Konstantinos Baglatzis	1,796	49.82%	1,935	54.77%	9
Konstantinos Vlachakis	1,016	28.18%	1,598	45.23%	4
Thomas Rizakis	662	18.36%			2
Vasileios Charvalias	131	3.63%			

Municipal elections 2002

Registered voters: 5,885/ Number of votes cast: 5,160

Candidate	Votes (1st round)	Percentage (1st round)	Votes (2nd round)	Percentage (2nd round)	Seats
Dimitrios Anastasiou	3,055	61.94%			12
Panagiotis Kapetaneas	1,805	36.60%			7
Eleni Fourkioti	72	1.46%			

Municipal elections 2006

Registered voters: 7,162/ Number of votes cast: 6,065

Candidate	Votes (1st round)	Percentage (1st round)	Votes (2nd round)	Percentage (2nd round)	Seats
Panagiotis Kapetaneas	1,702	29.27%	2,777	52.94%	13
Dimitrios Anastasiou	2,221	38.19%	2,469	47.06%	5
Konstantinos Baglatzis	1,023	17.59%			2
Dimitrios Kypriotis	593	10.20%			1
Aggeliki Niaropetrou	198	3.40%			
Nikolaos Papthanasiou	78	1.34%			

Voula

Community elections 1975

Registered voters: 1.535/ Number of votes cast: 1.305

Candidate	Votes (1st round)	Percentage (1st round)	Votes (2nd round)	Percentage (2nd round)	Seats
Panagiotis Tzaidas	721	55.98%			7
Konstantinos Goulas	413	32.07%			4
Thomas Koumbis	154	11.96%			

Community elections 1978

Registered voters: 2,142/ Number of votes cast: 1,785

Candidate	Votes (1st round)	Percentage (1st round)	Votes (2nd round)	Percentage (2nd round)	Seats
Ioannis Kioukis	938	53.08%			7
Petros Bikos	460	26.03%			4
Thomas Koumbis	369	20.88%			

Municipal elections 1982

Registered voters: 3,290/ Number of votes cast: 2,817

Candidate	Votes (1st round)	Percentage (1st round)	Votes (2nd round)	Percentage (2nd round)	Seats
Petros Bikos	1,021	36.79%	1,238	46.09%	4
Ioannis Kioukis	885	31.89%	1,448	53.91%	12
Konstantinos Goulas	869	31.32%			3

Municipal elections 1986

Registered voters: 5,175/ Number of votes cast: 4,436

Candidate	Votes (1st round)	Percentage (1st round)	Votes (2nd round)	Percentage (2nd round)	Seats
Angelos Apostolatos	2,321	53.19%			12
Ioannis Kioukis	1,155	26.47%			5
Ektor Glenis	636	14.57%			2
Dimitrios Raptis	252	5.77%			

Municipal elections 1990

Registered voters: 6.162/ Number of votes cast: 5.229

Candidate	Votes (1st round)	Percentage (1st round)	Votes (2nd round)	Percentage (2nd round)	Seats
Angelos Apostolatos	1,736	34.05%	2,259	53.39%	12
Sotirios Mavros	1,608	31.54%	1,972	46.61%	4
Petros Thanopoulos	1,357	26.62%			3
Ektor Glenis	397	7.79%			

Municipal elections 1994

Registered voters: 8,347/ Number of votes cast: 6,877

Candidate	Votes (1st round)	Percentage (1st round)	Votes (2nd round)	Percentage (2nd round)	Seats
Angelos Apostolatos	2,721	42.15%	3,161	52.08%	12
Petros Thanopoulos	1,741	26.97%	2,909	47.92%	5
Lazaros Kageorgis	1,286	19.92%			2
Dimitrios Vafeiadis	460	7.13%			
Pavlos Valais	248	3.84%			

Municipal elections 1998

Registered voters: 10,576/ Number of votes cast: 8,720

Candidate	Votes (1st round)	Percentage (1st round)	Votes (2nd round)	Percentage (2nd round)	Seats
Georgios Mantesis	2,917	35.76%	4,268	55.13%	12
Dimitrios Kioukis	2,215	27.15%	3,474	44.87%	4
Dimitrios Raptis	1,577	19.33%			2
Christos Panousis	1,322	16.21%			1
Konstantinos Venetsanos	126	1.54%			

Municipal elections 2002

Registered voters: 14,564/ Number of votes cast: 11,833

Candidate	Votes (1st round)	Percentage (1st round)	Votes (2nd round)	Percentage (2nd round)	Seats
Georgios Mantesis	6,056	54.70%			12
Panagiotis Kanellopoulos	4,187	37.82%			6
Vasiliki Arapi-Karagianni	829	7.49%			1

Municipal elections 2006

Registered voters: 16,212/ Number of votes cast: 12,402

Candidate	Votes (1st round)	Percentage (1st round)	Votes (2nd round)	Percentage (2nd round)	Seats
Georgios Mantesis	4,579	39.21%	4,751	52.47%	13
Angelos Apostolatos	3,481	29.81%	4,304	47.53%	5
Petros Thanopoulos	1,895	16.23%			2
Electra Tsirigoti	1,397	11.96%			1
Maria Anastopoulou	326	2.79%			

Vouliagmeni

Community elections 1975

Registered voters: -/ Number of votes cast: -

Candidate	Votes (1st round)	Percentage (1st round)	Votes (2nd round)	Percentage (2nd round)	Seats
Patrikios Karageorgos	582	69.42%			5
Eleftherios Athiniotakis	173	29.73%			2

Community elections 1978

Registered voters: 1,033/ Number of votes cast: 898

Candidate	Votes (1st round)	Percentage (1st round)	Votes (2nd round)	Percentage (2nd round)	Seats
Patrikios Karageorgos	697	78.23%			5
Dionysios Georgoulopoulos	161	18.07%			2
Eleftherios Athiniotakis	33	3.70%			

Community elections 1982

Registered voters: 1,524/ Number of votes cast: 1,329

Candidate	Votes (1st round)	Percentage (1st round)	Votes (2nd round)	Percentage (2nd round)	Seats
Patrikios Karageorgos	799	61.27%			6
Dionysios Georgoulopoulos	412	31.60%			3
Ioannis Mantas	93	7.13%			

Municipal elections 1986

Registered voters: 2,729/ Number of votes cast: 2,464

Candidate	Votes (1st round)	Percentage (1st round)	Votes (2nd round)	Percentage (2nd round)	Seats
Grigorios Kasidokostas	1,257	51.86%			7
Patrikios Karageorgos	1,167	48.14%			4

Municipal elections 1990

Registered voters: 3,271/ Number of votes cast: 2,922

Candidate	Votes (1st round)	Percentage (1st round)	Votes (2nd round)	Percentage (2nd round)	Seats
Grigorios Kasidokostas	1,723	60.39%			7
Patrikios Karageorgos	968	33.93%			4
Sotirios Eleftheriou	162	5.68%			

Municipal elections 1994

Registered voters: 4,207/ Number of votes cast: 3,528

Candidate	Votes (1st round)	Percentage (1st round)	Votes (2nd round)	Percentage (2nd round)	Seats
Grigorios Kasidokostas	2,259	67.80%			8
Dionysios Georgoulopoulos	555	16.66%			2
Sotirios Eleftheriou	518	15.55%			1

Municipal elections 1998

Registered voters: 4,804/ Number of votes cast: 3,929

Candidate	Votes (1st round)	Percentage (1st round)	Votes (2nd round)	Percentage (2nd round)	Seats
Grigorios Kasidokostas	2,365	63.20%			8
Leonidas Seitanidis	703	18.79%			2
Sotirios Eleftheriou	346	9.25%			1
Maria Fournaraki	182	4.86%			
Georgios Nikolaidis	146	3.90%			

Municipal elections 2002

Registered voters: 5,676/ Number of votes cast: 4,600

Candidate	Votes (1st round)	Percentage (1st round)	Votes (2nd round)	Percentage (2nd round)	Seats
Grigorios Kasidokostas	2,714	61.63%			9
Georgios Raptis	897	20.37%			3
Georgios Kambanis	793	18.01%			3

Municipal elections 2006

Registered voters: 6,085/ Number of votes cast: 4,638

Candidate	Votes (1st round)	Percentage (1st round)	Votes (2nd round)	Percentage (2nd round)	Seats
Grigorios Kasidokostas	2,886	65.83%			11
Dimitrios Tziotis	1,498	34.17%			6

Municipality of Vari Voula Vouliagmeni

Municipal elections 2010

Registered voters: 33,805/ Number of votes cast: 22,014

Candidate	Votes (1st round)	Percentage (1st round)	Votes (2nd round)	Percentage (2nd round)	Seats
Grigorios Kasidokostas	8,752	41.67%	9,312	55.72%	20
Grigorios Konstantellos	4,316	20.55%	7,400	44.28%	6
Andreas Kasdaglis	2,721	12.95%			2
Panagiotis Kapetaneas	2,169	10.33%			2
Aggelos Apostolatos	2,119	10.09%			2
Konstantinos Pasakyriakos	927	4.41%			1

Municipal elections 2014

Registered voters: 37,452/ Number of votes cast: 24,481

Candidate	Votes (1st round)	Percentage (1st round)	Votes (2nd round)	Percentage (2nd round)	Seats
Grigorios Konstantellos	8,203	34.72%	11,851	50.03%	20
Spyraggelos Panas	8,872	37.55%	11,839	49.97%	8
Dimitrios Davakis	2,195	9.29%			2
Athanasios Matopoulos	1,853	7.84%			1
Dimosthenis Dogkas	1,718	7.27%			1
Konstantinos Pasakyriakos	786	3,33%			1

Municipal elections 2019

Registered voters: 42.177/ Number of votes cast: 26.265

Candidate	Votes (1st round)	Percentage (1st round)	Votes (2nd round)	Percentage (2nd round)	Seats
Grigorios Konstantellos	18,060	72.10%			24
Dimitrios Davakis	3,049	12.17%			4
Athanasios Matopoulos	1,236	4.93%			2
Maria Chovri-Sina	1,143	4.56%			1
Konstantinos Pasakyriakos	1,067	4.26%			1
Emmanouel Daskalakis	494	1.97%			1

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ & ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

BIBLIOGRAPHY & ACKNOWLEDGMENTS

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ / BIBLIOGRAPHY

Αδαμαντίδης, Μ. & Κορνάρος, Χ. 1961, *Σύγχρονος Οικοδομική*, Αθήνα: Κορνάρος & ΣΙΑ

Ανδρέου, Ι. 1994, «Ο δήμος των Αιξωνίδων Αλών», στο Coulson, W. D. E., Palagia, O., Shear Jr, T. L. H., Shapiro, A. & Frost, F. J. (επιμ.), *Archaeology of Athens and Attica under the Democracy. Proceedings of an International Conference celebrating 2.500 years since the birth of democracy in Greece, held at the American School of Classical Studies at Athens, December 4-6 1992*, Oxford: Oxbow, 191-209

Βακαλόπουλος, Ε. Α. 2020, *Νέα ελληνική ιστορία: Από το 1204 έως τις αρχές του 20ού αιώνα*, Αθήνα: Ηρόδοτος

Βαρδιάμπασης, Ν. (επιμ.), 2008, *21η Απριλίου: Πώς ήρθε - πώς έπεσε η χούντα*, Αθήνα: *Ελευθεροτυπία*

Βερέμης, Θ. Μ. & Κολιόπουλος, Γ. 2006, *Ελλάς, η σύγχρονη συνέχεια: Από το 1821 μέχρι σήμερα*, Αθήνα: Καστανιώτης

Βερέμης, Θ. Μ. 2000, *Ο στρατός στην ελληνική πολιτική: Από την ανεξαρτησία έως τη δημοκρατία*, Αθήνα: Κούριερ Εκδοτική

Γιαννοπούλου-Κονσολάκη, Ε. 1990, *Γλυφάδα: Ιστορικό παρελθόν και μνημεία,* Αθήνα: Σπουδυλίδης

Γκίκας, Ι. 2006, *Βάρη: Επιλογή κειμένων από τα αρχεία του Δήμου*, Βάρη

Δασκαρόλης, Ι. 2012, *Στρατιωτικά κινήματα στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου (1922-1935)*, Αθήνα: Γνώμων Εκδοτική

Δερτιλής, Γ. Β. 2016, *Επτά πόλεμοι, τέσσερις εμφύλιοι, επτά πτωχεύσεις, 1821-2016*, Αθήνα: Πόλις

Δερτιλής, Γ. Β. 2018, *Ιστορία της νεότερης και σύγχρονης Ελλάδας 1750-2015*, Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης

Δήμος Βούλας 2001, *Δήμος Βούλας: Ιστορία - Προοπτικές*, Βούλα: Δήμος Βούλας

Διακάκης, Α. 1981, *Η ιστορία ενός αθλητικού ομίλου*, Βουλιαγμένη

Δρίκος, Θ. 1994. *Οι πωλήσεις των οθωμανικών ιδιοκτησιών της Αττικής 1830-1831*, Αθήνα: Τροχαλία - Δήμος Γλυφάδας

Ελευθεράτος, Δ. 2015, *Λαμόγια στο χακί: Οικονομικά «θαύματα» και θύματα της χούντας*, Αθήνα: Τόπος

Ιακωβίδης, Σ. 1969, *Περατή. Το Νεκροταφείον*, Αθήνα: Η εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία

Καζά-Παπαγεωργίου, Κ. 2006, «Ευώνυμον και Αλιμούς: Προϊστορικοί Χρόνοι», στο Καζά-Παπαγεωργίου, Κ. & Κλαδιά, Μ. (επιμ.), *Άλιμος. Όψεις της Ιστορίας της Πόλης και του Δήμου*, Αθήνα: Δήμος Αλίμου, 25-53

Καιροφύλας, Γ. 1995. *Τοπωνύμια της Αθήνας, του Πειραιά και των περιχώρων,* Αθήνα: Φιλιππότης

Καλλιπολίτης, Β. Γ. 1963, «Ανασκαφή τάφων Αναγυρούντος», *Αρχαιολογικόν Δελτίον* 18Α', 115-132

Κεραμόπουλλος, Α. 1919. «Ανασκαφή εν Αιξωνή Αττικής», *Πρακτικά Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 32-46

Κολιόπουλος, Ι. Σ. 2014, *Ιστορία της νεωτέρας Ελλάδος: 1797-1980*, Θεσσαλονίκη: Βάνιας

Κουράγιος, Γ. 2013, «Ανασκαφική έρευνα τελευταίων ετών στους Δήμους Βούλας - Βουλιαγμένης», στο Δόγκα-Τόλη, Μ. & Οικονόμου, Σ. (επιμ.), *Αρχαιολογικές Συμβολές. Τόμος Α΄: Αττική. ΚΣΤ΄ και Β΄ Εφορείες Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων*, Αθήνα: Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, 67-79

Κουρουνιώτης, Κ. 1927-1928, «Το ιερόν του Απόλλωνος του Ζωστήρος», *Αρχαιολογικό Δελτίο* 11, 9-53

Κουτσογιάννης, Δ. 1984, *Παληά Βουλιαγμένη*, Βουλιαγμένη: Κοινότητα Βουλιαγμένης

Λερίου, Α. & Μουρουγκλού, Ά. 2006, *Βούλα. Ιστορία της πόλης και του Δήμου*, Αθήνα: Δήμος Βούλας

Λιάκος, Α. 2016, *Εργασία και πολιτική στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου*, Αθήνα: Νεφέλη

Λιάκος, Α. 2019, *Ο ελληνικός 20ός αιώνας*, Αθήνα: Πόλις

Μαργαρίτης, Γ. 2001, *Ιστορία του ελληνικού Εμφυλίου πολέμου 1946-1949*, Αθήνα: Βιβλιόραμα

Μαργαρίτης, Γ. 2009, *Προαγγελία θυελλωδών ανέμων...: Ο πόλεμος στην Αλβανία και η πρώτη περίοδος της Κατοχής*, Αθήνα: Βιβλιόραμα

Μαυρογορδάτος, Γ. Θ. 2015, *1915: Ο Εθνικός Διχασμός*, Αθήνα: Πατάκης

Μαυρογορδάτος, Γ. Θ. 2017, *Μετά το 1922: Η παράταση του Διχασμού*, Αθήνα: Πατάκης

Μπαλιτσάρη, Α. & Βαβουρανάκης, Γ. (υπό προετοιμασία), «Η Εποχή του Χαλκού στην Αττική», στο Γιαννακόπουλος, Γ. & Λερίου, Α. (επιμ.), *Αττική. Ιστορία και Πολιτισμός*, Αθήνα: Περιφέρεια Αττικής

Οικονόμου, Λ. 2012, *Η κοινωνική παραγωγή του αστικού χώρου στη μεταπολεμική Αθήνα - Η περίπτωση της Βούλας*, Αθήνα: Πατάκης

Παντελίδου, Μ. 2000, *Νεολιθική Αττική*. Αθήνα: Η εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία

Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός, Α. 1929, «Αττικαί επιγραφαί 7: Έργα Εκφαντίδου, Κρατίνου, Τιμοθέου και η Σοφοκλέους Τηλέφεια», *Πολέμων*, 1, 161-173

Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός, Α. 1949-1950, «Αττικά, το θέατρον Αιξωνήσιν», *Πολέμων* 4, 76-80

Παπαδημητρίου, Ι. 1954, «Μυκηναϊκοί τάφοι Αλυκής Γλυφάδας», *Πρακτικά τής εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 72-88

Παπαδημητρίου, Ι. 1955, «Μυκηναϊκοί τάφοι Αλυκής Γλυφάδας», *Πρακτικά τής εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 78-99

Παπαδημητρίου, Ι. 1957, «Μυκηναϊκοί τάφοι Αλυκής Γλυφάδας», *Πρακτικά τής εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 29-34

Παπασπυρίδη-Καρούζου, Σ. 1963, *Αγγεία του Αναγυρούντος*, Αθήνα: Η εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία

Παπαχατζής, Ν. Δ. 1994, *Παυσανίου Ελλάδος Περιήγησις, Αττικά*, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών

Σακελλαρίου, Μ. Β. 1999, *Η Αθηναϊκή Δημοκρατία*, Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης

Σάμψων, Α. 1976, «Προϊστορικός συνοικισμός παρά την Αγίαν Μαρίναν Βαρκίζης», *Αρχαιολογικά Ανάλεκτα εξ Αθηνών* 9, 170-179

Σημαντώνη-Μπουρνιά, Ε. 1997, *Αρχαιολογία των πρώιμων ελληνικών χρόνων*, Αθήνα: Ινστιτούτο του Βιβλίου Α. Καρδαμίτσα

Σταϊνχάουερ, Γ. 1994, «Παρατηρήσεις στην οικιστική μορφή των αττικών δήμων», στο Coulson, W. D. E., Palagia, O., Shear Jr, T. L. H., Shapiro, A. & Frost, F. J. (επιμ.), *Archaeology of Athens and Attica under the Democracy. Proceedings of an International Conference celebrating 2.500 years since the birth of democracy in Greece, held at the American School of Classical Studies at Athens, December 4-6 1992*, Oxford: Oxbow, 175-189

Σταυρόπουλος, Φ. 1938, «Ιερατική οικία εν Ζωστήρι της Αττικής», *Αρχαιολογική Εφημερίς*, 1-31

Σύκκα, Γ. «Βάρη, ο αρχαίος αττικός Δήμος του Αναγυρούντος», *Η Καθημερινή*, 12/08/2005 (https://www.kathimerini.gr/225413/article/politismos/arxeio-politismoy/varh-o-arxaios-attikos-dhmos-toy-anagyroyntos)

Χανδρινός, Ι. Γ. 2007, *Εθνική Αντίσταση: Η αληθινή ιστορία του ελληνικού αντάρτικου*, Αθήνα: Περισκόπιο

Χανδρινός, Ι. Γ. 2017, *Το τιμωρό χέρι του λαού: Η δράση του ΕΛΑΣ και της ΟΠΛΑ στην κατεχόμενη πρωτεύουσα 1942-1944*, Αθήνα: Θεμέλιο

Χατζηαντωνίου, Κ. 2006, *Νικόλαος Πλαστήρας: Ιστορική βιογραφία. Ο πολεμιστής, ο επαναστάτης, ο πολιτικός*, Αθήνα: Ιωλκός

Χατζηβασιλείου, Ε. 2001, *Εισαγωγή στην ιστορία του μεταπολεμικού κόσμου*, Αθήνα: Πατάκης

Χατζηβασιλείου, Ε. 2009, *Στα σύνορα των κόσμων: Η Ελλάδα και ο Ψυχρός πόλεμος, 1952-1967*, Αθήνα: Πατάκης

Alexandridou, A. 2012, «The North Necropolis of Vari Revisited», *Αρχαιολογική Εφημερίδα* 151, 1-73

Andreou, A. 2015, «Funerary Precincts at the site of Gourna, Vari», στο *Navigating the Routes of Arts and Culture. Part II - Suburbs*, Αθήνα: υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού - Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων, 55.

Arrigoni, E. 1971, «Το τοπίον της Αττικής κατά την κλασσικήν εποχήν», *Αθηνά* 72, 25-86

Cavanagh, W. 2009, «Settlement structure in Laconia and Attica at the end of the Archaic period: the fractal dimension», *American Journal of Archaeology* 113:2, 405-421

Daux, G. 1958, «Chronique de fouilles et découvertes archéologiques en Grèce en 1957», *Bulletin de Correspondance Hellénique* 82, 644-830

Dodwell, E. 1819, *A classical and topographical tour through Greece during the years 1801, 1805 an 1806*, London: Rodwell & Martin

Eliot, C. W. J. 1962, *Coastal Demes of Attica. A Study of the Policy of Kleisthenes*, Phoenix: University of Toronto Press

Georgiadis, M. 2010, «Neolithic pottery from the DAI collection Attica», *Athenische Mitteilungen* 125, 1-30

Giamaldi, M. 2015, «The Temple of Apollo Zoster», στο *Navigating the Routes of Arts and Culture. Part II - Suburbs*, Αθήνα: υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού - Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων, 54

Hope-Simpson, R. & Dickinson, O. T. P. K. 1979, *A Gazetteer of Aegean Civilization in the Bronze Age, Vol. I: The Mainland and the Islands*, Göteborg: Paul Åstroms Förlag

Mossé, C. & Schnapp-Gourbeillon, A. 2007, *Επιτομή της Αρχαίας Ελλάδας (2.000-31 π.Χ.)*, Αθήνα: Παπαδήμας

Mylonas, G. 1959, *An Early Bronze Age settlement and cemetery in Attica*, Princeton: University Press

Papadopoulou, C. 2016-2017, «The living and their dead in Classical Athens: New evidence from Acharnai, Halai Aixonidai & Phaleron», *Archaeological Reports* 63, 151-166

Stubbings, F. H. 1947, «The Mycenaean pottery of Attica», *The Annual of the British School at Athens* 42, 1-72

Traill, J. S. 1975, *The political organisation of Attica: A study of the demes, trittyes and phylai and their representation in the Athenian Council* (Hesperia Supplement 14), Princeton, N. J.: American School of Classical Studies at Athens

Traill, J. S. 1986, *Demos and trittys: Epigraphical and topographical studies in the organisation of Attica*. Toronto: Athenians, Victoria College

Weller, C. H. 1903, «The cave at Vari. Description, account of excavation, and history», *American Journal of Archaeology* 7, 263-288

Whithead, D. 1986, *The Demes of Attica 508/7-ca. 250 B.C. A Political and Social Study*, New Jersey: Princeton University Press

Πηγές

Αρχειακό Υλικό

ΔΙΣ, 8/918/Δ/1κ, Διαταγή του Σταθμού Χωροφυλακής Βουλιαγμένης της 03/01/1946 προς τη Διεύθυνση Πολεμικής Εκθέσεως του Γενικού Επιτελείου Στρατού, σχετικά με την ημερομηνία εισόδου και αποχωρήσεως των ιταλικών και γερμανικών στρατευμάτων στην περιοχή

ΔΙΣ, 8/918/Δ/1ιη, Διαταγή του Σταθμού Χωροφυλακής Βούλας της 03/01/1946 προς τη Διεύθυνση Πολεμικής Εκθέσεως του Γενικού Επιτελείου Στρατού, σχετικά με την ημερομηνία εισόδου και αποχωρήσεως των ιταλικών και γερμανικών στρατευμάτων στην περιοχή

ΕΕΤΑΑ, Στατιστικά αποτελέσματα της απογραφής του πληθυσμού κατά την 5η-6η Οκτωβρίου 1896, Αθήνα: εκ του Εθνικού Τυπογραφείου και Λιθογραφείου, 1897

ΕΕΤΑΑ, Στατιστικά αποτελέσματα της γενικής απογραφής του πληθυσμού κατά την 27η Οκτωβρίου 1907, Αθήνα: εκ του Τυπογραφείου Μιχαήλ Νικολαΐδου, 1909

ΕΕΤΑΑ, Πληθυσμός του Βασιλείου της Ελλάδος κατά την απογραφή της 19ης Δεκεμβρίου 1920, Αθήνα: εκ του Εθνικού Τυπογραφείου, 1921

ΕΕΤΑΑ, Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφή της 15ης-16ης Μαΐου 1928, Αθήνα: εκ του Εθνικού Τυπογραφείου, 1935

ΕΕΤΑΑ, Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφή της 16ης Οκτωβρίου 1940, Αθήνα: εκ του Εθνικού Τυπογραφείου, 1950
ΕΕΤΑΑ, Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφή της 7ης Απριλίου 1951, Αθήνα: εκ του Εθνικού Τυπογραφείου, 1955
ΕΕΤΑΑ, Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφή της 19ης Μαρτίου 1961, Αθήνα: εκ του Εθνικού Τυπογραφείου, 1962
ΕΕΤΑΑ, Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφή της 14ης Μαρτίου 1971, Αθήνα: [άνευ καταγεγραμμένης έκδοσης], 1972

Τύπος και ΦΕΚ

Εμπρός, 1896-1969
Μακεδονία, 1911-1974
Ριζοσπάστης, 1917-1974
Σκριπ, 1893-1963
Ταχυδρόμος, 1958-1974
ΦΕΚ 108Α - 17/03/1934
ΦΕΚ 136Α - 08/07/1899
ΦΕΚ 21Α - 22/01/1935
ΦΕΚ 221Α - 06/07/1929
ΦΕΚ 223Α - 26/07/1943
ΦΕΚ 262Α - 31/08/1912
ΦΕΚ 282Α - 04/12/1909

Ιστότοποι

«Δημοτικές εκλογές - αναλυτικά. Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης», ΕΕΤΑΑ, https://www.eetaa.gr/index.php?tag=dhmekl_details&id=7067
«Δημοτικές εκλογές - αναλυτικά. Κοινότητα Βάρης», *ΕΕΤΑΑ*, https://www.eetaa.gr/index.php?tag=dhmekl_details&id=5296
«Δημοτικές εκλογές - αναλυτικά. Κοινότητα Βούλας», ΕΕΤΑΑ, https://www.eetaa.gr/index.php?tag=dhmekl_details&id=5764
«Δημοτικές εκλογές - αναλυτικά. Κοινότητα Βουλιαγμένης», ΕΕΤΑΑ, https://www.eetaa.gr/index.php?tag=dhmekl_details&id=5820
Ερευνητικό Κέντρο Βιοϊατρικών Επιστημών «Αλέξανδρος Φλέμινγκ», Θαλής, http://excellence.minedu.gov.gr/thales/el/institutions/ereynitiko-kentro-vioiatrikon-epistimon-alexandros-flemingk
«Σύντομη Ιστορία του Νοσοκομείου», Γενικό Νοσοκομείο Ασκληπιείο Βούλας, http://www.asklepieio.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=94&Itemid=164&lang=el
Δήμητρα Μπελέρη, «Μονή Πετράκη, το μοναστήρι της Αθήνας», *Αθηνοδρόμιο*, 29/08/2018, https://www.athinodromio.gr/μονή-πετράκη-το-μοναστήρι-της-αθήνας/

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ / ACKNOWLEDGMENTS

Για την ευγενή παραχώρηση εικονογραφικού υλικού ευχαριστούμε θερμά το Αρχείο του «Αστέρα» Βουλιαγμένης, το Φωτογραφικό Αρχείο της ΕΡΤ, το ΕΛΙΑ-ΜΙΕΤ και τους Π. Καραγεώργο, Α. Κασιδόκωστα, Γ. Σταμπέλο, Χρ. Γούλα και Σ. Χατζηστεφάνου

For kindly providing us with illustrative material, we warmly thank the Vouliagmeni Astir Archive, the ERT Archives, ELIA-MIET, P. Karageorgos, A. Kasidokosta, G. Stambelos, Chr. Goulas and S. Chatzistefanou

Η ΕΚΔΟΣΗ

Βάρη Βούλα Βουλιαγμένη

Όψεις της ιστορίας της Πόλης και του Δήμου

ΥΛΟΠΟΙΗΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ
Ν. Κ. ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ε.Π.Ε.

ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ
ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΒΑΡΗΣ ΒΟΥΛΑΣ ΒΟΥΛΙΑΓΜΕΝΗΣ

ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
ΤΟ 2023

Δήμος Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης

Η ΕΚΔΟΣΗ ΑΥΤΗ
ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΘΗΚΕ
ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΓΕΝΗ ΧΟΡΗΓΙΑ ΤΗΣ

Kintec BY BSP ENGINEERING S.A

vvv.gov.gr

ISBN: 978-618-86857-0-3